ମୁଁ ସତ୍ୟଧର୍ମୀ କହୁଛି

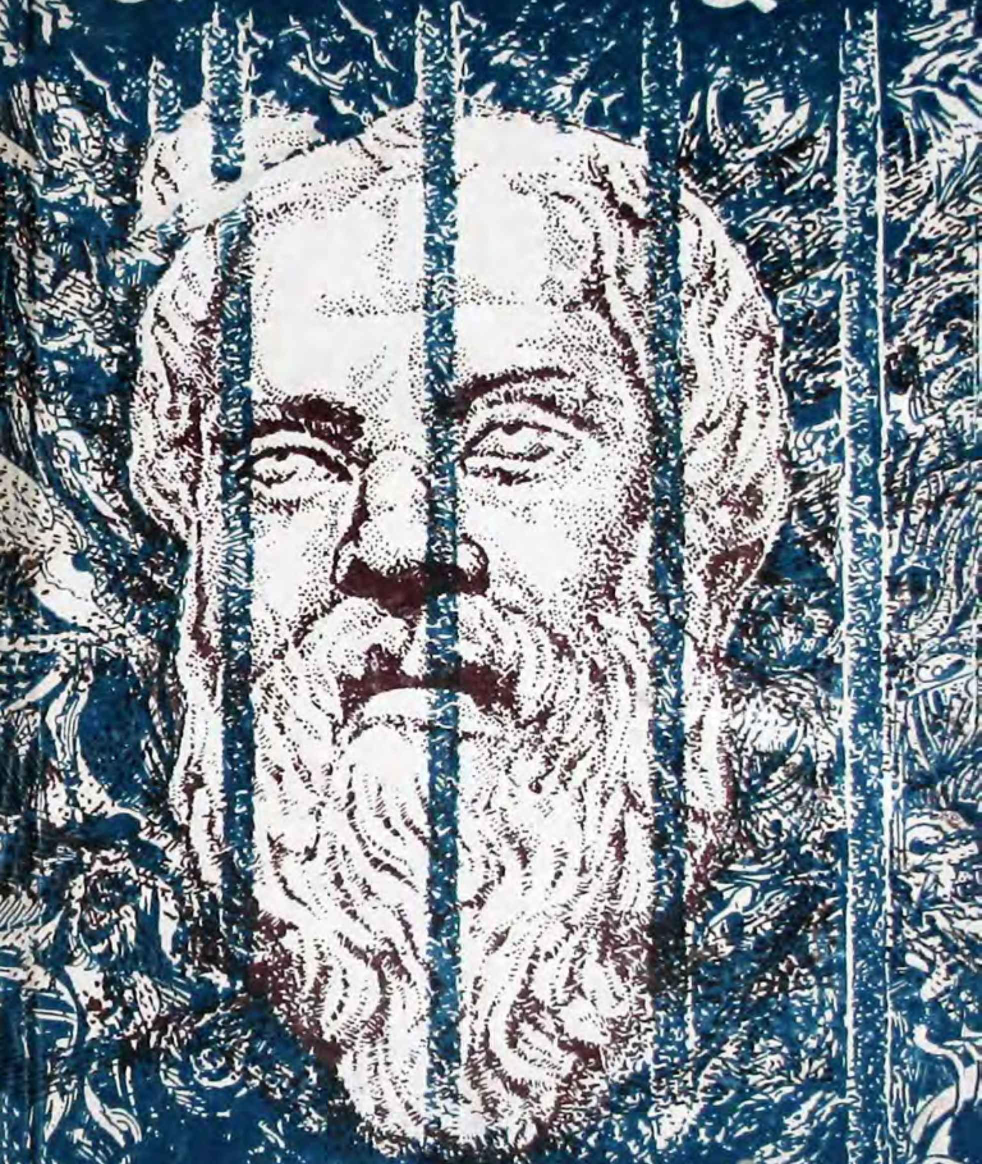

ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁଁ ସତ୍ୟଧର୍ମା କହୁଛି

ଲେଖକ
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥ

ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରକାଶକ :

ଅଭିରାମ ମହାପାତ୍ର

ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର

ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ଶାଖା : ମେନ୍ ରୋଡ୍, ବ୍ରହ୍ମପୁର-୧

ମୁଦ୍ରକ :

ରାଜାରାମ ମହାପାତ୍ର

ମହାପାତ୍ର ବ୍ରଦର୍ସ

ସିଟି ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍ ରୋଡ୍, ବ୍ରହ୍ମପୁର-୨

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ : ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୭୭

ପୁନର୍ମୁଦ୍ରଣ : ୧୯୮୩

ମୂଲ୍ୟ :

ବୋର୍ଡ ବନ୍ଧେଇ—ଟ ୧୨-୫୦

ସାଦାବନ୍ଧେଇ— ଟ ୧୦-୫୦

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁଖବନ୍ଧ

କିନ୍ତୁ ଅପେକ୍ଷା ଲଙ୍ଘନ କୃତି ଯଦି ଭଲ ହୋଇଯାଏ, ଦେଖଣାହାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ତାହା ଏକ ଆନୁପାତିକ ପ୍ରମାଦ; କିନ୍ତୁ କୃତିଟି ପାଇଁ ସଙ୍କଟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର। ...ତଥାପି ଯେଉଁମାନେ ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଡ୍ ଶ'ଙ୍କ ନାଟକଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଲାଖୋଲି ମଞ୍ଚ ଉପରେ ନଦେଖି ଘରେ ଲୁଚେଇ ପଢ଼ିନେବାପାଇଁ ଅଭିସନ୍ଧି ରଖୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତି ବିଧାନ ପାଇଁ ରସିକ ନାଟ୍ୟକାର ପ୍ରାୟଶଃ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ଏବଂ ସୁବୃହତ୍ ମୁଖବନ୍ଧର କାନ୍ଥ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଥିଲେ। ହଠାତ୍ ମନେହେଉ-ଥିଲା ଯେ କାନ୍ଥଟିକୁ ଭେଦ ନ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାଟକ ପଢ଼ିବାର ଅଧିକାର ମିଳିବ ନାହିଁ। ସେଥିପାଇଁ କୋଡ଼ି କାଙ୍କ, ଟୀକା-ଟିପ୍ପଣୀ ଅନେକ; କିନ୍ତୁ ସେଭଳି ପ୍ରୟାସ ଅନାବଶ୍ୟକ ମନେକରି ଯେଉଁ ସତ୍ସାହସୀ ନାଟକପ୍ରେମୀ ପାଠକମାନେ ସେ ପାଚେରିଟିକୁ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ଡେଇଁଯାଇ ସିଧାସଳଖ ଝରକାବାଟେ ନାୟିକାର ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଅବତରଣ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ନେପଥ୍ୟରେ ଥାଇ ନାଟ୍ୟକାର ଆଶିମାଣ ସମର୍ଥନ ଜ୍ଞାପନ କରୁଥିଲେ। କାରଣ ସେଇମାନେ ହିଁ ତ ତାଙ୍କ ନାଟକର ବାହାଦୁର ପ୍ରେମିକ! ନହେଲେ ଅଣୀଏ ପୃଷ୍ଠାର ସେ ଦୁରନ୍ତ ଯବନିକାଟିକୁ ଏତେ ଅସହସ୍ତ୍ରୁ ଭାବରେ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ଚାଲିଯିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ!

ଏ ବିଭାଜକ ସମୁଦ୍ରଟିକୁ ଏଇ ଭଳି ପାରହେବା କଥା ଯେପରି ପାଦରେ ଟୋପାଏ ଲୁଣା ପାଣି ଲାଗିବ ନାହିଁ। ଧରନ୍ତୁ ଯଦି ସମୁଦ୍ରଟିଏ ଅଛି ବୋଲି ତାକୁ ପହଁରି ଯିବା ପାଇଁ ହନୁମାନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ଥିର କରିଥାନ୍ତେ, ଏବଂ ତିନିମାସ କାଳ ସେଇ ଲବଣସାଗରରେ ବତୁରି ସାରିବା ପରେ ଆର କୂଳରେ ଓଦା ମୂଷାଟିଏ ପରି ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ତେଣିକି ଆଉ କିଛି ସମ୍ଭବ ଥିଲା କି? ଏଣୁ ହେ ସୁଧୀ ପାଠକେ! ମୁଖବନ୍ଧଟି ଏହିରୂପେ ଲଂଘନୀୟ!—ଝୀନ ଅବଗୁଣ୍ଠନ ପରି ଅନାବରଣୀୟ।

ଏଠି ଲେଖିଯିବା ସମସ୍ତ ଏ ନୁହେଁ ଏହା କେବଳ ବିଧିରକ୍ଷା। ହୋଇପାରେ ସୁରସିକ ପାଠକ ପାଇଁ ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ। ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ଅଜିତ୍ ମୁଖାର୍ଜୀ ବାଟ ଜଗି ବସିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ଖାତିର୍‌ରେ ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟଠେଇଁ କିଛି ସମୟ ରହିବାକୁ ହେବ। ସେଇଠି ସ୍ୱାଗତ ସମ୍ଭାଷଣ, ମାଲ୍ୟାର୍ପଣ ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରହିଛି। ତହିଁ-ଉତ୍ତାରୁ ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିରଙ୍କର କଳସ ସଂକେତ ପାଖରେ କିଛି ଶଂଖନାଦ ହେବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ବଧ । ଏହା ପରେ କେବଳ ଗ୍ରନ୍ଥ-ପ୍ରବେଶ । ଏଇଠି ଯଦି ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ମୁଖବନ୍ଧର ଆଳାପ କରି ଲେଖକ ପଥ ଅବରୋଧ କରେ, ସେ ଅବଶ୍ୟ ବେକୁବ୍ ।

ଦୁଆରବନ୍ଧ ଭଳି ଏ ମୁଖବନ୍ଧଟିକୁ ଯେତେ ଚଞ୍ଚଳ ଡେଇଁ ଯିବେ, ସେଇ ପରିମାଣରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ବୋଲି ଧରି ଲେଖକ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣିବ । ପରେ, ଫେରିବା ବାଟରେ ଏ ଅବଗୁଣ୍ଠନଟିକୁ ସସ୍ନେହ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିପାରନ୍ତି । ଏଣୁ ଅଳଂ ଅତି ବିସ୍ତରେଣ ।

ବସନ୍ତ ॥ ୧୯୬୭ ॥

ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସୂଚୀ

ଲୁଚକାଳି	୧
କଥା ସରେନା	୫
ମୁଁ ସତ୍ୟଧର୍ମ କହୁଛି	୮
ଆଷାଢ଼	୧୫
ନୀଡ଼ାସ୍ୱଚନ	୨୦
ଦେବଙ୍କ	୨୭
ଅନ୍ତମୁହୂର୍ତ୍ତ	୩୦
ମୁଁ ଏକ ପାଦପ	୩୪
ପ୍ରଷ୍ଠପକ୍ଷ	୩୮
ମୌନ	୪୩
ମିଛ ଅନ୍ତ ଆପଣାର	୪୮
ଯେକୌଣସି ଯୁଦ୍ଧ ପରେ	୫୩
ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରେମ କଥା	୫୯
କନ୍ଦ୍ରକ ପରିଚୟ	୬୩
ଜାଣ ଜିଟିଗଲ	୬୯
ମୁକ୍ତିପାଇଁ ଲୁହେଁ	୭୨
ମୁଁ ସେଇ ଲଘିଷ୍ଠ	୭୭
ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ	୮୨
ଯିଶୁ	୮୮
ଦଳକୁ ବାମାପିନ୍ଧ ମନେକଣ	୯୨

Digitized by srujanika@gmail.com

ଲୁଚକାଳି

ମିଚ୍ଛିମିଚ୍ଛିକା ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କାହାକୁ ଦରିଣ୍ଡ ଖୋଜିବା ପିଲାଦିନର ଖୁବ ମନମତାଣିଆ ଖେଳ । ଆଖିରେ ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି ବାନ୍ଧି ଦେଇ ସୁଦାମ ସୁବଳ ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହସ ଭିତରେ ତାଳି ମାରି ହଜିଯାଆନ୍ତି । ଲିଭିଯାଏ ସବୁ ଆଲୁଅ, ସବୁ ରୂପ ଓ ରଙ୍ଗ । ଝାଉଁକିନା ଗୁଣିଆଡ଼ ହୋଇଯାଏ ଜଗତ୍, ସମୁଦ୍ର ପରି କଳା ଝିମ୍ ଝିମ୍, ଆଉ କେତେ ନାହିଁ କେତେ ଗମ୍ଭୀର । ଆମେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଟିକିଏ ଥମିଯାଉ, ଆମ ଦେହର ସବୁଯାକ ଲୁମ ସେ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଆଖି ତରାଟି ଅନାନ୍ତି; କିଛି କିନ୍ତୁ ଦିଶେ ନାହିଁ । ଆମେ ଟିକିଏ ଅଣ୍ଟାଳି ନେଉ, ଆଉଁସି ନେଉ ଆମ ଆଖି ଉପରେ ଭିଡ଼ାହୋଇଥିବା ଅନ୍ଧପୁଟୁଳିକୁ । ତା'ପରେ ଆମେ ଜାଣିଯାଉ ଯେ ଆମେ ଖେଳୁଛୁ । ଟିକିଏ ହସିଦେଇ ଆମେ ସେଇ ଦିଗହରା ଅନ୍ଧାର ଭିତରକୁ ପହଁରିଯାଉ । ପୂଲା ପୂଲା କରି ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ଯାଉ ଦି'ହାତରେ ସେ ଅନ୍ଧାର ସମୁଦ୍ରଟାକୁ । ତା ଭିତରେ ହଜିଲା ଧନକୁ ଖୋଜିବାର ଅନନ୍ତ ଉଲ୍ଲାସରେ ଆମେ ମସ୍‌ଗୁଲ୍ ହୋଇଯାଉ । ହୁଏତ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ୁ, ପୁଣି ଉଠୁ, ଖୁଣ୍ଟରେ ହାବୁଡ଼ୁ, ଗଛରେ ହାବୁଡ଼ୁ । —କିନ୍ତୁ କି ମଜା ଏ ମିଚ୍ଛିମିଚ୍ଛିକା ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଦରିଣ୍ଡି ହେବା !

ସବୁବେଳେ କିନ୍ତୁ ଏମିତି ଲୁଚକାଳି ଖେଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜୀବନର ଢଙ୍ଗ ବଦଳିଯାଏ, ଆଖିରେ ରଙ୍ଗ ବଦଳିଯାଏ ଏ ପୃଥିବୀର । ପୋଖତ ଲୋକେ ଖେଳୁଆଡ଼ ବୃଦ୍ଧି ଛାଡ଼ିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ଆମେ ବି ବୟସ ଅନୁପାତରେ ଲାଜେଇବା ଆରମ୍ଭ କରୁ । ଭାବୁ ଯେ ଏ ଖେଳ ଅତି ପିଲାଳିଆ । ଆଉ ବାଗେ, ଅନ୍ୟ ଖେଳ ଏଣିକି ଖେଳାଯାଉ ପଛେ, ଲୁଚକାଳି କିନ୍ତୁ ଆଉ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଚଳେ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଆଉ ଯାହା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଖେଳ ବିଭିନ୍ନ ଭୂମିକାରେ ଖେଳିବାକୁ ଆମେ ଏକପ୍ରକାର ବାଧ୍ୟ ହେଉ ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ପ୍ରାୟ ଏଇ ଲୁଚିବା ଏବଂ ଖୋଜିବାର ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣ । ଆମେ ଖୋଜୁ, ଅଣ୍ଟାଳିହେଉ, ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଝାଳ ନିଗାଡ଼ି କ୍ଳାନ୍ତ ହେଉ । ଏଇଠି ସବୁ ଲୁଚିଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ଜାଣୁ । ଧନ, ଯଶ, ବନ୍ଧୁ, ପ୍ରେମ, ପ୍ରଣୟିନୀ, ପୁତ୍ର ଦାରା ସମସ୍ତେ । ଖୋଜୁ ଖୋଜୁ କେଜାଣି ହୁଏତ କୁଣ୍ଡ ଭିତରକୁ ଆସିଯାଇପାରନ୍ତି ଏ ଆଶା ମଧ୍ୟ ଆମର ଥାଏ । ଆମେ ସେଇ ଲୁଚକାଳି ଖେଳ ଖେଳୁ, କିନ୍ତୁ ଖେଳ ଜାଣୁନା । କାରଣ ଆଗଭଳି ଆମେ ଆଉ ହସି ଜାଣୁନା; ଖେଳକୁ ଖେଳ ବୋଲି ଅନୁଭବ ପାରୁନା । ସେତେବେଳକୁ ଆମେ ଆମର ଖେଳୁଆଡ଼ ବୃଦ୍ଧି ହରେଇ ସାରିଥାଉ ।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ହରେଇ ସାରିଥାଉ ଅନ୍ଧପୁଟୁଳିଟିକୁ ଫିଟେଇ ଥୋଇ ଦେବାର ସ୍ୱାଧୀନତା । ଖୁଣ୍ଟରେ ହାବୁଡ଼ି ଗଲେ ଆଉ ଉପାୟ ନଥାଏ ଆଖି ଖୋଲି ପରଖି ନେବାପାଇଁ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ତା'ର ସମଗ୍ର ଜୀବନରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ତା'ପରେ ଦରିଣ୍ଡିଲା

Digitized by srujanika@gmail.com

ବେଳେ ଗୁଡ଼ିଏ ଲୁହା-ଖିମ ହିଁ ହାରୁଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି । ଅନ୍ଧ ହେଲାଠୁଁ ଆଉ କ'ଣ କରି-ଯାଇପାରେ ? ସେହିପରି ବାହାରର କାଚ ହାଲକ ମିଟିକା ମାରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତର ଆଖିରେ ଯେତେବେଳେ ପରଳ ମାଡ଼ିଯାଏ, ଅନ୍ଧପୁଟୁଳିଟି ଆମ ଭିତରର ଦ୍ରଷ୍ଟାଟିକୁ ଯେତେବେଳେ ସାତପୁର କରି ଘୋଡ଼େଇପକାଏ, ଆମେ ମଧ୍ୟ ଦରିଣ୍ଡି ହେଉ । ଗୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କା ଏବଂ ସୁନା ଭିତରେ ଧନ ଖୋଜୁଥାଉ । ନପାଇ ପୁଣି ଗଦାକରୁ ସେଇ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଧାତୁ ଓ କାଗଜ । ହସ କାନ୍ଦ, କୋଳାକୋଳି, ଭାବ ଦୋସ୍ତି ଆଢ଼ୁଆଳରେ ବନ୍ଧୁଟି ହସି ହସି ଲୁଚିଯିବାର ଆମେ ଅନୁଭବ କରୁ । ପ୍ରସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତ ଆବରଣ ଆଡ଼େଇ ଆମେ ଅଣ୍ଡାଳି ହେଉଥାଉ । ସେହିପରି ପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର ଗୁଡ଼ାଏ ପାରିବାରିକ କୋଳାହଳ ପଛରେ ଲୁଚିଯାନ୍ତି । ବିଦ୍ୟା ଲୁଚିଯାଏ ଗୁଡ଼ିଏ ଛାପା କାଗଜର କାଳି ଏବଂ ଅକ୍ଷର ଭିତରେ । ଦେବତା ଲୁଚିଯାଏ ପଥରରେ । ଉଦ୍ଭିଦ ଲୁଚିଯାଏ ଦାରୁରେ । ସମସ୍ତେ ଲୁଚିଯାନ୍ତି ଏବଂ ଏକକ ସତ୍ୟଟି ଲୁଚିଗଲେ ଅକଳନୀୟ ବିକଳନୀୟ ବିକଳ୍ପର ସମୁଦ୍ର ଘେରିଯାଏ । ବହୁକାଳରୁ ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି ଭିତରେ ଏଇ ସମୁଦ୍ରରେ ଆହୁଲା କାଟି ଯାଉ ଯାଉ ମନେହୁଏ ଯେ ଏସବୁ ବୋଧହୁଏ ଖେଳ ଛାଡ଼ି ବାହୁଡ଼ି ଗଲେଣି; ଏଠି କେହି ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ମୋଟଉପରେ ଏଇଟା ଖେଳ ନୁହେଁ । ହୁଏତ କର୍ମ କଷଣ ହିଁ ସହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ।

ଏ ସମସ୍ତେ ହେଲ ଅବା ଆମକୁ ନଦେଖିଲେ, ଆମେ ଭଲା ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଛୁ ? ମୋଟେ ନୁହେଁ । ଆମର ଜଣ, ହସ, ଛଇଛଟା ଭିତରେ ଆମେ ଏମିତି ଲୁଚିଯାଇଛୁ ଯେ ସେମାନେ ଦହିକଯାକ ଆମ ଘରଆଡ଼େ ଦରିଣ୍ଡ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ଛୁଇଁପାରିବେ ନାହିଁ । ବେଳେ ବେଳେ ନିଜକୁ ନିଜେ ଖୋଜିହେଉ । ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋମଶ ଅଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିଏ ଉଷ୍ମ୍ ଚକ୍କଣ ମାଂସ ହାତରେ ବାଜେ । 'ଏଇ ତ ମୁଁ' କହିଲେ ମନ ମାନେ ନାହିଁ । ଦର୍ପଣ ଭିତରୁ ପ୍ରତିବିମ୍ବଟିଏ ବିମ୍ବକୁ ଖତେଇ ହୁଏ, ଅଭିନୟ ଦୋହରିଯାଏ, ଆବରଣ ଦୁଇପୁର ହୋଇ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇପଡ଼େ । ଘର ବ୍ୟସ୍ତ ଲାଗେ । ଅନ୍ଧପୁଟୁଳିଟାକୁ ଭିଡ଼ିଦେବାକୁ ରବେଇ ଖବେଇ ଲାଗେ । ତାକୁ ବି ଧରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଲୁଚିଥିବା ସମସ୍ତେ ଫିସ୍ ଫିସ୍ ହସିଦିଅନ୍ତି । ଆମେ ପୁଣି ହାତ ମେଲେଇ ଅନ୍ଧାର ସମୁଦ୍ରରେ ଅଣ୍ଡାଳି ଯାଉ । ଏ ନିଷ୍ଠୁର ଖେଳ ଭିତରେ ଆଣ୍ଠୁଗଣ୍ଠି ଛିଣ୍ଡେଇ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ଆମେ ଅସହାୟ ହୋଇ କାନ୍ଦୁ । କେହି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ଆମର ଯାତନା । ଘରଆଡ଼ୁ ସେମିତି ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ଚୁପା ଚୁପା ହସ, କିଛି ମୃଦୁ ପାଦଶବ୍ଦ କେବଳ ଶୁଭୁଥାଏ ।

ଶେଷରେ ସବୁ ବୁଦା ପଛରେ ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ଅନ୍ଧାର ଘନେଇ ଆସେ । ଲାଗେ, ସେଇଠି କିଏ ସବୁ ଲୁଚିଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆହୁରି ନଇଁଯାଏ । ଅନ୍ଧାରର ପରିସର ବଢ଼ିଯାଏ, ଲମ୍ବିଯାଏ । ସବୁ ଛାଇଯାକ ମିଶି ଏକାକାର ହେବାକୁ ଗଲାବେଳେ ଭୂଇଁ ଆଡ଼େଇ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱର କେଉଁଠୁ ଶୁଭେ,—'ହେ, ମୋତେ ଧ'! ମୁଁ ପରି ତୋ ଘରଆଡ଼େ, ଆଗରେ ପଛରେ, ଏତେ ପାଖରେ ରହିଛି ! ମୋତେ ଛୁଇଁପାରୁନାହୁଁ;'—ମୁହଁ ଉପରକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

କିଛି ହସ ଚହଟି ଆସେ । 'କେ, ତୁ କିଏ ? ଆ, ମୋ ପାଖକୁ ଆଉ ଟିକିଏ ଲଗିଆସୁ-ନାହୁଁ !' ସ୍ୱର ଆହୁରି ନିକଟରୁ ଶୁଭେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! —'ମୁଁ ପରା ତୋ' ପାଦତଳ ଛାଇ, ତୋ ଜଠରର ଅନ୍ଧାର, ତୋ ଶ୍ଳେଷ, ଶୋଷ, ଭୟ ପଛରେ ସବୁବେଳେ ଲୁଚିଛି । ତୋ ଆଖିମଟିକା ଆଢୁଆଳରେ, ତୋ ନିଶ୍ୱାସ ଫାଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଁ ଛପିଛି । ତତେ ବି ଅନ୍ଧକାନ୍ଧ ଖୁବ୍ ଖୋଜୁଛି । ତୋ ଶିରା ପ୍ରଶିରା ନାଡ଼ି ଆଡ଼େଇ ଖୋଜୁଛି । ତୁ ବି ଦେଖୁଛି ଖାଲି ଖେଳୁଆଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ !' —'କହନା, ଏ ଖସିପଡ଼ୁଥିବା ପୋଷାକ ଭିତରେ, ଏ ମଉଳି ଯାଉଥିବା ରଙ୍ଗ ଭିତରେ ତୁ କିଏ ? —ତା' ପବନ ଆଉଁସିଆ । ତା ସ୍ୱର ବି ଖାଲି ଗମ୍ଭୀର । ହୁଏତ ତା ଦେହ ବି ପଟାଳିଆ । ଆମେ ଶୀତେଇ ଯାଉଁ । ଏଇ ବୋଧହୁଏ ସେଇ କୋକୋଆ ଯେ ସବୁବେଳେ ଖେଳ ଭାଙ୍ଗି ଆସିଛି । ସେ ଆମ ମନକଥା ବୁଝିଲି ପରି ଖଣ୍ଡିଆଭୂତ ପରି ଘୁ' ଘୁ' ଗୁଡ଼ାଏ ହସିଦିଏ । ଗୁଡ଼ାଏ ଶୁଖିଲି ପତ୍ର ଉଡ଼େଇ ଦିଏ ଆକାଶକୁ । ଖେଳର ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଭଲି ନିହାତି ନିଲଠା ନାଟୁଆ ନହେଲେ ହସିହୁଏ ?

ଆଜ୍ଞା ହୁଏ ! ଖାଲି ହମ୍ବଡ଼ାଦାର୍ ଯୋକେ ଆସି ଆମ ପାଖରେ ଚକ୍କର କରି କହନ୍ତି, "ହେ ବେକୁବ୍ ! ଏଇଟା ମୋଟେ ଖେଳ ନୁହେଁ । କେହି କେବେ କେଉଁଠି ଲୁଚି ନାହିଁ । ଯେତକ ଅନୁଭବ ପାରୁଛୁ ସେତକ ମାତ୍ର ଅଛି । ବାକି ସବୁ ତୋର ସେଇ ଖେଳୁଆଡ଼ି ବୁଦ୍ଧିର କାଳସ୍ବାଦ । ତୁ କାହିଁକି ଭାବୁଛୁ ଯେ ଏ ହାଲକା କାଚ ଏବଂ ଦ୍ରଷ୍ଟା ଆଉ କେଉଁଠି ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହିଛି ? ଏ ଯୋଡ଼କ ହିଁ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଠିକ୍ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସବୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଏଣୁ ଏ ଗଛଟା ଗଛ, ଏ ଗୋରୁଟା ଗୋରୁ, ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ଠୋସ୍ ସତ୍ୟ —ଇଟାପରି, କାନ୍ଥପରି, ତୁମ ପରି, ଆମ ପରି । ସ୍ଥା ପଛରେ ବା ତା' ଭିତରେ କ'ଣ ସବୁ ଲୁଚିଛି ବୋଲି ଆମେ ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀ ଉଚ୍ଛାଟାରେ ଏ ଭୂଆଁ ବୁଲିବାରେ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛୁ । ଆଉ ନୁହେଁ । ଯାହା ଦିଶୁଛି ତାହା ହିଁ ସ୍ଥିତି, ସେଇଟା ହିଁ ସତ୍ୟ । ଯେ ଦେଖୁଛି ସେଇଟା ଗୋଟାଏ ଶୂନ୍ୟ ଫଳକ । ସେଇଟା ଶୂନ୍ୟ ଫଳକ ହୋଇନଥିଲେ ଏ ସମସ୍ତର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଧାରଣା କରି ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ଏଣୁ ଏ ଲୁଚକାଲି ଛାଡ଼ । ଏଇଟା ନିଜକୁ ନିଜେ ବିଡ଼ମ୍ବିତ କରି ହତ୍ୟା କରିବାର ମୂର୍ଖତା । ଆମକୁ ଏ ଖେଳ ଧରେଇ ଦିଆ ହୋଇଛି । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା, ଆମେ କେବେହେଲେ ନାବାଳକାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ-ପାରିନାହୁଁ, ଏଣୁ ଖେଳିଗ୍ଲାଲିଛୁ । ଯଦି ଲମ୍ବା-ଖିମ ହାବୁଡ଼ିଗଲା ସେଇଟା ଆମ ପାଇଁ ସତ୍ୟ । ଆମେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର କୋର୍ଦ୍ଧ କି ଜନ୍ମାନ୍ଧ ହୋଇଥିବାରୁ ଗୋଟାଏ ହାଡ଼ ମାଂସର ଭୀମକୁ ନପାଇ ପାଇଥିବା ଭୀମଟିକୁ ମିଥ୍ୟା କହୁନା । ଖୁଣ୍ଟରେ ହାବୁଡ଼ିଗଲେ ଖୁଣ୍ଟ ସତ୍ୟ, କେଣ୍ଟରେ ହାବୁଡ଼ିଗଲେ କେଣ୍ଟ ସତ୍ୟ । ଯାହା ଯେତକ ତାହା ସେତକ ମାତ୍ର । ତା'ର ଭିତର ବାହାର, ଉପର ତଳ, କିଛି ନାହିଁ—ତାହାହିଁ ତାହା । ତୁମର ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି କେବେ ନଥିଲି, ଏବେ ବି ନାହିଁ । ତାକୁ ଭିଡ଼ିବାକୁ ଖାମ୍ଭୁଡ଼ିଦେଲେ ଆଖିଯୋଡ଼କ ତାଙ୍କି

Digitized by srujanika@gmail.com

ହୋଇଯିବ; ଏଣୁ ସେଥିରୁ ନିରସ୍ତ ହୁଅ । ତୁମେ ସବୁବେଳେ ଘୂରୁଛ । ଏଣିକି କେବଳ ସମସ୍ୟା ହୋଇ ଘୂରୁଛ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା । ନଚେତ୍ ଏପରି ଏଇଠି ବସି କାନ୍ଦୁଥିବ । ତୁମକୁ ଉପହାସ କରୁଥିବ ତୁମର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ।

ତା'ହେଲେ କାହିଁକି ଆଉ ଖୋଜିବା ? ଯଦି କିଛି ଲୁଚି ନାହିଁ, ତା'ହେଲେ ଖେଳ ହିଁ ସରିଯାଇଛି । ଖେଳ ସରିଗଲେ ଆଉ ଧାଁ-ଦଉଡ଼ କରିବାର ବି ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ? ସ୍ଥିର ଉପରମୁହାଁ ହାଣ୍ଡି ଟିଏ ପରି ରହିଗଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିବ । ଯଦି ଖରା ବର୍ଷିଗଲା, ହଁ; ଯଦି ପାଣି ବର୍ଷିଗଲା, ହଁ; ଯଦି ପୁଳାଏ ଆକାଶ ଶଙ୍ଖ ବିରାଡ଼ି ପରି ଚେକାମାରି ସେ ଭିତରେ ଶୋଇଗଲା ତେବେ ବି, ହଁ ! —ଗୋଟାଏ କ'ଣ ଖୋଜୁଥିଲୁ । ଭିତରର ଗୁଡ଼ାଏ ଶୋକ ମେଣ୍ଟେଇବାକୁ ଅଣ୍ଟା ଟେକି ଧାଉଁଥିଲୁ ବୋଲି ସିନା ଏତେ ଜ୍ୱାଳା, ନପାଇବାରୁ ଏତେ ଅବଶୋଷ ! ଏଣିକି ଖେଳ ଶେଷ । ଯେ ଯେଉଁଠି ଅଛୁ, ଯାହା ପାଇଯାଇଛୁ, ସେତିକିରେ ଏବଂ ସେଇଠି ଜମାଟ ବାନ୍ଧିଯାଉ । ସତ୍ୟରେ ହାବୁଡ଼ିଗଲେ ଆଉ ବିକଳ୍ପର ସମୁଦ୍ର ତ ନାହିଁ ପହଁରିବାକୁ !

ଏମାନେ କ'ଣ ସତକୁସତ ସେଇ ସତ୍ୟରେ ହାବୁଡ଼ିଛନ୍ତି ? ବୋଧହୁଏ ନା ! ବରଂ ମନେହେଉଛି ଏ ବାହାଦୁରିଆ ଗଣ୍ଡାକ ଖୋଜି ଖୋଜି ଶ୍ରାନ୍ତ ହେଲା ପରେ ଲୁଚକାଳି ଖେଳର ଏଇ ଶେଷ 'ଦାଉଁ' ମାରିଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ରାଗିଯାଇ କହୁଛନ୍ତି, 'ଯା' ଆମେ ଆଉ ଖେଳିବୁ ନାହିଁ ।' ସେମିତି ରାଗରେ ଖୁଣ୍ଟାକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ଶୁଣେଇ ଶୁଣେଇ କହୁଛନ୍ତି, 'ଏଇଟା ମୋ ବନ୍ଧୁ—ସୁଦାମଫୁଦାମ କେହି ନାହାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ା ସବୁ ମିଛ, ଧୋକାବାଜ୍ ।' ଏଥିରେ ଯଦି ସୁଦାମ ସତକୁସତ ଚହିଁକି ଉଠି ପଛରୁ ଆସି କୁଣ୍ଢେଇ-ପକାଏ, ମନ୍ଦ କ'ଣ ?

ଏଣୁ ପଢ଼ୁଆ ମଝିରେ, ପୁଣି ଖେଳ ମଝିରେ ଏମିତି କାହିଁକି ହରତାଳ କରି ଟହ୍ଳା ପଡ଼ିବା ? ନପାଇ ରାଗିଗଲେ କ'ଣ ଠିକ୍ ଖେଳ ହେଲା ? ଟିକିଏ ସ୍ଥିର ହୋଇ କାନେଇବା । ମଝିରେ ମଝିରେ ଯେତେ ସବୁ 'ଇଉରେକ୍କା' ଡାକ ଶୁଭୁଛି, 'ପାଇଗଲି' ବୋଲି ହାଉଳି ଶୁଭୁଛି, ସେଗୁଡ଼ାକ କ'ଣ ସବୁ ଖୁଣ୍ଟ । ଜହ୍ନରାତିରେ ମୁଁ ଯାହାକୁ ଖୋଜୁଥିଲି ସେ ଯଦି ନାଗେଶ୍ୱର ଉହାଡ଼ରୁ ଆସି ମୋତେ କାନ୍ଧରେ ବସେଇ ନେଲା ଏବଂ ମୁଁ ଖେଳରେ ମଜ୍ଜିଗଲି, ସେଇଟା କ'ଣ ମିଛ ? ଏଣୁ କଥା ମାନିଯାଅ । ନିଜେ ଗୁଡ଼ାଏ ଚିତ୍କାର କରିବା ବନ୍ଦ କଲେ ଚାରିଆଡ଼ୁ ଫିସ୍ ଫିସ୍ ହସ ଶୁଭିବ । ଏ ମିଛିମିଛିକା ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଲୁଚିଥିବା ସତ ସୁଦାମ ଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଜିବାର ଅଦ୍ଭୁତ ଆନନ୍ଦରୁ କାହିଁକି ବଞ୍ଚିତ ହେବା ? ଏଥିରୁ ବହୁତଗୁଡ଼ାଏ ମିଛ ନୁହେଁ ବୋଲି କେହି କହୁ ନାହିଁ—କିନ୍ତୁ ଏ ଲୁଚକାଳି ଖେଳଟି ଏକ ଚମତ୍କାର ସତ୍ୟ ! !

Digitized by srujanika@gmail.com

କଥା ସରେନା

ଆପାତତଃ ସବୁ କିଛି ସରିଗଲା ପରି ଦିଶେ, କିନ୍ତୁ ସରେନା । ସରିଗଲେ ହୁଏତ ଲିଭିଯାନ୍ତା, ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଯାନ୍ତା; ଅଥବା ପୂରିଯାନ୍ତା ଏବଂ ସ୍ତମ୍ଭିତ ଅବିକମ୍ପିତ ହୋଇଯାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଆଦୌ କିଛି ସରେନା, ସରିପାରେ ନା । ଢେଉ ହୁଏତ ଗଡ଼ିଯାଏ, କିନ୍ତୁ ସ୍ରୋତ ସରେନା । ରୂପ ବଦଳିଯାଏ, ରଙ୍ଗ ମଉଳିଯାଏ, କିନ୍ତୁ କାଳ ବଦଳେନା । ଜଣାପଡ଼େ ଆଜିର ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟଟି ତିମିର ସଂଗ୍ରାମ କରି ସରିଗଲା । କିନ୍ତୁ ତିମିର ସରେନା । ସଂଗ୍ରାମ ସରେନା । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବି ସରେନା । ନିଟୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜବାକୁସୁମ ପରି ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟଟିଏ ପୁଣି ଗ୍ରସି ଗ୍ରସି ଅନ୍ଧାର ଆଡ଼େଇ ଜନ୍ମନିଏ ପ୍ରତିଦିନ । ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀର ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ—ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଧର୍ମର ଗ୍ଲାନି ଘଟୁଥାଏ । ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ତାର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ପାଇଁ ଦେବାବତାର ବି ଘଟୁଥାଏ । ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସରେନା । ଧର୍ମର ସଂସ୍ଥାପନ ସରେନା । ସରେନା ଦୁଷ୍କୃତର ବିନାଶ ଏବଂ ସାଧୁର ପରିତ୍ରାଣ । ···ପାହାଡ଼ ତଳୁ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ବର୍ତ୍ତୁଳ ପଥରର ଜଡ଼ ପିଣ୍ଡକୁ ଅସାଧାରଣ ସାମର୍ଥ୍ୟରେ କେହି କେହି କିଛି ବାଟ ଉପରକୁ ଠେଲି ନିଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ ପୁଣି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଗଡ଼ିଆସେ ତଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ପୁଣି ଗୁଡ଼ିଏ ଦେବଶିଶୁ ତାକୁ ତୋଳିଧରନ୍ତି । ଝରିଯାଏ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱେଦ ଏବଂ ଶୋଣିତ । ପଥରର ଜଡ଼ ପିଣ୍ଡ କିଛି ଉପରକୁ ଉଠିଯାଏ । ତୋଳିଧରିଥିବା ମହାମାନବ ଅପସରି ଯାଆନ୍ତି । ସେ ଗଡ଼ିଆସେ ପୁଣି ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶକୁ, ମାଟି କାଦୁଅ ଭିତରକୁ । ସେ ପାହାଡ଼ର ନିରାଲୋକ ଶୀର୍ଷ କେହି ଦେଖିନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଦିଗରେ ଆରୋହଣ କରିଚାଲିଛନ୍ତି ଯୁଗଯୁଗର ମଣିଷ । ଜଡ଼ପିଣ୍ଡଟି କେବେ ଉଠେ, କେବେ ପଡ଼େ—ତା' କଥା ସରେନା । କୌଣସି କଥା ସରେନା; ସରିପାରେନା ।

ମରିଗଲେ ସବୁ ସରିଯାଏ ? ଏ ଦହ୍ୟମାନ ଦେହଟି ଅନ୍ତତଃ ସରିଯାଏ !—କିଏ କହିଲା ? ···ଦେହଟିର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ତ ପରମାଣୁ ସରିଯାଏ ନାହିଁ । ପାଣି, ପବନ, ମାଟି, ନିଆଁ, ଆକାଶ ଭିତରକୁ ପାଞ୍ଚଟି ଧାର କେବଳ ଫେରିଯାଏ । ବସ୍ତୁ-ସଂଘର ସଂହତି ଫିଟିଯାଏ, ମୁକୁଳିଯାଏ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଥିବା ଗୁଡ଼ିଏ ଆଦ୍ୟତନ ଏବଂ ଗୁଡ଼ିଏ ଉପାଦାନ । ସଂପର୍କ ହୁଏତ ସରିଯାଏ । ନା, ତା ବି ସରେନା । ଗଛଟିଏ ରୂପ ବଦଳିବା ପୂର୍ବରୁ ତା ଅଜସ୍ର ଡାଳରୁ ବୁଣିଦେଇଥାଏ ପ୍ରତି ଶରତ୍‌ରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମଞ୍ଜି । ତା ଆଖି ଆଗରେ ଅନୁରୂପ ବଂଶଧର ଗଢ଼ି ଉଠୁଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଢେଉ ଗଡ଼ିଯାଏ କେବଳ, ଏବଂ ଅଗଣିତ ଢେଉ ତା' ପଛକୁ ତା' ପଛ ମାଡ଼ି ଆସନ୍ତି । ସ୍ରୋତ ଅଖଣ୍ଡିତ ଚାଲିଥାଏ । ଢେଉର କଥା ସରେନା । ସରେନା ଗଛ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ମଣିଷର ଅସରନ୍ତି କଥା । ବୁଢ଼ିଆଣୀ ତା'ର ସମଗ୍ର ସୂତା ଘରଟିକୁ ଖାଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ପୁଣି ତା'ର ନାଭିକେନ୍ଦ୍ର ସ୍ପନ୍ଦିତ ହୁଏ । ଝରିଆସେ ସୂକ୍ଷ୍ମତନ୍ତୁର ପ୍ରବାହ—ଗୋଟିଏ ତନ୍ତୁର ଜଗତ୍ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ୍ରଷ୍ଟା ସାଙ୍ଗରେ ଶିଳ୍ପୀ ସଂଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ପଦ୍ମ ପରି ପାଖୁଡ଼ା ମେଲିଯାଏ ତନ୍ତ୍ରର ଆବାସ୍ୟ ଭୂମି । ତା କେନ୍ଦ୍ରରେ ରହି ନିଜେ ଉର୍ଣ୍ଣନାଭ ପୁଣି ପୂର୍ବପରି ସ୍ପନ୍ଦିତ ହୁଏ । ତନ୍ତୁଜଗତର ଆବର୍ତ୍ତ ଏହିପରି ଚାଲିଥାଏ । ଚାଲିଥାଏ ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ବିଲୟର ଆବର୍ତ୍ତ । ତା'ର ଉଦ୍ଗମ କଣ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା କଣ, କେହି ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ତାହା ଏକ ଅସ୍ତି-ନାସ୍ତିର ବସ୍ତୁସ୍ତ୍ର । ଏଣୁ ଉଦ୍ଗମହୀନ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଆବର୍ତ୍ତ ପୁନରାବୃତ୍ତ ହେଉଥାଏ; ହୋଇଚାଲିଥାଏ ।

ଜୀବନରୁ ଆଶା ସରେ ନାହିଁ । କାମନା ମଧ୍ୟ ସରେନାହିଁ । ସ୍ୱପ୍ନ ସରେ ନାହିଁ । ଚାହିଁବା ସରେ ନାହିଁ । ତରୁଣର ପ୍ରଶସ୍ତ ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଅନେକ ଘନନୀଳ ପାହାଡ଼, ଅନେକ ରଙ୍ଗର ବନସ୍ପତି, ଅନେକ ଫୁଲ, ଅନେକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଧନ, ମାନ, ଯଶର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ମାଣିକ୍ୟ ପାହାଚ ତାକୁ ସ୍ପନ୍ଦିତ କରନ୍ତି, ପ୍ରଲୁବ୍ଧ କରନ୍ତି । କେବଳ ଦୁଇଟି ହାତରେ ସେ ଏତେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟେଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆକାଶର ଏତେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁକୁ ସାଉଁଟି ପାରେ ନାହିଁ । ମଥା ନଇଁଯାଏ । ଭୂରୁ ନଇଁଯାଏ । ଦିଗ୍‌ବଳୟ ସାଙ୍କୁଡ଼ି ଯାଏ ଚାରିଆଡ଼ୁ । ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ଜୀବନର ଯାତ୍ରା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଆଖି ଉପରକୁ ସନ୍ତ ନଇଁଆସୁଥାଏ ଜଣାପଡ଼େ ସେ କିଛି ପାଇଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ସ୍ୱପ୍ନ ସେହିଭଳି ରହିଗଲା— ଦଶାନନର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନିଶୁଣି ପରି । ପୁରୁଣା ଲୁଗାର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପିଣ୍ଡ ପରି ଶିରାବହୁଳ ସେ ଦେହ-ଟିର ରୋମେ ରୋମେ ତୃଷ୍ଣା—ଆଉ ସହସ୍ରେ ଜନ୍ମର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା । ତାକୁ ପଚାରିଲେ ସେ ହୁଏତ ତା'ର ସେ ଅପସରିଯାଉଥିବା ଅକ୍ଷି ଦୁଇଟିରେ ଅନେଇବ; କିଛି ସରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସଂସାର ପ୍ରବାହରେ ପଶିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତଠାରୁ ସେ ନିଜେ ଯେଉଁ ତରଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି—ସେହି ଜ୍ୱାଳା—ଆଶା ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାର ତରଙ୍ଗ—ଯେଥିରୁ କୌଣସିଟି କୂଳ ଛୁଇଁପାରିଲା ନାହିଁ । ସରି ପାରିଲା ନାହିଁ ସ୍ୱପ୍ନ । ସରିବ ବା କିପରି ? କେଉଁଠି ? କେମିତି ??

ଗଛ ଏବଂ ମଞ୍ଜି ପରି ଏ ଦ୍ୱୈତାଭାସ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ଚାଲିଛି । ମଣିଷ ପଶୁ ସମାନ ଭାବରେ ନିଜକୁ ହିଁ ସର୍ଜନା କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଏ ଆବର୍ତ୍ତିତ ଧାରା ଅବା ସରିଯିବ କିପରି ? କେଉଁଠି ଏବଂ କେମିତି ? ?

ମଣିଷର ଦୁର୍ଲଭ ଜନ୍ମ ଅଖଣ୍ଡ ପ୍ରୟାସରେ ନା ବିଦ୍ୟାର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ ନା ଅବିଦ୍ୟାର । ପୃଥିବୀର ସବୁ ଜ୍ଞାନ ଏକାଠି କଲେ ମୁଠା ଟିଏ ବାଲୁକା ରେଣୁର ଶେଷ କଥା ଆମ ଦିଗନ୍ତର ଆର ପାରି ରହିଯାଏ । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ମନ୍ତ୍ରଦ୍ରଷ୍ଟା ଋଷି ବିଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ବିତରଣ କରିଥିବାସତ୍ତ୍ୱେ ଅଜ୍ଞାନର ସମୁଦ୍ର ପୂର୍ବବତ୍ ଅଖଣ୍ଡ ରହିଯାଏ । ମଣିଷ ବାରମ୍ବାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଅନୁତାପ କରିଚାଲିଥାଏ । ତା'ର ଯୁଗାବଧି ବିଳାପର ସ୍ୱର ପୂର୍ବ ପରି ବିଲମ୍ବିତ । ଅଜ୍ଞାନ କମ୍ପା ବିଳାପର କଥା ସରେ ନାହିଁ । ତଦ୍ରୂପ ସରେ ନାହିଁ ଜ୍ଞାନର ସଂଘାତ ଏବଂ ତା'ର ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର କଥା । ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ, ଜରା, ବ୍ୟାଧି ଓ ଦୁଃଖ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶରୀରକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ବାରମ୍ବାର ଅବକ୍ଷୟ ସାଧନ କରୁଥାନ୍ତି । ଚରକ ସୁଶ୍ରୁତ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି କିଛି କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପରମ କାରୁଣିକ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ମହାପରିନିର୍ବାଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ସଂସାରରୁ ଦୁଃଖ ସରେନାହିଁ । ମାନବ-ଇତିହାସର ସୁଦୀର୍ଘ ବର୍ତ୍ମ ଉପରେ ବାରମ୍ବାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ରକ୍ତର ପାରଣା ଦିଆହୁଏ। ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଦ୍ୱେଷ, ଅସୂୟା ଓ ଅହଙ୍କାରର ବିକଟ ପରିଣାମ ସେ ଭୋଗକରି ଚାଲିଥାଏ। ନିଜେ ହିଁ ନିଜର ହବନ କରି ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କରୁଥାଏ।

ଆଲୋକ ଏବଂ ଅନ୍ଧାରର ଆବର୍ତ୍ତନ ପରି, ଆମ ଭିତରେ ଗୁଡ଼ିଏ ବିପରୀତ ଧର୍ମର ଚକ୍ରବତ୍ ଆବର୍ତ୍ତନ ଚାଲିଥାଏ—ସୁଖ ଦୁଃଖ, ଆଶା ନିରାଶା, ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ, ଏପରିକି ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ। ଏଣୁ ଚକ୍ରଗତିର ବିରାମ ନାହିଁ। ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରୁ ରକ୍ତର ଧାର ବୋହିଯାଏ, ପୁଣି ଫେରିଆସେ ସେଇ ମାଂସର ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ। ପିଣ୍ଡଟି ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେଉଥାଏ। ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟାରେ ବାୟୁର ଗମନାଗମନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଚକ୍ରବତ୍। ଜାଗରଣ ଓ ସ୍ୱପ୍ନ ଚକ୍ରବତ୍। ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଟିର ଅନୁଗମନ କରେ, ତାକୁ ଜନ୍ମ ଦିଏ ଏବଂ ସେଥିରେ ବିଲୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ। ଚକଟି ହୁଏତ ଅସୀମ। ତା'ର ପରିଧି ମଧ୍ୟ ପରିମେୟ। କିନ୍ତୁ ତା'ର ଆବର୍ତ୍ତନ ଅନନ୍ତ, ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅକଳନୀୟ। ଅଣୁ ଗର୍ଭରେ ଯେଉଁ ଆବର୍ତ୍ତନ, ସୌର ମଣ୍ଡଳରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଆବର୍ତ୍ତନ। ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ପ୍ରଳୟରେ ସେଇ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଆବର୍ତ୍ତନ। ଏ ସୁପ୍ରସାରିତ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଚକ୍ରର ଘୂର୍ଣ୍ଣନ କେତେକ ଦ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ପାଇଁ ଅତୀବ ସୁଦର୍ଶନ। ଏହା ହିଁ ଏ ଜଗତର ମୌଳିକ ଧର୍ମ। ଜଗତ୍ ପ୍ରବହମାନ, କିନ୍ତୁ ତାହା ଏକ ଆବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରବାହ। ଜୀବନର ମୌଳିକ ଧାତୁରେ ଏହି ମୌଳିକ ଧର୍ମ ହିଁ ବିଦ୍ୟମାନ। ଏଣୁ ଅନନ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପଞ୍ଚପରିବର୍ତ୍ତନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ନାହିଁ। ଏ ଅସରନ୍ତି କଥାର ଶେଷ ନାହିଁ। ତାହା ସରେନା।

କିନ୍ତୁ ଚକ୍ରର କେନ୍ଦ୍ର ହୁଏତ ଘୂରେନାହିଁ। ତାହା ଏକ ସ୍ଥିର ବିନ୍ଦୁ, ପୁଣି ତା'ର ପରିଧିର ବହିର୍ଭୂତ ଆକାଶଗର୍ଭ ହୁଏତ ସ୍ଥିର। ସେଥିରେ ତରଙ୍ଗ ନାହିଁ, ଆବର୍ତ୍ତ ନାହିଁ। ଏଣୁ ଗତିକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ତା'ର ବିଷମ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ମାତୃଗର୍ଭ ପରି ସ୍ଥିତି ଏ ଆବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ତରଙ୍ଗକୁ ଧାରଣ କରି ରଖେ। ଗତି ଆପେକ୍ଷିକ। ଏଣୁ ଗତି ଏବଂ ଗତି ଭିତରେ ପରିମାଣର ପାର୍ଥକ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ଥିତିର ହିଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ। ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ଗତିର ହ୍ରାସ ହୁଏ ସେତିକି ପରିମାଣରେ ସ୍ଥିତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ। ସ୍ଥିତି ସମ୍ଭୂତ ହୁଏନା। ତା'ର କ୍ଷୟ ବୃଦ୍ଧି ନାହିଁ। ତାହା ଆସେନା କିମ୍ବା ଯାଏନା। ମେଘର ଆସ୍ତରଣ ଯେତିକି ଘୁଞ୍ଚିଯାଏ, ଆକାଶ ପରି ତାହା ସେତିକି ପ୍ରାଞ୍ଜଳ, ସେତିକି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଦିଶେ। ତାହା କାଳୋତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଅବିକମ୍ପିତ, ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଥାଏ କେବଳ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃହତ୍ ଏ ଅସଂଖ୍ୟ ଚକ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତନ ଯଦି ଜଗତ୍ ପ୍ରବାହର ଗତି ଧର୍ମ ହୁଏ, ତେବେ ତାହାର ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ବିଳୟ ବୋଧହୁଏ ଏଇ ଅବିଚଳିତ ସ୍ଥିତିରେ। ଏ ଦୁହେଁ ହୁଏତ ଏକତ୍ର କୌଣସି ଏକ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଚକ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତରେ ପରସ୍ପର ପଛରେ ଧାବମାନ। ସମଗ୍ର ଗତି ସ୍ଥିତିରେ ବିଲୀନ ଏବଂ ସମାହିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କଥା ସରିଯାଏ ନାହିଁ। କୌଣସି ଦୁର୍ଲଙ୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଶାସନର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସ୍ଥିତି କମ୍ପିତ ହୁଏ ଏବଂ ଗତି ପରିଣତ ହୁଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

ତରଳ ସମୁଦ୍ରରେ । ସମୁଦ୍ରରୁ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ସମ୍ବତ୍ସର, ଅହୋରାତ୍ର, ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର, ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃହତ୍ ଅସଂଖ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଆବର୍ତ୍ତ । ଗତିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିତି ଏବଂ ସ୍ଥିତିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗତି । ଗତି ତା'ର ଶତ ସଂଘାତରେ ସ୍ଥିତିକୁ ବିଚଳିତ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ସ୍ଥିତି ତା'ର ସହସ୍ର ମେଖଳାରେ ଗତିକୁ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖି ପାରେ ନାହିଁ । ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି, ପୁଣି ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ଉପଜାତ କରନ୍ତି । ଏ ସମଗ୍ର ସୃଷ୍ଟିର ବିଲୟ ପରେ ପୁଣି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି—ଯଥା ପୂର୍ବଂ ଅକଳ୍ପୟନ୍ । ଏହିପରି ଚାଲିଥାଏ ମହାଜାଗତିକ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ବିଲୟର ଆବର୍ତ୍ତ ।

ଏ ପରମ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରକୁ ଏକ ଅବିକମ୍ପିତ ତର୍ଜନୀରେ କେହି ଧାରଣ କରି ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ତାକୁ ବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତ କରୁଥିବା କଥା ଶାସ୍ତ୍ରେ କହନ୍ତି । ସ୍ଥିତି ଏବଂ ଗତିର ଚକ୍ର ସେହି ଇଚ୍ଛାରେ କମ୍ପିତ ହୁଏ । ସେ କିନ୍ତୁ ସ୍ଥିତିରେ କିମ୍ବା ଗତିରେ ସ୍ୱୟଂ ନ ଥାଏ । ଏଭଳି ସବୁ ପ୍ରକାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ସବୁ ପ୍ରକାର ଆବର୍ତ୍ତରୁ ମୁକ୍ତ କେବେହେଲେ-ସରୁ-ନଥିବା ସତ୍ୟଟିଏ ନଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ବାକି ସବୁ ମଧ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣିହୋଇଯାନ୍ତା, ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଯାନ୍ତା, ସରିଯାନ୍ତା । ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ ପରି ଏହା ବହୁ ତନ୍ତୁ ବିସ୍ତାର କରିଦିଏ । ସେଥିରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣିଦିଏ ଠାଏ ଠାଏ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ । ତାପରେ ମନହେଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୁଣି ଶୋଷି-ନିଏ । ନିଜ ଭିତରେ ନିଜେ ବୁଡ଼ିରହେ ସେହି ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଏକାକୀ ସତ୍ତା । ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁ ସବୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଲିଭିଯାନ୍ତି । ଲିଭିଯାନ୍ତି ବାକି ସବୁ । ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ ଏପରି ଅନନ୍ତକାଳ ରହିଗଲେ କାହାରି କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ପୁଣି ଇଚ୍ଛା କରେ ତନ୍ତୁ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଏବଂ ଇଚ୍ଛା କରିବା ମାତ୍ରେ ଫେରିଆସେ ସେଇ ସୃଷ୍ଟି ଯାହା କିଛି କାଳ ପାଇଁ ଲୁଚିଯାଇଥିଲା । ଉପରର ଯାହା କିଛି ରୂପ ବଦଳି ଚାଲିଥାଏ ତାହା କେବଳ ମେଘମାୟା । କାଳର ଲହରୀ ଉପରେ ସବୁ ଯେମିତି କୁଞ୍ଚିତ, ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା ଦିଶନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପଛରେ ସ୍ଥିର ଆକାଶ ଆଦୌ ଚହଲେ ନାହିଁ—ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଯେଉଁ ସରି-ଯାଉଥିବାର ଅଭିନୟ ତାହା କେବଳ ବେଶ ବଦଳ—ପୁରୁଣା ପୋଷାକ ପାଲଟିଥିବାର ଗୋଟିଏ ଅନବରତ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏ ନିତ୍ୟ ଆବର୍ତ୍ତିତ ଭୂମିରେ ସରିଯିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ମଧ୍ୟ ସରେନା, ସରିପାରେନା ।

ମୁଁ ସତ୍ୟଧର୍ମା କହୁଛି

ଆପଣଙ୍କ ଇଜଲାସରେ ଏହା ବୋଧହୁଏ ମୋର ଶେଷ ବୟାନ ।

ମୁଁ ଯାହା କହିବି, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତୟା ସତ୍ୟ କହିବି । ସତ୍ୟ ବ୍ୟତିରେକ ଆଉ କିଛି କହିବି ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମସ୍ତ ଅଭିଯୋଗ ମୁଁ ଶୁଣିସାରିଛି । ସେଥିରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ମୁଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଧର୍ମର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରେ; ମୁଁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ । ମୁଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମନ୍ଦିର ମସଜିଦ୍‌କୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ, ମୁଁ ନାସ୍ତିକ । ଧନ, ମାନ, ଜ୍ଞାନରେ ଯେଉଁମାନେ ଏ ସମାଜରେ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ମାନନୀୟ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ବସମକ୍ଷରେ ଅପଦସ୍ଥ, ଲାଞ୍ଛିତ କରେ । ମୁଁ ଦମ୍ଭୀ, ଅହଙ୍କାରୀ, ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ । ବିଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ତରୁଣ ମାନଙ୍କୁ କୌଶଳରେ ପ୍ରଭାବିତ କରି ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ, ବିଭ୍ରାନ୍ତ କରେ—କୁଶିକ୍ଷା ଦେବା ମୋର ବୃତ୍ତି । ପରିଶେଷରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରାଇଦିଆଯାଇଛି ଯେ ମୁଁ ମୋର ଚତୁର ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ହୁଏତ ବଶୀଭୂତ କରିଦେଇପାରେ । ଏଣୁ ସାବଧାନ ରହିଥିବେ ।

ଶେଷୋକ୍ତ ଅଭିଯୋଗଟି ଆମୋଦକର ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରଥମେ ଉତ୍‌ଥାପିତ କରୁଛି । ଏ ପରିଣତ ବୟସରେ ବାଗ୍ମୀ ହେବାର ଅଭିଳାଷ ମୋର ନାହିଁ । ମୋର ରୂକ୍ଷ ସ୍ୱରରେ ଛନ୍ଦ ନାହିଁ ବା ସଙ୍ଗୀତମୟତା ନାହିଁ । ଏ ପଳିତ ଅବୟବରେ ମନୋରମ ସ୍ନିଗ୍ଧତା ନାହିଁ । କ'ଣ ପ୍ରୟୋଗ କରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରିବି ବୁଝିପାରୁନାହିଁ । ଏଣୁ ଆପଣ ସେଭଳି କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ନ କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ; ବରଂ ଆପଣଙ୍କର ଯଥୋଚିତ ଉଦାର ପଣରେ ମୋତେ କିଛି ସମୟ ଶୁଣିବାକୁ ଅବଧାନ ହୁଅନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କର ଏ ଭବ୍ୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଶାଳୀନତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଅଜ୍ଞ । ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏଇମାତ୍ର ପ୍ରଥମ । ଏଣୁ ଏଠିକାର ଆଦବ୍ କାଇଦା ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ । ଷ୍ଟେକ୍ ଠୋକ୍ ଦୁଇପଦ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ସତ୍ୟ କହିଲି ବେଳେ ମୁଁ ହୁଏତ ତା ସାନୁନୟ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । କାରଣ, ଆଜି ନୁହେଁ, ଚିରକାଳ ମୁଁ ନିର୍ଭୀକ । ଯାତନା କିମ୍ବା ମୃତ୍ୟୁ ଭୟରେ ମୁଁ ସତ୍ୟରୁ ବିଚଳିତ ହୋଇ-ନାହିଁ, ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପ୍ରତିପକ୍ଷର ହିଂସ୍ରତାରୁ ମୁଁ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଛି ଯେ ଏଥିପାଇଁ ମୋତେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇପାରେ, କାରଣ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସତ୍ୟପାଇଁ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଛି; ମୋ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅନନ୍ତକାଳ ହତ୍ୟା କରାଯିବ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ କହି-ରଖୁଛି ଯେ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ମରିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସତ୍ୟରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହେବି-ନାହିଁ, ହୋଇପାରିବି ନାହିଁ । ପ୍ରତିପକ୍ଷପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ଆକ୍ରୋଶ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ବିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦେଉନାହିଁ ।

ତାଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ମୋର ପ୍ରାଣହାନିର ଆଶଙ୍କା କରି ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରୁନାହିଁ । କାରଣ ଏଠି ଆପଣଙ୍କ ଦୟା ଭିକ୍ଷା କରି ଥରେ ବଞ୍ଚିଗଲେ ମୁଁ ଚିରକାଳ ବଞ୍ଚି ରହିପାରୁନାହିଁ, ଏ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ମୋ ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଶୂନ୍ୟ-ସମୁଦ୍ର ଉଦିତ ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ମୋର ଯାତ୍ରାକାଳ ଅତି ସୀମିତ । ଏଣୁ ସେଭଳି କିଛି ଅଭିପ୍ରାୟ ରଖି ମୁଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦେଉନାହିଁ । ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଯେ ସତ୍ୟର ଅପଳାପକୁ ମୁଁ ଆଜୀବନ ବିରୋଧ କରିଆସିଛି । ମୋତେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ଯେ ମୋର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅଭିଯୋଗକାରୀମାନେ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି । ଯଦି ସତ୍ୟ କହୁଥାନ୍ତି ତେବେ ମୁଁ ତାହା ଜାଣିନାହିଁ; ମୁଁ ମୋର ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ କରି ତାଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ମାନିନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୋର ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଯେ ଯେହେତୁ ନ୍ୟାୟର ତୁଳାଦଣ୍ଡରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ସନ୍ତୁଳିତ ହେଲେହେଁ ବିଚାର ସମ୍ଭବ, ଏବଂ ସ୍ୱପକ୍ଷ ଓ ପରପକ୍ଷର ଯୁକ୍ତି ଉପରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ଭରଶୀଳ, ସେହି ନ୍ୟାୟ ବିଚାରର ସକାଶେ ମୁଁ ଯାହା ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣେ ତାହା ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କୁଶିକ୍ଷା ଦେବା ମୋର ବୃତ୍ତି ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆଦୌ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ ନାହିଁ । ମୋର ଆଚରଣ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ମୋର କଥା ଶୁଣିବାକୁ କେହି ହୁଏତ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଇପାରେ । ମୁଁ କାହାକୁ କେବେ ମୋ ପାଖକୁ ଡାକିନାହିଁ । ସେମାନେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦେବା ମୋର ଶିଷ୍ଟାଚାର ନୁହେଁ । ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ମୁଁ ଆଜୀବନ ସତ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରିଛି କେବଳ । ଏହାକୁ ବୃତ୍ତି କରି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିନାହିଁ । ସେଭଳି ପ୍ରମାଣ ଯଦି ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖିଥାନ୍ତି, ତାହା ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦର୍ଶାଇ ପାରନ୍ତି । ମୁଁ ଜାଣେ ସେଭଳି ପ୍ରମାଣ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଦୌ ନାହିଁ, ଏଣୁ ଏହା ମୋର ବୃତ୍ତି ନୁହେଁ । ତା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଚାହାନ୍ତି ? ତାହେଲେ ହେଇଦେଖନ୍ତୁ ମୋର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ମୋର ନିରନ୍ନ ଶରୀର, ମଳିନ ଚୀର ବସ୍ତ୍ର, ମୋର ଜୀର୍ଣ୍ଣକୁଟୀ । ଅର୍ଥକାରୀ ବୃତ୍ତିରେ ସମର୍ଥ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବସ୍ଥା ଏ ପରିଣତ ବୟସରେ କଣ ଏଭଳି ହେବା ସମ୍ଭବ ? ଏହା କ'ଣ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ନୁହେଁ ଯେ ଏ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ତା'ର ସାଂସାରିକ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟକୁ ଘୋର ଅବହେଳା କରି ଆସିଛି—ଏବଂ ତାହା କେବଳ ସତ୍ୟପାଇଁ ! ସତ୍ୟସନ୍ଧାନ ମୋର ବୃତ୍ତି ନୁହେଁ, ଧର୍ମବିଚାର, ତାହା ମୋର ଧର୍ମ । ସତ୍ୟ ପ୍ରଚାରକରି ମୁଁ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରେନା ।

ମୁଁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉ ନ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯଦି କେହି ମୋର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି କୁଶିକ୍ଷିତ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତା'ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପାଇନାହିଁ । ବରଂ ସେମାନେ ଏକେ ଏକେ ଏ ସମାଜରେ ଶୀର୍ଷମଣ୍ଡନ କରିଛନ୍ତି । ହଁ, ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ସେମାନେ ସାଧାରଣ ଜନତାଠାରୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ଭିନ୍ନ । ସେମାନେ ମୋର ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ି ହୁଏତ କିଛି ମାତ୍ରାରେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ସତ୍ୟାନୁରାଗ ହେତୁ କିଛି ନିର୍ଭୀକ ହୋଇଯାଇଥିବା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଜୀବନରେ ଗୋଟାଏ ମହତ୍ତର ମୂଲ୍ୟର ବିକଳ୍ପଥିବାରୁ ହୁଏତ ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ତାଙ୍କର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ସେହି ଅନୁପାତରେ ସେମାନେ ବିଚାରଶୀଳ, ସଦାଚାରୀ ଏବଂ ଜିଜ୍ଞାସୁ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପରିବାର ଏତଦ୍ୱାରା ଦୁଃଖିତ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ୱୟଂ ଅନୁତପ୍ତ ନୁହଁନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ କୁଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି ବାସନ୍ଦ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏ ସମାଜ ବରଂ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ତେବେ ଏତଦ୍ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆପଣଙ୍କ ଆକାଂକ୍ଷା ଅନୁସାରେ ଯଦି ଏହା କୁଶିକ୍ଷା ପଦବାଚ୍ୟ, ମୋର ସେଥିରେ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

କେବଳ ତରୁଣଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ସେପରି କିଛି ପକ୍ଷପାତିତା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ବିଭ୍ରାନ୍ତ କରିବାର ଅଭିସନ୍ଧି ମଧ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ସତ କହୁଛି, ମୁଁ କେବେହେଲେ ଭାବିନାହିଁ ଯେ ମୋ ପାଖରେ ବସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଟି ବୃଦ୍ଧ କି ତରୁଣ । ବୟସ ନିରପେକ୍ଷ ରହି, ମୁଁ କେବଳ ମୋର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଭିଳାଷ ପ୍ରକାଶ କରିଛି । ତାହା ହେଲା, ଯଦି କେହି ସତ୍ୟ କ'ଣ ଜାଣିଥାଅ, ଦୟାକରି ମୋତେ ସେଇଠି ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଅ । ତରୁଣମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ କଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ମୋର ସମଗ୍ର ଚେତନା ସେହି ଏକମାତ୍ର ଅଭିପ୍ସାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଥାଏ । ମୁଁ ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକ କଥା ପଚାରି ପକାଏ । ସେ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଭିତରକୁ ବୁଡ଼ିଗଲାବେଳେ ସେମାନେ ଅସ୍ଥିର ବୋଧ କରୁଥିବେ । ସମସ୍ତେ ସେଇଭଳି ଅସ୍ଥିର ବୋଧ କରନ୍ତି, ମୁଁ ମଧ୍ୟ । ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ହୋଇଯାଏ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି । ସେମାନେ ଖୋଜିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାମ ରୂପର ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ସେଇ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ରହସ୍ୟକୁ ଯାହାକୁ ମୁଁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଖୋଜୁଛି । ତରୁଣମାନେ ହୁଏତ ମୂଳତଃ ବିଭ୍ରାନ୍ତ । ସେମାନେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଏଣୁ ସ୍ୱତଃ ମୋ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି—ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହେବାକୁ ନୁହେଁ, ବାଟ ପାଇବାକୁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହୁଏତ ବାଟ ଦେଖାଇଦେଇପାରେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଖୋଜିବା ଶିଖେଇଦିଏ । ସେମାନଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଆହୁରି ଅନେକ ବାକି । ଏଣୁ ସେଇଭଳି ବାଟ ଖୋଜିବା ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସାର୍ଥକ ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଯାତ୍ରା ସରିଆସିଲାଣି ସେମାନେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, କେଉଁ ବାଟେ ଆସିଲେ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ କେଉଁ ବାଟେ ଯିବେ । ଏଇ କାରଣରୁ ହୁଏତ ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ସଂଖ୍ୟାରେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିବେ, ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରିନାହିଁ ।

ସେମାନେ ଆସି ନାହାନ୍ତି ସତ, ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଯାଇଛି ସେଇଭଳି ଅନେକଙ୍କ ପାଖକୁ । ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଛି ଯେ ସେମାନେ ବିଜ୍ଞ, ବହୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଧିତ ବିଦ୍ୟ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଅନେକ ଭରସା ନେଇ । ମୋର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କେବଳ ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ । ଗଭୀର ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନକୁ ପରୀକ୍ଷାକରିଛି । ନିର୍ମମ ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛି, କାରଣ ସତ୍ୟ ମୋ ଜୀବନର ବୃହତ୍ତମ ମୂଲ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରର ଅନ୍ଧକାର ଖୋଜିସାରିଲା ପରେ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ବିଷଣ୍ଣ ଠିଆରହିଥାଏ, ମୁଁ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ, କାହିଁକି ସେ ମହାଶୟ କ୍ରୋଧରେ ଅଗ୍ନିବର୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି, ଏବଂ ମୋ ଚାରିଆଡ଼େ ଗୋଟାଏ ବିମୁଗ୍ଧ ଜନତା କାହିଁକି ମୋତେ ଅଭିନନ୍ଦିତ କରୁଥାନ୍ତି । ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ମୁଁ କେବେ କାହାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ଚିନ୍ତା କରିନାହିଁ, ମୋ ଦ୍ୱାରା କେହି କେବେ ଲାଞ୍ଛିତ ହେଉ ବା ଅପମାନିତ ହେଉ ଏହା କେତେବେଳେ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ଆପଣଙ୍କ କଥାକଥିତ ଜ୍ଞାନୀ ପଣ୍ଡିତ ମାନୀମନସ୍ୱୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତେ ଯାହା ଦେଖାଯାନ୍ତି, ପ୍ରକୃତରେ ସେ ତାହା ନୁହଁନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଆବରଣ ଭିତରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଖର୍ବ ଦୁର୍ବଳ ରୂପଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିବାରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଦାୟୀ । ସତ୍ୟ ଖୋଜୁଖୋଜୁ ମୁଁ ଯାହା ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବିଡ଼ମ୍ବିତ, ଲଜ୍ଜିତ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ସମସ୍ତ ସମୟରେ ଯାହା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି, ସେଥିପାଇଁ ସେ ମହାଶୟ, କିମ୍ବା ଆପଣ, ଅଥବା ମୁଁ ନିଜେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲୁ । ନିଜର ନିରାବରଣ ନଗ୍ନରୂପ ପାଇଁ କେହି କେତେବେଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ହୁଏତ ଲାଞ୍ଛନା ଏବଂ ଅପମାନ ହେଲି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କରାହୋଇଛି ।

ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କହୁଛି ଏବଂ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ଘୋଷଣା କରୁଛି ଯେ ମୁଁ ଅଜ୍ଞ । କୌଣସି ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହା ହୁଏତ କରିପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ତଥାପି ମୋତେ ଆପଣମାନେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନୀ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣ କେଉଁ କାରଣରୁ ସେପରି କହୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଏଭଳି ଅପପ୍ରଚାରର କାରଣ ଆପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । କହୁଛି ଶୁଣନ୍ତୁ, ବୁଦ୍ଧି ହେଲା ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ମୋର ଅଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ଗଭୀରଭାବରେ ସଚେତନ ଥିଲି । ଏକଦା ଦୈବୀବାଣୀ ହେଲା ଯେ ମୁଁ ଏ ପୃଥିବୀର ବିଜ୍ଞତମ ବ୍ୟକ୍ତି । ଦେଶଦେଶାନ୍ତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରି ମୁଁ ଶେଷରେ ଦୈବୀବାଣୀ ସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ କଲି । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ହିଁ ପୃଥିବୀର ବିଜ୍ଞତମ ବ୍ୟକ୍ତି । ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ କହିବେ ଯେ ଅଭିଯୋଗ ଏହିଠାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଗଲା । ଏହାହିଁ ତ ଦମ୍ଭୀ, ଦର୍ପୀ, ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ ମୂର୍ଖର ଭାଷା ! କିନ୍ତୁ ମୋ ଜୀବନର ବିଚିତ୍ର ବିଡ଼ମ୍ବନା ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୋ ମାଧ୍ୟମରେ ଦୈବୀବାଣୀ ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତିକୁ ପରିହାସ କରିଛି । ମଣିଷ ମାତ୍ରେ ଅଜ୍ଞ । ଏଣୁ ଅନ୍ତତଃ ଏଇ ଟିକକ ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ବିଜ୍ଞ । ମୁଁ ନିଜେ ଅଜ୍ଞ ବୋଲି ଜାଣିବା ହିଁ ମୋର ବିଜ୍ଞତା । ଏଣୁ ଆପଣମାନେ ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ପୃଥିବୀର ବିଜ୍ଞତମ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଆଖ୍ୟାତ କରନ୍ତି, ମୁଁ ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୃଥିବୀଟି ପାଇଁ ଏବଂ ତା'ଉପରେ ବାସ କରୁଥିବା ଏ ଅସଂଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକଙ୍କ ପାଇଁ ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ, ସେମାନଙ୍କର ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ବିଧିଲିପି ପାଇଁ ମର୍ମାହତ ହୁଏ । ହେ ମୋର ବିଜ୍ଞ ବିଚାରକମଣ୍ଡଳୀ, ଅଜ୍ଞତାହିଁ ମାନବ ଜାତିର ଚିରନ୍ତନ ଅଭିଶାପ । ଏହି କାରଣରୁ ହୁଏତ ଯେ ସତ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରେ ସେ ସାଧାରଣତଃ ମାନବ ସ୍ୱଭାବର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରେ ।

ଈଶ୍ୱର କିଏ ମୁଁ ଜାଣେନା । ସେ ଜ୍ଞାନ ମୋର ନାହିଁ । ଅସଂଖ୍ୟ ତଥାକଥିତ ବିଜ୍ଞ ଲୋକେ ସେ ବିଷୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଗଲ୍‌ଭ ଭାଷଣ ଦେବାର ହୁଏତ ଶୁଣିଛି । ସେମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞତାରେ ମୋର ଅଜ୍ଞତା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଛି କେବଳ । କିନ୍ତୁ ସର୍ବସମକ୍ଷରେ ମୋ ଜୀବନର ନିଗୂଢ଼ତମ ରହସ୍ୟ ଆଜି ପ୍ରକାଶ କରୁଛି, ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୋ ଭିତରେ ଗମ୍ଭୀର ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି ଭଳି ଗୋଟାଏ ଶାଣିତ ସ୍ୱର ମୁଁ ଅହରହ ଶୁଣୁଥାଏ । ସେ ସ୍ୱର କେବଳ ବାରଣ କରେ; ଅସତ୍ୟ, ଅଶୁଭ, ଅକଲ୍ୟାଣରୁ ଯେ ମୋତେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ନିବୃତ୍ତ କରେ । ମୁଁ କେବଳ ତା'ଠାରୁ ଶୁଣିଆସିଛି—ନା, ନା, ନେତି, ନେତି ନେତି । ସେ କଦାପି କହିନାହିଁ, ଏହାହିଁ ସତ୍ୟ, ଏହାହିଁ ମାର୍ଗ, ଏହାହିଁ ଶୁଭ । ଏଣୁ ମୋର ଏ ଦୁଃଖମୟ ଜୀବନ । ମୁଁ ତାକୁ ଶୁଣେ, ନ ଶୁଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ସେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରବାହକୁ ଧାରଣ କରେ, ଧାରଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନକରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସେ ହିଁ ମୋତେ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ଚାଳିତ କରେ । ଏପରି ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ମୁଁ ନାସ୍ତିକ ହେବା କ'ଣ ସମ୍ଭବ ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଦେବତା ମନ୍ଦିରକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରେନାହିଁ; ଅବମାନନା କରିବା ମୋର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ମୁଁ ବରଂ ତା'ର ପରିସର ଯଥେଷ୍ଟ ବିସ୍ତୃତ କରିନିଏ । ଏ ଦିଗନ୍ତ ହୋଇଯାଏ ତା'ର ସୀମା, ଆକାଶ ହୋଇଯାଏ ତା'ର ଶୀର୍ଷ । ହେ ମୋର ଦେଶବାସୀ, ମୁଁ ତୁମକୁ କେଉଁ ଭାଷାରେ ବୁଝାଇବି ଯେ ମୋର ଆଚରଣ ତୁମ ଭଳି ନହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ନାସ୍ତିକ ନୁହେଁ ! ସେ ସବୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଏଠି ମୋର ଅବସର କାହିଁ ? ପ୍ରୟୋଜନ ବା କାହିଁ ?

ଆପଣମାନେ ହୁଏତ ଭାବୁଥିବେ ଯେ, ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଏତେ ଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରି ସକ୍ରେଟିସ୍ ଅନ୍ତତଃ ନିଶ୍ଚୟ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ । ଏ ବିପୁଳ ସଂଖ୍ୟକ ନାଗରିକ ହିଁ ତ ଦେଶର ପ୍ରତୀକ ! ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଶର ସ୍ୱାର୍ଥ, ସେମାନଙ୍କର ମତ ଦେଶର ମତ । ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଦ୍ରୋହାଚରଣ ଅବଶ୍ୟ ଦେଶଦ୍ରୋହ ହେବା ଯୁକ୍ତିସମ୍ମତ । କିନ୍ତୁ ତାହା ନୁହେଁ । ମନ ପ୍ରାଣରେ ସତ୍ୟର ଅକୂପାର ଭାର ବହନ କଲା ପରେ ଆଉ କୌଣସି ଆବେଗ ପାଇଁ ଜୀବନରେ ଅବକାଶ ନଥାଏ । ସମୁଦ୍ରର ସନ୍ଧାନରେ ବୋହିଯାଉଥିବା ନଦୀ କୂଳର ଦ୍ରୋହାଚରଣ କରେ ନାହିଁ । ତାକୁ ସମୟ ନଥାଏ ଆଖି ତୋଳି ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଚାହିଁ ଦେବାକୁ । ସେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭାବନାରେ ତଲ୍ଲୀନ ଥାଏ । ତା'ର ସେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରବେଗରେ, ଅନିଚ୍ଛାକୃତ ତାଡ଼ନରେ ଯଦି କୂଳରୁ କିଛି ଧସି ଗଲା, ସେଥିପାଇଁ ତା'ର ଆୟତ୍ତ କ'ଣ ? ଦ୍ରୋହାଚରଣ ମୋ ଚରିତ୍ରର ଅସମ୍ଭବ ବିରୋଧ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କିମ୍ବା କୌଣସି ଦେଶର ଦ୍ରୋହ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସ୍ୱା' ବାହାରେ ଆପଣମାନେ ଏ ଦେଶର ନାଗରିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେତୋଟି ଯୁଗବକ୍ଷ ବିନ୍ଦୁ ମାତ୍ର ! ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦେଶ ପରିହାର କରି ନୂତନକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଛି । ଆପଣ ଏ ଦେଶର ଯୁଗଯୁଗ-ବ୍ୟାପୀ ପ୍ରସାରିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସହିତ ସମ-ପରିମିତ ନୁହନ୍ତି । ତା'ର ଅବିଚଳିତ ଆତ୍ମା ସହିତ ପରିଚିତ ନୁହନ୍ତି । ଯାହା ସତ୍ୟ, ତାହା ଚିରକାଳ ସତ୍ୟ । ଆପଣ ସାମୟିକ ଆବେଗର ବଶବର୍ତ୍ତୀ । ଏଣୁ ଦେଶପ୍ରେମର ଯେତେ ଅଭିନୟ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱାର୍ଥ-ପର । ନିଜର ଭୋଗବିଳାସ ପାଇଁ ପରୋକ୍ଷରେ ଦେଶର ସମୃଦ୍ଧିକୁ ଆପଣ ବିନିଯୋଗ କରନ୍ତି । ନିଜର ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପାଇଁ ଆପଣ ଦେଶକୁ ବିକ୍ରି କରିଦେଇପାରନ୍ତି ଏବଂ ଜାଣି-ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଦେଶକୁ ବିକ୍ରି କଲେ ବୋଲି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ଅନ୍ଧ ସ୍ତାବକ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ ନ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମୁଁ ଦେଶର ତ୍ରିକାଳ-ଦ୍ରଷ୍ଟା । ତା'ର ଶ୍ରେୟ ସାଧନ ପାଇଁ ମୁଁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ତତ୍ପର । ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ମୁଁ କେବେ ଚିନ୍ତା କରି ନାହିଁ । ଏଣୁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଧର୍ମର ବିରୋଧ ନିଶ୍ଚୟ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଦେଶ-ଦ୍ରୋହର ମାତ୍ରା କେଉଁ ପକ୍ଷରେ କେତେ, ତାହା ସ୍ଥିର ମନରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।

ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରୁ ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି ଯେ, ଏ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଆଚରଣ ଆପଣଙ୍କର ଆଶାନୁରୂପ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ନାଚାର । ମୁଁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜାଣେ ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରୀତ କରି ନ ପାରିଲେ ଆପଣ ମୋତେ ହତ୍ୟା କରିପାରନ୍ତି । କରନ୍ତୁ । ଏ ବୟସରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ଥାପିତ କରିଛି । ଏଣୁ ତାକୁ ଡରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆହୁରି ଅନେକ ବୃଦ୍ଧ ନଗରଜନ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ ଭିକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପୁତ୍ରକଳତ୍ରଙ୍କୁ ଡକାଇ ସେମାନଙ୍କ ଅଶ୍ରୁ ଜରିଆରେ ସହାନୁଭୂତି ଭିକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ସେଭଳି କରୁନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଆହୁରି ଆଘାତ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ କ'ଣ ତା'ହେଲେ ମଣିଷ ନୁହେଁ ? ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ଧର୍ମାବତାର, ମୁଁ କାଠ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ପଥର ନୁହେଁ । ରକ୍ତ-ମାଂସ କ୍ଷୁଧା-ତୃଷାର ମୁଁ ବି ଏକ ମଣିଷ । ମୋର ପରିବାର ଅଛି, ପତ୍ନୀ ଅଛି, ନାବାଳକ ସନ୍ତାନ ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଆପଣଙ୍କୁ ଖୋସାମତ କରିପାରୁନାହିଁ ବୋଲି ଏ ବୃଦ୍ଧ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ସେପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନି ହେବାର ଆଶଙ୍କା ରହୁଛି । ସାମାନ୍ୟ ଆଉ କେତୋଟି ଦିନ ସକାଶେ ଜୀବନ ଭିକ୍ଷା କରି ମୁଁ ମୋର ଆତ୍ମାକୁ ଅବନମିତ କରିପାରୁନାହିଁ । ଆପଣ ନ୍ୟାୟର ଆସନରେ ବସିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଦୁର୍ବଳ ଦିଗରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ନ୍ୟାୟାଳୟର ଅବମାନନା କରିପାରୁନାହିଁ । ମୋତେ ଯେହେତୁ ଆପଣମାନେ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଏକ ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଆଖ୍ୟାତ କରିସାରିଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଁ ସୁଯୋଗ ଦେଇପାରୁନାହିଁ, ମୋର କ୍ଳୀବତାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ ସେମାନେ ଏ ଦେଶଟାକୁ ଉପହାସ କରନ୍ତୁ ।

କିନ୍ତୁ ହେ ସମାଜର ପଞ୍ଚପୁରୋଧାଗଣ, ମୁଁ ତଥାପି କହିବି ଯେ ଆପଣ ଏଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ । ମିଥ୍ୟା ଅସୂୟାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ହତ୍ୟା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ମରିଗଲେ ମୋ ଭଳି ଆଉ ଜଣକୁ ଆପଣ ଆଉ ପାଇବେ ନାହିଁ । ମାଲିକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଡାଉଁଶ ଭଳି ଆପଣଙ୍କୁ ଲହୁଡ଼ି ମାରି ବାରମ୍ବାର ଜାଗ୍ରତ ରଖିବା ଥିଲା ମୋର ଅସାଧାରଣ ଭୂମିକା । ମୁଁ ଚାଲିଗଲେ ଆପଣମାନେ ଶୋଇଯିବେ; ନିଶ୍ଚେ-ତନ, ସ୍ଥବିର ହୋଇଯିବେ । ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ଅସଂଖ୍ୟ ବଂଶଧର ଅନୁତପ୍ତ ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ଆଚରଣରେ ଦେଶ ଲଜ୍ଜିତ, କଳଙ୍କିତ ନ ହେଉ । ସାଧୁର ରକ୍ତପାତ କରି ଆପଣ କଳୁଷିତ ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏଥିପାଇଁ କେବଳ ଆପଣଙ୍କୁ ସତର୍କ କରିଦେବା ଉଚିତ ମନେକଲି । ଏଣିକି ଆପଣ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି । ମୋର ଆଉ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ ।

× × × ×

ଆପଣଙ୍କ ବିଚାରରେ ମୁଁ ଆଦୌ ବିସ୍ମିତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଖିରେ ଏହାର ପ୍ରତିଫଳନ ଅନେକ ବେଳୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସାରିଥିଲି । ଏଣୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡର ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲି । ତାହାହିଁ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଏହା ପରେ କାହିଁକି ପୁଣି ଦରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦେଉଛନ୍ତି ? ଆପଣ କ'ଣ ତଥାପି ଆଶା କରୁଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ମୃତ୍ୟୁଭୟରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ବା ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି, କିମ୍ବା କିଛି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ବିନିମୟରେ ମୋତେ ଖଲାସ କରାଯାଉ ବୋଲି ଅରଜ କରିବ ? ଏଭଳି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ହିଁ ମୋତେ ଖୁବ କୌତୁକ ଲାଗୁଛି । ଧରାଯାଉ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ । ଆପଣ କ'ଣ ମୋର ଅବସ୍ଥା ଅନୁପାତରେ ତାକୁ ହ୍ରାସ କରିପାରିବେ ? ମୋ ପାଖରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାତ୍ର ତିନୋଟି ପଇସା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାଇଥିବା ତେତିଶଟି ମତକୁ ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟିକୁ ପଇସାଟିଏ ଦରରେ କ୍ରୟ କଲେ ଆଉ ତିରିଶ ପଇସା ନିଅଣ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି । ଏଠି ମୋର ପରିଚିତ ଅନେକ ଜେଣ୍ଟଲ୍ମ୍ୟାନ୍ ତରୁଣ ସଭ୍ୟ ବସିଛନ୍ତି । ଆପଣ କହନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ମୋର ଶିଷ୍ୟ । କଣ ଆପଣ କହୁଛ—ପ୍ଲାଟୋ, କାଣ୍ଟୋ, ପଦ୍ମପାଦ, ସୁରେଶ୍ୱର, ବିବେକାନନ୍ଦ ' ମାତ୍ର ତିରିଶଟି ପଇସା ପାଇଁ ଅଙ୍ଗୀକାର ଦେଇ ପାରିବ ? ତେତିଶଟି ପଇସା ଦେଇ ତୁମ 'ଗୁରୁ'ର ପ୍ରାଣ ଭିକ୍ଷା କରିବ କହୁଛ ?

ହେ ମୋର ଦେଶବାସୀ, ମୁଁ ତୁମକୁ କେଉଁ ଭାଷାରେ କହିବି ଏବଂ କପରି ବିଶ୍ୱାସ କରାଇପାରିବି ଯେ ମୁଁ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇପାରେନା । ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଏତେ ବ୍ୟଗ୍ର, ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଏ ଦେଶରେ ସମୟ ବା କାହିଁକି ଏତେ ବଡ଼ ସମସ୍ୟାର ଉପଯୁକ୍ତ ବିଚାର କରିବାକୁ ? ଏତିକି ମାତ୍ର ଅବକାଶ ଭିତରେ ମୁଁ କପରି ବିଶାଳତମ ସତ୍ୟର ସପକ୍ଷରେ ବୟାନ ଦେଇ ଆପଣଙ୍କୁ କହିବି ଯେ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ ଏବଂ ଆପଣ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି ? ତାହା ଭୁଲ କରୁଛନ୍ତି ? ଏଣୁ ଏ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ଆକଣ୍ଠ ବିଷ ପାନ କାଲି ପରେ କାଲି ସକାଳୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପିଆଲା ବିଷ ପିଇବାକୁ ମୋର ଆଦୌ କୁଣ୍ଠା ନାହିଁ । ସେଥିରେ ଶରୀର ଅବିଚଳିତ ସତ୍ୟ ଅବିଚଳିତ ହିଁ ରହିବ ।

ଚରମ ବିଦାୟର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆସିଗଲା । ଏଣିକି ଆମେ ନିଜ ନିଜ ପନ୍ଥାରେ ଚାଲିଯିବା । ମୁଁ ଯିବି 'ମରିବାକୁ' ଏବଂ ଆପଣ ଯିବେ 'ବଞ୍ଚିବାକୁ' । ଏଥିରୁ କେଉଁଟା ଶ୍ରେୟସ୍କର ହୁଏତ କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଆଷାଢ଼

ଆକାଶର ଅସଂଖ୍ୟ ନୀଳପୋଷ ଉପରେ ଚକ୍‌ଚକ କଳା ମେଘଗୁଡ଼ିଏ ଉଦୟ ହୋଇଗଲେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ ଆଷାଢ଼ ଆସିଗଲା, ଆସିଗଲା ଘନରସ ବରଷାର କାଳ, ପୃଥିବୀକୁ ଗୋଲାଟିଏ ନିବିଡ଼ ନୀରନ୍ଧ୍ର ଆଶ୍ଳେଷରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ତା'ର ରୋମେ ରୋମେ ଶୀତଳ ବିନ୍ଦୁ ସେଚନ କରିବାର କରୁଣାର୍ଦ୍ର ଘନ-ମେଦୁର ଶୁଭକାଳ ଆସିଗଲା । ଏଣିକି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସୂର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ବ୍ୟବଧାନରେ ନିର୍ମମ ଗୁଡ଼ିଏ ତାରା ଓ ନୀରବସ୍ୱଚ୍ଛ ନିଷ୍ପନ୍ଦ ଆକାଶ ଆମର ଅସହାୟ ଦହନକୁ ଉପହାସ କରିବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ଅହରହ ଅଗ୍ନିବର୍ଷା ହେଉଥିଲା, ସେଇ ଦିଗରେ ଆଖି ତୋଳ କେତେ ଶୀତଳ ଧୂସର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉଦ୍ଭିଦ, ନୀରବ କ୍ଳାନ୍ତ କେତେ ହରିଣୀଯୂଥ ଏବଂ ଆତୁର ତୃଷାରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଫାଟିପଡ଼ିଥିବା ଦଗ୍ଧ ଭୂମି କେତେ ଭିକ୍ଷା କରି ଚାହିଁଥିଲେ, ଏବଂ ଉତ୍ତରରେ ପାଇଥିଲେ ବିଶାଖା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଗମ୍ଭୀର ନୀରବତା ଓ ବାରମ୍ବାର ସୂର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ । ସେ ନୀରବତା ଭଙ୍ଗ କରି ଏବେ ଉତ୍ତର ଆସିଛି । ଦୂର ପ୍ରାନ୍ତରର ଗୁରୁ ଗୁରୁ ନିର୍ଘୋଷରେ କୌଣସି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଦେବତା ହୁଏତ କହୁଛି— "ମୁଁ ସଗୁଣ ସତ୍ତ୍ୱରୁ ଅବତରଣ କଲି । ମୁଁ କାମନା କରୁଛି, ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ମୋର ନିର୍ବିଶେଷ କରୁଣାରେ ପ୍ଳାବିତ ହୁଅନ୍ତୁ ।"··· ହୁଏତ ଦୂରାଗତ ପ୍ରବାସୀ ବନ୍ଧୁ ପରି ସେ କହୁଛି, "ହେ ମଳିନବସନା ଶୀର୍ଣ୍ଣା ବଧୂ ! ମୁଁ ଆସିଗଲି । ଏଣିକି ଶୋକ ପରିହାର କର !"—ତା'ର ମେଘ ବଳୟିତ ବାଷ୍ପାକୁଳ ଆଖି ଯୋଡ଼ିକରୁ ଏଇ ବୋଧହୁଏ ଝରି ଆସିବ ଅଜସ୍ର ଧାର !···ପ୍ରଥମ ମେଘର ଆଡ଼ମ୍ବରକୁ ସ୍ତବ୍ଧ ତୃଷିତ ଚାହିଁ ରହିଛି ଦଗ୍ଧ ଭୂମି । ଗିରିଶୃଙ୍ଗକୁ ବାହୁପ୍ରସାରି ଆଶିଷ କଲାବେଳେ ସେ ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠୁଛି; କଣ୍ଟକିତ ହୋଇ ଉଠୁଛନ୍ତି ବନସ୍ପତି ସକଳ । ଚନ୍ଦନ ପ୍ରଲେପ ପରି ଏ ଅମ୍ବୁବାଚୀ ପବନକୁ ଆମେ ଚିହ୍ନିଛୁ । ସେ ସୂଚନା ଦେଉଛି ଯେ କରୁଣାର ଅକୃପଣ ବିତରଣର ବେଳ ଆସିଗଲା । ଆମେ ଆକାଶର ଅସଂଖ୍ୟ ନାନ୍ଦିଘୋଷରେ ତା'ର ଉଦାସ୍ତ ଦେଖି ଆସିଛୁ । ଆମେ ଜାଣୁ ଆଷାଢ଼ ଆସିଗଲା । ଆସିଗଲା ଘନରସର ବର୍ଷାକାଳ ।

ଏଠି ସମସ୍ତେ ତାପ-ଦଗ୍ଧ ଗୁଡ଼ାଏ ଚାତକ । ଏମାନଙ୍କର ଭରସା ନଥାଏ ଯେ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶରେ କିଛି ହେଲେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି । ଭରସା ନ ଥାଏ ନିଜର ଆବାହନରେ, ନିଜର ଆନ୍ତରିକ ତପସ୍ୟାର ସିଦ୍ଧି ଉପରେ । ଘୋର ସଂଶୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ । ବାରମ୍ବାର ପରମ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁଦେଇ ସେମାନେ ଥକିପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ଭାବନ୍ତି, ଏ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଶୂନ୍ୟତା କ'ଣ କେବେହେଲେ ଉତ୍ତର ଦେଇପାରେ ? ଏଠି ପ୍ରାର୍ଥନାର ଅର୍ଥ କଣ ? ଯା'ର ତ କାନ ନାହିଁ ଶୁଣିବାକୁ, ଆଖି ନାହିଁ ଦେଖିବାକୁ ! ଏ କ'ଣ ଜୀବଯାତନା ବୁଝିପାରିବ ? ବୁଝିପାରିବ ସନ୍ତାପ, ଦହନ, ଜୀବନର ଏ ଦୁଃସହ ଜ୍ୱାଳା ? ଅସହାୟ ଗୁହାରି କଲାବେଳେ ଚାତକ ପ୍ରାଣ ଶୁଖିଯାଏ । ସଂଶୟରେ, ସନ୍ଦେହରେ । ବିଶ୍ୱାସ ଦୋହଲିଯାଏ ଆଶା ମଉଳିଯାଏ । ଘେରିଯାଏ ନିରାଲମ୍ବ ଶୂନ୍ୟତା । ଦହନକୁ ଆଉ ରୋଧିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟ ନ ଥାଏ । ତାକୁ ନିବାରଣକରି ହୁଏ ନାହିଁ । ସନ୍ଦେହରେ ସବୁ ଶିରା ହୁଗୁଳିଯାଇଥାଏ । କେବଳ ବାକି ଥାଏ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସରେ କହିଦେବାକୁ ଯେ ଯାହାକୁ ଗୁହାରି କରାଯାଉଥିଲା ସେ ମିଛ, ସେ ନାହିଁ । ଏତିକବେଳେ ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳରୁ ସେ ଘୁମୁ ଘୁମୁ ସ୍ୱରରେ ଉତ୍ତର ଦିଏ, ଉଭା ହୋଇଯାଏ ସମଗ୍ର ସନ୍ଦେହକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣୀଭୂତ କରି, ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ଆକାଶକୁ ଶ୍ରୀମନ୍ତ କରି । କୋଟି କୋଟି କୋମଳ ତମାଳର ଘନୀଭୂତ ରୂପ ବିକଶିତ ହୋଇଯାଏ । ଆକାଶକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିଯାଏ ଅଭ୍ରଜାତ ମେଘପଟଳ । କ୍ଳାନ୍ତିକାନ୍ତ ହତାଶ ଚାତକ ପ୍ରାଣରୁ ସନ୍ତାପ ପୋଛିଦେଲା ବେଳେ ସେ କହେ, "ମୁଁ ଅଛି ! ମୁଁ ଅଛି ଜଳ,ସ୍ଥଳ ଆକାଶକୁ ଆବୋରି ମୁଁ ବିଦ୍ୟମାନ,ରୁ ଡାକିଲେ

Digitized by srujanika@gmail.com

କେତେବେଳେ ଖମ୍ବକୁ ଦୁଇଫାଳ କରି ବାହାରିଆସେ, କେତେବେଳେ ଅବା ଆକାଶକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ବରଷି ଆସେ ।"...ଏହିପରି ବର୍ଷା ଆସେ । ଆଷାଢ଼ ଆସେ । ଝରିଆସେ କରୁଣା ।

ମାଟି ଓ ପବନରେ ସଞ୍ଚରିଯାଏ ଘନରସର ଆର୍ଦ୍ରତା । ତୃଷା ମେଣ୍ଟିଯାଏ । ଲିଭିଯାଏ ଉତ୍ତାପର ଶିଖା । ମାଟି କହେ, 'ମୋତେ ଆହୁରି ଆର୍ଦ୍ର କର, ହେ ଅଭିନବ ଜଳଧର ! ମୋର ମନ୍ଦିରମାଳାକୁ ଆହୁରି ଆବୃତ କର, ମୋତେ ସିକ୍ତ କର, ଅଭିଷିକ୍ତ କର ! ମୁଁ ତୁମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିନ୍ଦୁ ପତନ ପାଇଁ ରୋମେ ରୋମେ ଉନ୍ମୁଖ ହୋଇ ରହିଛି । ମିଥୁନ ମାସର ବର୍ଷନ୍ତ ମେଘପଟଳ ନଇଁ ଆସନ୍ତି । ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ମେଘ ମେଘର ସଂଯୋଗରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ର ସ୍ଫୁରଣ ହୁଏ । ଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟ ମେଘଶିଶୁ । ଆକାଶର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଅଗଣା ତାଙ୍କୁ ଅଣ୍ଟେନାହିଁ ଖେଳ ବୁଲିବାକୁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟର ବ୍ୟବଧାନରେ ଏହିପରି ବାରମ୍ବାର ଜଳସ୍ତରରେ ନଇଁଆସୁଥାଏ ନବୀନ ମେଘ । ପ୍ଲାବନ କରୁଥାଏ ଭୂମି-ସ୍ତରକୁ ଅଜସ୍ର ବର୍ଷାଧାର । ନତଜାନୁ ହୋଇ ଭିକ୍ଷା କରୁଥିବା ଏଇ ନିମ୍ନଭୂମିରେ ଏତେ ତୃଷା ନ ଥିଲେ, ଅବାରିତ ନଇଁଆସୁଥିବା ଏ ଅଜସ୍ର ଶୀତଳ ଧାର ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯାନ୍ତା । ସଂଖ୍ୟାହୀନ ଏ ଚାତକମାନଙ୍କର ଅକଳନୀୟ ଶୋଷ ହିଁ ଏ ଘନଘୋର କୃଷ୍ଣକାନ୍ତ ଆଷାଢ଼ ମେଘର ଯଥାର୍ଥତା । ସୁଦାମାର ଅକଥନୀୟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ନଥିଲେ ଭଲା ଦ୍ୱାରକାର କୌଣସି ଦାନଶୀଳ ଅଧିପତି ତା' ଉପରେ ଇନ୍ଦ୍ର ସମ୍ପଦ ଅଜାଡ଼ି ଦେଇପାରେ ? ନିର୍ଗୁଣ ରତ୍ନ ଉପରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପତିତଙ୍କର ଆବାହନ ନଥିଲେ ନନ୍ଦିଘୋଷ ଉପରେ ଏ ପତିତପାବନ ରୂପର କି ବା ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ? କାହିଁକି ବା ତୃଷାର୍ତ୍ତ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ନବନୀରଦର ଏ ଘୋଷ-ଯାତ୍ରା ? ବୈଶାଖର ନିଷ୍କରୁଣ ତୃଷା ହିଁ ଏ ମେଘପଟଳକୁ ଆବାହନ କରେ, ତାକୁ ଜନ୍ମଦିଏ, ତାର ଘନରସ ସାର୍ଥକତାକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରେ ।

ଆକାଶରେ ମେଘ ଆହୁରି ସାନ୍ଦ୍ର ହୁଏ । ଅସଂଖ୍ୟ ନନ୍ଦିଘୋଷ ମଣ୍ଡନ କରି ଘୋଟିଆସନ୍ତି ସମ୍ବର୍ତ୍ତକାଦି ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଅଭିଜାତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ । ଚାଲେ ସମରସଜ୍ଜା । ରଣଶିଙ୍ଗା, ପଟହ ଗର୍ଜିଉଠନ୍ତି । ଦୁମୁଦୁମୁ ପାଦଶବ୍ଦ କରି ଆଗଭର ହୋଇ ଆସନ୍ତି କରୀଥାଟ । ସେମାନଙ୍କର ବିପୁଳ ବପୁ ବିସ୍ତାରରେ ସମଗ୍ର ଭୂମି ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଯାଏ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦିଅନ୍ତି କ୍ଷିପ୍ର, ତେଜସ୍ୱୀ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଏବଂ ଅଗଣିତ ପଦାତିକ । ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଶୂନ୍ୟ-ମଣ୍ଡଳରୁ । ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛି ଯେ ସେମାନେ ଭୂଖଣ୍ଡର ତୃଷା ନିବାରଣ କରିବେ । ସେମାନେ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି । ଝରଝର ବାରିଧାର ଅବିରାମ ନଇଁଆସେ । ଧରିତ୍ରୀର ତୃଷା ତାକୁ କେବଳ ଜିଭ ଲମ୍ବେଇ ଶୋଷିନିଏ । ଆକାଶରୁ ସୈନ୍ୟବଳ ସରି-ଆସନ୍ତି । ବଜ୍ର-ନିର୍ଘୋଷରେ ପୁଣି ଘୋଷଣା କରାହୁଏ ଏବଂ ଦିଗ୍‌ବଳୟରୁ ପହରିଆସନ୍ତି ଆହୁରି ଅନେକ ନୂଆ ମେଘ । ଅବିରାମ ସଂଗ୍ରାମ ଜାରି ରହେ । ମୁକ୍ତାଫଳ ପରି ବିଶୁଦ୍ଧ ବାରିବିନ୍ଦୁଗୁଡ଼ିକ କାହିଁ କେଉଁ ସାଗରର ଶୀତଳ ବକ୍ଷରୁ ଉଠି ଆସିଥାନ୍ତି । ଆକାଶଯାତ୍ରା ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଅଭିନବ ଜଣାପଡ଼େ । ତା'ପରେ ସେମାନେ ଝରିପଡ଼ନ୍ତି ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଠି ପାହାଡ଼ ଏତେ କର୍କଶ, ଭୂମିରେ ଏତେ କର୍ଦ୍ଦମ, ଘୃଣାଆଡ଼େ ଏତେ ଉତ୍ତାପ ବୋଲି ଏ ତରୁଣ ସୈନିକଗୁଡ଼ିକର ଧାରଣା ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇଯାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ଗୋଷ୍ପଦ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ରହି ହାହାକାର କରନ୍ତି । ଆଉ କେତେ ପୋତିହୋଇଯାନ୍ତି ମାଟି ତଳର ଅନ୍ଧ କାରାଗାର ଭିତରେ ।

ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନଙ୍କର ହିଁ ବିପୁଳ ବିଜୟ ହୁଏ । ଦେବତାର ବିଜୟ ହୁଏ । ଆଷାଢ଼ର ବିଜୟ ହୁଏ । ପୃଥିବୀକୁ ସାଗରର ରୂପ ଦେବା ପ୍ରୟାସରେ ଖଣ୍ଡପ୍ରଳୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଏ । ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଜଳମଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାର ଶୁଣାଯାଏ, "କିଏ ଅଛ ଆକାଶ ଗର୍ଭରେ, ଅବତରଣ କର । ତୋଳି ଧର ଏ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କୁ । ଏ ବାରିପାତରୁ ଆମକୁ ରକ୍ଷା କର । ଆମେ ଚାତକ ପକ୍ଷୀ ସବୁ କିଛି ବିନ୍ଦୁ ଆଶାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲୁ । ଆମକୁ ସିନ୍ଧୁଦାନ କରି ଉପହାସ କର ନାହିଁ । ଆମେ କରୁଣା ଚାହୁଁ ସତ; କିନ୍ତୁ ଏତେ କରୁଣାର ପାତ୍ର ଆମେ ନୋହୁ ।" ବିଚିତ୍ର ଅଗ୍ନି ବ୍ରାହ୍ମଣ କିଛି ଘୃତ ଖାଇବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ବୋଲି ଶ୍ୱେତରାଜା ତାଙ୍କୁ ଘିଅରେ ବୁଡ଼େଇ ଦେଇଥିଲେ । ଦାନରେ କ'ଣ ଏତେ ଅହଙ୍କାର ଶୋଭାପାଏ ? ଏ କରୁଣାରେ କ'ଣ ଏତେ ବିଜିଗୀଷା ଲୁଚିରହିପାରେ ? ମୁଠିଏ ଖୁଦ ଯାହାର ସର୍ବସ୍ୱ ସେ କ'ଣ ଦରିଦ୍ର ନୁହେଁ ବୋଲି କେବେ କହିପାରିବ ? ସେ ହୁଏତ ଭିକ୍ଷା କରେ । ତାକୁ ଦୟାକରି ଭିକ୍ଷାଦାନ କର । ତୁମେ ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ତାକୁ ଅଷ୍ଟରତ୍ନର ଶୀତଳ ପ୍ରବାହରେ ଅପହଞ୍ଚିତ କରନାହିଁ । ଅନନୁପାତିକ କରୁଣାରେ ନିଷ୍ଠୁରତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଯାଏ । କରୁଣା ବାତ୍ସଲ୍ୟ-ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେଲେ ସିନା ଲାଳନ କରେ ଏବଂ ପରିପୁଷ୍ଟ କରେ !!

ନିଦାଘର ତୃଷା ଆଷାଢ଼କୁ ଆବାହନ କରେ; କିନ୍ତୁ ଜାଣେନା ଯେ ତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରିବାକୁ ତା'ର ପରିସର ନାହିଁ, ତାକୁ ଶୋଷଣ କରିବାକୁ ତାର ଗଭୀରତା ନାହିଁ । ସେ ଚକିତ ହୁଏ; ପରାସ୍ତ, ବିଡ଼ମ୍ବିତ ହୁଏ । ଜୀବ ଯାତନାରେ କେହି ହୁଏତ ତାକୁ ଦେଇଥାନ୍ତି ଆକାଶକୁ ମୁହାଁଇ । ତା' ବୋଲି କ'ଣ ତାକୁ ତାର ନିବିଡ଼ ଆଡୁଆଳ ଭିତରୁ ଓଟାରି ଆଣି, ତା' ଭିତରୁ ଗ୍ରନ୍ଥି ଗ୍ରନ୍ଥି ମମତାର ପୁଞ୍ଜୁଳାଗୁଡ଼ିକ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ, ତାକୁ ଅକିଞ୍ଚନ କରି ଠିଆକରେଇବା ଏତେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ? ଏତେ ବିଶାଳ କରୁଣାର ବୋଝ ସେ କାଳେ ସେ ଧାରଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ତା'ର ଆଉ ଯେତେ ଆବରଣ, ସମ୍ବଳ ସବୁ କାଢ଼ିନେବା କ'ଣ ନିଷ୍କରୁଣ ପରିହାସ ନୁହେଁ ? ରୁଦ୍ରତାପରେ ଜଳିଗଲାବେଳେ ବିଚିତ୍ର ବନସ୍ପତି ଚାହିଁଥିଲା କିଏ ଶୀତଳତା । ତା'ର ଉତ୍ତରରେ ଏତେ ପ୍ରବଳ ଧାରାପାତ, ଏପରି ଧର୍ଷଣର ପ୍ରୟୋଜନ ନଥିଲା । ଶୀତଳ କରିବାକୁ ଯାଇ ତାକୁ ଏପରି ଉନ୍ମୂଳିତ କରି ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟାରେ ଭସେଇ ନେବାର କିଛି ଯଥାର୍ଥତା ନଥିଲା ।···ଆଷାଢ଼ର ଆଶୀର୍ବାଦ କିଛି ତୃଷିତଙ୍କୁ ପରିତୃପ୍ତ କରେ, କିଛି ଉତ୍ତପ୍ତ ନୀରସ ଭୂମିକୁ ରସସିକ୍ତ କରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସତ; କିନ୍ତୁ ତା'ପରେ ତାହା ପ୍ଳାବିତ କରେ, ଉନ୍ମୂଳିତ କରେ, ଜଳମଗ୍ନ କରେ, ନିପାତ କରେ ।

ଯେଉଁମାନେ ବିପୁଳ ବରଷାର ସଙ୍ଘାତରେ ଗଜେଇଉଠୁଥିବା ସବୁଜ ସମ୍ଭାରକୁ କେବଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ସେମାନେ କରୁଣାରେ ଦ୍ରବୀଭୂତ କୃତଜ୍ଞ ଗୁଡ଼ିଏ ଉଦ୍ଭିଦ । ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ୟାପ୍ଳାବିତ ବାଲେଶ୍ୱର ଗୁଡ଼ିକ ଦିଶେନାହିଁ; ଶୁଭେ ନାହିଁ ସ୍ଥାବର-ଜଙ୍ଗମର ହାହାକାର । ଗିରିନଦୀର ପ୍ରବାହରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ମୂଳ ତରୁଣ ବନସ୍ପତି ଯେ ଆଉ ଏ ଶରତ୍ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେବ ନାହିଁ, ପାହାଡ଼ ତଳେ ପୋତିହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ନୀରବ ଜନପଦର ଶ୍ମଶାନ ଯେ ଆଉ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ କହନ୍ତି କରୁଣା ଅହେତୁକୀ । ସେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଆସି ଅଭିଷିକ୍ତ କରେ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ପୁଣି ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଯାଏ । ଏଣୁ ସେ କୌଣସି ଅନୁପାତ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏ ଧାରାପାତ କଦାପି ନିଷ୍କରୁଣ ହୋଇପାରେନା । କୌଣସି ପରମ କାରୁଣିକର ଅଗାଧ ପ୍ରେମରୁ ଉତ୍ସାରିତ ହୋଇ ତାହାର ପ୍ରଶାସନରେ ସେ ଉଦସ୍ତ ଏବଂ ଅସ୍ତ ହୁଏ । ଆପେକ୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟର ଘଟଣା ସଂଯୋଗରେ ତାକୁ କଳନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ; ବରଂ କରୁଣାର ଉତ୍ତରରେ କେବଳ କୃତଜ୍ଞ ହେବା ହିଁ ସମ୍ଭବ ।

ଅପରେ କହନ୍ତି ଯେ, ଧୂମଜ୍ୟୋତି ସଲିଳ ମରୁତର ଏ ନିଶ୍ଚେତନ ବସ୍ତୁ ସମାବେଶକୁ ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଆଉ କିଛି ଭାବିବା କେବଳ ମାନସିକ ବିକାର ମାତ୍ର । ଗ୍ରୀଷ୍ମଗିରିର ଆଶ୍ରମମାନଙ୍କରେ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ବୁଲୁଥିବା ବିଧୁର ଯକ୍ଷ ଯଦି ପ୍ରକୃତ-କୃପଣ ହୋଇଯାଏ, ସେଥିରେ ବିସ୍ମିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ସେଇ ଯକ୍ଷର ଭୂମିକାରେ ଆତ୍ମନସ୍ତ କରି ଭାବାବେଶରେ ମେଘ ସାଙ୍ଗରେ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ କରିବା ବିଚ୍ୟୁତବୁଦ୍ଧି ହେଉଥିବା ଲକ୍ଷଣ । ଯେଉଁ ନିୟମରେ ଗଛରୁ ପତ୍ର ଝଡ଼ିଯାଏ, ଶୁଖିଯାଏ ନଈ ନାଳ ଏବଂ ପୋଖରୀ, ସେଇ ନିୟମରେ ଆକାଶରେ ବାଷ୍ପ ସଙ୍କଳିତ ହୁଏ, ବର୍ଷା ହୁଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ବସ୍ତୁଧର୍ମ । ଏଥିରେ କୌଣସି ମାନବୀ ଚେତନାର ସ୍ପର୍ଶ ନାହିଁ । ଆକାଶରେ ନନ୍ଦଘୋଷ ନାହିଁ । ସେଇଠି ମେଘର ଉଦୟ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ବାର୍ଷିକ ଘଟଣା । ତା' ବାହାରେ ବାକିସବୁ ଆପଣଙ୍କର ଅଳଂକରଣ । ଆକାଶର ସେପାରି ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମହାଶୂନ୍ୟ । ସେଠାରେ କାହାର ପ୍ରାର୍ଥନା ପହଞ୍ଚେ ନାହିଁ । ସେ କାହାକୁ ଉତ୍ତର ଦେବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ମେଘକୁ ମେଘ କହି ଭୁଲିଯାଆନ୍ତୁ, ବର୍ଷାକୁ ବର୍ଷା କହି ନୀରବ ରହିଯାଆନ୍ତୁ । ତାହାହିଁ ବିଜ୍ଞତା ।

ଏକମୁହାଁ ବସ୍ତୁ ଏଭଳି ମସ୍ତିଷ୍କ-ବାସୀ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅପ୍ରମେୟ ବିସ୍ତାର କିଛି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ମନର ସ୍ଥୂଳପିଣ୍ଡରେ କିଛି ଅବୟବ ନାହିଁ, ଏଣୁ କୌଣସି ସଞ୍ଚାର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ନିଜର ଦିଗ୍‌ବଳୟକୁ ସୃଷ୍ଟି ସୀମା ବୋଲି ଭାବିନେଇଥିବା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏମାନେ । ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ । ଏମାନେ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଆବିଷ୍କାର କରୁଥିବା ଦ୍ରୁତ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଅଭିଯାତ୍ରୀ ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ଗୁଡ଼ିଏ ସ୍ଥିର ପାଦପ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆଷାଢ଼ ଆସିଲେ ଗଲେ ଏମାନଙ୍କର କିଛି ଯାଏ-ଆସେ ନାହିଁ । ମେଘାଡ଼ମ୍ବରରେ ପୁଚ୍ଛ ଟେକି ନାଚିବାକୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ମୟୂର ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ରର ତରଙ୍ଗ ପରି ଫୁଲି-ଉଠୁଥିବା ମେଘମଲ୍ଲାର ଶୁଣିଲେ ଏମାନଙ୍କ ଆଖି ବାଷ୍ପାକୁଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ ମେଘ-ମେଦୁର ଆକାଶରେ ଗର୍ଜି ନଇଁଆସୁଥିଲି ବେଳେ ଏମାନେ ଅନମନା ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥର ଏ ଆସ୍ତୃତ କ୍ଷେତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଆଷାଢ଼ର ବିପୁଳତା, ତା'ର ରୂପ ଏବଂ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟର ଗଭୀରତା ସମ୍ପୃକ୍ତି ପାରେ ନାହିଁ । ଏମାନେ ତମାଲ ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଥମ ବାରିବାହକୁ ମେଘ କହି ଚିହ୍ନିପକାନ୍ତି । ବର୍ଷାକୁ କେବଳ ବର୍ଷା କହି ନୀରବ ରହିଯାନ୍ତି । ଏମାନେ ବିଜ୍ଞ ଲୋକ ।

ଆମ ରାଜ୍ୟର ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଅଲଗା । ଆକାଶର ସେପାରି ମହାଶୂନ୍ୟ ଯେ ଆମକୁ ବେଳେବେଳେ ନ ଦିଶେ ତା' ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଆଖିମିଟିକା ମାରି ଠିକ୍ ଅନାଇଲେ ସେ ଗୋଟାଏ ଅବିଭାଜ୍ୟ ଘନନୀଳ ସତ୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ପୁଣି ଅନେଇଲେ ସେ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେଉଥାଏ ବିଶୁଦ୍ଧ ଚେତନାରେ । ତା'ପରେ ଚକା ଚକା ଆଖି ଭଳି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ମାନଙ୍କର ଗୁଣାଭାସ ଦିଶିଯାଏ । ସେ କାନ ନ ଥାଇ ଶୁଣିପାରେ, ପାଦ ନ ଥାଇ ସଞ୍ଚରିପାରେ । ପ୍ରତି ଆଷାଢ଼ରେ ନୂଆ ମେଘପଟଳ ଆକାଶର ଅସଂଖ୍ୟ ନାଦଘୋଷରେ ଉଦ୍ଦସ୍ତ ହେବାର ମହୋତ୍ସବ ଆମେ ଦେଖିଆସିଛୁ । ଗୋଟିଏ ପାଦରେ ଭୂମିଭାଗ ଏବଂ ଅପର ପାଦରେ ଆକାଶ ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରି ବିକଟମିଶାଲିବେଳେ ଆମେ ତାକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଆସିଛୁ । ସେଇ ପାଦାଗ୍ରରୁ ପ୍ରବଳ ଧାରାପାତ ବେଳେ ବେଳେ ସହି ନ ପାରି ହୁଏତ ଆମେ କହିଦେଇଛୁ ଯେ ସେ ତା'ର ଗମ୍ଭୀର ନୀଳଶୀର୍ଷରେ ନିଷ୍କମ୍ପ ଅଧିଷ୍ଠାନ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ତାକୁ ଆବାହନ କରିଥାଉ ସତ, କିନ୍ତୁ ସେ ଅବତରଣ କରି ଆସି ସମଭୂମିରେ ଆମକୁ ବାହୁ ପ୍ରସାରି ଆଶ୍ଲିଷ୍ଟ କଲେ ଆମର ଆସ୍ତୃତନ ତାକୁ ଧାରଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଆମେ ଏ ବିପୁଳ କରୁଣାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରୁ, ତା'ର ଅପସାରଣ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁ କେବଳ ଆମର ଅଯୋଗ୍ୟତା ପାଇଁ···ପୃଥିବୀର ରେଣୁ-ରେଣୁରେ ତୃଷିତ ସ୍ମୃତକାଦ୍ଧିକୁ ପ୍ଲାବନ କର ନାହିଁ, ନିମଗ୍ନ କର ନାହିଁ । ବରଂ ତା'ର ପ୍ଲାବନ ପାଇଁ ହେ ନବ ମୁଦ୍ଦର, ଶୁଭାଗମନ କର । ତୁମର ବିପୁଳ ଯୋଷଯାତ୍ରା ଘନରସସିକ୍ତ ହେଉ ।

ନୀଡ଼ାସ୍ଥିତନ

ନିରାଲମ୍ବ ଆକାଶରେ ପକ୍ଷୀ ବି ରହିବାକୁ ସାହସ କରେ ନାହିଁ । ଚତୁର୍ମାସ୍ୟାର କାକର ବର୍ଷାପାତ ପୂର୍ବରୁ ସେଇ ନିଃସୀମ ଶୂନ୍ୟତା ଯେତେବେଳେ ଆତୁର ନିରାସକ୍ତ, ଆତୁର

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିର୍ମମ ଜଣାପଡ଼େ, ସେ ଗୋଟିଏ କାଠି କୁଟାର କୁଳାୟ ରଚନା କରି ପକାଏ । ତା' ଚାରିଆଡ଼େ ନିସ୍ପନ୍ଦ ବିଛେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଅକୁଳାନ ବ୍ୟାପ୍ତିରୁ ବାଡ଼ ପକେଇ କିଛି ଆବୃତ କରି ନ ଦେଲେ, ତାକୁ ହିଜଗିଲି ପରି ଲାଗେ । ତା'ର ଡେଣାଯୋଡ଼ିକ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଢୁଲେଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଅଦୃଶ୍ୟ ପବନଟାକୁ ଆଦ୍ଧୁଲି ମାରି କ'ଣ ଏ ଆକାଶକୁ ମାପି ହୁଏ ? ପକ୍ଷୀ ଅନାଏଁ ଦଶଦିଗକୁ; ଅନାଏଁ ଅନେକ ଦୂରରେ ମୌନ ଗମ୍ଭୀର ନେଳି ପାହାଡ଼କୁ, ଆହୁରି ଦୂରରେ ଝିଟିକୁଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ । ଏମାନଙ୍କୁ ସେ ସବୁବେଳେ ହୁଏତ ଅନାଏଁ ନାହିଁ । ତଳମୁହାଁ ଘୁରି ଖୋଜିବାରେ ତା'ର ସବୁଯାକ ସମୟ, ସବୁଯାକ ଶକ୍ତି ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ନିଜେ ଅନେଇଁ ଦେଲାବେଳକୁ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଅପରିଚିତ ଓ ଅନାତ୍ମୀୟ ଜଣାପଡ଼ନ୍ତି । ତା'ର ଏତେ ଟିକିଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପରି ନିଃସଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀପ୍ରାଣକୁ ଚାରିଆଡ଼ୁ ଘେରିଯାଏ ଅସମ୍ଭବ ଶୂନ୍ୟତା । ସେ ବାହୁଡ଼ି ଆସେ ଆକାଶରୁ ଧରିତ୍ରୀକୁ— ପବନର ସ୍ୱଚ୍ଛ ସମୁଦ୍ରରୁ ବନସ୍ପତିର ନିଘଞ୍ଚ ସବୁଜ ଅରଣ୍ୟକୁ । ତା'ର ଆଖିରେ ଆକାଶର ଅଞ୍ଜନ । ତା'ର ଡେଣାରେ ଓଠରେ ସେ ଶୂନ୍ୟ ଭୂମିର ନିସ୍ପନ୍ଦ ନୀରବତା; ବୁକୁ ଭିତରେ ନିଃସଙ୍ଗତାର ଥାକ ଥାକ ରୁଦ୍ଧ ଶ୍ୱାସ । ଏଭଳି ଏକାକୀ ହୋଇଗଲେ ବୋଧହୁଏ ସେ କେହି କାମନା କରିବ ବିଭାଜିତ ହୋଇଯିବା ପାଇଁ; ଅନେକ ଦର୍ପଣରେ ନିଜେ ବହୁ ବିମ୍ବିତ ହୋଇଯିବା ପାଇଁ । ବନସ୍ପତିର ଅରଣ୍ୟ ମମତାରେ ମର୍ମରିଉଠେ । ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଶାଖା ଉପଶାଖା ସେମାନଙ୍କ ସବୁଜ ବାହୁ ମେଲେଇ ତାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରନ୍ତି । ଆହୁରି ନିକଟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ତା' ଦେହର ଉଷ୍ମ ଦେବାକୁ ଲାଗିଆସେ । ଗୋଟାଏ ଆଚମ୍ବିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଉଛୁଳି ଉଠେ ପକ୍ଷୀଟିର ସମଗ୍ର ଶୂନ୍ୟତା । ସେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରେ ଆକାଶ ସାଥିରେ । ଆକାଶକୁ ବନ୍ଦ କରିପକାଏ ଗୋଟିଏ ନିଘଞ୍ଚ ନୀଡ଼ ଭିତରେ । ତାକୁ ସେଇଠି ଶିଖାଏ ସୃଜନର ମନ୍ତ୍ର, ଦିଏ ମମତାର ଅମୃତାପ୍ଲୁତ ଉଷ୍ମତା । ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ପରସ୍ପରକୁ ଡେଣା ମେଲାଇ ଆବୋରି ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି ଶୀତଳ ନିସ୍ପନ୍ଦ ନିରସ୍ତୃତନ ମହାକାଶକୁ । କାଠିକୁଟାର କୁଳାୟଟି ହୋଇଯାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଆଦିବିନ୍ଦୁ; ସୃଷ୍ଟିର, ଜୀବନର, ମମତ୍ୱର କେନ୍ଦ୍ର । ତାହାର ଭିତରେ ବଞ୍ଚିବା ମମତାସ୍ନିଗ୍ଧ ଏବଂ ଲୋଭନୀୟ; ମରିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଲୋତକସିକ୍ତ ଓ କରୁଣାର୍ଦ୍ର । ଏହା କୌଣସି ନିରାଲମ୍ବ ଆକାଶ ନୁହେଁ; ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ଏକ ଅବାନ୍ତର ଘଟଣା, ଏବଂ ଯେଉଁଠି ପକ୍ଷୀ ବି ବଞ୍ଚି-ବାକୁ ସାହସ କରେ ନାହିଁ । ନୀଡ଼ାସ୍ତୃତନ ବରଂ ସେଇ ନିର୍ମମ ନିଃସଙ୍ଗତାର ଗୋଟିଏ ନିବିଡ଼ ସାନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିବାଦ ।

ଲୁହାଛଡ଼ ଏବଂ ସିମେଣ୍ଟର ନୀଡ଼ ଭିତରୁ ମଣିଷଛୁଆଗୁଡ଼ିକ ଥଣ୍ଟ ମେଲେଇ ଆହାର ମାଗନ୍ତି । ଏଠି ମଧ୍ୟ ସେଇ ଚତୁର୍ଦିଗର ସଙ୍କଟ । ଆଗକୁ ଦିଶିଯାଉଥିବା ଅବହେଳା ଦୈନ୍ୟ, ଗୋଟାଏ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଅପରିଚିତ ମୌନତାର କୋହଳ । ଏତେ ଟିକିଏ ପକ୍ଷୀ-ପ୍ରାଣ ମଣିଷଟିକୁ ଭୟାର୍ତ୍ତ କରେ । ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ଅବଲମ୍ବନ ପାଇଁ ମାଡ଼ିପଡ଼ୁଥିବା ଆକାଶରୁ ନିଜକୁ ଘୋଡ଼େଇନେବା ପାଇଁ ଜଣେ ଜଣକୁ ସାଥୀ କରିନିଏ । ତେଣିକି ଯେଉଁ ଆଡ଼େ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅନେଇଲେ ମମତାର ପକ୍ଷପୁଟ ଅାବୋର ରହିଥାଏ । ଚଢ଼େଇ ବାପାର କୋମଳ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦୁଇଟି ଆଖି ସବୁବେଳେ ଆସ୍ୱତନ ରକ୍ଷାକର ରହିଥାଏ । ସେ ଭିତରକୁ ଆକାଶ କମ୍ବା ତାର ଶୀତଳ ମୌନତା ଅନୁପ୍ରବେଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଅନେକ ଉଡ଼ାଘରର ଶାଖାରେ ଶାଖାରେ ଉଡ଼ିବୁଲିଲା ପରେ ଧନେ ଉଭୟେ ମିଶି ଅବସନ୍ନ ବୋଧ କରନ୍ତି । ଉଭୟଙ୍କୁ ଘେରିଯାଏ ଶୂନ୍ୟତା । ଗୁଡ଼ିଏ ଯାଯାବର ଶିଶୁ ଓ ବର୍ଷିଷ୍ଠ ମଣିଷଛୁଆଙ୍କ ମୁହଁରେ ନୀରବ ପ୍ରଶ୍ନରେଖା ଉକୁଟିଉଠେ—ଆମେ କ'ଣ ଏ ଆକାଶରେ ବଞ୍ଚିପାରିବୁ; ଏଠି ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷୀ ବି ବଞ୍ଚିବାକୁ ସାହସ କରେ ନାହିଁ ! ମଣିଷଟି ଅନାଏଁ ନିଜର ସାଥୀକୁ, ଅନାଏଁ ନୀଡ଼ ପରି ତାର ସେ ଦୁଇଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଖି ଘୁରିଆଡ଼େ କେଉଁଠର ସରୁ ସରୁ ଜାଲକୁ । ନିଜ କାନ-ମୂଳରେ ଲୁଚି ପାରୁ ନ ଥିବା ଧଳା ଧଳା କଟୁଆଲଗୁଡ଼ିକୁ । ତା'ର ତୁହାଇ ତୁହାଇ ମନେପଡ଼ିଯାଏ ଯେ ଆସନ୍ତା କାର୍ତ୍ତିକକୁ ପଇଁଚାଳିଶଟି ଶରତ୍ ସରିଯିବ । ପଛପ ପବନ ପରି କେଉଁ ଫାଙ୍କାବାଟେ ସିର୍ ସିର୍ ହୋଇ ଆକାଶ ପଶିଆସେ । ଘୁରିଆଡ଼େ ଲୁହାଛଡ଼ ଓ ସିମେଣ୍ଟର କାନ୍ଥ ଟେକ ନ ଦେଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଏଇ ସମୟରେ ଅସହାୟ ପ୍ରୌଢ଼ଗୁଡ଼ିକ ଆତୁର ହୋଇ ଇଟା ଭାଟିରୁ ଯୋଗାଣ ଗୋଦାମ, କରଜ କରଣୀଠାରୁ ମିସ୍ତ୍ରୀଘରକୁ ଧାଆଁନ୍ତି । ଆଜି ମୂଳଦୁଆ, କାଲି ଚଉକାଠ, ଆଉ ଦିନେ ଛାତ । ··· କପାଳରେ ଗାର ଗାର ହୋଇ ଉଦ୍‌ବେଗର ଛାଇ ବୋଝେଇ ହୋଇଯାଏ । ଯୌବନର ଜାମା ପଟା ଢିଲା ହୋଇ ଓହଳି ପଡ଼ନ୍ତି । ଧୀର ଧୀର ଝାଳର ସ୍ରୋତରେ ବୟସ ବୋହି-ଯାଏ ପିଚ୍ଛରାସ୍ତା ଉପରକୁ । ସବୁ ନୀଡ଼ ନିର୍ମାଣ ସରିଆସିଲା ବେଳକୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ଅନ୍ଧାର ପ୍ରାୟ ନଇଁଆସିଥାଏ । ପିଲାଏ ଯେ ଯାହାର କୋଣ ଆବୋରି ରହିଯାନ୍ତି । କବାଟ ଝରକା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ନୀଡ଼ଟି ବି ବେଶ୍ ଉଷୁମ ଜଣାପଡ଼େ । ଆପଣାପଣରେ ମଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭରପୂର ଓ କୋଳାହଳମୟ ! ବାହାରେ ବର୍ଷା ବତାସୀ କୁହାଟୁଥିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଭେ । କ୍ଲାନ୍ତ ମଣିଷଟି ନିଜେ ତାର ହସ ସାଙ୍ଗରେ କଛି ଘ୍ନ ଶୋଷି ନିଏ । ତା'ପରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରକୋଷ୍ଠଟିରେ ଶୋଇଯାଏ । ପ୍ରୟୋଜନ ବେଳେ ତା'ର ସମସ୍ତ ଆତ୍ମୀୟ ଯେଉଁଠି ଜମାଟ ବାନ୍ଧି ତାକୁ ଘେରିସିବେ ବୋଲି ତାର ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଯାଏ । ଏଇ ନୀଡ଼ ତା'ର । ଏ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ସେ ନିଜେ ଠିଆ ରହି ଗଢ଼ିଛି । ଏଇ ଘରେ ଏଣୁଡ଼ି ଧୂଆଁ, ଏଇଠି ମଣିଷଛୁଆର ଲୁଣିଆ ଅଇଁଷିଆ ଗନ୍ଧ । ଏଇଠି ରୋଗ, ଶୋକ, ପ୍ରଣୟ, କ୍ଷୁଧା ତୃଷାର ଜ୍ୱାଳା, ଜୀବନର ସଂଘର୍ଷ ଓ କୋଳାହଳ । ଏଠି ପୁଣି ପରି-ଶେଷରେ, ଏଇ ଆତ୍ମୀୟ ପରି ଠିଆରହିଥିବା କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକର ବେଢ଼ା ଭିତରେ ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ଘୁରିଅଡ଼େ ଏ ରେଶୁଦ୍ୟାମାନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ! କିନ୍ତୁ ବାହାରେ ସେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଆକାଶ, ସେ ହାଉ ହାଉ ଜୁଆରିଆ ପବନ ଏବଂ ସେ ପରିଚିତ ଅନାତ୍ମୀୟ ପୃଥିବୀ···ତାକୁ ନେଇ କଣ ବଞ୍ଚିହୁଏ ନା ମରିହୁଏ ? ଏଇ ନୀଡ଼ଟି ଭିତରେ ସବୁ ଜ୍ୱାଳାର ସ୍ୱାଦ ଅଛି, ସବୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ମୂଳ ଅଛି; ମରିବାରେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମୀୟତାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ସେ ଶୂନ୍ୟଭୂମିରେ କିନ୍ତୁ ବଞ୍ଚିବା ଯେତିକି ଦୁର୍ବିସହ, ମରିବା ତଦ୍‌ପେକ୍ଷା ଆହୁରି ଦୁର୍ବିସହ, ଆହୁରି ଭୟାବହ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୋର ବୋଲି ଆଙ୍ଗୁଠିଟିଏ ଲଗେଇଦେବାକୁ ସେଇଠି ଫାନ୍ଦ ନାହିଁ । ଆଉଜିପଡ଼ିବାକୁ କାନ୍ଥ ନାହିଁ । ତା' ତଳେ ଲୁଚିଁ ପଶିଯିବାକୁ ଛାତ ନାହିଁ । ତା'ର ଦଶଦିଗ ମେଲା । ଯେଉଁଆଡ଼େ ଦରଣ୍ଡିଲେ ଅନୁକୂଳ ନାହିଁ । ଇସ୍, ସେଠି ମଣିଷ କେମିତି ରହିବ ? ସେଠି ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ବି ସାହସ କରେ ନାହିଁ ବଞ୍ଚିବାକୁ !

ଜୀବନରୁ ଆକାଶକୁ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ସେ ଉପରକୁ ଅନାଏଁ ନାହିଁ । ନୀଡ଼ାସ୍ୱଜନ ଭିତରେ ସେ ନିଜେ ହିଁ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ କରେ । ପାଚେଶଗୁଡ଼ିକ ଶଙ୍ଖଖୋଳର ଖୋଲପା ପରି ତାକୁ ଆବୋରି ରହିନ୍ତି । ନିଜର ଶିରା-ଉପଶିରାରୁ ରକ୍ତ ଯୋଗାଇ ସେ ଖୋଲପାଟିକୁ ଦୃଢ଼ କରୁଥାଏ, କୋମଳ ଓ ସୁନ୍ଦର କରୁଥାଏ । ଶାବକ ଗୁଡ଼ିକୁ ଚୁଗ୍ ଯୋଗାଇବା ବେଳେ ସେ ଅନୁଭବ କରେ ଯେ, ନୀଡ଼ ଭିତରେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସର ଏମାନେ ଗଢ଼ୁଛନ୍ତି । ତା' ଚାରିଆଡ଼େ ଏମାନେ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ମମତାର ବାଡ଼ ବେଢ଼େଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଦିନେ କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସେ ଆବିଷ୍କାର କରେ ଯେ ଜଣେ ସେ ଭିତରୁ ତା'ର ଭଲ ଅନେଇ ରହିଛି । ତା' ଡେଣାରେ ଆକାଶର ସ୍ପର୍ଶ । ସେ ଏଣିକି ଉଡ଼ିଯିବ ଶାଖାରୁ ଶାଖାକୁ । ଏ ନୀଡ଼ାସ୍ୱଜନରେ ସେ ଆଉ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ପାଚିଲା ଫଳ ପରି ସେ ଖସିପଡ଼ିବ । ନୂତନ ଭୂମିରେ ନୂତନ ଅଙ୍କୁର ପାଇଁ ତା' ଭିତରେ ଉଚାଟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଣି । ସେ ଚାଲିଯାଏ ଏବଂ ତାହାର ସ୍ଥାନ ଆବୋରି ବସେ ସମପରିମିତ ଆକାଶ । ଉଦ୍ଭିଦ ପରି ଆକାଶ ବି ବଢ଼େ । ଶାଖା ମେଲେଇ ସମଗ୍ର ନୀଡ଼ର ଆତ୍ମୀୟଜନଙ୍କୁ ସେ କ୍ରମଶଃ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରେ । ପରିଶେଷରେ ପ୍ରାଚୀନ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ପରସ୍ପରକୁ ଅନେଇ ରହନ୍ତି, ନୀରବରେ ଅନେଇ ରହନ୍ତି ସେଇ ଆକାଶକୁ । ତା'ପରେ ନୀଡ଼ ପରି କୋମଳ ସ୍ନିଗ୍ଧ ସେ ଦୁଇଟି ଆଖି ମଧ୍ୟ ବୁଜିହୋଇଯାଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ପକ୍ଷୀଟି ଆଉ ଡେଣା ମେଲେଇ ପାରେ ନାହିଁ । ତା' ଚାରିଆଡ଼େ ଆକାଶ—ନୀରବ, ନିସ୍ପନ୍ଦ, ତୁଷାର-କଳ୍ପ ! ସେ ସେଇ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଆତୁର ହୋଇ ଦରଣ୍ଡି ପକାଏ ; ଆଉଁସି ପକାଏ ସ୍ୱଜନବର୍ଗଙ୍କୁ !! ସମସ୍ତେ ଜଣାପଡ଼ନ୍ତି ସେଇ ଆକାଶର ହିଁ ପ୍ରତିନିଧି, ତା'ର ନିରାସ୍ୱଜନ ଉପନିବେଶ ! ସେ ଯାହାକୁ ଭୟରେ ଗ୍ରହିନଥିଲା, ତାକୁ ହିଁ ଶେଷରେ ସିଧାସଳଖ ଅନାଏଁ ଏବଂ ଅଗତ୍ୟା ଡେଇଁପଡ଼େ ତା'ର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଶୂନ୍ୟତା ଭିତରକୁ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠଟି ସ୍ୱୋରୁଦ୍ୟମାନ ହୁଏ । ସ୍ୱଜନ ବାନ୍ଧବ ଲୋତକାପ୍ଲୁତ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ରୋଦନରେ କେତେ ଅନ୍ୟମନସ୍କତା— ସେ ଲୋତକ ବିନ୍ଦୁଗୁଡ଼ିକ କେତେ ଶିଷ୍ଟାଚାରୀ ଏବଂ ସାମାଜିକ !!

ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୀଡ଼ାସ୍ୱଜନଙ୍କୁ ଏହିଭଳି ଅନର୍ଗଳ ଆକାଶ ହିଁ ଅଧିକାର କରିନିଏ । ତାକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ହୁଏ ନାହିଁ, ତାକୁ ବନ୍ଦୀ ବି କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ତାକୁ କିନ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରହଣ କରି-ନେଲେ ଆତ୍ମୀୟଜନ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼େ, ଜୀବନ ମରଣର ସକଳ ସମ୍ଭାବନା ଲୋପ ପାଇଯାଏ । ପରିବାରର ଆତ୍ମୀୟଜନ ଭିତରେ ପ୍ରେମ, ବାତ୍ସଲ୍ୟ, ଭକ୍ତି, ସମ୍ମାନ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯେପରି ପରସ୍ପର ଜାଣିବାକୁ, ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଉପାଦାନ ଯୋଗେଇ ଦିଅନ୍ତି, ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଦିଅନ୍ତି, ସେହିଭଳି ବାକି ସବୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଆତ୍ମୀୟଜନଙ୍କୁ ନେଇ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅସଂପୃକ୍ତ ଗୁଡ଼ିଏ ମଣିଷ ସହାବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କାଳେ ସେମାନେ ଆକାଶଧର୍ମୀ ହୋଇଯିବେ, ସେଇଭଳି ନିଷ୍ପନ୍ଦ, ଅପରିଚିତ ହୋଇଯିବେ, ଏଇ ଭୟରେ ଆମେ ନୀଡ଼-ନିୟମ, ଆଚାର-ବ୍ୟବହାରକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ବେଶ୍ ପ୍ରଶସ୍ତ ନୀଡ଼ ରଚନା କରୁ । ତାକୁ କହୁ ସମାଜ । ନୀଡ଼ର ଆୟତନ ଯେତେ ବଢ଼ୁଥାଏ, ଆକାଶର ପରିସର ସେତିକି ବଢ଼ୁଥାଏ । ଏଣୁ ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ସମଗ୍ର ବସୁଧାରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କୁଟୁମ୍ବ ବାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଦେଶ ଦେଶ ଭିତରେ, ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଫାଙ୍କା ଆକାଶକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନଥାନ୍ତି । ଏ କୁଟୁମ୍ବଟିକୁ ବଳାତ୍କାର ଏକାଠି କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତା'ର ଉପାଦାନରେ ଶହେରେ ଅନେଶ୍ୱତ ଭାଗ ଆକାଶ—ଅସମ୍ପର୍କରେ ଆକାଶ !

ସେ ଯେଉଁ ଫୌଡ଼ଟି ସରକାରୀ ବଗିଚାର ଅପରିଚିତ ଗଛମୂଳେ ପଡ଼ିଥିବା ଲୁହା ବେଞ୍ଚଟି ଉପରେ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସି ବସେ ଏବଂ ତା'ଭଳି ଆଉ ଜଣେ ସେଇ ସମୟରେ ସେଇଠି ତା' ପାଖେ ଆସି ମିଶେ—ସେ ଦୁହେଁ ସହୃଦୟତାର ଗୋଟିଏ ନୀଡ଼ାୟତନ ଭିତରେ ଘୂମୁରନ୍ତି । ଦିନେ ହୁଏତ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଝଡ଼ିଯାଏ ବା ଉଡ଼ିଯାଏ ଏବଂ ସରକାରୀ ବଗିଚାର ଅପରିଚିତ ଗଛମୂଳେ ପଡ଼ିଥିବା ଲୁହା ବେଞ୍ଚଟି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେମିତି ଖାଲି ପଡ଼ିରହିଯାଏ । ଏଇଭଳି ସଙ୍ଗୀତ ଆସର, ପାଠଚକ୍ର, ସାହିତ୍ୟସଂସଦ, କ୍ଲବ୍, ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନୀଡ଼ାୟତନ । ଗୁଡ଼ିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ପରିସରର ଚଢ଼େଇ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସର୍ବସାଧାରଣ ଚବୁତରାରେ ଓହ୍ଲେଇଯାନ୍ତି । ଗୁଡ଼ିଏ ମଣିଷ ସେମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଅଭିରୁଚିର ବିସମତା ଭିତରେ ସୂତାଖିଅ ପରି ଗୋଟିଏ ଗରିଷ୍ଠ ସାଧାରଣ ଗୁଣନୀୟକ ଆବିଷ୍କାର କରନ୍ତି । ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ିଉଠେ । ଗୋଷ୍ଠୀ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୀଡ଼ାୟତନ ଗଢ଼ିଉଠେ । ଏଭଳି ଏକାଠି ମିଶି କୋଳାହଳ ନକଲେ ଚାରିଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଥିବା ସେଇ ନିର୍ମମ ନୀଳ ଅରଣ୍ୟର ନିସ୍ତବ୍ଧତା ସେମାନଙ୍କୁ ଘୋଡ଼େଇପକେଇବ । ଏମିତି ନୀଡ଼ରୁ ନୀଡ଼କୁ ଡେଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଆୟତନର ବାଡ଼ ଉପରକୁ ଆଉଜି ନ ଗଲେ ସେ ଆକାଶିଆ ରାତି ଶୋଷିନେବ ତା ନୀଡ଼ାୟତନ ଗର୍ଭକୁ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ମଣିଷ ଆକାଶକୁ ଅନେଇଁ ପାରେ ନାହିଁ । ଦିଗମ୍ବର ମହାଶୂନ୍ୟର ନିଶ୍ଚଳ ସମାଧି । ଅସ୍ତି ନାସ୍ତିର ସେ ଚିରବସ୍ତୁସ୍ଥ, ତା'ର ଅନନ୍ତ ବ୍ୟାପକତା ତାକୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ କରିଦିଏ; ସେ ହଜିଯାଏ । ତା'ପରେ ପୁଣି କେତେବେଳେ ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ଆବିଷ୍କାର କରି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୁଏ । ଅତି ପ୍ରିୟ ଜଣାପଡ଼େ ତା'ର ସେ ଚମତ୍କାର ଘନିଷ୍ଠତମ ଆୟତନଟି । ସ୍ୱେଦ-ଶୋଣିତର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକର ଯାଚନା, ସେମାନଙ୍କର ଦୁରନ୍ତ ଯାତନା ଓ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଜଣାପଡ଼େ ଅତି ପ୍ରିୟ, ଅତି ଆପଣାର । ଏଣୁ ଗୋଟିଏ ପଳାତକ ଭୟାର୍ତ୍ତ ଶିଶୁ ପରି ସେ ସଂସାରର ପରିଚିତ କୋଠରି ଭିତରେ ପଶିଯାଏ—ଆକାଶର ଭୟରେ, ଆକାଶଠାରୁ ଦୂରେଇଯିବା ପାଇଁ ଏବଂ ପରମଶୂନ୍ୟତା ସହିତ ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆୟତନଗୁଡ଼ିକର ଓ ସେମାନଙ୍କ ମମତା ମାୟାର ରାଜିନାମା ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ବୋଲି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏତେ ଅପରମେୟ ଆକାଶ ସତ୍ତ୍ୱେ କିଛି ଅନାକାଶ ବସ୍ତୁ କେଉଁଠି ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି ଯାହା ଶୂନ୍ୟତାର ଅପକ୍ଷପାତୀ । ନଚେତ୍ ଏତେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଏତେ ବିରୋଧ ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା କେମିତି ? ଅନାକାଶରେ ଆୟତନ ଅଛି, ଗତି ଅଛି, ଆର୍ଦ୍ରତା ଅଛି, ଉତ୍ତାପ ଅଛି । ଗତିରୁ ସଂପର୍କ ଏବଂ ସଂପର୍କରୁ ବହୁବିଧ ରସ ଓ ଉଷ୍ମତା । ଏଣୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଅନାକାଶର ଆଶ୍ରୟ ନନେଲେ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ । ସେଇଠି ସେ ପାଏ ତା'ର ଘନିଷ୍ଠ ନୀଡ଼ାୟତନ; ବନ୍ଧୁ, କୁଟୁମ୍ବୀ ସ୍ୱଜନବର୍ଗଙ୍କର ନିବିଡ଼ ଉଷ୍ମତା । ତାହାରି ଭିତରେ ତା'ର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ରୂପ ପରିଗ୍ରହ କରନ୍ତି । ତା'ର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ଭାଷା ଆୟତନକୁ ଅବତରଣ କରେ । ଜୀବନ-ବଣିଜରେ ସେ ପାଏ ଚତୁର୍ବର୍ଗ—ମନୋରମା ପତ୍ନୀ, ଗୁଣବନ୍ତ ପୁତ୍ର !! ଧନ, ଧାନ୍ୟ, ଧର୍ମ, ଧର୍ମ ତାକୁ ମହିମା-ମଣ୍ଡିତ କରନ୍ତି । ପ୍ରାଣୋପମ ବନ୍ଧୁ ଉଦାର ସ୍ନେହ ଆଦରରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରନ୍ତି । ମିଳେ ସାମ୍ୟ, ମୈତ୍ରୀ ଓ କରୁଣା । ମିଳେ ଯଶୋଦାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ଦଶରଥର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସେ ହିଁ ଅକୃପଣ ପ୍ରେମ, ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଓ କୃତଜ୍ଞତା । ଏ ସମସ୍ତ ଦାନ-ପ୍ରତିଦାନର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟକୁ ତୁଳାଦଣ୍ଡରେ ସମନମିତ କରନ୍ତି ଦୁଃଖ, ଦୈନ୍ୟ, ରୋଗ, ଶୋକ, ସନ୍ତାପ, ଦ୍ୱେଷ, ଘୃଣା, ବିଦ୍ରୋହ ଏବଂ ନିଷ୍କରୁଣ ଜିଘାଂସା । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ତ' ଜୀବନ ! ନୀଡ଼ାୟତନର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ମୂଲ୍ୟ ତ' ଏସବୁ—କେଡେ ପ୍ରିୟ, କେତେ ଆପଣାର !!

ସ୍ୱଭାବତଃ ସମୁଦ୍ର ଲୀଳାୟିତ ହେଲେ ଲହରୀ ଫେନାୟିତ ହୁଏ ଏବଂ ଶୀକରବିନ୍ଦୁଗୁଡ଼ିକ କିଛି କାଳ ପାଇଁ ସମୁଦ୍ରରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ଯଦି ଆକାଶ ତା'ର ନିଷ୍କର୍ମ ସ୍ଥିତିରେ ରହି ଏ ଲୀଳାୟିତ ଅନାକାଶକୁ ସର୍ଜନା କରେ ଏବଂ ଏ ସମସ୍ତର ନିମିତ୍ତ ଓ ଉପାଦାନ କାରଣ-ରୂପେ ଅଭୂତଭାବରେ ସେଇ ନିର୍ଗୁଣ ଶୂନ୍ୟାକାଶ ହିଁ ବିଦ୍ୟମାନ—ପଣ୍ଡିତବର୍ଗଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ, ସେମାନେ ଏ ଭୟଙ୍କର ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ ନ କରନ୍ତୁ । ନିରନ୍ତର ଭୁମ୍ପୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଥିବା ନୀଡ଼ାୟତନକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ଆମେ କିଛି ଆଶ୍ୱସ୍ତି ପାଉଛୁ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆକାଶରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ଚାଲିଛି ଜୀବନର ଷ୍ଟ୍ରେଲିଙ୍ଗ । ନିର୍ଲିପ୍ତ, ନିରାସକ୍ତ ଆକାଶ ତା'ର କେବଳ ମାତ୍ର ସ୍ଥିତିରେ ଏ ସମସ୍ତ କୋଳାହଳକୁ ନୀରବ କରିଚାଲିଛି; କିନ୍ତୁ ସେଇ ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ଶୀତଳ-ସମାଧି, ସେଇ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ଶୂନ୍ୟାୟତନ ଅପେକ୍ଷା ଜୀବନର ଏ ଧୂଳିଘର, ତା'ର ଭଙ୍ଗାଗଢ଼ା, ଜୀବନ-ଭିତ୍ତିକ ତା'ର ଆନନ୍ଦ-ବିଷାଦ, ଏକାନ୍ତ କାମ୍ୟ । XXX ଏ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦିଅ, ପାଣି ଉପରେ ଘନ ବରଫର ଭେଳା ପରି ଭାସିଯିବାକୁ ଦିଅ ! ସବୁ ଆୟତନକୁ ଆକାଶରେ ବୁଡ଼େଇଦେଲେ; ଭାସମାନ ମେଘଖଣ୍ଡରୁ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁଟି ଲିଭିଯିବ । ଏ ଉଦ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଯାଯାବର ପକ୍ଷୀଟି ଏ ନ୍ୟୂନତମ ଅନୁମତି ବଦଳରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଛି ଯେ ଆକାଶର ଅପ୍ରତିହତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ନିକକ ମାୟାବଳୟିତ କରି ସେ ନିଜର ନୀଡ଼ ରଚନା କରିଛି, ତାହା ଦିନେ ସେ ମାଲିକକୁ ସମର୍ପି ଦେବ । ଅଣ୍ଟା ମେଲ୍ଲା କରି ପଛରେ ପକାଇଦିଯିବ ମୁଠାଏ ହାଡ଼ ଓ କିଛି ମୃତ୍ତିକା । ସେ ନତଜାନୁ ହୋଇ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ଏ ସମସ୍ତ ମହାମହିମ ଆକାଶଙ୍କର ସଂପତ୍ତି; ଆଦିଗନ୍ତ ଏ ସମଗ୍ର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭୂମି ଆକାଶଙ୍କର ହିଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଆପାତତଃ ପକ୍ଷୀଟିକୁ ତା'ର ନୀଡ଼ାସ୍ପନ୍ଦନରେ ବନ୍ଦୀ-ବାକୁ ଦିଅ । ତାକୁ କୁହ ନାହିଁ ସେ ସ୍ୱୟଂ ସେଇ ଆକାଶ ବୋଲି ।

ଦେବକୀ

ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୋଡ଼ାଏ ଆଖି ଅହରହ ଲୋତକ ବର୍ଷା କରିଚାଲିଛି । କାରାକକ୍ଷର ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଉଦାସ ସେ ଦୁଇଟି ଆଖି ଏବଂ ସେ ଆଖିର ଲୋତକ । ସେ ଲୋତକରେ ସମ୍ବେଦନ ନାହିଁ; ତାହା ସେ ଆଖିମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ । ସେ ଆଖିରେ ଜ୍ୟୋତି ନାହିଁ, କେଉଁ କାଳରୁ ଜ୍ୟୋତିର ହୀରକଣିକାଗୁଡ଼ିକ ସେ ଲବଣାକ୍ତ ସ୍ରୋତରେ ଧୋଇହୋଇ ଚାଲିଗଲେଣି । ସେ ନୀରନ୍ଧ୍ର କାରାଗାରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ତାକୁ ସଂଦୀପ୍ତ କରିବାକୁ । ପବନ ନିଶ୍ଚଳ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ ନପୁର ଗଣ୍ଠି ଉପରେ ଲୁହା ଶାଙ୍କୁଳର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଊଣା ଆଠଟି ଶ୍ରାବଣର ଗର୍ଭ ବେଦନା, ଶୋଣିତର ସ୍ରୋତରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଆଠଟି ନବଜାତ ପଦ୍ମ ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ପହଁରି ଆସନ୍ତି । ତା'ପରେ ଶୁଭିଯାଏ ସେଇ ବିକଟ ଅଟ୍ଟହାସ; ଦିଶିଯାଏ ନିଷ୍ଠୁରୁଣ ସେଇ ପାଷାଣ ବକ୍ଷରେ ଅସହାୟ ଶିଶୁର ରକ୍ତ । ଜନନୀର ହୃଦୟ ପୁଣି ବିଦାରିତ ହୁଏ । ଝରିଆସେ ଉତ୍ତପ୍ତ ଅବାରିତ ଅଶ୍ରୁ । ମଳିନବସନା ବନ୍ଦିନୀ ଦେବକୀ ଗଭୀର କଷଣରେ କମ୍ପି ଉଠନ୍ତି । ନିସ୍ତବ୍ଧ ଶିଳାଗୁହାର ପଥର ପାଚେରି ଦେହରେ ସେ କମ୍ପନ ଲୀନ ହୋଇଯାଏ···ଶୁଭେ ବସୁଦେବଙ୍କର ଶ୍ୱାସ-ପତନ । ଯାତନାର ଆଉ ଏକ ସହଯାତ୍ରୀ ବନ୍ଧୁ ପାଇଁ ଦେବକୀଙ୍କର ଶ୍ୱାସ ଦୀର୍ଘାୟିତ ହୋଇଯାଏ । ଏଇ ବସୁଦେବ କହନ୍ତି ନା ଅଷ୍ଟମ ଗର୍ଭର ଶିଶୁ ଗୋପନରେ ବଢ଼ୁଛି ବୋଲି !··· କେଡ଼େଟିଏ ହେବଣି ସେ ନୀଳ ସ୍ୱପ୍ନ ?···କେମିତି ଶୁଭୁଥିବ ତା'ର ଦରୋଟି କଥା ?....ଗ୍ରୋଟ ପିଲାଙ୍କ ଦରୋଟି କଥା ସତେ କେମିତି ଶୁଭେ ଯେ !···ଠିଆହୋଇ ସେ ଚାଲିବଣି ପରା ! କେଜାଣି !...ସେ ଉଭାହେଲେ ଧରଣୀ ମଣ୍ଡିଲା ପରି ଦିଶୁଥିବ ନା ! କଳା ଭଅଁର ପରି ଥୋଳି ଥୋଳି ବାଳ ଭିତରେ ତା'ର ସେ ପଦ୍ମପାଖୁଡ଼ା ପରି ଆଖି, ସେ ଠିଆ ଠିଆ ଭୂରୁ, ନାକ, ଓଠ, କପାଳ, ଚିବୁକ ନାହିଁ ନଥିବା ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥିବ ନା ! ହସି ଦେଲେ ସେ ମୁହଁରୁ ସୁଧା ଝରିପଡୁଥିବ ତ !—ଆଃ ! କେତେ ରାତି ଆଉ ଅଛି କେଜାଣି ? ଏ ରାତି କ'ଣ ପାହିବ ନାହିଁ ? ଏଇଟା ସତେ ରାତି ନା ଦିନ ? ବର୍ଷର କେଉଁ ଋତୁ ଏଇଟା ? ଏବେ ଏ କଜ୍ଜଳ ଶ୍ରାବଣଗୁଡ଼ିକ ଏମିତି ନୀରବରେ ଆସି କେତେ-ବେଳେ ଚାଲିଯାଉଛନ୍ତି ! ପାଦରେ ଭୟଙ୍କର ପୀଡ଼ା । ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଦୁରନ୍ତ କଷଣ ଏବଂ ଅମାନିଆଁ ସେ ଆଖିର ଲୋତକରେ ନୀରବ ଶ୍ରାବଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ବସୁଦେବଙ୍କର ଶ୍ୱାସ ଛନ୍ଦ କ୍ରମଶଃ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି । ଗୋଟିଏ ରାତ୍ରି ପରେ ସେ ଧୁଏଡ ଜାଗିଉଠିବେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ରାତ୍ରିର ଯାତନାକୁ । କାନେଇଦେବେ ଶୁଣିବାକୁ ଦେବକୀ ଶୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି ନା କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ତା'ପରେ ଧୁଏଡ ପୁରୁଣା ଅଭ୍ୟାସରେ କହିବେ, "କାନ୍ଦନା ଦେବକି ! ସେ ତ ଗୋପରେ ବଢ଼ୁଛି—ଚିନ୍ତା କ'ଣ ? ନନ୍ଦଘରେ ତ କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ ! ସର, ଲବଣି, ଗୋଷ୍ଠିକା, ଅଧାମର ପ୍ରଚୁର ଭଣ୍ଡାର ସେ ଗୋପପୁର । ସେଠି କଣ ତୁମ ପୁଅ ଅଣହେଲା ପାଉଥିବ ବୋଲି ଭାବୁଛ ? ଆରେ ନାହିଁ ମ, ଯେତେ-ହେଲେ ଯଶୋଦା କ'ଣ ତା'ର ରକ୍ଷଣୀର ଧନକୁ ଆଖି ଆଗରୁ ଆଡ଼ କରିଦେଉଥିବ ? ବାଳୁତ ସ୍ୱଭାବରେ ଦହି ହାଣ୍ଡିଟାଏ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ସେ ଛାଟ ଧରି ଗୋଡ଼େଇଯାଉଥିବ ବୋଲି ଭାବୁଛ ? ନା, ନା, ତା' କଣ ସମ୍ଭବ ? ତା'ର ସେ ଅଲଅଲ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଦେଲେ ତା ହାତରୁ ଛାଟ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତାକୁ କୋଳକୁ ଟାଣିନେଉଥିବ ! ଆଉ ନନ୍ଦ—ସେ କେବେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଷୋଳସହସ୍ର ପ୍ରଜା ଥାଉ ଥାଉ ସେ କଣ ତା'ର ନୟନପିତୁଳାକୁ ବଣକୁ ପଠାଇ ଦେଉଥିବ ଗାଈ ଜଗିବା ପାଇଁ ?—ସେଠି ଯମୁନା ନଈ ଭାରି ଗଭୀର । ସେଠା ବଣରେ ଅଜଗର ଥାନ୍ତି—ଏ କଥା କଣ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ ? ତା'ର କଣ ଆଉ ଫଳିବାର ଆଶା ଅଛି କି ?—ବସୁଦେବଙ୍କ ଶ୍ୱାସରେ ବତାସିଆ ଶ୍ରାବଣ !..."କାନ୍ଦନା, ଶୁଚସ୍ମିତେ ! ମହାପୁରୁଷପ୍ରସବିନୀ, ପୁଣ୍ୟଗର୍ଭା ଦେବକୀ ! ତୁମର ପୁତ୍ର ମାନବ ନୁହେଁ ଜନନୀ ! ଧର୍ମର ସଂସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ସେ ସ୍ୱୟଂ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ସେ ହିଁ ଏ ଅଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଅଧୀଶ୍ୱର ।"—ବସୁ-ଦେବଙ୍କର ସ୍ତୋତ୍ରଧ୍ୱନି ସ୍ୱରରେ କୌଣସି ଏକ ଦୂରସ୍ଥ ଦେବାଳୟର ଗମ୍ଭୀର ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି ।

"ରାତ ଆଉ କେତେ ଅଛି ବସୁଦେବ ? ଏ ରାତ କଣ କେବେ ଆଉ ପାହିବ ନାହିଁ ? ଏତେ ବର୍ଷ ଧରି କଣ ସେଇ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରାବଣ ବର୍ଷିଲାଗିଛି ? ଆକାଶରେ ସେମିତି ନୀରନ୍ଧ୍ର ମେଘ, ସେମିତି ବର୍ଷା, ସେମିତି ଅନ୍ଧାର ? ପିଲାକୁ ନେଇ ସତେ କୋଉଠି ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲ ଯେ ?"

ବାସ୍ତବିକ ସେ ଆଖିଯୋଡ଼ିକରୁ ଶ୍ରାବଣ ଶୁଖିବାର ନୁହେଁ । ସେ ରାତ୍ର ପାହିବାର ନୁହେଁ ।

"ଶୁଣୁଛ ଦେବକୀ ! କାଲି ରାତ୍ରର ପ୍ରହରୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ଜଣେ କହୁଥିଲା ଯେ ମଥୁରାରେ କଣ ଧନୁ-ଉତ୍ସବଟାଏ ହେଉଛି । ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ରାଜା କଂସ ଧନୁ-ଯାତ୍ରା କରାଉଛି । ଆଉ କହୁଥିଲା କୃଷ୍ଣ-ବଳରାମଙ୍କୁ ନେଇ ନନ୍ଦରାଜା ଗୋପପୁରରୁ ଆସୁଛି । ଏ କୃଷ୍ଣ-ବଳରାମ କିଏ ଦେବକୀ ? ମୁଁ ତ ଜାଣେନା ! ସେ କଣ ଜଣେ ନା ଦୁଇଜଣ ? ଏ ନାଁ ତ ଶୁଣିବାର ମୋର ସ୍ମରଣ ହେଉନାହିଁ । ଉତ୍ସବ ଦେଖିବାକୁ ପିଲାଏ ସିନା ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି—ଏ ନନ୍ଦ ସେଥିରେ କାହିଁକି ମାତିଛି ? ଯଦି ଆସୁଛି, ସାଙ୍ଗରେ ସେ ପିଲାଟିକି ନେଇ ଆସନ୍ତା ନାହିଁ ? ନା, ବରଂ ନ ଆଣୁ, କାଳେ କଂସ ଚିହ୍ନିଦେବ । ସେ ଥାଉ ଯମୁନାର ଆର ପାରିରେ । ବଣରେ ଗାଈ ଜଗି, ଗୋପଦାଣ୍ଡରେ ଧୂଳିଧୂସର

Digitized by srujanika@gmail.com

ହୋଇ ଫେରୁଥାଉ ପଛେ, ସେଇଠି ବୃନ୍ଦାବନ ଅରଣ୍ୟର ଆଢ଼ୁଆଳରେ ଥାଉ । କଂସର ଡଗର ଖୋଜି ଖୋଜି ତାକୁ ପାଇବେ ନାହିଁ ।'' ଆଶଙ୍କା··· ! ଉଦ୍‌ବେଗ ! ଅନ୍ଧାରିଆ କାରାକକ୍ଷରେ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଯାତନା ।

"ହେ ଶୁଣୁଛ, ଶୁଣୁଛ ବସୁଦେବ ! ଦ୍ୱିତୀୟ ଯାମର ପ୍ରହରୀ କହୁଥିଲେ, ସେ ଦୁଇଜଣ କୁଆଡ଼େ ଦୁଇ ଭାଇ ! କୃଷ୍ଣ ଆଉ ବଳରାମ ଦୁଇ ଭାଇ ! ତା' ନାଁ କଣ ତା'ହେଲେ କୃଷ୍ଣ ? ଫୁଟିଲା ତମାଳ ଫୁଲ ପରି ଯା'ର କାନ୍ତି, କନ୍ଦର୍ପ ପରି ଯା'ର ଠାଣି, ତା'କୁ କଣ ଏମିତି ନାଁ ଦିଅନ୍ତି ? ପୁଅ ହୋଇ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଭଲ ଆଉ କାହାରି ଘରେ ଅଛୁ ? ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ପୁଅକୁ ପୁଣି ଏମିତି ଗୋଟାଏ ନାଁ ! ଗୋପୀ ଗୋପୀ ଗୋପାଳୁଣୀଗୁଡ଼ିକ ଘେରିଯାଇଥିବେ ମୋ ନୀଳସୁନ୍ଦରକୁ । ଆଖିରୁ ପଲକ ଲିଭିଯାଇଥିବ । ତୁଣ୍ଡରୁ କଥା ହଜିଯାଇଥିବ । ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଡାକଦେଇଥିବେ—କୃଷ୍ଣ ! ଯେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ହେଲେ କଣ ହେବ—କାଳିଆ ସୁନାଟା ତ ! କୃଷ୍ଣ ! ସତେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ନାଁ ! ···ହେ ଶୁଣୁଛ, ବସୁଦେବ ! କୃଷ୍ଣ ଆସୁଛି; ଧନୁଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ନନ୍ଦ ସାଙ୍ଗରେ ମଥୁରାକୁ ଆସୁଛି । ଅକ୍ରୂର ରଥ ନେଇ ଯାଇଛି ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଆଣିବାକୁ । କଂସ କଣ ସବୁବେଳେ ଅସୁର ହୋଇ ରହିଥିବ କି ? ସେ ପରା ମାମୁଁ । ସେ କଣ ତା' ଭଣଜାକୁ ହାନିମାନିଆ କରି ରଖେଇବ ? ମୁଁ କଂସକୁ ଜାଣିନାହିଁ ? ମୁଁ ପରା ତା' ସୋଦର ଭଉଣୀ !'' ଆଶା··· । ଆନନ୍ଦ··· । ସେହି ଅନ୍ଧାରିଆ କାରାକକ୍ଷରେ ସ୍ତୂପ ସ୍ତୂପ ବିମୁଗ୍ଧତା ।

ପ୍ରହରୀ କହୁଛି—"କଂସ ଛଳ କରି ଡକେଇ ଆଣୁଛି । ସେ କଣ ଜାଣୁନାହିଁ ଏ କୃଷ୍ଣ କିଏ ? ଏ ଧନୁ-ଉତ୍ସବ ତୁଚ୍ଛା ଆଳଟାଏ ସିନା ! ସେ ଥରେ ତା' ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲେ କଂସ କଣ ଛାଡ଼ିବ ?''

"ରଖ ହରି ! ରଖ ଦୀନାର୍ତ୍ତିହାରୀ ! ଅବୋଧ ବାଳକକୁ ରକ୍ଷା କରିଯାଅ ଚକ୍ରପାଣି !'' ବିଳପିଉଠନ୍ତି ବସୁଦେବ ।

ଅକ୍ରୂର ତା'ହେଲେ କେବଳ ଛଳନା ! କଂସ ମାନେ କ୍ରୂର । ସେ କାହୁଁ ବୁଝିବ ଶିଶୁର ଅସହାୟତା···ପୁତ୍ରଶୋକବଧୂରା ଦେବକୀର ଯାତନା ! ପ୍ରବଳ ବାତ୍ୟାରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇଉଠେ ଦେବକୀଙ୍କର ତନୁଲତା । ତାଙ୍କ ମାତୃ-କୋଳର ଚିରନ୍ତନ ଶୂନ୍ୟତା ହାହାକାର କରେ । ତାଙ୍କୁ ଶୁଭିଯାଏ ଅଧମ ସେଇ ବିକଟ ଅଟ୍ଟହାସ । ଦିଶିଯାଏ ନିଷ୍ଠୁର ସେଇ ପାଷାଣ-ବକ୍ଷରେ ଅସହାୟ ଶିଶୁର ରକ୍ତ । କଂସ ତା'ହେଲେ ଚିରକାଳ ସେଇ କଂସ ! ସେ ହିଁ ତ ଯୁଗଯୁଗର ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ କ୍ରୂରତା !

ପ୍ରହରୀ ପୁଣି କହୁଛି—"ମହାବଳିଆରେ ସେ ଗଉଡ଼ଟୋକା । ଅଘା, ବକା, ତୃଣା, ଶକଟା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ମାରିସାରିଛି । କଂସର ପ୍ରାଣେ ଭୟ, କାଲେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ବେଳପଡ଼ିଲେ ମାରିଦେବ ।''

"ଶୁଣୁଛ, ଶୁଣୁଛ ଦେବକୀ ! ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ କଂସ କୁଆଡ଼େ ତାକୁ ଭୟ କରେ ! ମୁଁ ତୁମକୁ କହୁଥିଲି ନା—ସେ ମଣିଷ ନୁହେଁ ବୋଲି ? ସେ ସେଇ ବିରାଟପୁରୁଷ,

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯା'ର ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗମାନେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୟ ପୁନରାବୃତ୍ତ ହୁଏ । ତାହାର ପାଇଁ ଆକାଶରୁ ଦୈବୀବାଣୀ ହୋଇଥିଲା । କଂସ ଜାଣେ ତାର ଆଉ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ।''

ବେଦମନ୍ତ୍ରର ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୱନି ବସୁଦେବଙ୍କର କଂପିତ ଅଧରରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଏ ।

"ଏଇ ଗୋଟିଏ ରାତି ଭିତରେ ବାରବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି ବସୁଦେବ ! ଏ ବନ୍ଦଶାଳାରେ ତ ନବମୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆହୁରି ଉଇଁନାହିଁ । ବାରବର୍ଷର ପୁଅ କେଡ଼େଟିଏ ହେବଣି ? କେମିତି ସେ ଦିଶୁଥିବ ? ଏ ଫୁଟିଗଲା ଆଖିରେ ଥରେ ଦେଖନ୍ତି କି ? କଂସକୁ କହିଲେ କିଣ ଶୁଣିବ ? ବାରବର୍ଷର ନନ୍ଦକୁମର କୃଷ୍ଣ । ସେ କିଏ ? ମୁଁ ତ ତାକୁ ଜାଣେନା ! ସେ ସତେ କିଏ ବସୁଦେବ ? ମୁଁ ତ ତାକୁ ଜାଣେନା ।''

"ମୁଁ ବି ଜାଣେନା ଦେବକୀ—ସେ ଅପ୍ରାକୃତ ପୁରୁଷ କିଏ ? ସେ କାହିଁକି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛି ଆମର ପିତୃତ୍ୱକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ।'' ଉଭୟେ ବିମୂଢ଼—ଉଭୟେ ଯାତନାକ୍ଲିଷ୍ଟ । ଅସୂର୍ଯ୍ୟ କାରାକକ୍ଷରେ ବିଗଳିତ ଯୋଡ଼ିଏ ଅଶ୍ରୁଧାର କେବଳ ।

ଗୁରୁ ଗୁରୁ ପାଦଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିଏ ପାଖେଇ ଆସନ୍ତି । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ଅର୍ଗଳ ଫିଟିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଭେ । ରାଜାଦେଶରେ ହଠାତ୍ ଫିଟିଯାଏ କାରାକକ୍ଷର ବଜ୍ରକବାଟ । ଅଦୃଶ୍ୟ ରହି ମହାସମ୍ଭ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ଦେବତା, ଗନ୍ଧର୍ବ ଓ ଦଶଦିକ୍‌ପାଳ । ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପବନ ।

ପ୍ରହରୀ ଶାଙ୍କୁଳି ଛିନ୍ନ କରି ଦିଅନ୍ତି । ନିବେଦନ କରନ୍ତି ରାଜାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।

ଏ ହିଁ ତ ମହାଗୌରବିତ ପରମପୁରୁଷଙ୍କର ଜନକ ଜନନୀ । ବାଂଶତି ବର୍ଷର କାରାଯାତନାରେ ଶୀର୍ଣ୍ଣତନୁ, ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ୱକେଶ ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀ ତେବେ କିଏ ? ଏଇମାନେ କଣ ସେଇ ଅପାର ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିଥିବା ଯୁଗନ୍ଧର ପୁରୁଷର ଜନୟିତା ଏବଂ ଜନୟିତ୍ରୀ ? ଅବସ୍ଥାନ୍ତ ଦିବାଲୋକରେ ବସୁଦେବ କାହାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏ କଣ ସେଇ ଶୁଚିସ୍ମିତା ଦେବକୀ—ମହାପୁରୁଷ-ପ୍ରସବିନୀ ପୁଣ୍ୟଗର୍ଭା ଜନନୀ ଦେବକୀ !

ଉଭୟ ଆଖିରୁ ଚିରଧାର ଅଶ୍ରୁ ଶୁଖିବାର ନୁହେଁ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜ୍ୟୋତି ନାହିଁ, ସେ ଲୋଚନରେ ଚେତନା ନାହିଁ ।

ରାଜସଭାର ମଞ୍ଚ ଉପରୁ ଦେବକୀ କାହାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଆଖିରେ ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଯାଉଛି, ବାଷ୍ପାକୁଳ ହୋଇ ଯାଉଛି ଏକକ ବସ୍ତୁ । ଆଖିରୁ ଲୁହ ଟିକିଏ ଶୁଖିଗଲେ ମଞ୍ଚ ତଳକୁ ଦିଶିଯାଉଛି ଗୋଟିଏ ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୁଠାମ କିଶୋର । ବାର କି ତେର ବର୍ଷ ହେବ ପରା ! ଏଇ କଣ କୃଷ୍ଣ ?? ଏତିକିରେ ଉଚ୍ଛୁଳିଉଠେ ଅଶ୍ରୁଭରା ହୃଦୟ; ଉଚ୍ଛୁଳିଯାଏ ଲୁହ । ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଛୁଟିକିପଡ଼େ ସାରା ଆକାଶ । —"ନା, ମୁଁ ତ ସ୍ୱାଙ୍କୁ ଜାଣିନାହିଁ ! —ଏ ତ କେବେହେଲେ ମୋର କୋଳ ମଣ୍ଡନ କରିନାହିଁ । ସ୍ୱାକୁ ତ କେବେ ମୁଁ ଥନ ଲଗାଇ କ୍ଷୀର ପିଆଇ ନାହିଁ । ମୁଁ ଗର୍ଭଧାରଣୀ ସତ, କିନ୍ତୁ ମାତୃତ୍ୱ କଣ ମୁଁ ଜାଣେନା । ବସୁଦେବ କହୁଛନ୍ତି—ଏ କୁଆଡ଼େ ପରମପୁରୁଷ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ହୋଇଥିବ, ମୁଁ ଜାଣେନା । ମୁଁ ସେଇ ଚିରସୌରଦ୍ୟମାନା କ୍ଳିନ୍ନଶୋକବିଧୁର ବିଡ଼ମ୍ବିତା ଦେବକୀ ।''

କ୍ଷମା କର ଜନନୀ ! ଏ ପରମପ୍ରବୁଞ୍ଚଟିକୁ କ୍ଷମା କର । କ୍ଷମା କର ଏ ଅସହାୟ ବସୁଦେବଗୁଡ଼ିକୁ ଏବଂ କ୍ଷମା କର ଏ ସମଗ୍ର ଭ୍ରାତୃକୁଳ କଂସମାନଙ୍କୁ । ସର୍ବଂସହା ଦେବକୀ ଗୋ ! ତୋର ଦୁରନ୍ତ କଷଣ ପାଇଁ ଅପରାଧୀ ଆମେ ସମସ୍ତେ କେବଳ ଅସୁର ।

ଅନ୍ତମୁହୂର୍ତ୍ତ

ମହାନଦୀର କୌଣସି ପୁରୁଣା ନିର୍ଜନ ଘାଟ ସେପାରି ଅନେକ ନୀରବ ଇତିହାସ ସହିତ ଜହ୍ନ ବୁଡ଼ିଗଲାବେଳେ କିମ୍ବା ସେଇ ନିର୍ବାକ୍ ସ୍ତବ୍ଧତା ଭିତରେ ନିଃସଙ୍ଗ ନିଶାଚର କୌଣସି ପକ୍ଷୀଟିର ଡାକ ସ୍ତୂପ ସ୍ତୂପ ବାଲି ଏବଂ ଅନ୍ଧାରରେ ମିଳେଇଗଲାବେଳେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ସ୍ତବ୍ଧ ବେଦନା ଗୁମୁରିଉଠେ । ସ୍ୱତଃ ହୁଏତ ମନେପଡ଼ିଯାଏ ଯେ, ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ଦଶହଜାର ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ 'ପ୍ରଦୀପ ସୂତ୍ର' ବୁଝେଇ ସାରି ପରମବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଦୁଇଟି କରୁଣାସ୍ନିଗ୍ଧ ଆଖି ବୋଜେଇ ହୋଇ ଆସୁଛି···ଅନନ୍ତ ଯାତନାର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ସେଇ କଣ୍ଟାର ମୁକୁଟଟିକୁ ତଥାପି ପିନ୍ଧିଥିବା ସମ୍ରାଟ୍‌ର ମଥା ଝାଉଁଳିଲା ଫୁଲ ପରି ନଇଁଆସୁଛି, କିମ୍ବା ଖାଲି ରଥ ବାହୁଡ଼ାଇ ଆଣି ସୁମନ୍ତ ମୁହଁ ଟେକି ଚାହିଁପାରୁନାହିଁ ଦଶରଥଙ୍କୁ, ଘନୀଭୂତ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସଟିଏ ପରି ଠିଆହୋଇଛନ୍ତି କେବଳ । ବିରାଟ କିଛି ଗୋଟାଏ ହୁଏତ ଘଟିଗଲା । ଏଇ ବୋଧହୁଏ ତାର ଅବସାନର ଶେଷ ପର୍ବ । କୌଣସି ଅନାମ-ଧେୟ ଆବେଗର ପ୍ଲାବନରେ ନିମଜ୍ଜମାନ ଉଭୟ ଅତୀତ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ! ଏହା ଗୋଟାଏ ମାତ୍ର ବାଷ୍ପାକୁଳ ସ୍ଥିର ମୁହୂର୍ତ୍ତର ବେଦନା ଏବଂ ସୁପ୍ରସାରିତ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—ଅବସନ୍ନ ବିଦଗ୍ଧ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ବର୍ଷ ଏବଂ ମାସର ପ୍ରବାହରେ ଏ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ବିନ୍ଦୁଟିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା କିଛି ପ୍ରୟାସସା-ପେକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ । ଖରେ ଖରେ ଅନାମଧେୟ ଶୀତଳ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ସେ ସ୍ୱପ୍ରକାଶରେ ଜଳୁଥାଏ । ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କୌଣସି ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାକୁ କଳ୍ପନା କରିହୁଏ । କିଛି କିଛି ସହ୍ୟ ମଧ ହୁଏ ସ୍ମୃତିର ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ତାକୁ ପୁନର୍ଜୀବିତ କରି; କିନ୍ତୁ ତା' ଭିତର ଦେଇ ସତକୁ ସତ ପାରିହୋଇଗଲେ ଏବଂ ·ଥରେ ସେ ଅଗ୍ନିବଳୟ ଭେଦିଗଲେ ଆରପାଖେ ଯାହା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ରହିଯାଏ, ସେଥିରେ ଜୀବନର ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ବିନଷ୍ଟି ଆଉ ସମ୍ଭବପରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାହିଁ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଥିଏ କେବଳ ଫାଳେ ବା ଚଉଠେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦାରୁ, କିମ୍ବା ମୁଠାଏ ଖାର କେବଳ ଏବଂ ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ଝଲକାଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ । ମହେଞ୍ଜୋଦାରୋ ମାଟିଖପରା ଉପରେ ମଳିନ ଚିତ୍ର ପରି, ଅରମା ବାଲିଭିତରକୁ ଛିଟିକିପଡ଼ିଥିବା କୋଣାର୍କର ଦଧିନଉତି ପରି, ଜୀବନର ଏ ପଙ୍ଗୁ ଅବଶେଷଟିକୁ ନେଇ ସମଧ୍ୟ ସମୟରେ ବଞ୍ଚିହୁଏ ନାହିଁ— ଯେପରି, ଧରାଯାଉ ବଞ୍ଚିପାରିଲେ ନାହିଁ ଦଶରଥ । ବ୍ରଜଦନକୁ କଣ୍ଟ ନ ଥିଲେ ଗୋପୀ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚି-ପାରିନଥାନ୍ତେ, ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅବସ୍ଥବ ପରି ।

ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପରିମାଣର ଜ୍ୱାଳା ନେଇ ଏ ଅନୁଭବଟି ସମସ୍ତଙ୍କ ଜୀବନରେ ପ୍ରାୟ ଆସେ । ମମତା-ମେଖଳିତ ଜୀବନର କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଯଦି ଅଲ୍ପଅଳ ପୁଅ ଚାଲିଯାଏ, ଚାଲିଯାଏ ବାଗଦତ୍ତା କନ୍ୟା କିମ୍ବା ସୀମନ୍ତିନୀ ବଧୂ, ତେବେ ଏ ଅନୁଭବର ତୀବ୍ରତା କଣ ତା ବୁଝିହୁଏ । ତିଳ ତିଳ ହୋଇ ସରିଆସୁଥାଏ ସେଇ ମହାର୍ଘ ଜୀବନ । ପ୍ରଶ୍ୱାସ, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରବଳ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଚାଲିଥାନ୍ତି ତାକୁ ଏପରି ଭିଡ଼ି ଧରି ରଖିବା ପାଇଁ । ନୂଆ ନୂଆ ଆଶାର ଆଢୁଆଳ ଉପରକୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକ ଉଠୁଥିବା ସେ ବିକଟାଳ ସତ୍ୟକୁ ଘୋଡ଼େଇପକେଇବାକୁ ଯତ୍ନ ଚାଲିଥାଏ । ଏପରି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ସ୍ତିମିତ ଶିଖା ଭିତରର ସମସ୍ତ ଦୀପନକ୍ରିୟା ସ୍ଥିତ ହୋଇଉଠେ । ଭବ୍ୟ ବିଶାଳ ରୂପରେ ଠିଆହୁଏ ସେଇ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ଏବଂ ତା' ସହିତ ସେଇ ବିମୂଢ଼ ମୁହୂର୍ତ୍ତ, ଯାହାର ଏପାଖେ ଜୀବନ ଏବଂ ସେପାଖେ ମୃତ୍ୟୁ । ଉଭୟଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି, ଉଭୟଙ୍କୁ ଧାରଣ କରି ଦାମ୍ଭିସ୍ତମ୍ଭ ପରି ଠିଆ ହେଉ ହେଉ ଲେଉଟିପଡ଼େ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ତା'ର ବ୍ୟାପ୍ତି ହୁଏତ 'ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ନିମେଷ'; କିନ୍ତୁ ତା'ର ଗମ୍ଭୀରତା, ତା'ର ନୀରବତା ଜାଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସେଇଠି ଆଶା ଏବଂ ଉଦ୍‌ବେଗର କୋଳାହଳ ନ ଥାଏ, ଯାତନାର ବେଦନ ନ ଥାଏ—ଥାଏ କେବଳ ସ୍ତବ୍ଧତା, ନିଷ୍କ୍ରିୟତା, ମୂକ ନିଶ୍ଚଳ ଅସହାୟତା ।

ବୁଝିବାକୁ ଗଲେ ସେ ଗୋଟିଏ ଆବେଗହୀନ ନିଶ୍ଚଳ ଅନୁଭବ, ଗମ୍ଭୀର କାରୁଣ୍ୟରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇ ରହିଯିବା ପୂର୍ବର ନିର୍ବାକ ସ୍ତମ୍ଭିତ ଅନୁଭବ । ସେଥିରେ କାରୁଣ୍ୟ ନାହିଁ, ସମୟ ନାହିଁ, ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ଦେଶ-କାଳ-ପାତ୍ରରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଅନାମଧେୟ ସେ ଅନୁଭବ । ସେଥିରେ ଆକାଶର ସ୍ପର୍ଶ ଥାଏ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର ବେଳାଭୂମି ପରି ତାହା କୌଣସି ମହାମହିମ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ମାନନୀୟ ଇଲାକା । ସେ ନିର୍ବେଦ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରେ ସୃଷ୍ଟି ପୁଣି ଦୁଇ ଫାଳ ହୋଇଯାଏ । ଦିଶିଯାଏ ସେପାରି ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ଏପାରି ଜୀବନ । ଫୁଟିଉଠେ ଯାତନା ଏବଂ ବିଚ୍ଛେଦର ଆବେଗ, ବିଳାପ ଓ ଅଶ୍ରୁ । କେହି ଜଣେ ଜାହାଜରେ ଚଢ଼ିବାପୂର୍ବରୁ ହାତ ଧରି ଯଦି କହେ, 'ଯାଉଛି ବନ୍ଧୁ, ଆଉ ବୋଧହୁଏ ଦେଖାହେବ ନାହିଁ'—ମନ ଘାଣ୍ଟି ହୁଏ । ହୁଏତ ଜାହାଜର ମାସ୍ତୁଲ୍ ଲବଣାକ୍ତ ଜଳରେ ଗାରସେପାରି ବୁଡ଼ିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଁରହିବାକୁ ମନହୁଏ । ଅଦୃଶ୍ୟ ପାଟ ଡୋରଟିଏ ଟାଣି ରଖିଥାଏ । ତା'ପରେ ଆସେ ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ହେଇ, ମାସ୍ତୁଲ୍‌ର ଅଗଭାଗ ବୁଡ଼ିଗଲା । ରକ୍ତ ଛିଣ୍ଡିଗଲା । 'ଯାଉଛି ବନ୍ଧୁ, ଆଉ ଦେଖାହେବ ନାହିଁ '···'ଦେଖାହେବ ନାହିଁ···

Digitized by srujanika@gmail.com

'ନାହିଁ' କହୁ କହୁ ଲିଭିଯାଏ ନାହାକ । କ୍ରମଶଃ ତୀବ୍ରରୁ ତୀବ୍ରତର ହେଉଥାଏ ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ବିଚ୍ଛେଦର ଯାତନା ।···ତା'ପରେ ଆସେ ଅବିକମ୍ପିତ, ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ନିରୁଦ୍‌ବେଗ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦଟିଏ । ତା'ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାକ୍ୟଟି କେବଳ ତରଳ, ଲବଣାକ୍ତ ଅଶ୍ରୁର ସମୁଦ୍ର—ପାଣିରେ ବୋଝେଇହୋଇଥିବା ବତାସିଆ ଗୁଚ୍ଛିଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ।

ରାଜନୀତିରେ ଆଜୀବନ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଯଦି କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନରେ କହିଦିଏ 'ବନ୍ଧୁଗଣ, ଏଇ ଥରକରେ ସରିଗଲି, ଆଉ ଆସିବି ନାହିଁ ।' ବା ଶରାହତ ସ୍ରବଣ ପରି ଚରଣହ୍ଟ ଯୁଦ୍ଧ-ଭୂମିରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ପଡ଼ିରହେ, ତା' ନୀରବ ଆଖି ଲହିଁଯାଏ ଶେଷ ଥର ପାଇଁ, ଶବ୍ଦଟା ହଠାତ୍ ଲିଭିଯାଏ । ନଇଁଯାଏ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାର କ୍ଷୁରଧାର । ଆବେଗ ସରିଯାଏ । ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ । ତା'ପରେ ହୁଏତ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଆବେଗର ପ୍ଲାବନରେ ମନପ୍ରାଣ ବୁଡ଼ିଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳଟି ଝଡ଼ର ପୂର୍ବାଭାସ ପରି ସ୍ଥିର । ଗୋଟିଏ ତୁଙ୍ଗ ପାହାଡ଼ରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତୁଙ୍ଗ ପାହାଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ ବଢ଼େଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ହୁଏତ ବାଟ ପାହୁନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ସେଇ ନିଷ୍ଠଳ ଶୂନ୍ୟଟିକକ ପାରହେଲାବେଳକୁ ଛପ୍‌କିନା କଳିଜା ବନ୍ଦହୋଇ ଯାଏ, ରକ୍ତର ସୁଅ ହଠାତ୍ ଥମିଯାଏ ।

ସେହିପରି କୌଣସି ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଇତିହାସ ପାଖରେ ଠିଆରହିଗଲେ, ମନର ସବୁଯାକ ଆଲୋକିତ ଉପତ୍ୟକା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଛାଇ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇଆସେ । ପଥରକୁଡ଼ ଭିତରୁ ଫିସ୍‌ଫିସ୍ କଥା ଶୁଭେ ; କାରଣ ତାରିଭିତରେ କାଠଯୋଡ଼ୀ ଉପରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରି ନିର୍ଜନ ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରୁଥାଏ । ଶତାବ୍ଦୀଗୁଡ଼ିକ ପୁରୁଣା କାନ୍ଥ ଉପରେ ଲିଭିଯାଉଥିବା ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଚିହ୍ନ ପରି ମଳିନ ହୋଇ ଠିଆ ରହିଯାନ୍ତି । 'ସବୁ ତା'ହେଲେ ଏମିତି ସରିଯିବ ଦିନେ, ଏମିତି ନୀରବ ହୋଇଯିବ'—ଭଳି ଭାବନାରେ ବୋଝିତଳେ ନଇଁଯାଏ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ । ଏଇଟା କିଛି ନୂଆ କଥାନୁହେଁ । ଯେ କୌଣସି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାରର ଗମ୍ଭୀର ବାତାବରଣରେ ଏହା ହିଁ ଶୁଭୁଥାଏ । ଜୀବନରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟଟି ଅନୁଭବ କରି ସବୁ ଯୁଗର, ସବୁ ଦେଶର ସମାନ ଜୀବଧର୍ମ ଉପରେ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଭଳି ମୌଳିକ ବିଷାଦ ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରୟୋଜନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦେଖିଜାଣିଲେ ଊଣା ଅଧିକେ ସବୁଠାରେ ଏହାର ସ୍ୱାଦ ମିଳେ । ଏଇଟା ହୋଇପାରେ ଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟି ଭଙ୍ଗୀ କେବଳ; କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପରିବେଶ ସେଭଳି ଭାବନାକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିଦିଅନ୍ତି । ପରିବେଶ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ ହୁଏତ ମେଘ ଆଡ଼େଇ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ପୁଣି ଆଲୋକରେ ସାତ ରଙ୍ଗରେ ମର୍ମରି ହୋଇଉଠେ ଉପତ୍ୟକା ।

ଏହି ସାର୍ବଜନୀନ ବିଷାଦର ଗୁରୁଭାରକୁ ବୁଝିହୁଏ, ବହନ କରିହୁଏ । କେହି କେହି ତାକୁ ଉପଭୋଗ ମଧ୍ୟ କରିଜାଣନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ବିଶିଷ୍ଟ କୌଣସି ଆପଣାପଣର ଅବସାନ ଘଟୁଥାଏ, ଆଉ ଥରେ ସେ ଜହ୍ନ ଉଇଁବାର ଅବକାଶ ନ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ ମନୋରଥ ସରିଯାଏ । ଅନୁଭବ ହୁଏ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଚନ୍ଦ୍ର ହେବା ଦିନଠାରୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମଗ୍ର ଅତୀତରେ ଏହା ମିଳି ନ ଥିଲା ଏବଂ ଏହା ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଚନ୍ଦ୍ର ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଉ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏ ଅପୂର୍ବ ମହାର୍ଘ ଅନୁଭବ କୌଣସି ଆତ୍ମୀୟକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ହୋଇପାରେ ଏବଂ ସେଇ ଆତ୍ମୀୟତାର ଆବେଗ-ମୂଲ୍ୟ ଉପରେ ଅନୁଭବର ଗମ୍ଭୀରତା ନିର୍ଭର କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଅଙ୍ଗହାନି ପରି ଆତ୍ମୀୟର ବିଚ୍ଛେଦ କେବଳ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ବୃଦ୍ଧିକରେ, ବହନ କରନ୍ତୁ ଏ । ସାଙ୍ଗଜନିତ ବିଷାଦ ବୋଝ ପରି ମଉଳେଇହୋଇ-ପଡ଼େ; କିନ୍ତୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅଗ୍ନିଶିଖା ପରି ଜାଳିଦିଏ, କ୍ଷୁରଧାର ପରି ଗୋଡ଼ି ଗୋଡ଼ି କରିଦିଏ । ବିଷାଦରେ ନୀରବତା ଅଛି । ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଗଭୀର ଜ୍ୱାଳା ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଉପରୁ ମଉଳେଇ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଭିତରେ ପଶି କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରେ । ଉଭୟଙ୍କୁ ବୃଦ୍ଧିକରେ, ସହନ କରନ୍ତୁ ଏ; ଅଥଚ ଉଭୟରେ ସେଇ ଅନ୍ତମୁହୂର୍ତ୍ତିର ସ୍ପର୍ଶ ରହିଛି ବିଦାୟୀ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନେଇ ଜାହାଜର ମାସ୍ତୁଲ୍ ବୁଡ଼ିଯାଉଥିଲାବେଳେ, ବା ତା'ର୍ ଗାଡ଼ିରେ ନିରୁଜ କଥା କହୁଥିଲାବେଳେ । ସମୁଦ୍ରରେ କୋଟି କୋଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତିର ବୋଇତ ପାରିହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତି । ଏ ଗୋଟିକର ବୋଝ କିନ୍ତୁ ଅସୁମାରି । ମନେହୁଏ ଯେ, ଏହା ପାରିହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏ ମଧ୍ୟ ସେଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିମିଷକ ମଧ୍ୟରେ ପାରିହୋଇଯାଏ । ଦେଇଯାଏ ଗୋଟାଏ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତବ୍ଧତାର ଅନୁଭବ ।

ଏହାର ବିଶୁଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହୋଇପାରେ, ଯେତେବେଳେ ହିମାଳୟର ତୁଷାର ଗୁମ୍ଫା ଭିତରକୁ ଆଦିଶଙ୍କର ପଛକୁ ନ ଚାହିଁ ପ୍ରବେଶ କରିଯାଉଛନ୍ତି । ପଛରେ ସ୍ତବ୍ଧ ଚକିତ ହତବାକ୍ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ପଦ୍ମପାଦ ! ହିମାଦ୍ରିର ଜଡ଼ ପିଣ୍ଡ ଭିତରେ ଅନୁପ୍ରବେଶ କରିଯାଉଛି ତା'ର ଦେବତାତ୍ମା ଚିରଦିନ ପାଇଁ । ହୋଇପାରେ ପରମବୁଦ୍ଧ ଅପସାରି ନେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଦୀପାଲୋକ ଏବଂ କୁଶୀନଗରର ଉପାନ୍ତରେ ଦଶହଜାର ଭିକ୍ଷୁ ନିର୍ବାକ୍ ବସିରହିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଆତ୍ମୀୟ ନୁହଁନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ଆତ୍ମୀୟଠାରୁ ଆହୁରି ଘନିଷ୍ଠ । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଦେଶକାଳରେ ଅନନ୍ତପ୍ରସାରୀ ଏମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ଏମାନଙ୍କର ମହାପ୍ରସ୍ଥାନରେ ଯେତିକି ସ୍ତବ୍ଧତା, ସେତିକି ବିଷାଦ, ସେତିକି ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଏକାଠି ଘନୀଭୂତ ହୋଇଯାଏ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ । ଯଦି କେହି କେବେ ଶେଷ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ିଯିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖିପାରେ—ଆଉ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଇଁବ ନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣିଯାଏ, ସେ ହିଁ ସାରବାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ ଏଇ ଅନ୍ତ-ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ । ତା'ର ଦିଗ୍‌ବଳୟରୁ ଯେ କେବଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲିଭିଗଲା ତା' ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ସୃଷ୍ଟିରୁ ଲିଭିଗଲା, ସାରା ଜୀବଜଗତ୍ ପାଇଁ ଲିଭିଗଲା ଏବଂ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଲିଭିଗଲା ।

ଏ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ, ପରିବ୍ୟାପ୍ତ, ନିରୁଦ୍‌ବେଗ ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ନାହିଁ, ସ୍ପନ୍ଦନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଆବେଗ ନାହିଁ; ଆବେଗ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତାହା କୌଣସି ଜୀବନ-ଧାରାର ବିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ ତାହା ଏକ ବ୍ୟାପ୍ତି ଯାହାର ଉଦାର ପରିସର ଭିତରେ ସମଗ୍ର ଜୀବନ, ତା'ର ଅତୀତ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ବୁଡ଼ିଯା'ନ୍ତି । ଏ ଅନ୍ତ-ମୁହୂର୍ତ୍ତିଟି ଆତ୍ମାର ମୁହୂର୍ତ୍ତି । ସେଥିରେ ଅସୀମ କାରୁଣ୍ୟ ସହିତ ଅହେତୁକ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ମିଶିଥାଏ । ଉଭୟଙ୍କୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ ଘନ-ଘୋର ବିଷାଦର ଗ୍ଳାସ୍ଥା । ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ସେଥିରେ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ, ଯନ୍ତ୍ରଣା ନାହିଁ, ବିଷାଦ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏ ସମସ୍ତ ସନ୍ତୁଳିତ ହୋଇ ଗୋଟାଏ ଗଭୀର କେନ୍ଦ୍ରରେ ମୌନ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । କାଳକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯାଏ ଏଇ ଅତମୁହୂର୍ତ୍ତ । କାଳ ତାକୁ ସମ୍ମାନକରି ଆଡ଼ହୋଇଯାଏ ।

ମୁଁ ଏକ ପାଦପ

ମୋତେ ହତ୍ୟା କରାଗଲାବେଳେ ବି ମୁଁ ନୀରବ ରହିଥାଏ । ମୁଁ କାଳେ ଚିତ୍କାର କରିପକାଇବି ବୋଲି ମୋର ମୁଣ୍ଡଟି ମାଟି ଭିତରେ ପୋତି ହୋଇଥାଏ । ସେଇ ମାଟିର ଅନ୍ଧଗର୍ଭରୁ ମୁଁ ଆଖିବୁଜି ରସ ଟାଣେ । ଗନ୍ଧବତୀ ପୃଥିବୀରୁ ରଙ୍ଗ ଓ ବାସ୍ନା ଆଣି ଫୁଲ ଫଳ ଭିତରେ ବାଣ୍ଟିଦିଏ । ସେଇ ଭିତରୁ ପୁଣି ଖୁବ୍ କାକରଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରୁଣି ନେଇ ଡାଳେ ଡାଳେ ବିଛେଇ ଦିଏ । କୁରାଢ଼ି ମୋ ଉପରକୁ ଆଉଜେଇଦେଇ କାଠୁରିଆଗୁଡ଼ିକ ସେଇ ଛାଇରେ ପଥଶ୍ରମ କାଟନ୍ତି ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ମୋତେ ହତ୍ୟା କରନ୍ତି । ମୁଁ ଏକ ପାଦପ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାର ଅଧିକାର ମୋର ନାହିଁ । ଏବେ ନୁହେଁ, ବୋଧହୁଏ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ । ମୋର ବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବୀ ସମସ୍ତେ ମୋ ଭଳି ଗୁଡ଼ିଏ ନୀରବ ବନସ୍ପତି । ମୋ ଘରିଆଡ଼େ ଘେରିରହିଥିବା ମୋର ପୂର୍ବଜ ସମସ୍ତେ ମାନନୀୟ, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କାଠୁରିଆ ହତ୍ୟାକରେ । ଚୋଟ ବସିଲାବେଳେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଲ୍ଲବ କମ୍ପିତ ହୁଏ । ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ବିଶାଳ ଅବୟବଗୁଡ଼ିକ ଝଡ଼ିପଡ଼ନ୍ତି । ଶେଷରେ ନିଜେ କାତମେଲାଇ ଶୋଇଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ପ୍ରପିତାମହ ଚଳେହେଲେ ଘୁଞ୍ଚିପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ପାଟି ଖୋଲି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ ଉପରେ କୌଣସି ଆଦିମ ଅଭିଶାପ ଅଛି । ଆମେ ମାଟି କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ିରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ—ନୀରବ ନିଶ୍ଚଳ ପଡ଼ିରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ନଖ ଦାନ୍ତ ନ ଥିଲେ ସମସ୍ତେ ପାଦପ । ଉପରେ ଆଘାତ ପଡ଼ିଲେ ଯେ ଲେଉଟି ଘା ହାଣିପାରେ ନାହିଁ; ଧାର ଧାର କ୍ଷୀର ବୁହାଇଲା ପରି ଯେ କେବଳ ଲହୁ ଲୁହ ଝରାଏ, ସେ ଆମର ସମଧର୍ମୀ । କାଣ୍ଡିତ ପରି ଆଖି ଯୋଡ଼ିକରେ ନିରୀହ ଚାହାଣୀକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରୁଥିବା ଶଶା, ଖୁରୁଙ୍ଗ, ସମ୍ବରଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତେ ଶସ୍ୟ, ସମସ୍ତେ ଅନ୍ନ । ପାଚିଲା ଗହମ ଖେତ ପରି ସେମାନେ ଗୋଠ ଗୋଠ ହୋଇ ଠିଆହୋଇଥାନ୍ତି । ଏତେ ଚିକ୍କଣ ଚମଡ଼ା, ଏତେ ନରମ ମାଂସର ବନସ୍ପତିଗୁଡ଼ିକୁ ହତ୍ୟା ନକରି ଭଲ ଆଉ କଣ କରାଯାଇପାରେ ? ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟରେ ତ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ସାର୍ଥକତା

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେଇଭଳି କଅଁଳା ବାଛୁରୀ, ଛନଛନିଆ ଘାଗୁଡ଼ିବନ୍ଧା ଛେଳିଛୁଆ ଏବଂ ସେଇଭଳି ଆଦିବାସୀ ପଲ୍ଲୀର ଅବୁଝା ଅସନା, ଲଙ୍ଗଳା, ଖେଙ୍କଲା ମଣିଷ ଛୁଆଗୁଡ଼ିକ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାହୁଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଦିନ ଦି' ପହରେ ଆକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଆମକୁ ଖେଞ୍ଚ ଖେଞ୍ଚ ହାଣି ଗଡ଼େଇ ଦିଆହୁଏ । ଆଉ କେବେ ଆମେ ବେକ ଘୂରପଟୁ ହାଡ଼ ଉଲଗ ଦେଇ ଛାଡ଼ିଦିଆହୁଏ । ଆମେ ଝାଉଁଳିପଡ଼ୁ । ଶୁଖି ଶୁଖି ମରିଯାଉ ନୀରବରେ । ଠିକ୍ ସେମିତି ଏମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାହୁଏ । ଏମାନେ ପିଞ୍ଜରାହାଡ଼ ଦେଖାଇ ଆଖି ଗହ୍ୱରରୁ ପେଜ ମାଗି ମାଗି ଟଳିପଡ଼ନ୍ତି, ପ୍ରତିବାଦ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତିବାଦ କରିପାରୁନା ଆମେ ପାଦପ ଜାତି ।···ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ଅହିରାଜଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଫୁତ୍କାର କରି ଫଣା ଟେକି ଚମକୁଥିଲାବେଳେ ତା' ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଛୁଇଁପାରିବେ ନାହିଁ । ଶଟା ମେଲେଇ ହେଣ୍ଟାଳୁଥିବା ସିଂହକୁ ହତ୍ୟା କରି-ପାରିବେ ନାହିଁ । କାହିଁକି ବା ହତ୍ୟା କରନ୍ତେ ? କେହି କଣ କେବେ ତା'ର ସ୍ୱଜାତିକୁ ହତ୍ୟା କରେ ?

ସନ୍ଧ୍ୟାର ଛାଇ ନଇଁ ଆସୁଥିଲାବେଳେ ଝାଳସରସର ହାତ ବଢ଼େଇ, ସେ ଯେଉଁ ଧୂଳିମାଟିରେ ଏକାକାର ହେଉଥିବା ମୂର୍ତ୍ତିଟି ତାର ସପ୍ତାହ ଗୋଟାକର ମୂଳ ଗୋଟାଉ-ଥାଏ, ସେ କେବେ ମୁହଁ ଖୋଲି କହିପାରେ ନାହିଁ । ଝାଳରେ ନସିକ୍ତ ପଇସା ଗଣି ଦେଇ ସେ ତା' କାନରେ ଯେଉଁ ଘୃଣିଲଗଣ୍ଠିକ ଝିଙ୍ଗର ଗଣ୍ଠି ପକେଇ ବାନ୍ଧିନିଏ, ସେଥିରେ ଅଧେ ଗୋଡ଼ । ତା' ପାଇଁ କାଲେ ଓଜନ ଆଠଣ' ଗ୍ରାମ । ତା' ଘରେ ଗୋଟାଏ କୋଣରେ ଧଳା କଟିଆ ବାଳ ତଳୁ ଯୋଡ଼ିଏ ନିରାହାର ଆଖିରେ ଯେ ଅନେଇ ଥାଏ ସେ ତା'ର ପୂର୍ବପୁରୁଷ । ପବନରେ ଦୋହଲୁଥିବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହାଡ଼ର ପଞ୍ଜୁରୀ, ଯାହା ଉପରେ କୌଣସି ବସନ୍ତ କେବେ ଢେଉ ତୋଳେ ନାହିଁ, ସେମାନେ ତା'ର ପତ୍ନୀ ଏବଂ ଅନୂଢ଼ା କନ୍ୟା ।···ଏମାନେ ମଣିଷ ବୋଲାଉଥିବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ରହନ୍ତି । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କ ତଣ୍ଟିରୁ ରକ୍ତ ନିଗାଡ଼ି ସେମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାହୁଏ । ତାଙ୍କ ଚେର ଶୁଖିଯାଏ, ସେମାନେ ପତ୍ର ଝରାଇ ଅଣ୍ଡା କମଳା ଗଛଟିଏ ପରି ନାଳର ନିଶାଖ ଛାଇ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାଠୁରିଆକୁ ମନେ ମନେ ସୁମରନ୍ତି—ସେ ଆସି କେମିତି ତାଙ୍କୁ ହାଣିଦେଉ । ସେମାନେ ଗୁଡ଼ାଏ ପାଦପ; ଠିକ୍ ଆମରି ପରି ନିଃସ୍ୱହ, ନୀରବ, ମୁମୂର୍ଷୁ ବନସ୍ପତି ।

ମାଟି କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ିରହିବା ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତଳମୁହାଁ । ଉପରେ ବର୍ଷା, ତଳେ କାଦୁଅ; ମଝିରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ଯୋଡ଼ିଏ ବଳଦ, ଏବଂ ତାଙ୍କରି ଭଳି ନୀରବ ସେ ବାପୁଡ଼ାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶୋଷି ଶୋଷି ମାରିଦିଆହୁଏ । ସ୍ୱର୍ଗର ପାଣି ଝରିଲେ ସେଥିରେ ତା ଝାଳ ଯଦି ନ ମିଶେ, ଏ କୁଣ୍ଟିତା ଭୂମିରେ ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚାର ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ମାଟିକୁ ଉଲୁସାଏ, ମେଘକୁ କାନାଏ । କାଦୁଅ ଭିତରୁ ଆଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଠିଆକରିଥାଏ ରେଶମୀ ରଙ୍ଗର ଫସଲ । ଠିକ୍ ସେମିତି ଆମେ ମାଟି ଭିତରୁ ଆଣି ବାଣ୍ଟି-ଦେଉ ଅଜସ୍ର ସବୁଜ ଗୁଚ୍ଛ; ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଭ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ରଙ୍ଗ । ଆମକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରିନିଆ-ଯାଏ । ଆମର ସୁଗନ୍ଧିତ ଚନ୍ଦନଗୁଡ଼ିକୁ ଗଧ ପିଠିରେ ବୋହେଇ ନିଆଯାଏ । ସେମିତି ସମଗ୍ର ଫସଲକୁ ଶଗଡ଼ରେ ବୋହେଇ ନେଇଯାଏ ସାହୁକାର । ଭୂଇଁ ନିରବରେ କାନ୍ଦୁ-ଥିବା ବେଳେ, ହୁଡ଼ା ଉପରେ ବସି ସେ ଗଣୁଥାଏ ତା' ହାତରେ ଗୁନ୍ଥାହୋଇଥିବା କେତେ ଖଣ୍ଡ କାଗଜ, ଗଣୁଥାଏ ତା'ର ପଞ୍ଜରା ତା' ଭଙ୍ଗା ଛାତର ରୁଅ, ଏବଂ ଆଙ୍ଗୁଠି ଅଗରେ ଗଣୁଥାଏ ଆଉ ଏଗାର ମାସ; ମାସର ପନ୍ଦର ଦିନ ପାଇଁ ପେଜପାଣି ଖର୍ଚ୍ଚ । ମାଟି ସଙ୍ଗରେ ମାଟି ହୋଇ ମିଶିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ଏଭଳି ବଞ୍ଚେଇ ରଖାହୁଏ, ଆମ ରବର ଗଛକୁ ସୋରି ସୋରି ଶେଷ ରସ ନିଗାଡ଼ିନେଲା ପରି । ସେ ବି ପାଦପ । ବିଚରା ଆମ ଭଳି ଦିନେ କଡ଼ କଡ଼ ଡାକ ଛାଡ଼ି ଟଳିପଡ଼ିବାକୁ ଚାହେଁ; କିନ୍ତୁ ପାରେ ନାହିଁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଇଁବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ନୀରବ ପଶୁଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧି ହତ୍ୟା କରାହୁଏ; ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ପରି ଯେଉଁମାନେ ସକାଳ ପାହିଲା ବେଳକୁ ସୌଖୀନ ଝୋଲିମାନଙ୍କରେ ବିତରିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ମଣିଷ ବସତିର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ସଂଖ୍ୟା କରେ ନାହିଁ । ଶହ ଶହ ବୋହେଇ ଟ୍ରକରେ ଆମର ଜାତି-କୁଟୁମ୍ବଙ୍କୁ ପାରିକରି ନେଲାବେଳେ ତାଙ୍କର କେହି ହିସାବ ରଖେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ହଜାର ହଜାର କ୍ରୀତଦାସଙ୍କ ରକ୍ତରେ ପଥର ବୋହେଇ ପିରାମିଡ଼ ଉଠାଯାଏ । ଅସଂଖ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧଭୁକ୍ତ ତୁରଙ୍ଗ କରିଣୀଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଲଗାମ୍ ଲଗେଇ ଦମ୍ଭପରାଭୂତ ହଜାରେ ଚକିଆ ସରକାରୀ ଯାନକୁ ଟଣାଯାଏ । ଘାସମୁଠାକର ପ୍ରତିଦାନରେ ଦୁଗ୍ଧ ଦାନକରୁଥିବା ଗାଈ ଭଳି କୁଡ଼ିଏ ମଣିଷଙ୍କୁ ଭଣ୍ଡିଦିଆଯାଏ । ଏମାନେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଥର ଥର ହୁଅନ୍ତି । ନିଷ୍ଫଳ ଚିତ୍କାର କରନ୍ତି । ବିକଳରେ ହାତଗୋଡ଼ ଛାଟିବା ଭଳି ଏ ଚିତ୍କାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିବାଦ ନୁହେଁ । ଏମାନେ କେହି ଅହିଂସକ ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ କେହି କାମୁଡ଼ି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ନଖ ଦାନ୍ତ ସେଇ ଆଦିମ କାଳରୁ ଗଜେଇ ନାହିଁ । ଏମାନେ କୁଡ଼ିଏ ପାଦପ । ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ହତ୍ୟା କରାହୁଏ ଏବଂ ଏମାନେ ବି ନୀରବ ରହିଥାନ୍ତି ।

କାହିଁକି ସତେ ପାଦପମାନଙ୍କୁ ଏଭଳି ହତ୍ୟା କରାହୁଏ ? ସେଇଟା ଗୋଟିଏ ପ୍ରବୃତ୍ତି ! ଜିଘାଂସା ନ ଥିଲେ ଜଣକ ପ୍ରାଣକୁ ଶୋଷିହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଶୋଷି ନ ପାରିଲେ ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଯେଉଁଠି ପ୍ରତିବାଦ ହେଉନାହିଁ, ହତ୍ୟା କରିବା ଯେଉଁଠି ନିର୍ବିରୋଧ, ସେଇଠି ତାହା ଅପରାଧ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେମିତି କୁଡ଼ିଏ ମାଛକୁ ଜିଅନ୍ତା କାଟିଲାବେଳେ ବା କୁଡ଼ିଏ ହରଡ଼ ଚଢ଼େଇଙ୍କୁ ଗୁଳି କରି ଝଡ଼େଇ-ଦେଲାବେଳେ କେହି ହତ୍ୟା ହେଲା ବୋଲି କହେ ନାହିଁ, ସେମିତି ଦେଢ଼ଲକ୍ଷ ଗାଉଁଲି ମଲାମୁଣ୍ଡିଆ ମରିଗଲେ କିଏ ତାଙ୍କୁ ଖାତିର କରୁଛି ? କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷି ନ ପାରି ଶିକ୍ଷକଟିଏ ଦଉଡ଼ି ଲଗେଇ ଦେଲେ ସେଥିରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ କଣ ରହିଗଲା ? ଏମିତି ଅସଂଖ୍ୟ ପାଦପ ମରନ୍ତି । ସେ ସବୁ କଣ ହତ୍ୟା ? ଯଦିବା ହତ୍ୟା ହେଲା, ସେଥିପାଇଁ କଣ କାରଣଟିଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଥିବା ନିହାତି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ? ପ୍ରେମ ପାଇଁ କଣ କାରଣ ଅଛି କି ? ତେବେ ଘୃଣା ପାଇଁ, ଜିଘାଂସା ପାଇଁ, ହତ୍ୟା ପାଇଁ କାହିଁକି କାରଣ ରହିବ ? ଯାହାର କୁରାଢ଼ି ଅଛି, ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନିକଟତମ ପାଦପକୁ ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦରେ ହାଣିଦେଇପାରେ । ଯେ ସ୍ବାଧୀନ ଚେତନ୍ତ୍ କରି ଜଣକର ସମ୍ମାନକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ, ସେ ନିକଟତମ ଅଧ୍ୟାପକକୁ ବଳିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରେ । ସେ ପାଦପକୁ ହାଣିବା କାଠୁରିଆର ମର୍ଜି । ଯାହାକୁ ହତ୍ୟାକଲା ବେଳେ ପାଟି ଫିଟାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ସେ ପୁଣି କାହିଁକି ଏମିତି କୈଫିୟତ୍ ମାଗୁଛି ? ସେ ପରା ପାଦପ ?

ଗୋଟିଏ ଅସମର୍ଥତା ପାଇଁ ହୁଏତ ସେ କୈଫିୟତ୍ ମାଗୁଥାଇପାରେ । ହୁଏତ ଦାନଶୀଳ ପାଦପଟି ଭାବୁଥାଏ ଯେ ସେ ତା'ର ସମସ୍ତ ଜୀବନର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଦେଉଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଫୁଲ ଏବଂ ଫଳ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଅଜାଡ଼ିଦେବା ସତ୍ତ୍ୱେ, କାଠୁରିଆକୁ ବାହୁମେଲେଇ ଛାୟା-ଶୀତଳ ରଖୁଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ତାକୁ ସେ କାହିଁକି ଆଘାତ କରେ ? ମାଟିରୁ ଖାଇ ବଞ୍ଚିରହେ ପାଦପ; ଅଥଚ ତାଦ୍ୱାରା ଅନୁଗୃହୀତ କାଠୁରିଆ ହିଁ ତାକୁ ହତ୍ୟା କରେ । ଫୁଲର ସୌରଭ ଦେଲେ କଣ କୁରାଢ଼ିର ହାଣ ଖାଇବାକୁ ହୁଏ ? ଭଲ ଭଲ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଫଳ ତା ମୁହଁରେ ଅଯାଚିତ ଅଜାଡ଼ିଲେ କଣ ସେ ଏମିତି ନିର୍ଦ୍ଦୟର ହତ୍ୟା କରେ ?—ହଁ, କରେ । ଶୁଣ, ପୃଥିବୀର ସ୍ଥାବର ନୀରବ ପାଦପ ଜାତି ! ତୁମକୁ ହତ୍ୟା କରାଯାଏ । ତୁମର ତଥାକଥିତ ସର୍ବସ୍ୱ ଦାନ ସତ୍ତ୍ୱେ ହତ୍ୟା କରିବା ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥା । ଏଠି ଯେ ଦିବ୍ୟ ପ୍ରେମ ଦାନ କରେ, ତାକୁ କାଠ କ୍ରୁଶ ଉପରେ କଣ୍ଟା ମାରିଦିଆଯାଏ । ଯେ ଜ୍ଞାନ ଦାନ କରେ, ତାକୁ ବିଷ ପିଆଇଦିଆଯାଏ । ଏଠି ପ୍ରତିଦାନ ଆଶା କରିବା ମୂର୍ଖତା । ଚୋଟି ପାଖରେ ଶ୍ଳେଷ ହାଣୁଥିବା ବେଳେ ଯଦି ପାରୁଛ କ୍ଲାନ୍ତ କାଠୁରିଆ ଉପରେ ଛାଇ ଯୋଡ଼େଇ ରଖିଥାଅ । ଯଦି ପାରୁଛ, ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାଅ—"ହେ ପିତା, ଏହାକୁ କ୍ଷମା କର; ଏ ଜାଣି ପାରୁ ନାହିଁ ଏ କଣ କରୁଛି ।"

ସେଦିନ ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥାଏ । ପାଖେଆଖେ କୌଣସି କାଠୁରିଆର ଗନ୍ଧ ନଥାଏ । ପବନର ଶୀତଳ ହିଲ୍ଲୋଳରେ ପୁରାତନ ବଟ ତାଙ୍କର ବୁଢ଼ା ବଡ଼ବଡ଼ିଆ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଖଡ଼ ଖଡ଼ କରି ଆମ ଭାଷାରେ କହିଲେ···"କେହି କାହାକୁ ହତ୍ୟା କରନ୍ତି ନାହିଁ ପିଲେ, ପରସ୍ପରକୁ ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି କେବଳ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକାଠି ଖାଉଥାଏ ଜଣେ । ତାକୁ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।" ଆମେ ଚୋକାମାନେ ହସିଲୁ—ଭାରି ସନ୍ତର୍ପଣରେ । ଆମ ପାଦପସମାଜରେ ହସିବା ମନା । ହସିଲେ କାଳେ ଶବ ହୁଏ !

ସେମିତି ସେଦିନ ପୁନା ପଗଡ଼ରେ ଭର୍ତ୍ତିହୋଇଥିବା କଅଁଳ ଦାଢ଼ରେ ଅଚିହ୍ନା ଜଙ୍ଗଲରେ ନୀରବ ବସିଥିଲେ ସେ ଗାଁଟାଯାକର ମଣିଷ । କାହାର ନଖ ନାହିଁ, କାହାର ଦାନ୍ତ ନାହିଁ । ସବୁଠାରୁ ବୁଢ଼ା ପଧାନ କହିଥିଲା—ସେଇ ଭଲ କଥା । ତାର ଆଶା କାଠୁରିଆ ଆସିବ ନାହିଁ । ଆମେ ସବୁ ଜାଣିଥିଲୁ ସେ ଠିକ୍‌ବେଳେ ଆସି ହାଣିନେବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେ ତାର କୁରାଢ଼ି ପକେଇ ରଖିଛି । ତା' ଦାଢ଼ ପରଖ କରୁଛି । ଜଙ୍ଗଲସାରା ନୀରବରେ ଛାନିଗଲା ।...କାଠୁରିଆ ! ଏ ବାରକ ମୋତେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦିଅ ! ମୋର ଅନେକ ଶାଖା ମେଲିବାର ବାକି ଅଛି । ମୋର ଫୁଲର ସ୍ୱପ୍ନ ସରିନାହିଁ । ସେ ଫୁଲ ସବୁ ତୁମର । କାଠୁରିଆ ମୋତେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦିଅ ! ମୁଁ ଏକ ନିଃସଙ୍ଗ ପାଦପ ।

ପ୍ରତିପକ୍ଷ

ଯଦି ଏଇଟି ନିହାତି ଲଢ଼ିବାକୁ ହିଁ ହୁଏ, ତେବେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିପକ୍ଷଟିଏ ନଥିଲେ ହାଓ୍ୱାରେ ଖଣ୍ଡା ବୁଲେଇ ଲାଭ କଣ ? କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ସତ ଯେ, କୌଣସି ବିରୋଧ ନ ଥିଲେ ଚକ୍‌କଣ ଇସ୍ପାତ୍ ଗୋଟାଳିଟିଏ ଭଳି ଜୀବନ ଗଳିପଡ଼ିବ ମହାଶୂନ୍ୟର ଅତଳ ବିବର ଭିତରକୁ । ଜାଣି ହେବ ନାହିଁ ତା'ର ଆସ୍ୱାଦନ, ତାର ତୀକ୍ଷ୍ଣତା, ତାର ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି କିମ୍ବା ପାରିଲାପଣିଆ । ଧରାଯାଉ କୌଣସି ଦିନ ଉଠିଲାବେଳକୁ ଦୁଆରମୁହଁରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟିଛି । କ୍ଷୀରରେ ସ୍ନୋ' ତିଆରି କରି ଡାକୁଛି ସେ ଅଫିମଖୋର ହୋଟେଲବାଲା । କରଜଦାର ଖାଉନ୍ଦ ହସି ହସି ପାନ ଯାଚି ଦେଉଛି । ଖବରକାଗଜ ଗୋଟାକଯାକରେ କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧ ଖବର ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଡକେଇତି, ଚୋରି, ନାରୀଧର୍ଷଣ, ହରଣଚାଲ କିଛି ନାହିଁ । ଫୁଟବଲ ଖେଳରେ ମଧ୍ୟ ହାରିମିଖୋର ଦୁଇପକ୍ଷଯାକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲା ଭଳି କେହି କାହାକୁ ଗୋଲ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାସ ପିଟିଲାବେଳେ ହାଡ଼ୁ ମିଆଁ ଆଦୌ ଚଢ଼ୁନାହିଁ; ଅମୃତ ଖାଇଲା ଭଳି ମୁହଁ କରି ପବନ ଶୋଷୁଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରପତିଙ୍କ ଦପ୍ତର ଗାଡ଼ି ଆଗରେ 'ଗୁମୁ ଗୁଡ଼' କଲା ପରି ଆପଣଙ୍କୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଉଛି ସପାର । ସେଦିନ ରାତିରେ ବୋଧହୁଏ ନିଦହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କଣ୍ଢେଇହୋଇ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଯିବାକୁ ଓଜନ କାହିଁ ? ବେଲୁନ୍ ପରି ଖାଲି ପହଁରୁଛି ବିରୋଧହୀନ ଜୀବନ । ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ସବୁ ପରିପାକ ହୋଇ ହୁଏତ ରସଘନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ-ଯାଉଛି; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଲୁଣ କାହିଁ ? ଏ ସଂସାରରେ ଧକ୍କା ନ ଦେଇ ବା ଧକ୍କା ନ ଖାଇ ଯଦି ବଞ୍ଚିବାକୁ ପଡ଼େ, ତାହା ହୁଏତ ଏକ ବିଡ଼ମ୍ବନା । ପାଣିଆ କାଦୁଅ ପରି ସେଇ ଗୋଟାଏ ନେପେଡ଼ା ବ୍ୟର୍ଥତା । ତା'ର ଠାଣି ନାହିଁ, ଢଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଦୀର୍ଘାୟୁ ହୁଅନ୍ତୁ ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷ; ଘୋର କୌରବ ଶତେ ଭାଇ ! ଅନ୍ତତଃ ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଥିବାଯାକେ ଉଭାର ରହିଥାନ୍ତୁ । କୁହାଟୁଥାନ୍ତୁ । ନିଶ ମୋଡ଼ୁଥାନ୍ତୁ । ମୋତେ ଆୟତାକାର କିମ୍ବା ବର୍ଗାକାର କରିବାରେ ସେମାନେ ହିଁ ତ ମୋର ଚକ୍ଷୁଃସୀମାର କାନ୍ଥ ! ସେମାନେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ହିଁ ମୋ ପ୍ରବାହର ପାଚେରି । ସେମାନେ ନ ଥିଲେ, ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଶିଥିଳ, ବାଧାହୀନ ବିସ୍ଫୋରଣ । ସେଥିରେ ତରଙ୍ଗ ନାହିଁ, ଘଟଣା ନାହିଁ, ଉତ୍ଥାନ ପତନ କିଛି ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ବୋହିଯାଉଥାଏ, ମୋ ଦୁଇଆଡ଼େ ଆହତ କ୍ଷତ-ବିକ୍ଷତ ଅଥଚ ନୀରବ ନିଶ୍ଚଳ ଠିଆହୋଇଥାନ୍ତି ମୋର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରତିପକ୍ଷମାନେ । ବିଗିହିବା ଯଥେଚ୍ଛା ବିକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା ପାଇଁ ମୋ ପ୍ରବାହର ବନ୍ଧ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ବାହେଇ ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ନିରୁଜ ପାଚେରିରେ ବାଟ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳରେ ସୃଅଟି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଗରେ ହିଁ ଗଡ଼ିଯାଏ । ମୋତେ ସୀମିତ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ, ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖନ୍ତି ଏଇ-ମାନେ । ମୋର ଉତ୍ତପ୍ତ ବାଲିଶଯ୍ୟାରୁ ଆର୍ଦ୍ରତା ଲିଭିଗଲେ, ଦୁଇପାଖରେ ଗୁଡ଼ାଏ ସବୁଜ ମେଘ ସୃଷ୍ଟି କରି ମୋତେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିରଖନ୍ତି, ଆବୋରି ରଖନ୍ତି, ଆଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରି ରଖନ୍ତି । ଲତ ମାରି, ମୁଣ୍ଡ ପିଟି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ପଞ୍ଜରା ଝଡ଼େଇଦିଏ । ସେମାନେ କୌଣସି ଏକ ଦୁର୍ଲଙ୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଶାସନରେ ହୁଏତ ଏସବୁ ସହନ୍ତି; ମୋତେ କିନ୍ତୁ ବାଟ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କପାଇଁ ହୁଏତ ମୁଁ ପୂର୍ବବାହୀ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ମୁଁ ମୁକୁଳି ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରେ ପବନ ପରି ମୋର ଆର୍ଦ୍ରତା ବୁଣିଦେଇ ଲିଭିଯାଇପାରେନାହିଁ । ଏଣୁ ମୋର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରତିପକ୍ଷ ମୋର ପିତୃକୁଳ, ମୋର ଜନକ ଜନନୀ, ମୋର ପରିବାର । ସେମାନେ ମୋର ଗୋଡ଼ ହାତ, ପେଟ ପିଠିରେ ଓହଳି ରହନ୍ତି । ମୋର ଦିଗ ବନ୍ଧନ କରିଦିଅନ୍ତି । ପରେ ମିଶିଯାନ୍ତି ପତ୍ନୀ ଏବଂ ପୁଅ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଉଦ୍ଦାମତା, ମୋର ଅବାଧ ସମ୍ଭାବନାକୁ ନିଃଶେଷ କରିଦିଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଧିପତ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ମୋତେ ବ୍ୟସ୍ତିତ ହୋଇଯିବାକୁ ହୁଏ । ସେମାନେ ମୋଦ୍ୱାରା ବେଳେ ବେଳେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଧହୁଏ; କିନ୍ତୁ କଦାପି ପରାସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ମୋର ବିଜେତା । ଆଜୀବନ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଦୀ ।

ବେଳେ ବେଳେ ଦିଶିଯାଏ ଯେ ପକ୍ଷ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ—ଆଚରଣ କେବଳ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଗୁଡ଼ାଏ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲା ପରେ ମୁଁ ଯାହା ଉପରକୁ ଆଉଜି ପଡ଼ୁଥାଏ, ସେ ମୋର ସ୍ୱପକ୍ଷ । ଯେତେବେଳେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ମୁଁ ମୁହଁ ବୁଲେଇ ତାକୁ କାମୁଡ଼ିଦିଏ । କାରଣ ସେ ବି ମୋତେ ଛାଡ଼େନାହିଁ । ଆମେ ତା'ପରେ ପରସ୍ପରକୁ ଘୃଣାକରୁ,ପରସ୍ପରକୁ ହତ୍ୟାକରୁ କିନ୍ତୁ କେହି ମରୁନା । ପୁଣି ପାଖେଇ ଆସିବାକୁ ମନହୁଏ । ତୀବ୍ରତମ ପ୍ରତିକୂଳତା ଭିତରେ ଝିଲ୍ ଝିଲ୍ ହୋଇ ପୁଣି ସ୍ୱପକ୍ଷର ମମତା ଉଦୟ ହୁଏ । ଏମିତି ଗଡ଼ିଚାଲେ ପ୍ରବାହ, ପ୍ରବା-ହର ତରଙ୍ଗ, ତରଙ୍ଗର ଏପାଖ ଏବଂ ସେପାଖ । ସ୍ୱପକ୍ଷ ହିଁ ପ୍ରତିପକ୍ଷ । ମୋର ଘୋରତମ ଶତ୍ରୁକୁ ହତ୍ୟାକଲାବେଳେ ତା' ଗଳାକୁ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଜଡ଼େଇ-ନେଇ ଅନ୍ୟ ହାତରେ ହିଁ ମୁଁ ତାକୁ ହତ୍ୟାକରେ । ଯଦି ସେ ଗୋଟିଏ ଭୂମିରେ ମୋ ସହିତ ଠିଆହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା, ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ପାଣି ପବନରେ ଗୋଟିଏ ଗାଁର ଖାଇ ଭଲ ମୋ ସହିତ ସମ୍ପର୍କିତ ନ ଥାନ୍ତା, ସବୁ ଦିଗରୁ ମୋର ସ୍ୱପକ୍ଷ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଲାଭକରି ନ ଥାନ୍ତା, କିଭଳି ସେ ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ହୋଇ ଠିଆହୁଅନ୍ତା ଭଲା !

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେଭଳି ଠିଆ ହେଲାବେଳେ ସେ ମୋ ଆହାର ମୋ ମୁହଁରୁ କାଢ଼ିନିଏ । ମୋ ଧନ, ମୋ ମାନ, ମୋ ତେଜ ହରଣ କରିନିଏ । ମୋତେ ଘୃଣି ହୁଏ, ନିଶ ମୋଡ଼େ । ମୋ ଭିତର ମନ୍ଥିପକାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ମୋ ମୁହାଁମୁହିଁ ମୋର ଅତି ନିକଟରେ ସେ ଠିଆ-ହୋଇଯାଏ । ସେ ତା' ବିଭୂତିରେ ଗର୍ଜେ । କାସ୍ଥା ବିସ୍ତାର କରେ । ମୁଁ ବି ଫୁଲିଉଠେ ସମତାଳରେ । ଯୋଡ଼ାଏ ଅଜଗର, ଯୋଡ଼ାଏ ସିଂହ କି ଯୋଡ଼ାଏ ବାଘ ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇଯାନ୍ତି । ତା'ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ଆକାଶ ଉଭେଇଯାଏ । ପଶ୍ଚାତ୍ରୁ ଉଭେଇଯାଏ ସୃଷ୍ଟି । ସେ ହୋଇଯାଏ ମୋର ଦୋସର । ହୁଏତ ତାକୁ ସଂହାର କରିବି, ନଚେତ୍ ସେ ମୋତେ ସଂହାର କରିବ । ମୁକାବିଲାରେ ଉଭୟେ ମରିଯାଇପାରୁ; କିନ୍ତୁ ଉଭୟେ ବଞ୍ଚିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋର ଜଳ ଚଢ଼ିଗଲେ, ମୁଁ ସେ ଶିଳାବନ୍ଧଟିକୁ ଟପିଚାଲିଯାଏ । ତାକୁ ମୋ ସ୍ରୋତ ଭିତରେ ଚୋବାଇଦିଏ । ସେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଏ ମୋର ପ୍ରବାହରେ । ତା'ର ବଳ ବେଶୀ ହୋଇଗଲେ ସେ ମୋତେ ଦୁଇ ଫାଳ କରିଦିଏ । ମୋର ତର୍ଜନ, ଗର୍ଜନ, ମୋର ସ୍ରୋତ, ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସବୁ ଦୁଇଫାଳ ହୋଇଯାନ୍ତି । ମୋର ସଂହାର ହୋଇ-ଯାଏ । ଏଭଳି ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ମୁକାବିଲା କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ ପ୍ରତିପକ୍ଷଟି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡରେ ବିକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ ମୋର ସମଗ୍ର ସ୍ରୋତକୁ ତରଙ୍ଗାୟିତ କରେ । ମୁଁ ନିରଙ୍କୁଶ ସରଳରୈଖିକ କୌଣସି ଅଜାତଶତ୍ରୁ ନ ହୋଇ ହୋଇଯାଏ ବହୁ ବାଙ୍କ, ବହୁ ମୋଡ଼, ବହୁ ତରଙ୍ଗ, ଫେଣ ଏବଂ ଶବ୍ଦର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାହ । ମୁଁ ଯାହା ଚାହେଁ, ମୋର ଦେହ ମନ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାମନାର ରଜ୍ଜୁ ତନ୍ତୁ ସବୁ ବାହାରନ୍ତି, ତାକୁ ପଦେ ପଦେ ବିରୋଧ କରେ ପ୍ରତିପକ୍ଷ । ମୋର ସ୍ନାୟୁଗୁଡ଼ିକ ଛିଣ୍ଡିଯାଆନ୍ତି । ମୋର ଜ୍ୱଳନ ହୁଏ । ମୁଁ ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ ହୁଏ । ଉତ୍ତେଜିତ ହୁଏ । ହୁଏତ ଚିତ୍କାର କରେ; କିନ୍ତୁ ପୁଣି ଦାନ୍ତ କାମୁଡ଼ି ସହିଯାଏ । ଆଖି ବୁଜିଦିଏ ସମୟର ସୁଅରେ । ଘଟଣାଟି ଘୁଞ୍ଚିଯାଏ ।

ମୋଟ ଉପରେ ଏଭଳି ମଥିତ ହେବା, ପୀଡ଼ିତ ହେବାକୁ ମୁଁ ଭଲପାଏ । ମୋର ଅଜାଣତରେ ତାକୁ ଆବାହନ କରୁଥାଏ । ଏଣୁ ସେ ଆସେ । ଖୁବ୍ ପାହାନ୍ତିଆ ବେଳକୁ ସବୁଠାରୁ ଶୀତଳ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବଣିଜ କରୁଥିବା ସମୟରେ ନିଦଟି ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । କାରଣ ? କାରଣ ଅନେକ । ମଶା, ଓଡ଼ଶ, ଭୟଙ୍କର ଗୁଳୁଗୁଲି ଏବଂ ଅହରହ ଗଳୁଥିବା ମୋର ପଞ୍ଚମା କନ୍ୟା । ରକ୍ତର ବିସ୍ଫୋରଣରେ ମୋର କାନମୁଣ୍ଡା ଧପ୍ ଧପ୍ ହୁଏ । ଆଖିଉପରକୁ ନିଆଁ ଚଢ଼ିଆସେ । ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି ହତ୍ୟାକରିବାର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତେଲିପଡ଼ି ପଦାକୁ ପଳାଏ ଏବଂ ପଛକୁ ନ ଚାହିଁ ପଳାଏ ଅନେକ ଦୂର । ହୁଏତ ଗାଁମୁଣ୍ଡରେ ସେ ନଈଟି ନଥିଲେ ମୁଁ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ନେଇଥାନ୍ତି । ସେଇଠି ପହଞ୍ଚି ସେ କୃପଣ ବାଲି ଉହାଡ଼ରେ ମୁଁ ପାଣି ଖୋଜି ବୁଲେ ଏବଂ ପାଏ ମୋର ଅନେକ ଆଗରୁ ସେମିତି ପାଣି ଖୋଜୁଥିବା ପୁଞ୍ଜାଏ ଅଧିଆମୁହାଁ ହତଭାଗାଙ୍କୁ, ଯେଉଁମାନେ ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଆକାଶ ସେଇଭଳି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗୁଡ଼ିଏ ଶୀତଳ ନରମ ପବନର ବର୍ଷା ଯଦି କରୁ ନ ଥାନ୍ତା, କ'ଣ ହୁଅନ୍ତା ମୁଁ କହିପାରୁନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତିପକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ମୋର ଉତ୍ତାପ ବାଣ୍ଟିନିଅନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଘରକୁ ଫେରେ । ଅତି ଉଦାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରେ ଦୁହିତାର ବୋବାଳି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ କୋଳାହଳ । ଆଉ ଥରେ କିଛି କଟାଳ ନ କରି ନୀରବରେ ବାହାରିଯାଏ ପାଣ୍ଡିଆ ହୋଟେଲକୁ ।

ତା'ର ଅପରିଷ୍କାର କାଠ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ପୁରୁଣା ଖବର କାଗଜ ଲେଉଟାଏ । ତା'ର ପଥର କୋଇଲ ଚୂଲି ଜୁହୁଳେ । ଆଖି ମଳି ମଳି ମାଲିକ ଉଠେ । ଦାନ୍ତ ନିକୁଟି 'ନମସ୍ତେ' କହେ ଏବଂ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଧଡ଼ାସ୍ଫୁକିନା ଗୋଟାଏ ଗୋଇଠା ମାରେ ମସିଆ କଙ୍ଘିପିନ୍ଧା ଚକଣିଆ ନୌକର ପିଲାଟିକୁ । ମୁଁ ଚମକି ପଡ଼େ । ମୋତେ ଲାଗେ ଯେ ସେ ଗୋଇଠାଟା ମୋ ପାଇଁ । ପଇସା ନ ନେଇ ସେ ପ୍ରଥମ କପ୍ ଚା' ମୋତେ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଏଣେ ସାହୁ ନେତାଙ୍କୁ ମନାକରିଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ତାର ବଳ ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ବାହାନାରେ କୋ ଉପର ପକେଟ୍‌ରୁ ଶାଶ୍ୱତ ଟଙ୍କାକିଆ ନୋଟଟିକୁ ଅଳ୍ପ ବାହାର କରି ପୁଣି ମୁଣାରେ ରଖିଦିଏ । ତା' ପରେ ହଠାତ୍ ବଦଳିଯାଏ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ରୂପ । ମାଲିକ ନିଜେ କୋଇଲା ଚୂଲିକୁ ବଞ୍ଚେ । ଖବର କାଗଜର ବସ୍ ଦୁର୍ଘଟଣା କଥା କହେ । ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ପରେ ଯେଉଁ ତାଉ ଆମ୍ବିଳିଆ ଖିରରେ ଚା' କପେ ଦିଏ, ତାକୁ ପିଇବା ଏକ ସାଧନା । ପିଇସାରି ସେ ଝାମ୍ପରୁମୁଣ୍ଡିଆ ହୋଟେଲ ମାଲିକର ଘୁମୁଦାନ୍ତକୁ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ଛାଡ଼ିଆସିବା ଆଉ ଏକ ସାଧନା । କ୍ରୋଧରେ ନିଜର ଦାନ୍ତ ରଡ଼ମଡ଼ କାମୁଡ଼ିଲେ ସେ ଗଣ୍ଡାକରୁ ଚେନା ଛାଡ଼ିଯାଏ । ସେଇଠୁ ପଳାଇଗଲେ ବାଟରେ ହାବୁଡ଼ିଯାଏ ମଣିସାହୁ । ତାକୁ ଆଡ଼ ହୋଇପିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେ ସାମନା ସାମନି ହୋଇ କହେ, 'ଏ ମାସରେ ମୂଳ ଆଡ଼କୁ କିଛି ଶୁଝିଦେବ ।' ଜଙ୍ଘାସାର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷଣରୂପେ ମୋ ଦେହ ଝାଳେଇଯାଏ । ବୁକୁ ଧପ୍ ଧପ୍ ବାଡ଼େଇହୁଏ । ପବନରେ, ଗଛରେ, ଖୁଣ୍ଟରେ ବ୍ୟାପିଯାଏ ମଣିସାହୁ । ସବୁଠାରେ ହତ୍ୟା କରି କରି ମୁଁ ପୁଣି ଫେରିଆସେ ଘରକୁ ।

ସେଇଠି ପଞ୍ଚମା କନ୍ୟା ରୋରୁଦ୍ୟମାନା । ପତ୍ନୀ କରାଳବଦନା । ମୋର ସମଗ୍ର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଅସ୍ତ୍ର ଟେକି ପ୍ରତୀକ୍ଷମାଣ ! ପାଣି ନାହିଁ—କେହି ମୁହଁ ଧୋଇନାହାନ୍ତି । ଚାଉଳ ନାହିଁ । କାଠ ନାହିଁ । ଲୁଣ ନାହିଁ । କାନ୍ଥ ନାହିଁ । ବାଡ଼ ନାହିଁ ।···ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ଗୋଟାଏ ବିକଟାଳ ରଡ଼ି ଛାଡ଼େ ଏବଂ ଦୁଇ ବାହୁକୁ ଗଦା ବୁଲାଇଲା ପରି ବୁଲାଏ । ଯେଉଁଆଡ଼େ ଇଚ୍ଛା ସେଆଡ଼େ ଲାତ ମାରେ । ଆଡ଼ଚଟା ମାରେ ଏବଂ ପୁଣି ଗର୍ଜେ । ଘରର ଅଧିଆ ରେକଟା ଥାଳ ଗିନା କେତେଖଣ୍ଡ କାନ୍ଥରେ ବାଡ଼େଇ ହୁଅନ୍ତି । ଘୋର ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷାରେ ମୋର ପୌରୁଷ ପ୍ରକାଶ କରି ମୁଁ ତେଉଁ ବାହାରିଯାଏ ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଏବଂ ସେଇ ଉକାଣିରେ ଏକାଥରକେ ଅଫିସ୍‌କୁ ।

ଅଫିସ୍‌ରେ ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ । ଶାଳା ଅଫିସର ମୁର୍ଦ୍ଦାବାଦ । ହମ୍ ମାଙ୍ଗେଗା । ହମ୍ ଲଢ଼େଗା । ଖାଲି ହନ୍ଦୀ, ଖାଲି ଯୁଦ୍ଧ, ଖାଲି ଗରମାଗରମ ରଣ ହୁଙ୍କାର । ସ୍ୱୀର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭିତରେ ଶାମ ସାସମଲ ମୋତେ ଲୁଚେଇ ଜଳଖିଆ ମଗେଇ ଖାଇଦିଏ । ତାକୁ ମାସରେ ପନ୍ଦର ଦିନ ମୁଁ ମୋ ଖଗରୁ ଅଧେ ଦେଇ ଆସିଛି । ରତନ ମିଶ୍ର ମୋ ନମସ୍କାର ଫେରାଏ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଆଡ଼କୁ ନାକ ଟେକି ଦେଇ ଚାଲିଯାଏ । କଲମରୁ ସାଇ ଝରେନାହିଁ । ନିବ୍ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ଟେବୁଲ୍ କନାଖଣ୍ଡ ଚିରା, କାଳି ସାଲୁବାଲୁ । ମଦନା ପିଅନ ଡାକିଲେ ଶୁଣେ ନାହିଁ । କହେ ବଡ଼ବାବୁ ତାକୁ ଡାକିଛନ୍ତି । ହାରାମଜାଦା, ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ହତ୍ୟା କରିବି । ଏ ଦପ୍ତରରେ ନିଆଁ ଲଗେଇଦେବି । ମାରିବି ଏ ଦେଶର ଲାଞ୍ଚୁଆ ଶାସକପଲଙ୍କୁ । ମାରିବି । ହାଣିବି । ପୋଡ଼ିଦେବି । ଟିକି ଟିକି କରି, ସୋରି ସୋରି କରି, ଛିନ୍ ଭିନ୍ କରି ଫିଙ୍ଗିଦେବି ।

ଧାଇଁଲି ପରି ଫେରିଆସେ ପୁଣି ସେଇ ଘରକୁ । ବାଟରେ କିଛି ଦିଶେ ନାହିଁ । କେହି ଦିଶନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ଷାନ୍ତ ମେଘପରି ପଶିଗଲିବେଳକୁ ମିଳିଏ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ପାଠ ପଢୁଥାନ୍ତି । ଘରଟି ଚକ୍‌ଚକ୍, ସଫାସୁତୁରା । ମୋର ଆରାମଚୌକିରେ ସଫା ଖୋଲ-ଲଗା ତକିଆ ଡେରିହୋଇଥାଏ, ଗ୍ରେଟ ଟେବୁଲରେ ଗ୍ଲାସେ ପାଣି । ଥାଳିଆରେ କିଛି ଉପମା । କପେ ବଢ଼ିଆ ଚା' । ତା'ପରେ ଖଣ୍ଡେ ପାନ । ଏତିକି ଉପଚାର ପରେ ମୋ ଆଗରୁ ଧୂଆଁ ଓହ୍ଲେଇ ଯାଏ । ମୁଁ ଦେଖେ ମୋ ସ୍ୱପକ୍ଷକୁ । ସେ ଗୃହେଁ ନାହିଁ ମୁଁ ବୋମା ପରି ଫାଟିଯିବାକୁ ବା ଝୁଣାଗୁଣ୍ଡପରି ଜଳିଯିବାକୁ । ସେଇ ସ୍ୱପକ୍ଷ ହିଁ ସକାଳୁ ସେଯାଏ ଗାଁର ସେପଟକୁ ଡେଇଁଯାଇ ମୋତେ ହାଣୁଥିଲି । ମୁଁ ଦେଖେ ମୋ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ । ମୋର ପୁତ୍ର କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ । ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି ମୋ ମୁହଁରେ ଚହ୍ଲା ମଣିଷଟାର ଚହ୍ଲା ହସଟିକୁ ଦେଖିବାକୁ । ପାନଖିଆ ପାଟିରେ ମୁଁ ଫକ୍‌କନା ହସିଦିଏ ଏବଂ ସମଗ୍ର ସଂଗ୍ରାମର ସାଞ୍ଜୁ, ଢାଲ, ତରବାରି ଆଡ଼େଇ ଥୋଇଦିଏ । ଡେଣିକି ପଞ୍ଚମା କନ୍ୟା କାନ୍ଦିଲେ ତାକୁ କାନ୍ଧରେ ବୋହି ମୁଁ ଖୁଆଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ପାଣି ନଥିଲେ ପଡ଼ିଶା ମନ୍ଦିର କୂଅରୁ ଡିନିଶହ ବାଲ୍‌ଟି ବୋହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୁଁ ମୋର ଛଦ୍ମବେଶୀ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ବଶମ୍ବଦ ଗୋଲାମ ।

ଏଇଠି ଆପଣ ପଚାରିଲେ ମୁଁ ଠିକ କହିପାରିବି ନାହିଁ ମୁଁ କାହା ପାଇଁ ବଞ୍ଚେ । ଏ ବିଭିନ୍ନ ଜ୍ୱାଳା, ସଂଘର୍ଷ ଓ ସଂଘାତରେ କୁଣ୍ଠିତ ମୋର ଜୀବନ । ଏଣୁ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ପାଇଁ ତା' ସହିତ ଅହରହ ଏଭଳି ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ବଞ୍ଚେ ନା ମୋର ସହନଶୀଳ, ସ୍ନେହଶୀଳ, ଶୀତଳ ଆଶ୍ଳେଷମୟ ସ୍ୱପକ୍ଷ ପାଇଁ ବଞ୍ଚେ ? ଯୁଦ୍ଧ ହିଁ ଜୀବନ ନା ଏଇ ଟିକିକ ବିରତି ଜୀବନ ? କିଏ ଜୀବନର ଉପାଦାନ ? ଅନନ୍ତ ଜ୍ୱାଳା ନା ଏ ଚନ୍ଦନର ପ୍ରଲେପ ? ନା' ଉଭୟ ? ହୋଇପାରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସିଟି ମୋର ଉପାଦାନ ନୁହେଁ । ହୋଇପାରେ ମୁଁ ଏ ଦୁଇ ପକ୍ଷ ମଝିରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଅନ୍ନପିଣ୍ଡ । ଉଭୟ ମୋତେ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ନିଜ ନିଜ ଢଙ୍ଗରେ । ଗୋଟିଏ ସମ୍ମୋହିତ କରେ, ନିଷ୍ପେଷିତ କରେ ଏବଂ ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ମୋତେ ଉତ୍ତେଜିତ ନକରି ଶୋଷଣ କରେ । ଅନ୍ୟଟି କିନ୍ତୁ ନଖ ଦାନ୍ତରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରେ । ମୋତେ ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ କରେ । ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ କ୍ଷୟିତ ହୁଏ, ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ଗୋଟିକରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍କ୍ରିୟ । ଅନ୍ୟଟିରେ ମୁଁ ଜାଗ୍ରତ । ମୋର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିସାମର୍ଥ୍ୟ ଜାଗ୍ରତ । ମୁଁ ସମର୍ଥ । ମୁଁ ଯୋଦ୍ଧା । ମୁଁ ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ । ଏହି କାରଣରୁ ମୋର ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳ ଏ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ପରିବେଶରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଟିକରେ ସ୍ନେହ, ମମତା, ପ୍ରେମ, ଦୟା, କରୁଣା ମାଧ୍ୟମରେ ମୁଁ ମୋର ପୀଡ଼ା ଦହନ ଏବଂ ସମ୍ବେଦନର ପରିସରକୁ ଓ ପରିମାଣକୁ ବୃଦ୍ଧି କରେ । ସେଇ ପରିମାଣରେ କ୍ଷୟିତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟିରେ କ୍ରୋଧ, ଘୃଣା, ପ୍ରବଳ ଉଦ୍‌ବେଗ, ବିଜିଗୀଷା, ଜିଘାଂସର ଅଜସ୍ର ଶିଖା ଭିତରେ ସିଧାସଳଖ ଦଗ୍ଧୀଭୂତ ହୋଇଯାଏ ।

ମୋର ବାମ ଡାହାଣ ହିଁ ମୋର ସ୍ୱପକ୍ଷ ଓ ପ୍ରତିପକ୍ଷ । ସେମାନେ ସଂଲଗ୍ନ ରହି, ପରସ୍ପରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ, ପରସ୍ପରର ବିରୋଧ କରି ମୋତେ ଚଳମାନ, ସର୍ଜିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ କରି ରଖନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଦୁଇଟି ମେରୁ । କେତେବେଳେ କେଉଁ ରଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉଥାନ୍ତି । ସ୍ୱପକ୍ଷ ଭାବ ତେଜିଗଲେ, ସମଗ୍ର ବସୁଧା ମୋର କୁଟୁମ୍ବ । ମଣି ସାହୁ, ପାଣ୍ଡିଆ ହୋଟେଲବାଲା ସମେତ ସମସ୍ତେ ମୋର ଆତ୍ମୀୟ । ପ୍ରତିପକ୍ଷ ତେଜିଗଲେ ସାରା ସଂସାର ମୋର ଶତ୍ରୁ । ରେରେକାର କରୁଥିବା ମୋର ପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର ସମେତ ସମସ୍ତେ ମୋର ପରିପନ୍ଥୀ ।

ମୁଁ ଏକ ସ୍ନାୟୁବିକ ପ୍ରାଣୀ । ବେଳେ ବେଳେ ମୁଁ ଚମକିବାକୁ ଚାହେଁ । ମଥିତ, ପୀଡ଼ିତ, ବିକର୍ଷିତ ହେବାକୁ ଚାହେଁ । କୌଣସି ଜଣକୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ତା'ର କଳ୍ପିତ ଅବକ୍ଷୟରେ ମଜ୍ଜି ରହି ତାକୁ ବିନାଶ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ହିଂସା, ଘୃଣା ପ୍ରତିପକ୍ଷର ତାଡ଼ନାରେ ଯେଉଁ ଉନ୍ମାଦନା ଅଛି, ଯେଉଁ ମାଦକତା ଅଛି, ତାକୁ ମୋର ଅନ୍ତଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଜୀବନରୁ କାଢ଼ିନେଲେ ବଞ୍ଚିବା ଏକ ସରଳରୈଖିକ ବ୍ୟର୍ଥତା । ଏଣୁ ବଞ୍ଚିରହିଥାନ୍ତୁ ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷ, ମୋର କୌରବ ଶତ୍ରୁ ଭାଇ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୋର ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ଫଣାଟି ଟେକା ହୋଇ ରହିଥାଉ । ଅହରହ ଜୟ କରିବାର, ଜାହିର୍ କରିବାର ଅହଙ୍କାରଟି ସଫଳ ସଂଘର୍ଷର କୋଟି କୋଟି ସମ୍ଭାବନାରେ ଫର୍ ଫର୍ ହେଉଥାଉ । କାରଣ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଭୂମିରେ ଯୁଦ୍ଧ ନକରି ମଣିଷ କପରି ବଞ୍ଚିପାରେ, ମୁଁ ଏଯାଏ କଳ୍ପନା କରିପାରିନାହିଁ ।

ମୌନ

ଆଜି କାହିଁକି କେଜାଣି ଭାରି ମନ ହେଉଛି ଗୁନ୍‌ପଡ଼ିଯିବାକୁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ । କ'ଣ ବା ସତେ ଏଠି କହିବାର ଅଛି ଆଉ ? ଏ ଅରଣ୍ୟରେ କୌଣସି ରୋଦନର କିଛି ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ଏଠୁ ଅଜସ୍ର କୋଳାହଳ, ଅନେକ ବାଣ୍ୟ ଉପଦ୍ରବ । ଏଠି ବରଂ ଗୁନ୍‌ପଡ଼ିଯିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭଲ । ଏଠି ଭାଷା ଅର୍ଥହୀନ । ଭାବର ବଣିକ କେହି ବୁଝେନା । ଗାଳି, ଗୁହାରି ବା ଜ୍ଞାନ କେହି କରୁ ଏଠି ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୁଡ଼…କାହିଁକି ଆଉ ଅଯଥା ପ୍ରାଣର ହବନରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଶବ୍ଦର ଆଳୁଅ ଜାଳିବାକୁ ଯିବା ! …ପୃଥିବୀର ନାଭିକେନ୍ଦ୍ରରୁ ମହାଶୂନ୍ୟ ଯାଏଁ ଲମ୍ବମାନ ସତ୍ୟକୁ ଯଦି ଧାରଣ କରିବାକୁ ଏ ଅନୁଦାର ପ୍ରାଣରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ତାକୁ ନିରୁଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରସବ କରିବାକୁ ଯଦି ଏ କୁଣ୍ଠିତ ନଡ଼ଥଡ଼ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଅପାରଗ, ତେବେ ତୁନିପଡ଼ିଯିବା ବରଂ ଭଲ ନୁହେଁ କି ? ଏ ଦେଶକାଳର ଆକାଶ ନପୁଂସକ ! ପୃଥିବୀ ଧର୍ଷିତା, ରକ୍ତାକ୍ତ !! ସବୁସାଧୁଜନେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ; ଉଦ୍ଭିଦ ପରି ବିକଳାଙ୍ଗ ! ହେଉ, ସେ ତଳକୁ ମୁଣ୍ଡପୋତି ଅପସରିଯାଉଥିବା ଏବଂ ଜଟାମଣ୍ଡିତ ବ୍ୟାସ ପରି ଦିଶିଯାଉଥିବା ଅପମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ସାଇବେରିଆର ବନ୍ଦୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଯାର ଜିଭ କାଟିଦିଆଯାଇଛି । ସେ ହୁଏତ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରିଛି । ତା'ର ସେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଦ୍ମପାଖୁଡ଼ା ପରି ଆଖି ତୋଳି ହୁଏତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛି ଏମାନଙ୍କପାଇଁ; କିନ୍ତୁ ପାଟିଖୋଲି ନାହିଁ—ଖୋଲିଲେ କାଳେ ରକ୍ତ ଝରିଯିବ; କାରଣ ଶବ୍ଦତ କେଉଁକାଳୁ ମଲାଣି । ସାଧୁ ରକ୍ତର ଅଭିଶାପରେ ପୃଥିବୀ ନିଷ୍ଫଳା ହୋଇଯିବ ବାରବର୍ଷ । ପରି ଆଜି ଭାରି ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ତୁନିପଡ଼ିଯିବାକୁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ।

ଦିନେ ମୁଁ ହୁଏତ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲି । କେବେ ଥିଲି ଠିକ୍ କହିପାରୁନାହିଁ ହୁଏତ ! କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ନେଇ ଏବେ ଠିଆହୋଇଥିବା ଏ ବୃହନ୍ନଳାଟିକୁ ସେ କଥା କହି କାହିଁକି ଉପହାସ କରିବାକୁ ଯିବା ! ନିଆଁ ଲଗିଯାଉ ତା'ର ଅତୀତରେ । ସେଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ମିଛ । ସତ ହୋଇଥିଲେ କ'ଣ ଏତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚକା ପଥର ସବୁ ଚୂରୁଡ଼ା ଚୂରୁଡ଼ା ହୋଇ ଲୁଣ ଝଡ଼ିଲାପରି ଝଡ଼ିପଡ଼ୁଥାନ୍ତେ ? ଅପୌରୁଷେୟ ବେଦଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରୀଫଳ ସଢ଼େଇ ପରି ଏଠିସେଠି ଗଡ଼ୁଥାନ୍ତେ ? ମୋର ଅତୀତ ନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ମୋତେ ତ ସେଭଳି କିଛି ଦିଶୁନାହିଁ । ମୋର ଦେହଯଷ୍ଟି ଅବୟବଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ଅସ୍ତ୍ର ତୋଳି ଧରିପାରୁନାହାନ୍ତି, ଯଦି ମୋର ଦୁର୍ବଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦଶଦିଗ ଶୂନ୍ୟ ଦିଶୁଛି, ତେବେ କାହିଁକି ଏ ତୁମୁଳ କୋଳାହଳ ମଝିରେ ଠିଆହୋଇ ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କୁଥିବ ? ମୁଁ କଣ ଆଶା କରିବ ଯେ ବହୁ-ଅବୟବବିଶିଷ୍ଟ ଜଣେ କେହି ମତେ ଫୁସୁଲାଫୁସୁଲି କରି ପୁଣି ଅସ୍ତ୍ର ଧରେଇଦେବ ଏବଂ ମୋ ଶଙ୍ଖ ପାଙ୍ଗରେ ତା' ଶଙ୍ଖର ସ୍ୱର ମିଶେଇ ଫୁଙ୍କିବ ? ତା' ଯେହେତୁ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏବଂ ଯେତେ ଆହତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବରଫ ପରି ଶୀତଳ ମୋର ମଲାମାଛ ରକ୍ତରେ ଯେହେତୁ ଆଉ ନିଆଁ ଲଗିବ ନାହିଁ, ମୁଁ ବରଂ ଓହରିଯିବି । ମୋର ଧର୍ମାକ୍ତ ମୁମୂର୍ଷୁ ଶରୀର ବୁଡ଼ିଯିବ ଗହ୍ୱର ପାଣି ଭିତରକୁ । ଶବ୍ଦର ସଂଗ୍ରାମ ଆଉ କରିବି ନାହିଁ; କରିପାରିବିନାହିଁ ।

ମୋର ଅବଶତାକୁ ଘେରି ଖୋଲା ଆକାଶ ପରି ଆକାଶେ ନିଷ୍ଫଳତା; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ଧାର ରାତରେ ଖୋଟାଏ ଧୂଳିଝଡ଼ ସାଇଁ ସାଇଁ ପିଟିଚାଲିଛି । ଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭୂମିରେ ଏତେବେଳେ ସବୁ ସମ୍ଭବ । ସମସ୍ତେ ଅନ୍ଧ, ସମସ୍ତେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ । କେହି କାହା ତଣ୍ଟି କାମୁଡ଼ି କରି ଶ୍ୱାପଦ ପରି ରକ୍ତ ପିଇଗଲେ ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ବିକଟ ଚିତ୍କାର କରୁଥିବା ଏବଂ ଯୁଥ ଯୁଥ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ଏ ଶ୍ୱାପଦଙ୍କୁ ରୋକିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ କାହାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାହିଁ । ଏ ଅରଣ୍ୟର ରାଜା ସେମାନେ । ସେ ଆଷ୍ଟ ଭିତରୁ କେହି ମନକଲେ ମୋର ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ମୋର ସାମ୍ନାରେ ବିବ୍ ବଜାରରେ ବଳାତ୍କାର କରିପାରେ । ଇଚ୍ଛାକଲେ ମୋର ପାଞ୍ଚଟିଯାକ ପୁଅର ମୁଣ୍ଡ ହାଣି ଟୋକେଇରେ ଭେଟି ଦେବାକୁ ନେଇଯାଇ-ପାରେ । ମୋର ନିରନ୍ନ ଗର୍ଭଧାରିଣୀକୁ ଅବହେଳାରେ ଲତ ମାରି ହତ୍ୟା କରିପାରେ ଏବଂ ଏ ସମସ୍ତ ଉପଦ୍ରବର ପରେ ମୋତେ ତା'ର ସ୍ତବ ପାଠ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିପାରେ । ମୁଁ ତା' ନକରି ଯଦି ପ୍ରତିବାଦର ଚିତ୍କାର କଲି, ସମଗ୍ର ଅରଣ୍ୟରୁ ତା'ର ପ୍ରତିବାଦ ସହସ୍ର ହିଂସ୍ରମୁଖରେ ଶବ୍ଦାୟିତ ହେଲ, ମହାମାନ୍ୟ ଶ୍ୱାପଦ ସମ୍ରାଟ ରାଗିଗଲେ ଯେ ସମୂହ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ମୋତେ ଆତ୍ମବଳି ଦେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ କୃତଜ୍ଞ ହେବା ଉଚିତ । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ରାଜା ଗୋଟେଇ ବଞ୍ଚିରହିବା ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ । ବଞ୍ଚି ନ ପାରିବା ମୋର ଅଯୋଗ୍ୟତା । ମୋର ରକ୍ତ ମାଂସ ଉପରେ କିନ୍ତୁ ମାଲିକମାନଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମ ଅଧିକାର । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଶସ୍ୟ ।

ମୋ ଜୀବନର ସତ୍ୟକୁ ମୁଁ ଚମଡ଼ାତଳେ ଲୁଚେଇ ରଖିଛି । ବେଳେବେଳେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଝଡ଼ର ଆକାଶଆଡ଼େ ଅନେଇଁ ମୁଁ ଭାବିଛି କିଛି କହିଦେବି ବୋଲି; କିନ୍ତୁ କହିପାରିନାହିଁ । ଦୁରନ୍ତ ଯାତନା ପାଇଁ ଭାଷା ନାହିଁ । ମୁଁ ଏ ଭୂମି ଉପରେ କେବଳ ଉତ୍ତାନ ପଡ଼ିରହିଛି । ମୋର ଅବୟବଗୁଡ଼ିକ ବିଲମାଳ, ଗାଁଗଣ୍ଡା ଚାରିଆଡ଼େ ବ୍ୟାପୀ-ଯାଇଛନ୍ତି । ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କାକର ଗୁଡ଼ିଏ, ବରଫର ପାହାଡ଼ । ମୋ ଅଣ୍ଟା ଉପରେ ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ । ମୋ ପାଦ ଉପରେ ଶୀତଳ ସମୁଦ୍ର । ରୋଗ, ଶୋକ, କ୍ଷୁଧାର ଯାତନାରେ ଅବଶ ଓ ନୀରବ ମୋର ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବୟବ । ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ ଅବଶ ଓ ନୀରବ । ମୋର ଯାତନା ଭାଷାର ତୋରଣ ଭିତରେ ସମ୍ଭାଏ ନାହିଁ । ମୋ ବିକ୍ଷତ ଅଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକର କାହାରି ହେଲେ ମୁହଁ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ନୀରବ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହିଁ ମୋର ଦୁରନ୍ତ କଷଣ ।

କଷଣ ସହିବା ଅଜଗରର ଧର୍ମ ପରି ଗୋଟାଏ ନୀରବ କ୍ରିୟା । ଜଳିବା ମଧ୍ୟ ସେଇ-ଭଳି ଗୋଟିଏ ନୀରବ କ୍ରିୟା ଖେଳବାକଲରେ ମୋର ଜଠର ଜଳୁଥାଏ । ମୋର ପୁଅ କନ୍ୟା, ପରିବାର ଜଳୁଥାନ୍ତି । ମମତା ସୂତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ ବି ଗ୍ରାସ କରେ । ମୁଁ ଡଉଡ଼ହୋଇଯାଏ । ପଥର ଭାଙ୍ଗେ । ଲୁହା ତରଳାଏ । ହାତରେ ମୁଠାଏ ଲୁଣ-ଭାତର ଗ୍ରାସ ନେଇ ଫେରିଲାବେଳକୁ ବାଟରେ କୁକୁର, ଶାଗୁଣା, କୁଅ.ଗୁଡ଼ାଏ ଝାମ୍ପିନିଅନ୍ତି । ମୋର ଆହତ ପୌରୁଷର କ୍ରୋଧ ଆଉ ଏକ ଅଗ୍ନି । ସେ ବି ଜଳେ, ବେଶୀ ଜଳେ; କାରଣ ବାହାରକୁ ଫିଟିଆସି କିଛି ଜଳିପାରେ ନାହିଁ । ମୋର ଭିତରର ସେ ନିଆଁ ଟି ମଧ୍ୟ ଭାରି ଖେଳିଲି । ଜନ୍ତାଟାଏ ରାଗିଗଲେ କାମୁଡ଼ି ପକାଏ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପାରେ ନାହିଁ । କୁକୁରକୁ ବାଡ଼େଇଦେଲେ ସେ ପ୍ରତିବାଦ କରି ଭୁକିଉଠେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନ୍ଧାରରେ ରହେ, କାଦୁଅରେ ଶୁଏ । ମିଛି କହି ଗୁଡ଼ିଏ ଖଟାଆ, ବାହାପିଆ ମୋତେ ଶୋଷିନିଅନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋ ଶରୀର ଉପରୁ ଛାଣ୍ଡାଡ଼ି ଦେଇ-ପାରେନାହିଁ । ମୁଁ ବରଂ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରା ପାଇବି ବୋଲି ଗୋଡ଼ାଇଯାଏ । ଗୋଡ଼ାଇଯାଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଡ଼ୋଶୀ ପାଖକୁ; ପଛକୁ ନ ଚାହିଁ ଚାଲିଯାଉଥିବା ପୁଅ ପାଖକୁ; ସରକାରୀ ଗାଡ଼ିର ଧୂଳିପାଖକୁ । ଏ ସମସ୍ତ ମୋର ନୀରବ ଜ୍ୱାଳା । କହିଲେ କେତେ ବା କହିବ ଏଠି ? କିଏ କହିବ ଏବଂ କାହିଁକି ? ବିଚଳିତ ହେଲେ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ହିଁ କଥା କହେ ଏବଂ ନୀରବ କଥା କହେ ।

ମନଫୁଲଣା ହେଲେ ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଯୋକାଏ ହୁଏତ ସେଭଳି ଗାଉଛନ୍ତି । ରୋମନଗରୀ ଜଳିଗଲାବେଳେ 'ନିରୋ' କ'ଣ ବେହେଲାରେ ସୁର ଦେଇ ନ ଥିଲେ କି ? ଦସ୍ୟୁଙ୍କର ଚିତାଗ୍ନିରେ ଜଳିଯାଉଥିବା ଆତ୍ମା ପାଖରେ ଭାଷଣ ବନ୍ଦ କରନ୍ତୁ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତା'ର ଆଉ ଅଧିକ ଅବମାନନା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଘରିନିଆଁରେ ପୁଅକୁ ପୋଡ଼ି ଖାଇଦେଇପାରୁଥିବା କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ମା'ର ଦେଶରେ ସଙ୍ଗୀତ ଆସର, କୌଣସି ଅଶ୍ଳୀଳ କ୍ରିକେଟଖେଳ ଭଳି ଉଦ୍ଭଟ ଓ ଅସଙ୍ଗତ । କାବ୍ୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଉଦ୍ଭଟ ପରିହାସ । ଯଦି ଏ ଷ୍ଟାଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ ମୂକ ଏବଂ ଜଣେ ଜଣକ ଉପରକୁ ଟଳିପଡ଼ୁଥିବା ମୁମୂର୍ଷମାନଙ୍କର ଆବଦ୍ଧ ଆର୍ତ୍ତନାଦକୁ ନିଜ ଛାତିରେ ଫୁଟାଇ ନ ପାରୁଛୁ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ଭଳି ଭୂଇଁ ପଡ଼ିଯିବ । ପଥର କରିନେବ ନିଜକୁ ଏବଂ ବେଳ ଆସିଲେ ନିଜେ ଝଡ଼ିଯିବ ନୀରବରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭଳି । କ୍ରୌଞ୍ଚଟିଏ ମରିଗଲେ ତା' ପାଇଁ ସେଭଳି ଅସାମାନ୍ୟ ଶୋକ କରିବାର ହୃଦୟ ଆଉ ନାହିଁ । ସେ ଋଷି ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ଯାହା ଆଖିରେ ସମଗ୍ର ସୃଷ୍ଟିର 'ଆହା' ଟିକକ ସେଇ କ୍ରୌଞ୍ଚ-ବଧୂର ମାଂସପିଣ୍ଡୁଳାଟିରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇପାରେ । ଆମେ ସବୁ ମାଡ଼ଖାଇ ବଧିର ହୋଇଗଲୁଣି । ମଣିଷର ମରୁଭିତରେ ଆମେ ପଡ଼ିଛୁ । ଉଠିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ପଳେଇବାକୁ ବଳ ନାହିଁ । ପଳେଇ ଲୁଚିବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ଏ ସଚରାଚର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ । ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଅବୟବ ମରିଆସିଲାଣି । ଏଭଳି ଲଢ଼ିଆସିଲାବେଳେ କି ବା ସତ କହିବ ? ବେଦ ଶୁଣିବା ଦିନଠାରୁ ଆଧୁନିକ କବିତା ଲେଖିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବେହେଲେ ସତ୍ୟ ବକ୍ତବ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ ଏବଂ ପରମସତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ନାମ ମୌନ ।

ଏ ପୃଥିବୀରେ ରାତିଗୁଡ଼ିକ ମୌନ । ଗଭୀର ଗମ୍ଭୀର ସମୁଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମୌନ ।ବନସ୍ପତି ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ ସବୁ ମୌନ । ପୃଥିବୀ ବାହାରେ ଅସମ୍ଭବ ମୌନତା । ଅନବରତ ଲଢ଼ିଯାଉଥିବା ଶବ୍ଦର ତରଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ଅତି ସ୍ୱଳ୍ପ, ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର । ବୋଧହୁଏ ଏ ନିର୍ବାକ ମୌନତା ହିଁ ସତ୍ୟର ଭାଷା, ବିରାଟ ବିସ୍ମୟ ଏବଂ ଅନୁଭବର ଭାଷା । ମନ-ବଚନ ଯେଉଁଠାରେ ପହଞ୍ଚି ନ ପାରି ନିବର୍ତ୍ତି ଆସନ୍ତି, ବା ଯେଉଁଠି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱରୂପ ହଜିଯାଏ, ସେ ରାଜ୍ୟ ଅଖଣ୍ଡ ମୌନତାର ରାଜ୍ୟ । ସେଠି ମୃତ୍ୟୁର ନିରବତା । ତା' ଉପରକୁ ଆଉ ଯାହା ସତ୍ୟ ଦେଖିଥିବା କଥା ଯୋକେ କହନ୍ତି, ତା' ବି ନୀରବ । ମୃତ୍ୟୁ ତ କୌଣସି ଘଟଣାବନ୍ଦୁ ନୁହେଁ । ତାହା ଏକ ପ୍ରବାହ । ସେ କ୍ରମଶଃ ସବୁ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରେ । ଅସହନୀୟ ଦୁର୍ବହ ବ୍ୟର୍ଥତା ଯେତେବେଳେ ଘନ କୁହୁଡ଼ି ପରି ମାଡ଼ିଆସେ ତାହା ଗୋଟାଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ମୃତ୍ୟୁ । ଓଟାର ହୋଇ ଶେଷଫଳ ନିଃଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦଯୋଗରେ ବଞ୍ଚିବାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଂଘର୍ଷ ସେଇଠି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରନ୍ଥି ହୁଗୁଳା ଅଟେ । ମନକେନ୍ଦ୍ରରେ ପଶିଯାଏ ମୁଖର କୁହୁଡ଼ି । ଆଖି ଉପରେ ଛାଇଯାଏ ଧୂସର ବର୍ଣ୍ଣର ଉଦାସ ଗୋଟିଏ ପରଳ । ଯେଉଁମାନେ ପାରିବେ ସେମାନେ ଧ୍ୱନି ଦିଅନ୍ତୁ, ନିଆଁହୁଳା ଲଗେଇ ଶୋଇ ଆସୁଥିବା ଜୀବନବନ୍ଧୁଗୁଡ଼ିକୁ ଚମକାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ସଚେତ କରନ୍ତୁ । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ବିଡ଼ମ୍ବନା ଆହୁରି ଆସିନାହିଁ । ଯଦି ଅକସ୍ମାତ୍ ଏ ଶ୍ୱାପଦ ଅରଣ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ଦୈବାତ୍ କେହି ଶୁଣିଥାଏ, ତାହା କେବଳ କାନ ଥିଲେ ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି । ଆଖିଯୋଡ଼ିକ ଯେଉଭଳି ଏ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ରୂପରଙ୍ଗକୁ ମାତ୍ର ଯୋଡ଼ିଏ ଦେଖନ୍ତି । ତାହା ଧୋଇପାରେ ପୂଳାଏ ଘାସ କେବଳ । ସେମାନଙ୍କ ପଛଆଡ଼େ ଗୁଡ଼ିଏ ବ୍ୟର୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଝରିଯାଆନ୍ତି; ସେଥିକୁ ତାଙ୍କର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମିଥୁନୀ-ଶ୍ୱାପଦ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ ନିଷ୍ଫଳ-ମୈଥୁନ । ଏଣୁ ଏସବୁ ମିଶିଗଲେ କି ଅପରିମେୟ ବ୍ୟର୍ଥତା ସତେ ! ବିରାଟ ଗୋଟାଏ ନୀରବ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପୃଥିବୀର ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡଯାଏ କୁହୁଳୁଥିବା ବେଳେ, ତାକୁ ଏତେ ଅଳୀକ ମିଥ୍ୟାସ୍ୱରର ଭାଷାରେ କିପରି ପ୍ରକାଶ କରିହେବ ? ତଦ୍ୱାରା କ'ଣ ସତ୍ୟଧର୍ମୀ ତା'ର ଆତ୍ମାକୁ ଦହନ କରିବ ନାହିଁ ?—ଏଣୁ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦିଅ । ସେ ଏଇ ଘନୀଭୂତ କଷଣରେ ମୂକ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇ ରହୁ । ନୀରବ ରହି ବିକୀର୍ଣ୍ଣ କରୁଥାଉ ପରମସତ୍ୟର ଭାଷା । ଯଦି କେହି ଏ ଇଙ୍ଗିତରୁ କିଛି ବୁଝିଗଲା, ତା'ର ବ୍ୟଥାତୁର ଆଖିଯୋଡ଼ିକରେ କିଛି ସନ୍ଧାନ ପାଇଗଲା ତ ଭଲ କଥା, ନ ପାଇଲା ତ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ମହାଶୂନ୍ୟର ବା କଣ ଗଲା ?

ଏ ଦୁର୍ମଦ ଶ୍ୱାପଦମାନଙ୍କର ଥାଟକୁ ବଇଁଶୀ ବଜେଇ ଆୟତ୍ତ କରିବା ଆଶା ବୃଥା । ହଁ, ସେଇ ସେତୁବନ୍ଧର ଗୁଣ୍ଡୁଚିମୂଷା ନ୍ୟାୟରେ ମନର ଅରମାନ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ଲୁଚି-ରହି କିଛି କିଛି ଲୋଭକର ଗୀତ ଗାଇପାର । କାରଣ ସେଗୁଡ଼ାକ ଥରେ ଜମାଟ ବାନ୍ଧି-ଗଲେ ଆଉ ତରଳିବେ ନାହିଁ ତ ! କିନ୍ତୁ ଏଇ ବିଶ୍ୱାସରେ ଗାଉଥାଅ ଯେ ତାହା ତୁମ ଆତ୍ମାର ନିରାଟ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ ; ତାହା ଦୁରନ୍ତ କଷଣର ସୁର ନୁହେଁ ଏବଂ କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ ଅସଂଖ୍ୟ ବାର୍ଦ୍ଧା ତା'କୁ ଶୁଣିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହଁନ୍ତି । ତୁମ ଭଳି ଆଉ ଯେ ବି ସେମିତି ଆଉ କେଉଁଠି ଗାଉଛି, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ବେଳ ନାହିଁ ତୁମକୁ ଶୁଣିବାକୁ । ବ୍ୟର୍ଥତାର ମୁଖା ତୁମକୁ ଆସ୍ତେ ଚିପି ନ ବସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମିତି ଗାଉଥାଅ, ଯଦି ଚାହୁଁଛ ! କିନ୍ତୁ ଏ ପୃଥିବୀକୁ ତୁମେ ବଦଳେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମ ଭଳି ଚୌଦଗଣ୍ଡା ମିଶିଲେ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତୁମର ସେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ । ଯାକୁ ବଦଳେଇବା ବାଲା ଅଲଗା । ସେ ଅନେକ ଉପରେ ଆସି ଉଦିତ ହୁଏ । ଏ ପୃଥିବୀ ଏବଂ ଅସଂଖ୍ୟ ପୃଥିବୀର ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜ୍ୱାଳା ତା ଗର୍ଭରେ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପରେ ଜଳୁଥାଏ । ସେ ସେଇଠୁ ବର୍ଷିଯାଏ ଗୁଡ଼ାଏ ଆଲୋକ । କିଛି ସମୟ ଆମର ନୀରବ ବନସ୍ପତି ଛାଇରେ ସବୁଯାକ ଶ୍ୱାପଦ ଲୁଚିରହି ହାଇମାରନ୍ତି । ଆଲୋକର ବର୍ଷା ସରିଆସେ । ସେ ବି ଚାଲିଯାଏ । ପଛରେ ଆମ ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେଇଯାଏ କିଛି ସ୍ମୃତି, କିଛି

Digitized by srujanika@gmail.com

କଳ୍ପନା । ତା' ପରେ ଅରଣ୍ୟ ପୁଣି ଜାଗିଉଠେ । ଗର୍ଜିଉଠେ । ତେଣିକ ଗାଉଥାଏ ସହସ୍ର ଆଲୋକର କାବ୍ୟ !—କିଏ ଶୁଣୁଛ !

ମୋର ବିକ୍ଷତ ଅବୟବ ବିଛେଇଦେଇ ମୁଁ ଉତ୍ତାନ ପଡ଼ିରହିଛି ! ମୋତେ କିନ୍ତୁ କେଉଁଆଡ଼େ ହେଲେ ସେଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁନାର ଡାକୁଣିଟି ଦିଶୁନାହିଁ । ବିବର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଆକାଶରେ ଏଠିସେଠି ଯାତନାର ଶିଖା । ଖୁବ୍ ନିରେଖିଲେ ଦିଶୁଚି ଗୋଟାଏ ଅତି ବିକଟାଳ ମୁଖ-ବିବର । ଶ୍ୱେତ-ମନ୍ଦାର ପରି ତା'ର ରକ୍ତାକ୍ତ କରାଳ ଦାନ୍ତ ! ଆଗ୍ନେୟଗିରିର ପେଟ ଭିତରୁ ଉଠିଆସୁଥିବା ନିଆଁର ଫୋଟକା ପରି ତାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଜିଭ । ସେ ପ୍ରବଳ ଦାନ୍ତ-ମାନଙ୍କର ସନ୍ଧି ଭିତରେ ଲଟକିରହିଛନ୍ତି ଅଗଣିତ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ, ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଏବଂ ଉପମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ! —ଅସଂଖ୍ୟ ନେତା, ଉପନେତା, ସ୍ୱୟଂସେବକ, ଲୋକସେବକ, ବଣିକ ଓ ବଜାରି ! —ଶାସକ, ଶୋଷକ, ମହନ୍ତ ଏବଂ ଶଠ ମଠାଧୀଶ ! —ଏମାନେ ବୋଧ-ହୁଏ ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷର ବଳିଷ୍ଠ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ହୋଇପାରନ୍ତି ମୋର ସ୍ୱପକ୍ଷ ମଧ୍ୟ । ହୋଇପାରେ ସେ ଭୟଙ୍କର ମୁହଁଟା ମୋ ନିଜର । ଯାତନାର ଧୂମାଚ୍ଛନ୍ନ ଆକାଶରେ ମୋର ପ୍ରତିଫଳନ । ମୋର ବ୍ୟଥାମଥିତ ଆବେଗ ଓ ଅଭୀପ୍ସାର ରୂପ । —ସେ କିନ୍ତୁ ମୋ ଭଳି ନୀରବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗର ଠାଣିରେ ସୂଚେଇ ଦେଉଛି, ସେ କିଏ ! ସେ କୁଆଡ଼େ କାଳ ! ଅସଂଖ୍ୟ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରଖଣ୍ଡ ବିଶ୍ୱକୁ ସେ ଗ୍ରେବେଇ ଆସିଛି !—ଅପ୍ରତିହତ ଗ୍ରେବେଇଯିବ ! ପୁଣି ହୁଏତ ମନହେଲେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ମୁହଁରେ ପ୍ରସବ କରିଯିବ ସେଇଭଳି ଅସଂଖ୍ୟ ପୃଥିବୀ !!

ମୋର ମନେପଡ଼ୁଛି ଅନେକ ଦିନ ତଳେ ଏଭଳି କିଛି ନୀରବ କଥା ସେ ମୋତେ କହିଥିଲା । ମୋତେ ନିମିତ୍ତ କରି ସଂହାର କରିଥିଲା ଅନେକ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧିତ ପାପମାନଙ୍କୁ । ଏଥର କିନ୍ତୁ ମୋର ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ମୃତ୍ୟୁ । ମୁଁ ଆଉ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହୋଇପାରିବି ନାହିଁ । ମୋତେ କ୍ଷମା କର, ସଖା ! ମୋତେ ନୀରବରେ ବୁଡ଼ିଯିବାକୁ ଦିଅ । ଆଜି ମୋର ଉଦାସ ପ୍ରାଣରେ ଅଜସ୍ର ଘନୀଭୂତ ନୀରବତା ।

ମିଛ ଅତି ଆପଣାର

ମିଥ୍ୟା ଏକ ସମ୍ଭୋଗ, ଏକ ସୃଷ୍ଟି । ଏଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କବି ଓ କଥାକାର ମିଛ କହନ୍ତି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ମିଛ କହୁ; କାରଣ ମିଥ୍ୟା ହିଁ ଆମ ବଚନର ଉପାଦାନ ଏବଂ ମିଥ୍ୟା ନ କହିଲେ ଆମ ପାଇଁ ଆଉ କିଛି କହିବାର ବି ନ ଥାଏ । ମଣିଷର ବାକ୍ୟନ୍ତ୍ରଟି ସତେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବା ତା'ର ସାଙ୍କେତିକ ସ୍ୱରଲିପିରେ କେବଳ ମିଥ୍ୟା ହିଁ ପ୍ରକାଶ କରି ଚାଲିଥାଏ—ତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ଆଉ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରିବା ତା'ର ଆୟତ୍ତାଧୀନ ନୁହେଁ, ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ ଠିକ୍ ବୁଝିଲେ 'ସତ୍ୟ' ଶବ୍ଦଟି ମଧ୍ୟ ସେଇଭଳି ଗୋଟିଏ ମିଥ୍ୟା ମାତ୍ର । କାରଣ ସେହି ନାମଧେୟ ବସ୍ତୁଟିକୁ ଜାଣିହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ତା'ର ସହସ୍ରେ ନାମ ସୃଷ୍ଟି କରି ଆମେ ଗୋଟିଏ ଜାଲ୍ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇ ବସିଥାଉ । ନାମ ଏବଂ ନାମୀ ଭିତରେ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିବାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବାକ୍‌ବିଳାସ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅବକାଶ ପାଇଥାଉ ।···ଆମ ନିଜ ଉପାଦାନ ଭିତରୁ ସନ୍ତାନ ଭଳି ମିଛଟିଏ ଜନ୍ମନିଏ ଏବଂ କ୍ରମଶଃ ଆହୁରି ଅନେକ ମିଛ ଜନ୍ମଲାଭ କରନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ଅସରନ୍ତି ପରିଧିଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଧାଁ-ଦଉଡ଼ ଚାଲିଥାଏ । ଯାତ୍ରା ସରେନାହିଁ, ସରିପାରେ ନାହିଁ । ଜୀବନ ଥିବାଯାକେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗରେ ରକ୍ତପ୍ରବାହ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରୁ ହୃତପିଣ୍ଡକୁ ଫେରିଆସୁଥାଏ । ନିଃଶ୍ୱାସ-ପ୍ରଶ୍ୱାସ ବୃତ୍ତାକାରରେ ଘୂରିଆସୁଥାନ୍ତି । ଦିନରାତି, ସୁଖଦୁଃଖ, ରତୁଚକ୍ର ପରି ଉଦୟ ଅସ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତି । ଏଭଳି ଚାଲିଥିଲେ ଅନନ୍ତକାଳ ଚାଲିଥାନ୍ତା । ହୁଏତ ଗୋଟାଏ ଅର୍ଥରେ ଚାଲିଚ ମଧ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତି-ଜୀବନରେ ଚାଲେ ନାହିଁ । ସରିଯାଏ, କାରଣ ସବା ଶେଷକୁ ଯେ ଆସେ, ସେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିରବିନ୍ଦୁ । ସେ ଥରେ ମାତ୍ର ଆସେ ଏବଂ ପୁନରାବୃତ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଜୀବନର ବିପରୀତ ଧର୍ମ । ସେ ସମ୍ଭୋଗ ନୁହେଁ, ବିଯୋଗ । ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ ବିଳୟ । ସେ ପରିଧି ନୁହେଁ, କେନ୍ଦ୍ର । ତା'କୁ ନେଇ ଆଉ ଥରେ ପରୀକ୍ଷା କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଅନନ୍ୟ । ସେ ଏକ ଏବଂ ଅଚଳ ।

ଆମ ଭୂମିରେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଶ୍ୱାସର ସ୍ୱାକ୍ଷରକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ଲିଭେଇ ଦିଆ-ହୁଏ । ଧୂଳି ଉପରେ ପାଉଁଶର ଆସ୍ତରଣ ଭଳି ଆମ ଉପରେ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହୋଇ ବର୍ଷ, ମାସ, ଦିନ ଏବଂ ଦଣ୍ଡ । ଏଠି ସେ ସ୍ଥିରବିନ୍ଦୁଟିକୁ ନେଇ କ'ଣ କରାଯାଇପାରେ ? ଆମ ଦର୍ଶନରେ ଏକମାତ୍ର ପସରା ହେଉଛି ମିଛ ଏବଂ ଚଳମାନ ରେଖାଏ ବିମ୍ବ । ଅଥଚ ସେ ଅଚଳ ବିନ୍ଦୁଟି ଆଦୌ ମିଛ ନୁହେଁ । ଆମେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବଞ୍ଚୁ ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନ ପାଇଁ ବଞ୍ଚୁ । ଏଇ ଧରନ୍ତୁ, ଯାହା ଥିଲା କିମ୍ବା ଯାହା ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା, ତାହା ନାହିଁ । ଯାହା ହେବ କିମ୍ବା ହୋଇପାରିବ, ତାହା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ଏବଂ ଯାହା ନାହିଁ, ତାହାହିଁ ତ ମିଥ୍ୟା ! ଦୂରନ୍ତ ଅତୀତର ଧୂସର ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାଇ ଏବଂ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଗୁଡ଼ିଏ ପାଦ-ଚିହ୍ନକୁ ନେଇ ଇତିହାସ ମିଛ କହେ । ସେହିପରି ଆଉ ଏକ ଅନାଗତ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଗନ୍ତକୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଦର୍ଶନ ମିଛ କହେ । କେତୋଟି ସଂକେତ ଏବଂ ଗଣିତସୂତ୍ର ଛିରେ ବିଜ୍ଞାନ ଗୋଡ଼େଇ ଚାଲିଥାଏ । ମନ-ଆକାଶରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ମେଘମାୟା; ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ନାନା ରୂପର କୁହୁକ । ସତ୍ୟ ନାଁରେ ଯେତେ ସବୁ ଡିଣ୍ଡିମ ପିଟାଯାଏ ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ମିଛ । ସେମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ସେ ପଦାର୍ଥଟି ଆଉ ବାଟେ ଦିଶୁଥାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଶବ୍ଦପଞ୍ଜୁରି ଭିତରେ ପୂରାଇଦେଲେ ସେ ହୋଇଯାଏ ଗୋଟିଏ ମିଛ । ଏଣୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯେତେ ଓକିଲାତି କଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ଦେଶର ପ୍ରଣବ ବିଦେଶରେ ନିରର୍ଥକ । ସେ ଦେଶର ମନ୍ତ୍ର ଏ ଦେଶରେ କାକସ୍ୱନ । ମନେହୁଏ ଏ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ମିଥ୍ୟା-ଜାଲରୁ ନିଷ୍କୃତି ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଆମେ କଣ ସତରେ ନିଷ୍କୃତି ଖୁଜୁଁ ? ଆମେ ବରଂ ମିଥ୍ୟା ବିଳାସରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ସ୍ୱାଧିକାର ଭଙ୍ଗ ହେଲା ବୋଲି ପ୍ରତିବାଦ କରୁ । ଏଣୁ ଆମ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଉପ-ଜୀବ୍ୟରୁ ଆମକୁ କେହି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ରାଜ୍ୟରୁ ଆମକୁ ଆଉ ଏକ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଚନ୍ଦ୍ର ନଥିବା ରାଜ୍ୟକୁ ଟେକିନେବାର ଯୋଜନା ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇସାରିଛି । ଆମେ ସ୍ୱୟଂ ଗୁଡ଼ାଏ ମିଛ-କରିଏଇ । ମିଛ ଆମ ସତ୍ତା, ଆମ ଚେତନା, ଆମ ଆନନ୍ଦ । ଯେତେବେଳେ ଆମେ ମିଛ କହୁଥାଉ ଏବଂ ଜାଣିପାରୁନା ମିଛ କହୁଛୁ ବୋଲି, ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଆମ ଉପାଦାନ ଭିତରେ ଅଭିନ୍ନ, ସେତେବେଳେ ତାହା ଆମର ସତ୍ତା । ଆଉବେଳେ ମିଛଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଆସିଲା ପରେ ଆଉ ଏକ ପରିଧିରୁ ତାକୁ ବର୍ତ୍ତୁଳ ରୂପରେ ଦେଖିହୁଏ । ତାକୁ ନିଜର ବୋଲି କହିବାକୁ କିମ୍ବା ସ୍ୱୟଂ ନିଜେ ତାହା ବୋଲି ଅନୁଭବିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ହୁଏ । ସେଇଟା ଆମ ଚେତନା । ଆଉବେଳେ କିନ୍ତୁ ନିଜକୁ ହିଁ ମନ୍ଥନ କରି ମିଛଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ କାମନା ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ଯାହା ନଥିଲା, ତାକୁ ଜନ୍ମ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ତାହା ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବରେ ଆନନ୍ଦମୟ । ସେ ଚିନ୍ତା, ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସେ ସୃଷ୍ଟି—ସବୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ୟାଭୂତ ଆନନ୍ଦ । ଏହାରି ଉପରେ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଖେଳ, ସମସ୍ତ କବିତା, ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ଚାରୁକଳା । ଏ ଜଡ଼ ଚେତନର ସମାହାର ବୋଧ ହୁଏ ସେଇଭଳି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ରଚିତ ହୋଇଛି । ଅତି ବୃହତ୍ ଧରଣର ଗୁଡ଼ାଏ ମିଛ ଏବଂ ଯୁଗଯୁଗବ୍ୟାପୀ ଗୋଟିଏ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଖେଳ ଚାଲିଛି, ଆମକୁ ଏବଂ ସେ ଦୂରନ୍ତ ତାରକାମାନଙ୍କୁ ନେଇ । ସେ ଖେଳଟିକୁ ଆପଣ ସଂସ୍କୃତିରେ ଲୀଳା କହିଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଅଧିକ ଅର୍ଥ ବୁଝାଉନାହିଁ; କାରଣ ତାହା ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟବାଜି ପରି ଗୋଟିଏ ମିଛ । ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତିଜୀବନରେ ମିଛ କହିଦେବା ଯେପରି କିଛି ଗୁରୁତର ଅପରାଧ ବୋଲି କାହିଁକି ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ କେଜାଣି ?

ଜାଣି ଶୁଣି ମିଛ ନକହିଲେ ସେଟା କୁଆଡ଼େ ମିଛ ନୁହେଁ ! ଅର୍ଥାତ୍ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଜାଣିରଖି ମୁହଁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବା ହିଁ ସାର୍ବଜନୀନ ମିଛ; ଅର୍ଥାତ୍ ଭିତର କଥାଟି ମିଛ ନୁହେଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ ବାହାରେ ମିଛ କହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସେଇ ଲୁଚେଇ ରଖିଥିବା ଭିତର କଥାଟି ଯେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ତର ମିଛ ହୋଇ-ପାରେ, ଏ ବିଷୟ ଅଧିକାଂଶ ମିଛବାଦୀଙ୍କୁ ଗୋଚର ନଥାଏ । ସେମାନେ କେବଳ ଭିତର କଥାଟିକୁ ଲୁଚେଇବାର ଆଦିମ ଖେଳ ଖେଳୁଥାନ୍ତି । ତୋଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ଭରପୂର ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତାକୁ ସେଇଠି ବାନ୍ଧିରଖିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ବହିର୍ଦ୍ୱାରନ୍ତ ଯଥାରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ମିଛକନ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ସେମାନଙ୍କର ବାକ୍‌ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ସକଳ ବିଳାସ କରନ୍ତି । ମିଛଠାରୁ ବଳି ରମଣୀୟ ଏବଂ ମଧୁର ପଦାର୍ଥ ଆଉ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ପ୍ରଚୁର ଆନନ୍ଦ ମିଳେ—ରମଣର ଆନନ୍ଦ, ସୃଷ୍ଟିର ଆନନ୍ଦ । ନହେଲେ ନିଶାଭଳି ତାହା ଏମିତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାରଣା ନାହିଁ । ପାଟି ଫିଟେଇଲେ ଏତେ ଅନାୟାସ ଏବଂ ସରଳ ଭାବରେ ତାହା ଝରିଆସନ୍ତା ନାହିଁ ।

ତା ଠିକ୍ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦୁର୍ବଳ, ସେମାନେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ମିଥ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରବଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେ ତଦ୍ଵାରା ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିପାରନ୍ତି ତା'ନୁହେଁ' ତାକୁ ଅତି ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ହତ୍ୟା ମଧ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । ହାତୀଟାକୁ ଖୋପରେ ପକେଇ ଶହ ଶହ କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିଷ ତାକୁ ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କଲାଭଳି ମିଥ୍ୟାପବାଦଦ୍ଵାରା ଗୋଟିଏ ବିପୁଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵର ସଂହାର କରାଯାଏ । ଗରିଲା ଢଙ୍ଗରେ ମିଛର ସିପାହୀଗୁଡ଼ିକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ କରିପାରିଲେ ସର୍ବବୃହତ୍ତ ଚରିତ୍ରକୁ କଳଂକିତ କରାଯାଇପାରେ । ଏ ଦୁର୍ବଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷଗୁଡ଼ିକ ଏହିପରି ନିଜଠାରୁ ମହତ୍ତର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସଂହାର କରନ୍ତି ଏବଂ ସେହିପରି ପ୍ରଚାର ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତି-ଶିରୋପା ମିଳିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରନ୍ତି । ମିଛ ଅସଂଖ୍ୟ, ଅପରିମେୟ ଏବଂ ଧୂଆଁର କୁଣ୍ଡଳୀ ପରି ଚମତ୍କାରିତାମାନ । ମିଛ କହିବା ଚତୁରତା; ଜୀବନ-ସଂଘର୍ଷରେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କୌଶଳ । ଶଠତା ମାନବ ନାମଧେୟ ପ୍ରାଣୀର ଚରିତ୍ର । ତାକୁ ଜୟ କରିବା ଏକ ଅସ୍ଵାଭାବିକ ସନ୍ଧି ।

ଏ ପ୍ରବୃତ୍ତିଟିକୁ ଯେ ଜୟ କରି ପକାନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ ସତ କହନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ହୋଇଯାନ୍ତି ମୁନି; କିଛି ନକହି ମୌନତା ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି । ବାକ୍ଇନ୍ଦ୍ରିୟଟିକୁ ଅଚଳ କରିଦେଲା ପରେ ନୀରବ ଆଚରଣ ଭିତରେ ସେ କଣ ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେ ବସ୍ତୁର ସଂଜ୍ଞା କଣ, ଆମେ ଜାଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଯେ ହାଟ ବସୁଥିବ ଏବଂ ଅଜସ୍ର କୋଳାହଳ ହେଉଥିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କେଜାଣି ଅବା ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧର ଅସଂଖ୍ୟ ବାଟୋଇଙ୍କ ପାଇଁ ଯଦି ସବୁ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ କରି ସେ ଅର୍ଗଳ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି, ସେ ଭିନ୍ନ କଥା । କହିଲେ ଟିକେ ମୁହଁରେ ସ୍ଵୟଂ ମନ ହିଁ କୋଳାହଳ କରିବ । କୋଳାହଳର ସବୁ ଧ୍ଵନି ଶୁଣିବା ମିଛ । ତେଣିକି ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସେ କଣ କରନ୍ତି, ସେଇଟା ତାଙ୍କର ଗମ୍ଭୀର ଘର କଥା । ସେଥିରେ ଆମର କିଛି ଯାଏ-ଆସେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବେଳେ ବେଳେ ସେମାନେ ପାଟି ଫିଟାଇ ଗୁଡ଼ିଏ ଶ୍ଳୋକ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ଆମେ ବୁଝିଲା ଭଳି ଭାଷାରେ କହନ୍ତି ଭାରି ମଧୁର ଗୁଡ଼ିଏ କଥା । ସେ ଆମକୁ ଫୁଲ ଦେଖାନ୍ତି, ଝରଣା ଦେଖାନ୍ତି, ଆକାଶରେ ମେଘ ଉପରେ ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖାନ୍ତି । ସେ ଯାହାସବୁ ଦେଖିଥାନ୍ତି, ଆମେ ଦେଖି ନଥାଉ, ଆମକୁ ସେ ଦେଖାନ୍ତି । ମଣିଷର ମୁହଁ ଜହ୍ନ ଭଳି ସୁନ୍ଦର, କିମ୍ବା ତା'ର ସ୍ଵର କୋଇଲିର ରବ ଭଳି ମଧୁର, ଏକଥା ଆମେ ନୂଆକରି ଦେଖୁ ଏବଂ ଶୁଣୁ । ଏ ନୂଆ ରୂପ, ରଂଗ ଏବଂ ସ୍ଵର ଥିଲା, ନା ସେ ସର୍ଜନା କଲେ ? ହୁଏତ ଥିଲା, ସେ ପ୍ରଥମେ ଆବିଷ୍କାର କଲେ ! ଯେମିତି ବର୍ଣ୍ଣମାଳାରେ ସବୁ ବାକ୍ୟ ଲୁଚିରହିଥାଏ । ତାକୁ ଖଞ୍ଜିବା ହିଁ ଏକ ମାତ୍ର କାମ; ନା, ବାକ୍ୟ ଗଢ଼ିବା ଏତେ ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ଏଇଟା ଏଣୁ ଆବିଷ୍କାର ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏଇଟା ନୂଆ ଏକ ସୃଷ୍ଟି ଏକ ରଚନା ତେବେ ଯାହା ନଥିଲା ବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାହିଁ, ତା' କଣ ସତ୍ୟ ? —ଯାହା ଥିଲା ପରି ଲଗେ, ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରହୁ ବୋଲି ଇଛା ହୁଏ—ଅଧରରେ ସୁଧା ପରି ତାହା କ'ଣ ସତ୍ୟ ? ହୋଇପାରେ ମିଥ୍ୟା; କିନ୍ତୁ କି ଚମତ୍କାର ଦିବ୍ୟଭୂମିର ମିଥ୍ୟା ଗୁଡ଼ିଏ ଏମାନେ ? ଏଭଳି ମିଛ କହିବା ଏକ ସମ୍ଭୋଗ, ଶୁଣିବା ମଧ୍ୟ ଏକ ସମ୍ଭୋଗ । ଏଭଳି ଦଶଲକ୍ଷ ମିଥ୍ୟାର ଜୟ ହେଉ ! ଏବଂ ଏଭଳି ସୁନ୍ଦର, ସୁପ୍ରିୟ, ଶୋଭନ ମିଥ୍ୟା କହୁଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ମିଥ୍ୟାର ସ୍ୱରୂପ ଯଦି ଏପରି ରମଣୀୟ, ମିଛକଥାଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ସମସ୍ତେ ଏପରି ସୁରମ୍ୟା ଦେବାଙ୍ଗନା, ତେବେ ଯୌବନ ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନରେ ଆଉ କ'ଣ ଅଭାବ ରହିବା ସମ୍ଭବ କି ?—ରହିବା ଉଚିତ କି ? ହୁଏତ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ମିଥ୍ୟା ଭଳି ଏମାନେ ଆଚମ୍ବିତ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଆସ୍ୱାଦନ କଲା ପରେ ଆଉ ଏକ ଭୂମିରେ କ୍ଷୁଧା ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ଆଉ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଅଭାବବୋଧ ଜୀବନକୁ ଅଧୀର ଏବଂ ଅସ୍ଥିର କରେ । ଆମେ ଅଧରରେ ମଧୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁ ଏବଂ ମୁହଁରେ ଖୋଜୁ ଚନ୍ଦ୍ର । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲର ପ୍ରହେଳିକା ପରି ଆମକୁ କାବ୍ୟ କଳ୍ପନା ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରେ । ଜୀବନର ଢଙ୍ଗ ବଦଳିଯାଏ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ବଦଳିଯାଏ । ରୁଚି, ଆଚରଣ, ଚାହାଁଣି, ଚଳଣୀ ସବୁ ବଦଳିଯାଏ । ସତ୍ୟର ସଂଘାତ କଣ ଏଭଳି ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବ ? କେଜାଣି—ସେଥିରେ ବଣିଜ କରିଥିବା ବିରଳ ଯାଯାବରଗୁଡ଼ିକ କିନ୍ତୁ ଆମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ନୁହନ୍ତି ।

ଧଳା କଳା ଧୂସର ଗୁଡ଼ିଏ ଚିମା ପଥରକୁ କିହାଣମୁନରେ ମାଠଦେଲାପରେ ସେଥିରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଝଲସିଉଠେ । ଚମତ୍କାର କଠୋର ମିଥ୍ୟାଟିଏ ଆଖିମିଟିକା ମାରି ଅନାଏ, ମିଥ୍ୟା-ସମ୍ଭୋଗୀ ମନଗୁଡ଼ିକୁ ଅପ୍ୟାୟିତ କରେ, ବିମୁଗ୍ଧ କରେ । ରୂପରେ ଅପରୂପ ଛନ୍ଦ, ଛନ୍ଦରେ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ମାଧୁରୀ ସବୁ ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରଲେଭନ । ପଥରଟିକୁ ପ୍ରସ୍ତରତାରୁ ମୁକ୍ତ କଲାବେଳେ ରଚୟିତା ଜାଣେ ଯେ ସେ ନୂତନକୁ ପ୍ରସବ କରୁଛି । ଯାହା ନଥିଲା ତାକୁ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି—ହେଉ ପଛେ ସେ ଏକ ମିଥ୍ୟା ! କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଧରି ଗୋଟିଏ ଶୀତଳ ଶିଳା ସହିତ ସ୍ୱପ୍ନ-ସମ୍ଭୋଗ ପରେ 'ମିଲୋ'ଙ୍କ ଔରସରୁ ଜନ୍ମନିଏ ଦେବକନ୍ୟା 'ଭିନସ୍' । ସେହିପରି ଜନ୍ମନିଅନ୍ତି କୋଣାର୍କର ଭାବରୂପା ମୃଦଙ୍ଗିନୀ ଲଳିତା, ବିଶାଖା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍ଗଦା । ଜନ୍ମନିଏ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ମିଛ-ଘୋଟକ; ରୂପାନ୍ତରିତ ପଥରର ଗୋଟିଏ ବିପୁଳ ରଥ । ହେଉ ପଛେ ଏସବୁ ମିଛ—ଏତେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଏତେ ସମ୍ଭୋଗର ସାମଗ୍ରୀ, ଏତେ ଆନନ୍ଦ, ଏବଂ ଏତେ ବିମୁଗ୍ଧ ଚେତନାକୁ ପରିହାର କଲେ ମଣିଷର ଦରିଦ୍ର ଜୀବନଟି ଆହୁରି ଦରିଦ୍ର ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ? ଏଣୁ ଏ ସମସ୍ତ ମିଛ ଚିରକାଳ ରହନ୍ତୁ । ରହିଥାନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଅମ୍ଳାନ ଜନୟିତା ସକଳ । ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ସମାବେଶରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥାଉ ଅଜସ୍ର ରୂପ ଓ ବର୍ଣ୍ଣର ସୁଷମା । ବୀଣାର ତନ୍ତ୍ରୀରେ ଝଙ୍କୃତ ହେଉଥାଉ କର୍ଣ୍ଣରସାୟନ ଗୁଡ଼ିଏ କୃତ୍ରିମ ସ୍ୱରର ତରଙ୍ଗ ।

ଘୋଟକର ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଘୋଟକ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଫୁଲର ଚିତ୍ରଟି ଫୁଲ ନୁହେଁ । ସେହିପରି ରାମାୟଣ କାବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରାମ ନୁହେଁ । ଏ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତ; ଜଳବିମ୍ବ ପରି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରଗତି । ସେହି ପରିମାଣରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ମିଛ ! କିନ୍ତୁ ଏପରି ରମଣୀୟ ମିଛଗୁଡ଼ିଏ ଏମାନେ ଯେ, ତଥାକଥିତ ସହସ୍ର ସତ ଯୋଟକଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଆମେ ସେଇ ପଥର-ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ହିଁ ବାରମ୍ବାର ଦେଖିବାକୁ ସମବେତ ହୋଇଥାଉ । ଫୁଲ ଅପେକ୍ଷା ଫୁଲର ଚିତ୍ରଟିକୁ ଅଧିକ ଆଦର କରିଥାଉ । ଯୁଦ୍ଧଠାରୁ ଦୂରେଇ ଆସି କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧର ଗଳ୍ପଟିକୁ ବିଭୋର ହୋଇ ଶୁଣୁଥାଉ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଛ ବୋଲି କହୁଥିବା ପ୍ଲାଟୋମାନେ ହୋମରଙ୍କ ପୁରୁଣା ଲୁଚି ଲୁଚି ଉପଭୋଗ କରୁଥିବା ଜନରବରୁ ପ୍ରକାଶ । ଏଣୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଯେଉଁ ଅନ୍ୟ କାଗଜିକ ବସ୍ତୁଟିକୁ ପାସଙ୍ଗରେ ପକେଇ ଆମ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଶୋଭନ ମୂଲ୍ୟକୁ ମିଛ ବୋଲି ଅପବାଦ ଦିଆଯାଏ, ତା'କୁ କେହି ଏ ଯାଏ ଧାରଣ କରିନାହାନ୍ତି । ତାକୁ ଚାଖି ପରୀକ୍ଷା କରି ତା'ର ସ୍ୱାଦ ଓ ଆସ୍ୱାଦନ ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି କହିନାହାନ୍ତି । କାରଣ ସେ ଥରେ ମାତ୍ର ଆସେ, ସବୁ ବିଲୟ କରି, ନିଷ୍ପିଷ୍ଟ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରି ଉଭେଇଯାଏ । ସେଭଳି ଅଦ୍ଭୁତ ବସ୍ତୁକୁ ନେଇ ଏତେ ଗୋଳମାଳ କରିବା ଅର୍ଥ କଣ ? ହୋଇପାରେ, ତା'ର ଶିରୀ ଫିଟେଇ ଦେଖିବାର ଅବକାଶ ମିଳିଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ତାହା ସର୍ବାପେକ୍ଷା ପ୍ରଗାଢ଼ତମ ମିଥ୍ୟା । ପଥରକୁ ଘୋଟକର ଅଭିନବ ରୂପ ଦେଲି ଭଳି, କୌଣସି ରଚୟିତା ତାକୁ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଇ ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣିକି ହଟହଟାର ଦୁର୍ଯୋଗ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ । ମିଛ ଆମର ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ଉପାଦାନ । ମିଥ୍ୟା ବିଳାସ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ଭୋଗ । ସତ୍ୟର ସ୍ୱପ୍ନ ମଧ୍ୟ ସେଇଭଳି ଏକ ସମ୍ଭୋଗ । ସେଥିରେ ସତ୍ୟ ନାହିଁ; ଅଛି କେବଳ ସମ୍ଭୋଗ, ଏବଂ ତାହା ମିଥ୍ୟାଜନିତ । ସତ୍ୟରେ ସମ୍ଭୋଗ ନାହିଁ, କାରଣ ଦ୍ୱୈତ ନାହିଁ; ଜୀବନ ନାହିଁ, କାରଣ ଗତି ନାହିଁ, ସୃଷ୍ଟି ନାହିଁ; ଏଣୁ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । ସେଇ ବିରଳ ଯାଯାବରମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ସତ୍ୟ ହିଁ ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ଘନୀଭୂତ ମୃତ୍ୟୁ ।

ଯେ କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧ ପରେ

ଅଜସ୍ର କ୍ଳାନ୍ତି ହୁଏତ ଆସେ; କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତି ଆସେନା । ଗୋଟିଏ ପତାକାକୁ ଅବନମିତ କରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ପତାକାକୁ ଉଡ଼ାଇଲାବେଳେ ଅବସନ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଆକାଶରେ ଗୁଡ଼ିଏ ନିଷ୍ପିନ୍ତ ଶାଗୁଣା ଓହ୍ଲେଇଯାଆନ୍ତି । ମୃତାହତଙ୍କର ତାଲିକା ତିଆରି ଚାଲେ । ଅବସନ୍ନ ଏବଂ ଆହତ ଗୁଡ଼ିଏ ବିଜେତା ସାମରିକ ସରଞ୍ଜାମକୁ ମାଲବାହୀ ଗାଡ଼ିରେ ବୋଝେଇ କରନ୍ତି ଏବଂ ରକ୍ତାକ୍ତ ପଡ଼ିଆରୁ ସେମାନେ ଫେରିଆସନ୍ତି; ବଞ୍ଚିବାକୁ ନୁହେଁ, ବରଂ ଆଉ ଥରେ ଲଢ଼ିବାକୁ, ସେଥିପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ । ଶାନ୍ତି ପାଇଁ କେବେ ଯୁଦ୍ଧ କରାଯାଏନା । ଶାନ୍ତି କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧର ପରିଣତି ନୁହେଁ । ମଣିଷ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ହିଁ ଗତିକରେ । ଦୁଇଟି ରକ୍ତସ୍ନାନ ମଝିରେ କେବଳ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଏବଂ ଉଦ୍‌ବେଗ । କୌଣସି

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ପୀଡ଼ିତ କରିବା ଏବଂ ତା' ସହିତ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ପୀଡ଼ିତ ଓ ଅବସନ୍ନ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ଭୋଗର ପ୍ରବୃତ୍ତି । ମଣିଷ ସମ୍ଭୋଗରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରତ ହୋଇ-ପାରେନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରୁ ମଧ୍ୟ ବିରତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧ ଏକ ଅତିବ୍ୟାପକ ଏବଂ ସାମୂହିକ ସମ୍ଭୋଗ । ଏଣୁ ଯେକୌଣସି ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଆଉ ଥରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର କାମନା ମନରେ ଲଗିରହିଥାଏ ଏବଂ ଏ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଇଚ୍ଛା ହେଉଥାଏ । ଯଦି କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁଦର୍ଶନକୁ ସୁଯୋଗ ନମିଳିଲା, ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନର ରକ୍ତପାରଣା ଦେଇ ତୃପ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସଂଘର୍ଷ ପରେ ତରବାରିଟିକୁ ସରୋବରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦିଆଯାଏ ନାହିଁ; ବରଂ ଧୂମାଚ୍ଛନ୍ନ ବନ୍ଧୁକ ଏବଂ ଫୁଟିକୁଥିବା କାର୍ତ୍ତୁଜଗୁଡ଼ିକୁ ଅତି ହିଫାଜତରେ ରଖାଯାଏ । ବ୍ୟବହୃତ ବାୟୋନେଟ୍‌ରୁ ରକ୍ତର ପ୍ରଲେପକୁ ପୋଛିଦେଇ ଶାଣରେ ଚଢ଼ାଇଦିଆହୁଏ । ସେ ପୁଣି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଏ ମଣିଷର ସ୍ପନ୍ଦିତ ମାଂସପିଣ୍ଡ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ । ଯୁଦ୍ଧଖାରହିର କାହାଣୀ ନୁହେଁ, ମୃତ୍ୟୁ କିମ୍ବା ବେଦନର ଆଲେଖ୍ୟ ନୁହେଁ । ତାହା ଏକ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଏକପ୍ରକାର ସମ୍ଭୋଗର ବିସ୍ଫୋରଣ ।

ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ—ଅଛି କେବଳ ଗୋଟାଏ ଅନୁଭବ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଆଖିରେ ଦେଖିଲେ ଅନ୍ୟପକ୍ଷଯାକ ସବୁବେଳେ ନିଜ ଲୋକ । ସମସ୍ତେ ମାମୁ, ଖୁଡ଼ୁତା, ପୁଉରା, ମଉସା, ଶାଳକ ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧୀ । ସେପରି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଯୁଦ୍ଧ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ନିଜକୁ ନିଜେ ହତ୍ୟା କରିବାର ଅନୁଭବ ଆସିଲେ ହିଁ ବଳେ ହାତରୁ ହତିଆର ଖସିପଡ଼ିବ; ଶ୍ଳଥ ଏବଂ ବେପଥୁ ଶରୀରରେ ରୋମାଞ୍ଚ ଜାତ ହେବ । ସେ ବଳେ କହିବ ଯେ ତ୍ରିପୁର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜର ରକ୍ତପାତ କରିବ ନାହିଁ । ତେଣିକି ତାକୁ ନାନାଦି ଯୁକ୍ତିଜାଲରେ ଗୁଣିଆଣି ଲଢ଼େଇ ପାଇଁ ଠିଆ କରାଇବା ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । ରକ୍ତରେ ନିଆଁ ନଲଗିଲେ କେହି ମାରିବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ମରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏନାହିଁ । ଥରେ ମାତିଗଲେ କିନ୍ତୁ ଆଖି ଆଗରୁ ଦୀପ ଲିଭିଯାଏ । ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ରକ୍ତାକ୍ତ ହେବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାଗିଉଠେ । ଉଭୟ ପକ୍ଷର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ନେଇ ଅଠର ଦିନ କିମ୍ବା ବାର-ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିପାରେ । ବିରୋଧର କାରଣ ମୂଳରୁ କିଛି ଥିଏତ ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧର ଅନ୍ଧାରରେ ସେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ହଜିଯାଏ । ଶତ୍ରୁ କହିଲେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୁଝାଏ ନାହିଁ । ସେ ଯେ କେହି ହୋଇପାରେ । ବେଳା ଉପରେ ଯେ ଆଗକୁ ମୁହାଁମୁହିଁ ଆସିଗଲା ତାକୁ ସଂହାର କରିବାକୁ ପଡ଼େ; ନହେଲେ ତା'ହାତରେ ସ୍ୱୟଂ ନିହତହେବାକୁ ପଡ଼େ । କାହିଁକି ସେ ସେଭଳି ଆହତ ହୁଏ ଏବଂ ତାହାର ଭଳି ଆଉ ଗୁଡ଼ିଏ ମଣିଷଙ୍କ ରକ୍ତରେ ବାରମ୍ବାର ହାତ ଧୋଉଥାଏ ?—ପଚାରିଲେ ସେ କହିପାରିବ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ନିଶା ଘାରିଥାଏ । କ୍ରୋଧ, ଘୃଣା, ଭୟ ଏବଂ କ୍ରୂରତାରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦର ଆବେଶ ସେ ଅନୁଭବ କରେ । ରକ୍ତନଦୀରେ ପହଁରି ଆର ପାରିରେ ନ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂହାର ଚାଲିଥାଏ । ଚୂଡ଼ାନ୍ତ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ସଂଗ୍ରାମ କରୁ-ଥାନ୍ତି । ଶେଷରେ ଗୋଟାଏ କଣ ଘଟିଯାଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ କେତୋଟି ସୈନିକ ଯୁଦ୍ଧ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଡ଼ିଆରେ ଆଉ କାହାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଖୋଜି ଖୋଜି ଆସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କର ନିଶା ମଧ୍ୟ ଓହ୍ଲେଇ ଯାଏ । ହୁଏତ ଜୟଯାତ୍ରା କରି ବାହୁଡ଼ିବା ସେତେବେଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବହ ଦାୟିତ୍ୱ ପରି ମନେହୁଏ । ଘରଆଡ଼କୁ ଗ୍ଳହିଁ ସେମାନେ ହୁଏତ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି, କେଡ଼େ ବେକୁବ୍ ଭଳି ସେ ମଣିଷ ରକ୍ତରେ ହୋରି ଖେଳୁଥିଲେ, ଦୁଇ ଚାରି ମାଇଲ କଣ୍ଟାବଣିଆ ଖାଲଖମାବିଶିଷ୍ଟ ସେ ଅନୁର୍ବର ଭୂମିଟା ପାଇଁ କଣ ସତେ ସେମାନେ ଲଢୁଥିଲେ ! ଏତେ ଲହୁ-ଲୁହ ବଦଳରେ କଣ ଏଇମାତ୍ର ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ? ଉଦାସୀନ କ୍ଲାନ୍ତ ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ଓହ୍ଲେଇ ଆଣି ଜୟଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗଦିଅନ୍ତି । ରକ୍ତ-ଜୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ କୌଣସି ତରୁଣ ମୁମୂର୍ଷୁର ବୁକୁ ଉପରେ ଚକଟି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ସାଥିରେ ନେଇଯାନ୍ତି କିଛି ମହାର୍ଘ କଟାମୁଣ୍ଡ, କେତେକ ବିକଳାଙ୍ଗ ବନ୍ଦୀ ଏବଂ ଛତବିକ୍ଷତ ନିଜର କ୍ଲାନ୍ତ ଗୁଡ଼ାଏ ମନ ।

ତା'ପରେ ଶହୀଦ୍ ଦିବସ ପାଳିତ ହୁଏ । ବିଜୟଫଳକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଗଢ଼ିଉଠେ ସ୍ମୃତି-ସ୍ଥାପତ୍ୟ । ତା'ସହିତ ବନ୍ଦୀଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରାଯାଏ ଏବଂ ନ୍ୟାୟର ଦୋହାଇ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଳିକରି ଗଡ଼େଇ ଦିଆହୁଏ । ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ମଣିଷର ଏ ପ୍ରଗାଢ଼, ତୀବ୍ର ରକ୍ତଲୋଭୀ ଶ୍ୱାପଦ-ପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ । ସନ୍ଧି ରାଜିନାମା 'ଚୁକ୍ତି' ପାଇଁ ଖସଡ଼ା ଫର୍ଦ୍ଦ ତିଆରି ହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତି ମଧ୍ୟ ଚାଲେ ଆଉ ଥରେ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ । ବେଳେ-ବେଳେ ଶେଷ ଫର୍ଦ୍ଦ ରାଜିନାମା ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେଉଥିବାବେଳେ ବି ସୀମାନ୍ତ ଉପରେ ବିଗୁଲ୍ ବାଜିଉଠେ । ସନ୍ଧି କାଗଜଟିକୁ ସେଇଠି ଚିରିଦେଇ, ସେଇ ବୁଝାମଣାର କକ୍ଷ ଭିତରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରାଯାଏ । ଦେଶରେ ବଳକା ତରୁଣ ରକ୍ତଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଭଳି ପୌନଃପୁନିକ ରଣସମ୍ଭୋଗ ଘଟିଥାଏ । ନଚେତ୍ ସେଭଳି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସଂଘର୍ଷ ପରେ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଟ୍ରୟ ନଗରୀ ଜଳିଯିବା ପରେ, କମ୍ବା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ନିଧନ ହେବା ପରେ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ ହିଁ ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିଜିତ ଏବଂ ବିଜେତା ଉଭୟେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯିବା ମହାହବର ଲକ୍ଷଣ । ତା'ପରେ ହୁଏତ ବହୁଦିନ ଧରି ଜାତି ପୁଣି ଜନ୍ମ ହୁଏ ଏବଂ ନାବାଳକା ପାରିହେଲା ପରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ମାଂସପେଶୀରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଆସିବାଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରେ । ଅନ୍ୟଜାତି ମଧ୍ୟ ଚିତା ଭସ୍ମରୁ ପୁଣି ଜନ୍ମନିଏ । ତା'ପରେ ଦିନେ ପରସ୍ପରକୁ ଚାହିଁ ସେମାନେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାଶୀଳ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ କୌଣସି ଅସଂଯତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବଳାତ୍କାର ପାଇଁ ପରସ୍ପର ଉପରକୁ ପୁଣି ଝାଂପିପଡ଼ନ୍ତି । ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏହିପରି ରହି ରହି ମଟିରେ ମଟିରେ ରକ୍ତର ବିସ୍ଫୋରଣ ଘଟୁଥାଏ । ସମଗ୍ର ଅତୀତଟାକୁ ଆଉଡ଼ାଇ ଗଲେ ଜଣାଯାଏ ସତେ ବା ମଣିଷ ଆଉ କିଛି କରିନାହିଁ; ହୁଏତ କେବଳ ଲଢ଼ିଛି କମ୍ବା ଲଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରିଆସିଛି ।—ହତଭାଗା ଜାନୁଆରି କାହାଁକା !

ଏ ବିଭତ୍ସତାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଶ୍ଳୀଳ ରୂପ ହେଲା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ । ଗୁଡ଼ାଏ ଉନ୍ନତ ଜାତି ଏକାଠି ମିଶି ନଗ୍ନ-ସମ୍ଭୋଗ କରନ୍ତି ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ରକ୍ତାକ୍ତ ପଡ଼ିଆରେ । ଏଥିରେ ଥରେ ମାତିଗଲା ପରେ ଅବୋଧ, ବହୁବୈଚିତ୍ରକ ଯୌନ-ଧର୍ଷଣ ପରି ନିଶା ଲାଗିଯାଏ । ଆଉ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ୱିପାକ୍ଷିକ ସମ୍ମାନ "ଗୋଲାପ ଯୁଦ୍ଧ'' କୁ ମନ ପାଏନାହିଁ । ପୁଣି ପୁଣି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ହିଁ ହେଉଥାଏ । ଏଣିକି ଏଇଭଳି ଯୁଦ୍ଧ ହେବ ବୋଲି ଘୋଷଣା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥାଏ । କେହି ନିରପେକ୍ଷ ରହିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ନଗରରେ ରହି ନାଗର ନ ସାଜିବା ଯେପରି ଦୋଷାବହ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାଜନକ, ସେହିଭଳି ସଭ୍ୟଜଗତରେ ରହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ନଦେବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ । ଏଣୁ ଆଉ ଥରେ ମିଳିତ ସଂଗ୍ରାମ ହେଲେ କେହି ସେ ହୋଲିଖେଳରୁ ବାଦ୍ ଯିବେନାହିଁ । ସମଗ୍ର ସଭ୍ୟ-ଜଗତ୍ କାଦୁଅକୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ, ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଯଦି ନିସ୍ତାର ସହିତ ଏ ମୁକାବିଲା ଚାଲେ, ମାତ୍ର ତିନି ମିନିଟ୍ ପରି ତିନୋଟି ଦିନ ଭିତରେ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଗଦା ଗଦା ପାଉଁଶ ସଭ୍ୟତାର ସ୍ମାରକ ହୋଇ ରହିଯିବ । ଆଫ୍ରିକାର ଅରଣ୍ୟ ଭିତରୁ କିମ୍ବା ମେରୁ ପ୍ରଦେଶର ବରଫ ଗୁମ୍ଫା ଭିତରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ନାବାଳକ ସରଳ ମଣିଷ ତାକୁ ଉଖାରିବେ । କିଛି ବୁଝିଯିବେ, ହୁଏତ କିଛି ବୁଝିବେ ନାହିଁ ! ତାଙ୍କ ନିଜ ଢଙ୍ଗରେ ସେମାନେ ତୋଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟତାର ସୌଧ; କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ସମ୍ଭାବନାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ମୂଳରୁ ବାଦ୍ ଦେବା ପାଇଁ ଘୋଷଣା କରାଯାଇପାରେ । "ଚାଲିଆସ, କେଉଁଠି କିଏ ଅଛ ମଣିଷ ନାମଧେୟ ପ୍ରାଣୀ—କଳା, ଗୋରା, ହଳଦିଆ, ନାରୀ, ପୁରୁଷ ଓ ଶିଶୁ । ପୃଥିବୀର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସମ୍ଭୋଗରେ ଯୋଗଦିଅ । ଅନେକ ଦିନ ଏକାଠି ଆଂଶିକ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିବା ପରେ ଆଜି ଏକାଠି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମରିବାର ତୀବ୍ର ମାଦକତା ଉପଭୋଗ କର । ତା'ପରେ କଣ ହେବ ଭାବ ନାହିଁ । ତାହା କ୍ଲୀବର ଲକ୍ଷଣ ।''—ଜଳିଉଠିବ ବିପୁଳ ନରମେଧ ଅଗ୍ନି ଏବଂ ସେଇଭଳି ମଧ୍ୟ ଲିଭିଯିବ । ତା'ପରେ ହୁଏତ ଅପରିସୀମ ପାଉଁଶ ଏବଂ ବାଲି ଭିତରେ ଗୁଡ଼ିଏ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଖାଦ୍ୟ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିବେ ଏବଂ ବିଷାକ୍ତ ପବନରେ ଉଡ଼ିବୁଲୁଥିବେ ଗୁଡ଼ିଏ ଆତଙ୍କିତ ମହୁମାଛି ।—ଭାବୁଥିବେ, ଏ ପୃଥିବୀରେ କେତେ ଫୁଲ ଫୁଟାଯାଇପାରେ !

ତେବେ ଏଭଳି ଯୁଦ୍ଧରେ ଲାଭ କଣ ? ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏମିତି ଏକାଠି ଗୋଟେଇ-ପୋଟେଇ ହତ୍ୟା କରିବାର ଅର୍ଥ କଣ ? ପରିଣାମ ଚିନ୍ତା କଲେ ହୁଏତ ସେପରି କିଛି ଅର୍ଥ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏହା ଏପରି ଏକ ମୌଳିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଯେ ତାକୁ ରୋଧିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାଧୀନ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନେଇ ମଣିଷଟିଏ ବଞ୍ଚିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କଲାମାତ୍ରେ ଅନ୍ୟ ସହିତ ସଂଘର୍ଷ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ; କାରଣ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ମଧ୍ୟ ରହିବାକୁ ଚାହେଁ; ଏବଂ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚାହେଁ ତା'ର ପରିସର । ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ବିଷୟରେ ନୂଆ ନୂଆ ସର୍ତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ସେ ପାଖ-ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟେ । ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଗୁହରେ ମିଳେଇନିଏ ଏବଂ ଅଧିକାର ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଯାଏ, କିମ୍ବା ବିରୋଧୀ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରେ । ସାରା ପୃଥିବୀଟିକୁ ଅଧିକାର କରିବାର ଆଶା ନେଇ ସେ ଖଣ୍ଡା ଚମକାଉଥାଏ । ଏ ଅସମ୍ଭବ ଯୋଜନାରେ ସେ କେବଳ ଦୁଇ-ଚାରିଟା ଯୁଦ୍ଧ କରି ଦେଇ ଚାଲିଯାଏ । ଏତେ ବିପୁଳ ସ୍ୱପ୍ନ ଗୋଟେଇବାକୁ ତା'ର ହାତଯୋଡ଼କର ଆଙ୍ଗୁଡ଼ା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭୁଲାଏ ନାହିଁ । ମରିବାକୁ କେହି କେବେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ ନାହିଁ, ସେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ଯୁଦ୍ଧ କରେ । ସେ ଆଦୌ ମରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଅସରନ୍ତି ଯୋଜନା ରଖିଥାଏ, ସେ ହିଁ ଯୁଦ୍ଧ କରେ । ମୃତ୍ୟୁ ଭଳି ଅବିଚଳିତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦଟିଏ ଯୋଜନା ଭିତରକୁ ଆସିଗଲେ ରକ୍ତରୁ ବଳେ ଫେଣ ଓହ୍ଲେଇଯିବ; ଖଣ୍ଡା ନଇଁଯିବ ହାତରୁ । ମୁହଁ ଜୋର୍‌ରେ ହୁଏତ ସେ କହୁଥିବ ଯେ ମଲେ ମରିବ ସିନା ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଭିତରେ ତା'ର କେବେହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ ନଥିବ ଯେ ସତକୁ ସତ ଦିନେ ସେ ମରିଯିବ ନିଶ୍ଚୟ !

ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣିସାରିବା ପରେ ଆଖି ଉପରୁ ଧୂଆଁ ଓହ୍ଲେଇଗଲେ, ସେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ସେଇ ନିରୋଳା ସତ୍ୟଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରେ । ଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ନୀରବତା ତାକୁ ବିବ୍ରତ କରେ । ସେ ଯୁଦ୍ଧପଡ଼ିଆଟିକୁ ଅନାଏ ଏବଂ ଅନାଏ ସେ ନିଶ୍ଚଳ ପାହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ, ସେ ଆନମନା ନଈଟିକୁ । ଅସ୍ୱସ୍ତି କାଟିବାକୁ ସେ ନିଶ ମୋଡ଼ି ହୁଏତ ହୁଂକାର କରେ— 'ଏ ସବୁ ମୋର; ଏ ନଈ, ଏ ପାହାଡ଼, ଏ ଭୂମି ।' ଆଉ କେହି ନିଶ ମୋଡ଼ି ହୁଏତ ତା'ର ବିରୋଧ କରେ ନାହିଁ; କାରଣ ଯେଉଁ ନିକଟତମ ମଣିଷଟି ବିରୋଧ କରିଥାନ୍ତା, ତାକୁ ସେ ସେଇ ପଡ଼ିଆରେ ହତ୍ୟା କରିସାରିଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ନିଘୁଞ୍ଚିଆ ପଡ଼ିଆ, ଆଉ ସେ ନିଶ୍ଚଳ ପାହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ସ୍ୱରକୁ ଦୋହରେଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ପାହାଡ଼କୁ ଆଘାତ କରେ । ନଈକୁ ଚହଲେଇ ପକାଏ ଏବଂ ସେ ପଡ଼ିଆରେ ଗୁଡ଼ାଏ କୁଦାମାରେ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ସ୍ପନ୍ଦନ କେଉଁଠି ହେଲେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ପାହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ଅନନ୍ତକାଳ ଅବଧି ଏଭଳି ଖେଳ ଦେଖିଆସିଛନ୍ତି । ନୀରବ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଅନେକ ଉନ୍ମତ୍ତ ପଦଚିହ୍ନ ଏବଂ ଉତ୍ତପ୍ତ ମଣିଷରକ୍ତ ଧାରଣ କରିଆସିଛି । କେହି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକାର କରିନାହାନ୍ତି, ଅଧିକାର କରିପାରିନାହାନ୍ତି । ଉଡ଼ନ୍ତା ଚଢ଼େଇ ଗଛଡ଼ାଳରେ ବସି ଉଡ଼ିଗଲା ପରି ଏଭଳି ବିଜୟୀ ଯୋଦ୍ଧା କେତେ ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ଯାଇଛନ୍ତି । ବେକୁବ୍ ଜାନୁଆର୍‌ଗୁଡ଼ାଏ ! ବଞ୍ଚିବାକୁ ଶିଖିବା ପୂର୍ବରୁ ସେଇ ପ୍ରୟାସରେ ହଣାହଣି ହୋଇ ମରିଯାଇଛନ୍ତି ।

ଏଣୁ ଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ଯେତେ ସବୁ ସହାନୁଭୂତି ଏଇ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ବିଜେତାଟିକୁ ହିଁ ଦିଆଯାଉ; କାରଣ ସେ ଆବିଷ୍କାର କରିଛି ନିଜର ନିର୍ବୋଧତା । ସେ ବୁଝିପାରିଛି ଯେ ନିହତ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ତା'ର ସୋଦର । ଉନ୍ମାଦଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ହତ୍ୟା କରିପକାଇଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛି ।···କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ବିଜେତା ଅତି ବିରଳ । ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଶାନ୍ତି-ଭୀରୁ । ଶାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବାରୁ ସେମାନେ ଯଥାଶକ୍ତି ତାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥାନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧରେ ହିଁ ଯେ ନିଜର ସମଗ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ସମସ୍ତ ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା ଏବଂ ଆବେଗ ପ୍ରବେଗ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଶାନ୍ତି ନେଇ ସେ କଣ କରିବ ? ଏଣୁ ଯୁଦ୍ଧରୁ ବାହୁଡ଼ିବା ପରେ ଏ ଯୁଦ୍ଧସମ୍ଭୋଗୀ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧସର୍ବସ୍ୱ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକ ପୁଣି ସେଇ ଯୋଜନାରେ ଆକୁଳ ହେଉଥାନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ପୁନର୍ଗଠନର ଅର୍ଥ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ତର ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି । ଏଣୁ ଏ କାହିଁ ବୁଝିବେ କାହାକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ହତ୍ୟାକର ସେ ଫେରିଛନ୍ତି ? କାହିଁକି ବା ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଯିବେ ଦୁରନ୍ତ କୌଣସି ସତ୍ୟ ? ଥରେ ବିଜେତା ହୋଇଗଲେ ଅନବରତ ବିଜେତା ହୋଇ ରହିବାକୁ ଲାଳସା ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ବିଜେତା ହେବା ଏକ ଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ପରିଣାମ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆବାହନ କରୁଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ଏ ଜାଲୁଆରଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି ସମ୍ଭବ ବରଂ କ୍ଷମାଦିଆଯାଉ ।

ଏ ସହାନୁଭୂତି ତା'ହେଲେ ବିଜିତ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କର ହିଁ ପ୍ରାପ୍ୟ । କାରଣ ରକ୍ତନଦୀ ପହଁରି ସାରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଶତ୍ରୁକ୍ଷୟ ପାଇଁ ଯୋଜନା ବାନ୍ଧି ଚାଲିଥାଏ । ଡେଣା ପୋଡ଼ି-ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପତଙ୍ଗ ଭିତରେ ଅଗ୍ନି ଜଳୁଥାଏ ଏବଂ ସେ ଟାଣିହୋଇ ଚାଲିଥାଏ ନିଆଁରେ ଝାସଦେବାକୁ । ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାତିବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବଙ୍କର ହତ୍ୟା ଦେଖିସାରି ସମସ୍ତ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଗୋଟାଏ ଉତ୍ତପ୍ତ ପରାଜୟ ଭିତରେ ସହିବା ଏକ ଦୁର୍ବହ ଯାତନା । ଚରମ ବିଫଳତା ଭିତରେ ବଞ୍ଚିବାର ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ତେଜନା ତାର ଜିଘାଂସା । ତାହା ମଧ୍ୟ ଆସ୍ତେ ଲିଭି ଆସୁଥିବା ଗୋଟିଏ ସ୍ତିମିତ ଶିଖା । ସେ ସ୍ୱୟଂ ଲିଭିଆସୁଥାଏ । ସେ ବୁଝିସାରିଥାଏ ଯେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ପୁଣି ଥରେ ନିଜକୁ ଜାହିର୍ କରି ନ ପାରିଲେ ବଞ୍ଚିବାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ତା'ର କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ଅଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଲେପ ସେ ବୋଳିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ; ବରଂ ଉରୁ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷ-ନିଶ୍ୱାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଯୁଦ୍ଧର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଦେଖି ଚାଲିଯାଏ । ଯାତନାରେ କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ସତର୍କ ହୋଇଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ନିଶାରେ ହତଜ୍ଞାନ ମଣିଷଗୁଡ଼ିକ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମରିଯାନ୍ତି । ମରିବା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ନିଷ୍କୃତି । ବଞ୍ଚିବା ଏକ ସାଧନା । ଯୁଦ୍ଧ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ । ବିଜେତାଠାରୁ ଏ ପରାଜିତ ଯୋଦ୍ଧାଗୁଡ଼ିକ ଆଦୌ ଭିନ୍ନ ନୁହନ୍ତି । ଉପାଦାନ ଉଭୟଙ୍କର ସମାନ । ଉଭୟେ ଯୁଯୁତ୍ସୁ । ଉଭୟଙ୍କ ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ ଏକ ସମ୍ଭୋଗ । ଜୁଆ ଖେଳରେ ବୁଡ଼ିରହିଥିବା ଖେଳୁଆଡ଼ ପାଇଁ ଏପାଖ ଯେତିକି ଉପଭୋଗ୍ୟ ସେପାଖ ସେତିକି ଆକର୍ଷଣମୟ । ଗୋଟାକୁ ପାଇବାକୁ ସେ ବାରମ୍ବାର ଡେଉଁଥାଏ ଏବଂ ପଡ଼ୁଥାଏ ଅନ୍ୟଟାରେ । ଜିଣିସାରି ଆଉ କିଛି ଜିଣିବାକୁ ନ ପାଇବା ଯଦି ବିଡ଼ମ୍ବନା ହୁଏ, ତେବେ ସବୁ ଆଶା କରି ସବୁ ହରେଇବା କେଡ଼େ ବଡ଼ ବିଡ଼ମ୍ବନା ସତେ !

ଏଣୁ ଯେ କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଯୋଦ୍ଧାଗୁଡ଼ିକ ହୁଏତ ପରାସ୍ତ ଏବଂ ମୃତ, କିମ୍ବା କ୍ଷତବିକ୍ଷତ, କ୍ଲାନ୍ତ ଏବଂ ବିଡ଼ମ୍ବିତ । ତଥାପି ଯୁଦ୍ଧର ଅଗ୍ନି ଲିଭିଯାଏ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ତାହା ଜଳୁଥାଏ । ତାକୁ ଇନ୍ଧନ ଯୋଗାଇ ଚାଲିଥାଏ ଜୀବନ । ସେ ନିଆଁଟିକୁ ଆଦୌ ଲିଭିବାକୁ ଦିଏନାହିଁ । ଶୀତଳ ଆକାଶ ଭିତରେ ଅନେକ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଜାଳିରଖିବା ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ନିୟମ, ଯୌବନର ଉତ୍ତାପରେ ସମ୍ଭୋଗ ଏବଂ ସୃଷ୍ଟି ସହିତ ସଂଘର୍ଷ ଓ ବଳଯୁକ୍ତ ବାନ୍ଧିରଖିବା ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରକାର ନିୟମ । ହୋଇପାରେ ଯେ, ଅଗ୍ନିରୁ ଆକାଶକୁ ଡେଇଁଯିବାକୁ ଯେଉଁ ମଣିଷ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ, ତା' ପାଇଁ ଏ ନିରର୍ଥକ ଜୀବନ ସଂଘର୍ଷ ଗୋଟିଏ ପଶୁବୃତ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯେ ନିବିଡ଼ଭାବରେ ବଞ୍ଚେ, ତା' ସକାଶେ ପ୍ରତ୍ୟେକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ କ୍ଳାନ୍ତ, ଅବସାଦ, ବିଷାଦ ସବୁ କେବଳ ସାମୟିକ ଉପରନ୍ତୁ । ତା'ପରେ ଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ତା'ପରେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ । ଏ ଜାଣୁଅଛନ୍ତି ପାଇଁ ସବୁ ରକ୍ତସ୍ରାବ ପରେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ଭାବନା ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରେମ କଥା

[କୌଣସି ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ]

ସେ ପକ୍ଷୀଟି ନିଆରା । ଏ ଗୋଠରେ ସେ ଆଦୌ ମିଶି ପାରେନାହିଁ । ତା' ଡେଣାରେ ଅନେକ ବିରଳ ଆକାଶର ସ୍ପର୍ଶ । ବହୁ ନିଷିଦ୍ଧ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ସେ ଭ୍ରମିଛି । ତା' ଆଖି-ଯୋଡ଼ିକ ଦାଉ ଦାଉ । ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ ରବ ମିଳେଇ ପାରୁନାହିଁ । ତା' ସ୍ୱରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କ'ଣ ଶୁଭୁଛି । ତାକୁ ସେମାନେ ଶୁଣୁଛନ୍ତି; କୌତୂହଳରେ, ସନ୍ଦେହରେ, ବିଦ୍ୱେଷରେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ଅପରିଚିତ କଥାଗୁଡ଼ିଏ କହୁଛି—ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଆକାଶ କଥା—ନୂଆ ନୂଆ ସୂର୍ଯ୍ୟ କଥା । ତରୁଣ ଚଢ଼େଇ ଗୁଡ଼ିଏ ଡେଣାକୁ ହଲେଇ ତା' ପାଖକୁ ଘେରିଯାଉଛନ୍ତି । ଥଣ୍ଟ ମେଲେଇ, ଆଖି ମେଲେଇ ତା'ର ସେ ଅଦ୍ଭୁତ କାହାଣୀକୁ ପିଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ଆହୁରି ଅନେକ ବୟସ୍କ ପାକଳ ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ପାଖୁ ଆସୁ-ଛନ୍ତି । ଶୁଣୁଛନ୍ତି ଅଜଣା ଅରଣ୍ୟମାନଙ୍କର ଗପ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ପକ୍ଷୀ ଘେରିଯାଉଛନ୍ତି । ଗଛ ଡାଳମାନଙ୍କରେ ବୋଝୋଇ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି । ଆଗ୍ରହ, ସମ୍ମାନ, ସଂଭ୍ରମ, ଭକ୍ତି ଘେରିଯାଉଛି ସେ ନିରୋଳା ପକ୍ଷୀଟିକୁ । ସେ କହୁଛି—ଆଉ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟର କଥା । ଖୁବ୍ ଗମ୍ଭୀର, ଏକାନ୍ତ, ନୀଡ଼ପରି ସନ୍ନିଷ୍ଠ ଓ ଭରପୂର । ପକ୍ଷୀରାଜାର ସୀମାନା ଉପରୁ ତାହା ଦିଶେ । ସେଇଠୁ ସବୁପକ୍ଷୀ ଆସନ୍ତି । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼, ଧଳା କଳା, ହରରଙ୍ଗୀ । ସେଠିକି ଉଡ଼ି ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରିବେ ସେମାନେ । ସେଥିପାଇଁ ଡେଣା ମେଲିବାର ଢଙ୍ଗ ଟିକିଏ ନିଆରା । ଯାକୁ ଝଟି ଅନ୍ୟ ଆକାଶକୁ ପହଁରିଯିବାର ଠାଣି ଟିକିଏ ଅଲଗା । ସେ ବାଟ ଜାଣିଛି, ଗୁହିଁଲେ କଢ଼େଇ ନେଇଯାଇ ପାରିବ । ସୀମା ଝପେଇ ନେଇଯାଇ ପାରିବ ।···ପାଖେଇ ଆସନ୍ତି ତରୁଣ ପକ୍ଷୀ । ଆଠ ଦଶ ବାର । ଦୂରରୁ ପାଖୁଆସନ୍ତି ଅନ୍ୟମାନେ । ଆଗ୍ରହରେ, ନିଷ୍ଠାରେ, ବିଶ୍ୱାସରେ । ହଠାତ୍ ଶାଗୁଣାମାନଙ୍କର ରାଜା ଚକ୍କାର କରେ, ସମଗ୍ର ଗୃଧ୍ରପରିବାର ଚକ୍କାର କରନ୍ତି । ସେ ଖେପ ମାରି ପଶିଆସେ । ଏତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହୁଥିବା ଶୁଆପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଥଚ ବିରଳ ପକ୍ଷୀଟିକୁ ସେ ଦେଖେ । ସଂଧ୍ୟାର ଛାଇପରି ତା' ଡେଣା ମେଲେଇ ସେ ଝୁଲୁଥାଏ । ତ୍ରସ୍ତ ପକ୍ଷୀସମାଜକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶୁଣେଇଲା ପରି କୁହାଟେ—'ଏ ଯାହା କହୁଛି ସବୁ ମିଛ । ଏ ଗୋଟାଏ ଭଣ୍ଡ । ପକ୍ଷୀ ପରଂପରାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ଏ ମୋଟ ଉପରେ ପକ୍ଷୀ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାର ଆମିଷ ଗନ୍ଧ ନାହିଁ । ସ୍ୱା'ର ଚଞ୍ଚୁ, ମାଂଖୁନା । ପଞ୍ଝା ହୁଗୁଳା । ଏ ଆକାଶ ଉପରକୁ ଆଉ କହୁ ନାହିଁ । ମାଟି ନାହିଁ, ଅଲୁଅ ନାହିଁ । ତେଣିକି ପବନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏ ମିଛୁଆ । ସ୍ୱା'ର ମିଥ୍ୟାଚାର ପାଇଁ ମୁଁ ଶାସ୍ତିବିଧାନ କରୁଛି ।'...କୁରାଡ଼ି ଫଳା ଭଳି ଥଣ୍ଟରେ ଶାଗୁଣାମାନଙ୍କର ରାଜା ପ୍ରହାରକରେ । ସୁକୁମାର ବିରଳ ପକ୍ଷୀଟି ଟଳିପଡ଼େ । ଶାଗୁଣା ରାଜାର ପଶ୍ଚାତକୁ ରକ୍ତାକ୍ତ ପକ୍ଷୀଟି ପୁଣି କହେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଶୁଣନ୍ତି · 'ମୁଁ ଅନେକ ଥର ଆସିଛି, ଆହୁରି ଅନେକ ଥର ଆସିପାରେ । ମୁଁ ଏ ମୂର୍ଖ ଶାଗୁଣାଟିକୁ କ୍ଷମାକରୁଛି । ତାକୁ ତୁମେମାନେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମା କର ।' ପକ୍ଷୀଟି ତା'ର ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖିରେ ଅଳ୍ପ ହସୁଥାଏ । ତା'ର ଦୁଇଟା ବିରାଟ ଡେଣାକୁ ଦରମେଲାକରି ଶାଗୁଣା ରାଜା ପୁଣି ଝେଟମାରେ । ତା' ଥଣ୍ଟରେ ପକ୍ଷୀଟିର ହୃତପିଣ୍ଡ ଓଟାରି ହୋଇଆସେ । ଥୋଡ଼ାଏ ରକ୍ତାକ୍ତ ଅନ୍ତ୍ର ଉଲଗ୍ନ ହୋଇଆସେ । ଶାଗୁଣା ରାଜା ନିସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ବସିରହେ; ଗର୍ବରେ, କ୍ରୋଧରେ, ଅଭିମାନରେ । ତା' ଚାରିଆଡ଼େ ଗୃଧ୍ରପରିବାର ସେମିତି ନିସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ବସିରହନ୍ତି ।...ଆମିଷାକ୍ତ, ରକ୍ତାକ୍ତ, କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋଲୁପୀ ଗୃଧ୍ର । ସେ ଅରଣ୍ୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲିଭିଯାଏ ।

ପ୍ରାୟ ଏହିଭଳି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମହାପୁରୁଷମାନେ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ଏହିଭଳି ସେମାନଙ୍କର ନିଧନ ହୁଏ । ସେମାନେ ସାଧାରଣ ମାନଦଣ୍ଡରେ ମାପିହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବଳକା ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ବେଯୋଡ଼, ବେଖାପ ଜଣାଯାଆନ୍ତି । କାରଣ ସେମାନେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟର ବାର୍ତ୍ତା ନେଇ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ଏ ରାଜ୍ୟ ଓ ସେ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ବ୍ୟବଧାନ ଅନେକ । ଏଣୁ ଉଭୟ ଭିତରେ ସେ ହୁଅନ୍ତି ସେତୁ । ଅନେକ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ପନ୍ଥା ମିଳି-ଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଠିକଣାବେଳେ ହତ୍ୟାକାରୀ ବି ଆସିଯାନ୍ତି । ମାନବ-ଇତିହାସରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲିଭିଯାଏ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଏଇଭଳି ଲିଭୁଥାଏ । ତା'ର ଆତ୍ମିକ ମୃତ୍ୟୁରେ ଅନ୍ଧାର ବାରମ୍ବାର ଫେରିଆସୁଥାଏ । ଏଣୁ ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ଅସାଧାରଣ ସହଜରେ ଆସେନାହିଁ । ଆସିଲେ ରହେନାହିଁ । ରହିଲେ ବିରୋଧ ହୁଏ । ବିରୋଧ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ହେଉଥାଏ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅଲଗା ଅଲଗା କକ୍ଷରେ ଘୂରୁଥାଉ । ଆମ କେନ୍ଦ୍ର ଅଲଗା । ଲକ୍ଷ୍ୟ ବି ଅଲଗା । ଏଣୁ ଅମେଳହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପତି ପତ୍ନୀ ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି । ଝଗଡ଼ାହେବା ଏକ ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟାପାର । ସମଗ୍ର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଏ ଝଗଡ଼ାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଉଭୟଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ରଖିଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମ ରେଶମୀ ସୂତାଟିକୁ ବାରମ୍ବାର ରଫୁକରି ନିଖୁଣ ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା । ବନ୍ଧୁତା ସେମିତି, ସୋଦରପଣ ସେମିତି । ମୈତ୍ରୀ, ପ୍ରୀତି, ସୋହାଗ, ସ୍ନେହ ସବୁ ସେମିତି । ଯେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ପଥରରୁ ପଥର ଅଲଗା ରଖେ, ଉଦ୍ଭିଦରୁ ଉଦ୍ଭିଦକୁ ଅଲଗା ରଖେ, ତାହା ଜନ୍ତୁଟିକୁ ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରେ । ସମସ୍ତରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବିଭକ୍ତ କରେ । ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ବିଭେଦ ଆଣେ । ତାହା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏ ଜଗତର ମୌଳିକ ନିୟମ । ସୌରମଣ୍ଡଳି ପରି ଆମେ ଏଠିସେଠି ବୁଣି ହୋଇଯାଉ । ବର୍ତ୍ତୁଳ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଏକାକୀ । ତା'ପରେ ଯେବେ ମାଟି ଭିତରୁ ରସ ଟାଣି ଟାଣି ଚେରକୁ ଚେର ଛୁଇଁଯାଏ । ଆକାଶରେ ପବନ ପିଇ ପିଇ ଡାଳକୁ ଡାଳ ଛୁଇଁଯାଏ । ଚମକିଲା ପରି ଆମେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରୁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ସ୍ତରର ସତ୍ୟ । ଆମେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୋହୁଁ । ଆମେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ଆମେ ଏକତ୍ର । ରହସ୍ୟରୂପେ ଅନୁଭବ କରୁ । ତାକୁ ଭଲପାଉ । ତାକୁ କହୁ 'ପ୍ରେମ' । ତାହା ବିରୋଧକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ । ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ । ମୃତ୍ୟୁକୁ ମଧ୍ୟ ଡେଇଁ ଚାଲିଯାଏ । ପ୍ରେମ ଜଡ଼ିତ କରେ, ଆଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରେ, ସୃଷ୍ଟି କରେ । ବହୁତ୍ୱରୁ ଏକତ୍ର ଆଡ଼କୁ ସେ ଟାଣିନିଏ । ଏ ଜଗତର ନିରାନନ୍ଦରୁ ଅନ୍ୟ ଜଗତର ଆନନ୍ଦ ଆଡ଼କୁ କିଛି ବାଟ ବଳେଇନିଏ । କେହିଜଣେ ଋଷି ମହାପୁରୁଷ ତା'ର ବିପୁଳତମ ରୂପକୁ ଦେଖି କହନ୍ତି ଯେ, ଯାହା ଏକ ତାହା ହିଁ କେବଳ ସତ୍ୟ । ଏ ବିବିଧ ବିଶୁଦ୍ଧ ରୂପଗୁଡ଼ିକ ସେଇ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଆତ୍ମାର ଆଭାସ ମାତ୍ର । ତସ୍ୟ ଭାସା ସର୍ବମିଦଂ ବିଭାତି ।

ବିରୋଧକୁ ଭୁଲି ନ ଗଲେ ପ୍ରେମ କରି ହୁଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବିରୋଧକୁ ଭୁଲିଯିବା ଅର୍ଥ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ହରାଇବା ନୁହେଁ । ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ନ ରହିଲେ, ଦ୍ୱୈତ ନାହିଁ ଏବଂ ଅଦ୍ୱୈତରେ ପ୍ରେମ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ଅନୁଗତ ପ୍ରାଣୀହିଁ ପରସ୍ପରକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ବେଯୋଡ଼କୁ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ଖାପ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଯେପରି ଦୁହେଁ ମିଶିଗଲେ ଏକତ୍ୱର ଭ୍ରାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଏ । ଉଭୟର ସଂଯୋଗରେ ଆଉ ଏକ ସଂହତ ବୃହତ୍ତର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଏ ।

ଏ ସଂଯୋଗ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିନ୍ତୁ ସମାନ ଅନୁପାତରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ଧରି-ଯାଉ, ପଥରର ଦୁଇଟି ବର୍ତ୍ତୁଳ ଗୋଲକ । କୌଣସି ସାଧାରଣ ଭୂମି ଉପରେ ସେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବିନ୍ଦୁରେ ଛୁଇଁଦେଇ ଉଭାହୋଇପାରନ୍ତି । ପେଟୁଆ, ନିଦା ଗୁମାନରେ ଭରପୂର ଦୁଇଟି ବ୍ୟକ୍ତି । ଯେ ଯାହା ଓଜନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥାନ୍ତି । ସରକାରୀ ପାରିଭଡ଼ିଆ ଘରେ ରହୁଥିବା ଦୁଇଟି ଅସଂପୃକ୍ତ ପଡ଼ୋଶୀ । ଦୈବାତ୍ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କାନ୍ଥକୁ ଉଭୟେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି ସିନା, ନ ହେଲେ କେହି କାହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଝଡ଼ିପଡ଼ିଲେ ଅନ୍ୟଟିର କିଛି ଯାଏ-ଆସେ ନାହିଁ । ନତୁବା ଧରିଯାଉ, ଭଡ଼ାଟିଆ ମଟର ଗାଡ଼ିରେ ଅଷ୍ଟମ ଯାତ୍ରୀ । ସହଜରେ ସେଥିରେ ଛଅଜଣ ମାତ୍ର ଯିବା କଥା । ବସନ୍ତି ଆଠଜଣ । କେହି କାହାକୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି-ନାହିଁ । ଚିହ୍ନିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତଥାପି ପରସ୍ପର ଉପରେ ଲଦାଲଦି ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି । ଜଣେ ଆରଜଣକୁ କହେ 'ଟିକିଏ ଘୁଞ୍ଚନ୍ତୁ' । ସେ ଜଣକ ଘୁଞ୍ଚିବାର ପ୍ରୟାସ କରେ । ଇଞ୍ଚେ ଦୁଇଇଞ୍ଚ ସ୍ଥାନ ବଳିଗଲେ ଅଷ୍ଟମ ଯାତ୍ରୀ ନିଜକୁ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତି । ଫଳରେ କିଏ ଆଗରେ ଖସିପଡ଼ିଲା ପରି ଲଖିରହେ । କିଏ ବା ପଛରେ ଲେସି ହୋଇଯାଏ, ହାତଗୋଡ଼ଗୁଡ଼ିକର ସନ୍ଧାନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଭଳି ପରସ୍ପରର ଓଜନ ଓ ଗନ୍ଧକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ଘୁଞ୍ଚାଘୁଞ୍ଚି ହୋଇ ଏ ଯାତ୍ରାଟା ଚାଲିଯାଏ । ଆଉ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜଣଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେଇ ମାତ୍ରାରେ ନିଜକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଇ ବ୍ୟକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଠୋସ୍ ଚଉଖୁଣ୍ଟିଆ ଇଟା ନୁହନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ସେ ସମସ୍ତ ପାଇଁ ନରମା ରବର କଣ୍ଢେଇ । ଭିଡ଼ ଭିତରେ କାହା ପେଟ ଚପିହୋଇଯାଏ, କାହା ମୁହଁ ଟୋଲେଇ ଯାଏ; କିନ୍ତୁ ନୂଆ ଜାଗାରେ ଆଠଜଣ ତ ବସିଯାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସହିଯାଆନ୍ତି । ...କିମ୍ବା ଧରିଯାଉ କଞ୍ଚାମାଟିରେ କୁମ୍ଭାରର ଟିପ । ଯେଉଁ ବାଟେ ଚାହିଁଲେ ସେ ତା' ଟିପଟିକୁ ମଡ଼େଇ ଦେଇପାରେ । ମାଟିପିଣ୍ଡଟି ସେଇବାଟେ ନଇଁଯାଏ । ବଙ୍କେଇଯାଏ । ଟିପ କାଢ଼ିନେଲେ ମଧ ତା'ର ଖୋପଟି ଲିଭିଯାଏ ନାହିଁ । ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ । ଏକଜଣଥିଆ, ମନୁଆ ମାଲିକଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞାବହ ଭୃତ୍ୟ ପରି ।

ସେଇ ମାଟିପିଣ୍ଡ ଭଳି ମଣିଷଗୁଡ଼ିକ ଖୋପକୁ ଚାହିଁ ରୂପ ନେଇଯାଇ ପାରନ୍ତି । ଯେ-କୌଣସି ପରିବେଶରେ ସେମାନେ ମିଶିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ସେମାନେ ବିରୋଧ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେଞ୍ଚୁଆ ଭଳି ସେଗୁଡ଼ିକ ଅମେରୁଦଣ୍ଡୀ ପ୍ରାଣୀ । ଜାହିର୍ କରି ଭଳି ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ । ଲେସେଡ଼ିଆ ଅଣସୁରୁଖିଆ ଲେଟଙ୍ଗଡ଼ଗୁଡ଼ିଏ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ସମ୍ମାନ ଦାବୀ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଏଠି ନାହିଁ । କାଞ୍ଚ ଭଳି କଦା ଆଉ ମଜବୁତ୍ ଠିଆ ନ ହେଲେ ଏଠି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନା'ଟିଏ ମଧ ମିଳିବା ଦୁଷ୍କର । ଏଣୁ ଯେ ସବୁ ଖୋପରେ ଝୁଣ୍ଟି-ହେଲି ଭଳି ନରମା, ସେ କେବଳ ଟେମ୍ପାଏ ଅନାମଧେୟ କାଦୁଅ । ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହେଁ । ତା'ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ କିଛି ନାହିଁ । ସବୁକ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ନିର୍ବିରୋଧ ଚଳିଯିବା ବିସ୍ମୃରରେ ସେ ନିଜକୁ ଏମିତ ପରିସ୍ତ କରି ବସିଥାଏ । ସେ ଗୋଟାଏ ନିହାତି ଦୁର୍ବଳ, ନିହାତି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ-ସ୍ୱାର୍ଥର ମଣିଷ । ଗଳିପଶି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚିଯିବା ତା'ର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ବିରୋଧକୁ ସେ ଭୟ କରେ । ତାକୁ ଜୟ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ଏଇ ମୌଳିକ ବିରୋଧକୁ କିନ୍ତୁ ଜୟ କରିଯାଇପାରେ । ଶୀତ ରାତରେ ନିଜ କମ୍ବଳକୁ ଅଧେ ଆଉ ଜଣକୁ ଘୋଡ଼େଇ ଦେଲାବେଳେ, ସ୍ଥିତଥାଳିରୁ ପ୍ରଥମ ପିଣ୍ଡଟି ଶୁଆକୁ କିମ୍ବା ବିରାଡ଼ିକୁ ଖୁଆଇଦେଲାବେଳେ ନିରୁଜ ସ୍ୱାର୍ଥଟି ପାଖୁଡ଼ା ମେଲି ମୁକୁଳିଯାଏ, ବିକେନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇଯାଏ, ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଏ । ନିଜକୁ ଭଲପାଇଲା ଭଳି ଆଉ ଜଣକୁ ମଧ ଭଲପାଇହୁଏ । ଭଲପାଇଲାବେଳେ ବିରୋଧ କରିହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରେମରେ ବିରୋଧ ଧୋଇହୋଇଯାଏ । ଏଣୁ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରେମର ମଣିଷଙ୍କୁ ନେଇ ପରିବାର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । କିଛି କିଛି ପ୍ରେମ ଦେଲେ କିଛି କିଛି ପ୍ରେମ ମିଳେ । ସାମାଜିକ ଜୀବଟିଏ ଏଇମାତ୍ର ମୂଳଧନରେ ଏକାଠି ରହିବାର ଯୋଜନା କରେ । ଏକାଠି ରହିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ହିଁ ସଭ୍ୟତା । ସବୁ ପ୍ରକାର ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ପରସ୍ପରକୁ ସହିଯିବାର ପାରିଲା-ପଣ ହିଁ ସଦାଚାର । ପ୍ରେମ ହିଁ ସାମର୍ଥ୍ୟ । ଅନ୍ୟର ପୀଡ଼ାରେ ବ୍ୟଥିତହେବା ପ୍ରେମର ଲକ୍ଷଣ; ବୈଷ୍ଣବର ଲକ୍ଷଣ । ସମସ୍ତ ଜୀବଯାତନାକୁ ଅନୁଭବିପାରୁଥିବା ମହାପୁରୁଷ ହିଁ ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ପ୍ରେମର ଦିବ୍ୟରୂପ ହିଁ ତାଙ୍କର କରୁଣା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପବନ ପରି ନିର୍ବିରୋଧ ଏବଂ ଆକାଶ ଭଳି ବନ୍ଧନହୀନ ହେବା ମଣିଷଟି ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତା'ର ଚେତନାରେ ସେ କ୍ରମଶଃ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଯାଇପାରେ । ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର କୋଟି କୋଟି ମଣିଷର ଯାତନାର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ ସେ ହୃଦେ ଧାରଣ କରିପାରେ । କିନ୍ତୁ ତା'ର ମଧ୍ୟ ଦିଗ୍‌ବଳୟ କଳ୍ପିତ ହୁଏ । ବିରୋଧ ଆଉ ଗୁଡ଼ାଏ ମଣିଷଙ୍କ ପାଖରେ । ତା'ପରେ ହୁଏତ ସମସ୍ତ ମାନବଜାତିକୁ ସେ ତା'ର ରୋମେ ରୋମେ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ଧାରଣ କରେ ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ, ଜଡ଼ଚେତନାର ଏ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀଟିକୁ । ଆଦରରେ ଏବଂ ପରମବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ହୁଏତ ତା' ପାପୁଲିରେ ପୃଥିବୀକୁ ମୁକ୍ତାଫଳଟିଏ ପରି ସେ ଧାରଣ କରେ; କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ପଞ୍ଜୁରୀରେ ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରେମଚେତନା ଜାଗ୍ରତ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଝିଙ୍କିପଡ଼େ । ତା' ପୂର୍ବରୁ ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପକ୍ଷୀଟି ନୂତନ ଆକାଶର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଉଥାଏ ଅବିଶ୍ୱାସର ବିରୋଧକୁ ହିଁ ପ୍ରେମ କରୁଥାଏ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ଝିଙ୍କିପଡ଼ୁଥିବା ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ବସିଥାଏ ଭଲ ପାଇବାର ଅଶ୍ରୁ ଦେଇ । ଆଶ୍ଳେଷ ଦେଇ ସେ ଶତ୍ରୁଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସେ କ୍ଷମା କରେ, ପ୍ରେମ କରେ; କିନ୍ତୁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟଭାବରେ ସେ ଲିଭିଯାଏ ଏବଂ ସୃଷ୍ଟି ଲିଭିଯାଏ ପୁଣି ଥରେ ଏ ଆଦିମ ଅରଣ୍ୟରୁ ।

ନିନ୍ଦୁକ ପରିଚୟ

ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସେ ହତଭାଗାକୁ କ୍ଷମା ଦିଆଯାଉ । ସେ ମାନବଇତିହାସର କଳଙ୍କ । ସେ ଖଳ, ସେ ଦୁର୍ମୁଖ ଓ ବିଷାକ୍ତ । ସେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସତ୍ୟର ଅପମାନ କରିଆସିଛି । ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ହତ୍ୟା କରିଆସିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାକୁ ସେ ଦଂଶନ କରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୌରବକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରେ । ଯେକୌଣସି ବିମଳ ଉତ୍କ୍ରାନ୍ତି ତାର ଅସହ୍ୟ । ସେ କୃତଘ୍ନ, ସେ ଅନୁଦାର, ସେ କ୍ଷୁଦ୍ର । ତା' ସକାଶେ ମଣିଷଜାତି ଲଜ୍ଜିତ ହେଉଥାଏ, ଲାଞ୍ଛିତ ହେଉଥାଏ; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରତିକାର କରିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ଘୃଣା କରି-ଚାଲିଥାଏ, ଅପବାଦ ରଟାଇଚାଲିଥାଏ । ପୃଥିବୀରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁଣ୍ୟାତ୍ମାର ଚରିତ୍ରକୁ ସେ ଦୂଷିତ କରି ଚାଲିଥାଏ । ସେ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଚିରନ୍ତନ ବାସକରେ । ସେ ଛଦ୍ମପୁରୁଷ । ସେ ରାହୁ । ଆପଣଙ୍କର ବର୍ତ୍ତୁଳ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ତା'ର ଖାଦ୍ୟ । ସେ ଗ୍ରାସ କରେ, ଅପମାନିତ କରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ଏବଂ ଉତ୍ୟକ୍ତ କରେ । ସେ ଧୂର୍ତ୍ତ, ସେ ଶଠ, ସେ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରିୟତମ ଚିତ୍ରପଟରେ କାଦୁଅ ଛାଟିଦିଏ । ଆପଣଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତରେ ଚଲାପଥଟିକୁ କଣ୍ଟକାକୀର୍ଣ୍ଣ କରିଦିଏ । ବିଷଦଗ୍‌ଧ କରେ ଆପଣଙ୍କର ସୋହାଗମୟ, ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟ ଜୀବନ । ମହତ୍ ପୁରୁଷମାନେ ଦିବ୍ୟଭୂମିରୁ ମଧୁ ସଞ୍ଚୟ କରି ଏ ପୃଥିବୀକୁ ରସସିକ୍ତ କରିଦେଲେ, ସ୍ୱପ୍ନମଣ୍ଡିତ କରିଦେଲେ, ବିରାଟ ଏବଂ ମହାର୍ଘ ଉପହାର କିଛି ଦେଇଦେଲେ ହଠାତ୍

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହାର ଦଂଶନ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୃତଘ୍ନ କରିପକାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ କରିଦିଏ । ନିନ୍ଦା ଅପବାଦ ଏବଂ କୁତ୍ସାର ଅଜସ୍ର କାଳିମା ବର୍ଷାକରି ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରିପକାଏ । ସେ ତାକୁ ଦେଖି ଦୁଃଖିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାକୁ କିନ୍ତୁ ସମକକ୍ଷ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବୋଲି କେବେ ସ୍ୱୀକାର କରିନାହାନ୍ତି । ତାକୁ ବରଂ ଉକ୍ତାନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ କ୍ଷମା କରିଆସିଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସେ ଅଧମକୁ ଆଉ ଥରେ କ୍ଷମା ଦିଆଯାଉ ।

ଏ ଖର୍ବ ମଣିଷର ବାମନ-ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଘୋର ହୀନମନ୍ୟତା ଭିତରେ ସଢ଼ିଯାଉଥାଏ । ସେ ବୁଝିପାରୁଥାଏ ଯେ ତା'ର ସେପରି କିଛି ମହତ୍ତ୍ୱର ସମ୍ଭାବନା ଆଉ ନାହିଁ । ସେ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ସଫଳତା ଆଶା କରୁଥାଏ । କିଛି ବିଜୟ ଗୌରବ, କିଛି ତୃପ୍ତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଆଶା କରୁଥାଏ । ପ୍ରତିଷ୍ପର୍ଦ୍ଧା କଲା ଭଳି ସାମର୍ଥ୍ୟ ତାର ନ ଥାଏ; ସେ ବରଂ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହାରିଯିବାର ବିଫଳତା ହିଁ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ଏଣୁ ସେ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇଉଠେ । ଈର୍ଷା ଅସୂୟାରେ ଜଳି ଜଳି ଅଙ୍ଗାର ହୋଇଯାଏ ଖୋଜିବୁଲେ ସାପ ପରି କେମିତି କାହାକୁ ଦଂଶନ କରିବ । ମଣିଷଚରିତ୍ରରେ ଏହିଠାରେ ଘୋର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦେଖାଦିଏ । ତାର ଆତ୍ମାର ପରିସର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ତାକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ମଳିନ; ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଯାଏ କଳଂକିତ । ତା' ଆଖି ଉପରେ ଧୂଆଁ ମଡ଼େଇ ହୋଇଯାଏ ସବୁ କିଛି ସୁନ୍ଦର, ଶୋଭନ ମୂଲ୍ୟ ଲିଭିଯାନ୍ତି । ସେ ନିଜେ କୁତ୍ସିତ ହୋଇଯିବାରୁ ତା'କୁ ସବୁ କୁତ୍ସିତ ଦେଖାଯାଏ । ତା' ମୁହଁରୁ ଲିଭିଯାଏ ସତ୍ୟ । ବାକ୍ୟରୁ ଖସିପଡ଼େ ଶାଳୀନତା । ସେ କେବଳ ମିଥ୍ୟାର ବିଷ ଉଦ୍‌ଗାର କରେ । ଅଭଦ୍ର ଅପପ୍ରଚାର କରେ । ସେ ହୋଇଯାଏ ବିକୃତ, ବିକଳାଙ୍ଗ, ବିଭ୍ରାନ୍ତ । ତା'ର ଏକମାତ୍ର ଉପଜୀବିକା ମିଥ୍ୟା । ଏକମାତ୍ର ଆନନ୍ଦ କୁତ୍ସା । ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ତା'ଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱର ବ୍ୟକ୍ତିଟିକୁ ପରାସ୍ତ କରିବାର ଆନନ୍ଦ ସେ ଲାଭ କରେ । କୋଢ଼ି ଭଳି ସେ ଅହରହ ଖୋଜୁଥାଏ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ କରିବାକୁ । ସେଇଥିରେ ତା'ର ଆନନ୍ଦ, ସେଇଥିରେ ତୃପ୍ତି । ଏ ନିନ୍ଦୁକଟି କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାର୍ଥପର ନୁହେଁ । 'ଇଆଗୋ'ର—କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଚାହେଁ ଏ ସୁନ୍ଦର ସଂସାରଟି ଭାଙ୍ଗିଯାଉ । ନିଷ୍ଠୁରଙ୍କ 'ଡେସ୍‌ଡ଼ିମୋନା'ଗୁଡ଼ିକୁ ତୋଟି ଚପି ହତ୍ୟା କରାଯାଉ । ପାହାଡ଼ ପରି 'ଅଥେଲୋ'ଗୁଡ଼ିକ ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇଯାନ୍ତୁ । ମଣିଷ ଚରିତ୍ରରୁ ସବୁ ଶୀର୍ଷ ଝଡ଼ିପଡ଼ୁ । ପୃଥିବୀ ପରିଣତ ହୋଇଯାଉ ନର୍ଦ୍ଦମାରେ, ଯେଉଁଠି ଗୁଡ଼ିଏ କୀଟ ହିଁ ନିର୍ବିରୋଧ ବସବାସ କରିପାରିବେ । ଯାହାର ମନପ୍ରାଣ ଏପରି ରୁଗ୍‌ଣ, ଯାହାର ଦିଗ୍‌ବଳୟରୁ ଆଲୋକ ଲିଭିଯାଇଛି, ସେଭଳି କ୍ଳୀବ ପ୍ରାଣୀଟିକୁ ବରଂ ଦୟା କରାଯାଉ । ତାର ଦଂଶନ ସତ୍ତ୍ୱେ ତାକୁ କ୍ଷମା ଦିଆଯାଉ । ସେ ଆକାଶକୁ ଛେପରେ ପୋତି ପକାଇବାକୁ ଯାଇ ପରିଶେଷରେ ନିଜ ଛେପର କବରରେ ଶୋଇଯାଏ । ତା'ର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ଯେ ସେ ଆକାଶକୁ ପରାସ୍ତ କରିଛି । ତାକୁ ସେ ସ୍ୱପ୍ନରୁ ଜାଗ୍ରତ କରାନଯାଉ; ବରଂ ସେ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ବାମନ ପାଇଁ କିଛି ସମବେତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଉ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭସ୍ମଙ୍କର ଘୃଣା ନକଲେ ଜଣେ ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ହୁଏତ ଇଚ୍ଛା କରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଘୃଣା କରିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଦହନର ପୀଡ଼ା । ସେଥିରେ ଅନେକ ଉତ୍ତାପ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ପ୍ରେମରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଉତ୍ତାପ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ନିନ୍ଦାପବାଦ ଏକ ବିଳାସ । ସେଥିରେ ସତ୍ୟର ଯଥେଚ୍ଛା ଅପଳାପ ହେଉଥିବାରୁ ମନଇଚ୍ଛା ଅତିରଞ୍ଜନର ଅବକାଶ ଥିବାରୁ, ନିନ୍ଦୁକ ସେଥିରୁ ପ୍ରଚୁର ତୃପ୍ତି ଲାଭକରେ । ଯେତେବଡ଼ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ତା'କୁ ଗୋଟାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହେୟଜ୍ଞାନ କରି ତାକୁ ଦ' କଡ଼ାର କରିଦେବା ପାଇଁ ନିନ୍ଦୁକ ସମର୍ଥ । ଏଣୁ ମିଛ କହିବା ପାଇଁ ତା'ର କୁଣ୍ଠା ନାହିଁ । ସେଥିରେ ସେ ବିଜୟର ଗର୍ବ ଏବଂ ଉଲ୍ଲାସ ଲାଭ କରେ । ତା' ଭଳି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିଷଟିଏ ତା' ଅପେକ୍ଷା ଢେର୍ ବଡ଼ । ବ୍ୟକ୍ତିଟିକୁ ଏତେ ସହଜରେ ପରାଭୂତ କରିବା କିଛି କମ୍ କଥା ନୁହେଁ । ପାଞ୍ଚଜଣ ସମଗୋତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେଇ ସେ ଗୋଟିଏ ଏକାନ୍ତ ଆସରରେ ଆରମ୍ଭ କରେ— "ଆହେ ଶୁଣିଲଣି, ତୁମର ସେ ଯେଉଁ ବଡ଼ଲୋକ !—ଆଜି ସେ ଠେକିଏ ମଦ ପିଇବାର ଜଣାଗଲା । ମୋର ଖୋଦ୍ ମଉସା ହାଟରୁ ଶୁଣି ଆସି କହୁଥିଲେ । ମୁଁ ଜାଣେ ପରା, ସବୁ ଶଳେ ସେମିତି ! ତୁମର ଯେତେ ଯେତେ ସାଧୁପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ ଭଣ୍ଡ । ସେ ଯେଉଁ ତୁମର ବିବେକାନନ୍ଦ ଆଉ ସେ ଅରବିନ୍ଦ, ଯେତେ ସବୁ ସାନବାବା, ବଡ଼ବାବା, ମଝିଆଁବାବା —ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖେଇ ଲୁଚେଇ ରଖିଥିଲେ । ତୁମର ସେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ସେ ପରା ପକ୍କା ଗୁଜୁରାଟୀ ବଣିଆ ! କଣ ସୁବିଧା ଦେଖି ଦେଶଟାକୁ ଦେଲା ବିଗାଡ଼ ।···ଆଉ ଏତେ ଯେତେ ସବୁ ଏମାନେ—ସମସ୍ତେ କିଏ ଖୁଣ୍ଟ ତ କିଏ ଚୋର । ସଚ୍ଚୋଟ ଲୋକଙ୍କର ପରା କେବେବେଳେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ନ ହେଲେ କ'ଣ କିରାଣୀରୁ ଘୂଷୁରି ଘୂଷୁରି ମୁଁ ଏ ଯାଏଁ ମାଡ଼ିଆସିଥାନ୍ତି ।" କିମ୍ବା କହିପାରେ—"ସେ ଯେଉଁ ଲୋକ ତୁମର ସ୍କୁଲ କରିଦେବ ବୋଲି କହୁଛି, ତୁମେ ତା' ଭିତର କଥା କଣ କିଛି ଜାଣିଲଣି ? ସେ ହେଲା ପୁରୁଣା ଚୋର । ପକ୍କା କଳାବଜାରୀ । ତା'ର ବ୍ୟବସାୟ ନଥାଉ, ଲୁଚ୍ଚୋରି ସବୁ ଚାଲୁଥିବ । ତା' ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ନ ଥିଲେ ସେ କଣ ତୁଚ୍ଛାରେ ତୁମ ପାଇଁ ଦେଶସେବା କରୁଛି । ମୁଁ ପରା ନିଜେ ଜାଣିଛି, ସେ ପଇସା ଖାଏ । ସେ ଯାହା ସବୁ କହେ, ସେଥିରୁ ତୁମକୁ ଦିଏ । ସେ ଗୋଟିଏ ପେଶାଦାରୀ ବକ୍ତା । ଯାହା କହେ ସବୁ ଗୁଡ଼ାକ କଞ୍ଚା ମିଛ । ମୁଁ ପ୍ରମାଣ କରିଦେବି ସବୁ ମିଛ । ସେ କଣ କିଛି ଜାଣେ ? ସେଥିରେ ତୁମେମାନେ କାହିଁକି ତୁଚ୍ଛାଟାରେ ମାତିଛ । ବନ୍ଦ କର ।"

ଆମର ସ୍କୁଲ ଦର୍କାର ନାହିଁ । ସେହିପରି ଯେତେ ସବୁ ଉନ୍ନୟନ ଯୋଜନା, ଯେତେ କିଛି ନୂଆ ପରିକଳ୍ପନା, ସବୁ ସେ ଭୁସୁଡ଼େଇଦିଏ । ତଳେ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ବୋମା ଖଞ୍ଜିଦେବାରୁ ସବୁ ସହଯୋଗ, ସମସ୍ତ ଉତ୍ସାହ ତୁଗୁଲା ହୋଇଯାଏ । ସେଥିରେ ତାର ପରମ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ତା'ପରେ ଅନେକ ଦିନଧରି ସେ ବିଷୟରେ ବାହାଦୁରୀ ନେବା ମଧ୍ୟ ତା' ଜୀବନର ଚରମ ସଫଳତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏମାନେ ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବରେ କଳ୍ପନା-ବିଳାସୀ । ସେଥିପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । କୁତ୍ସା-ପରିଷଦର ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବୈଠକ ସକାଶେ ରାତିର ପ୍ରଥମ ପ୍ରହର ହିଁ ଅତି ପ୍ରଶସ୍ତ । ସ୍ଥାନଟି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେ କୌଣସି ଜଣଙ୍କର ନିଭୃତ କକ୍ଷଟିଏ ହେଲେ ଆହୁରି ଉତ୍ତମ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ଯେ ନିନ୍ଦୁକମାନେ ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସ୍ତାବକ ମଧ୍ୟ । ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରଥମେ କିଛି କିଛି ସ୍ତୁତିବନ୍ଦନା ଶୁଣାନ୍ତି । ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ବାମନ-ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଫୁଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ଏହିପରି ଉପଚାରର ପରେ ସେମାନେ ଏକେ ଏକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅସାଧାରଣ ମାନବର ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି । ତୁଳସୀ ପରି ଶୁଦ୍ଧ । ନେପୋଲିଅନ୍ ପରି ବୀର । ବ୍ୟାସ ପରି ବିଜ୍ଞ । ସିଂହ ପରି ସାହସୀ । ଏହିପରି ସ୍ଫୀତ ସ୍ୱଭାବମାନରେ ଧରାକୁ ସରାଜ୍ଞାନ କରିବାର ମନୋଭାବ ସ୍ୱତଃ ଆସିଯାଏ । ତା'ପରେ ମିଥ୍ୟାର ପେଡ଼ିଟିକୁ ଫିଟେଇ ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ମଝିରେ କୌଣସି ତଥାକଥିତ ମହତ୍ତ୍ୱର ଚରିତ୍ରଟିକୁ ରଖି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୀରତ୍ୱର ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଆଘାତ କରାଯାଏ । ଯେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆବେଗର ସହିତ, ସ୍ୱରରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ଅତି ପ୍ରାଞ୍ଜଳଭାବରେ ମିଛ କହିପାରିଲା, ସେ ସେହି ସଂଧ୍ୟାର ପ୍ରଧାନ ନାୟକ । କରତାଳି, କରମର୍ଦ୍ଦନ ଏବଂ ଜୟଜୟକାର ଭିତରେ ଅନ୍ୟମାନେ ତା'ର ସ୍ଥାପତ୍ୟଟିକୁ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ କିଛି କିଛି ମଣ୍ଡନ କରିଦିଅନ୍ତି । ସେ ସ୍ମିତ-ମୁଖରେ କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧର ବିଜେତା ପରି ବସିରହେ । ସମସ୍ତେ ମିଶି କଳ୍ପନା କରନ୍ତି ଯେ ପୁଣ୍ଡ୍ରାଏ ବାଘୁଆ ବିରାଡ଼ିଙ୍କ ମଝିରେ ରକ୍ତାକ୍ତ ମୂଷାଟିଏ ପରି ସେ ବଡ଼ଲୋକଟି ଛଟପଟ ହେଉଛି । ତାଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ପ୍ରଭୂତ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ସେଇଠୁ ସେମାନେ ସେ ଭଳି ବିଜୟ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ କିଛି କିଛି ନିଶାସେବନର ଅଭ୍ୟାସ ଥାଏ । କିଛି ଦେଶୀ କିମ୍ବା ବିଦେଶୀ ପାନୀୟ ନ ମିଳିଲେ ଅନ୍ତତଃ ଦୁଇ ଚିନ 'କଲି' ଗଞ୍ଜେଇରେ ବି ଚଳେଇ ନିଆହୁଏ । ତେଣିକି ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଘୋର ଅଶ୍ଳୀଳ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆସ୍ତେ ଓହ୍ଲେଇଯାଆନ୍ତି ନିରାବରଣ ଯୌନଚର୍ଚ୍ଚା ଭିତରକୁ । ଅନେକ ଦ୍ରୌପଦୀ ସେଥିରେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ବିବସ୍ତ୍ରା ହୁଅନ୍ତି । ବହୁ ମାନନୀୟା ମହିଳାଙ୍କର ଯୌଥ-ସମ୍ଭୋଗ ଅତି ବିଶଦ ଭାବରେ ସଙ୍ଘଟିତ ହୁଏ । ରାତି ଆଗେଇ ଗଲେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥାରେ, କିନ୍ତୁ ଅନେକ ପରିତୃପ୍ତି ନେଇ, ସେମାନେ ଗୁମ୍ଫାରୁ ନିର୍ଗତ ହୁଅନ୍ତି । ବିଷ ଚଢ଼ିରହିଥାଏ ସେମାନଙ୍କର ଚୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଦିବାଲୋକରେ ସେମାନେ ପୁଣି କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଯାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଲୁଚେଇ ନିଅନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନଖ ଏବଂ ଦାନ୍ତ । କିନ୍ତୁ ବେଳ ପଡ଼ିଲେ ସଜ ଉଣ୍ଡି ପରିଷଦର ପ୍ରଚୁର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କିଛି କରିନିଅନ୍ତି । ଧରାଯାଉ କୌଣସି ଛକ ଉପରେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମିଶି ସେଇଦିନ ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା କୌଣସି ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନା ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଛନ୍ତି । ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ଖରାଦିନେ ପାଣିର ଅଭାବ କିପରି ମେଣ୍ଟିଯିବ ଏବଂ ସେମାନେ ବଞ୍ଚିଯିବେ —ଏଇ ଚିନ୍ତାରେ ବିଭୋର ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିଛି ସମୟ ରହି,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେମାନଙ୍କର ହାଓ୍ୱା ବାରିସାରିଲା ପରେ, ନିନ୍ଦୁକଶିରୋମଣି ଅଳ୍ପକରି ଅତି ରହସ୍ୟ-ଜନକ ଭାବରେ ହସିଦିଅନ୍ତି । ସେଥିରେ ସୂଚନା ମିଳିଯାଏ ଯେ ସେ କିପରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅବୋଧ ସରଳତା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଦୟା କରୁଛନ୍ତି । କିପରି ସେ ଅନେକ ଅଜ୍ଞାତ ତଥ୍ୟ ସବୁ ଜାଣିଛନ୍ତି, କିପରି ସେ ଅତି ଭଦ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଅଳୀକ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବାଧା ଦେବାକୁ କିଛି କୁଣ୍ଠିତ, ଇତ୍ୟାଦି । ଏତିକରେ ସେ ସେଇ ଚର୍ଚ୍ଚା-ମଣ୍ଡଳୀର କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଚାଲିଆସନ୍ତି । ହସଟିକୁ ଦୋହରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଫଳରେ ସମସ୍ତଙ୍କର କୌତୂହଳ ବଢ଼ିଯାଏ । ସବୁଆଡ଼ୁ ପ୍ରଶ୍ନ ହୁଏ କଣ, କିଏ, କିପରି ? ସେ ତେଣିକି ସର୍ବ-ଜାଣ ମୁଦ୍ରାରେ କହନ୍ତି, "ଆପଣମାନଙ୍କୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ଏ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ଭିନ୍ନ ରକମ ଶୁଣିଛି ।" ଅଳ୍ପ ରହି କୌତୂହଳକୁ ତେଜିଦେଲା ପରେ ପୁଣି କହନ୍ତି, "ଏଗୁଡ଼ାକ ଆଜ୍ଞା ସବୁ ଫାର୍ସ ଚାଲିଛି । ଏମିତି କେତେ କଥା କୁହାଯାଉଛି; ଖାଲି ମିଛ । ଏତିକି ଟିକିଏ ଚଖେଇଦେଲେ ଆପଣ-ମାନେ ତ ତୁନିପଡ଼ିଯିବେ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ—ମୁଁ ଆଜ୍ଞା ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜାଣେ । ସେ ଇଞ୍ଜି-ନିଅର, ସେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର, ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ମୋ ଲୋକ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ସବୁ ଭିତର ଖବର ଜାଣେ । ସବୁ ଖାଲି ଠକ । ଅମୁକ ଜାଗାରେ ସମୁକ ଜାଗାରେ ସେ ଲୋକ ପରା—ଏମିତିକି ସେମିତି କରିଥିଲା ।" ...ଏଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରାୟ ଅକଥ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଏବଂ ତାହା ମିଛ ହୋଇଥିବାରୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ କେବଳ ଠାର ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସେଇ ଧାରାରେ ଆମୂଳଚୂଳ ଯେତେ ଉଦାର ଶାସକ ଏବଂ ସଚ୍ଚୋଟ କର୍ମୀ ସେ ଯୋଜନାରେ ସଂପୃକ୍ତ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଆଲକାତରାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଲେପ ଲଗେଇ ଦେଇ କେତେବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସେ ଖସି ପଳାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ନଦୀବନ୍ଧଗୁଡ଼ାକ ଫାଟିଯାଏ । ତାକୁ ଯୋଡ଼ିବା ଏକ ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର ।

କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଆପଣମାନେ ହିଁ ଆବାହନ କରନ୍ତି, ଫୁଟିଲାଫୁଲରେ ଲାଗିଥିବା ପ୍ରଲୁବ୍ଧ କୀଟ ପରି । ଏମାନେ ଯେ କୌଣସି ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ବେଢ଼ିଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ନିଜ ବିକଟତା ଅନୁପାତରେ ତା'ର ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ଖାଇଯାଆନ୍ତି । ଏଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କୁତ୍ସା ସେଇ ନିନ୍ଦୁକଟିର ହିଁ ପରିମାପକ । ସେ ନିଜ ସ୍ଥିତିରେ ଥାଇ ଆପଣଙ୍କୁ କଳନା କରେ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଆପଣ ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯାନ୍ତି, ଏ ଅନ୍ଧକାରର ଜୀବ ତାକୁ ହାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ସେଇ ଅନୁପାତରେ ଏବଂ ତାକୁ ପ୍ରତିହତ କଲାଭଳି ମିଥ୍ୟା-ଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଆପଣ ଯଦି ସଚ୍ଚୋଟ, ଆପଣଙ୍କୁ କହେ ଲାଞ୍ଚୁଆ; ଆପଣ ଯଦି ନୀତି-ବାଦୀ ଏବଂ ସଚ୍ଚରିତ୍ର, ଆପଣଙ୍କୁ କହେ ମିଛୁଆ, ମଦୁଆ ଏବଂ ଲମ୍ପଟ । ଯଦି ଆପଣ ପ୍ରଶାସନ ଏବଂ ଶୃଙ୍ଖଳାର ପକ୍ଷପାତୀ, ଆପଣଙ୍କୁ କହେ ଖୋସାମତିଆ ଚାମ୍‌ଚା । ଆପଣ ଯଦି ଦାୟିତ୍ୱବାନ୍ ସଚିବ, ଆପଣଙ୍କୁ କହେ କିରାଣୀ । ଯଦି ସୁବକ୍ତା, ତେବେ କହେ ଉଡ଼ାଟିଆ । ଯଦି ସୁଲେଖକ, ତେବେ କହେ କପି କରନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ପରିବାର ଉପରକୁ ମଧ୍ୟ ତାର ବିଷ ଚହଟିଯାଏ । ଆପଣ ଉଦାର ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ସବୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶୁଣି ଆହତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କହୁଥାନ୍ତି—"ହଁ, କହୁଥାଉ ଚଣ୍ଡାଳ ! ହାତୀ ଚାଲୁଥାଏ, କୁକୁର ଭୁକୁଥାଏ ।" କିନ୍ତୁ ଏ ସମାଜରେ ଆପଣଙ୍କୁ କେହି ଦେଖନ୍ତିନାହିଁ; ଅଥଚ ସେ କୁକୁରର ଭୁକିବା ହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଆପଣ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଆବିଷ୍କାର କରନ୍ତି ଯେ—ଗୁଡ଼ିଏ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକ, ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କୁ କେମିତି ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ ଢଙ୍ଗରେ ଚାହିଁଲେଣି । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ହସିଲେଣି । ଫିସ୍ ଫିସ୍ କଥା କହିଲେଣି । ଆପଣଙ୍କ ଅଜାଣତରେ ଆପଣ ନିଜେ କେମିତି ବିସ୍ମିତ, ବିଡ଼ମ୍ବିତ, ଅପମାନିତ ବୋଧକଲେଣି । ଆପଣଙ୍କ କାମରେ ଏବଂ କଥାରେ କେମିତି ଗୋଟାଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଆସିଗଲାଣି । ଆପଣ ନିଜେ ଆଉ ଷୋଳଅଣା ନ ରହି ଖସିଆସିଲେଣି । ଏଇ ଅବସ୍ଥାରେ ଆଉ ଦୁଇଗୁଣ ଜୋର୍‌ରେ ନିନ୍ଦୁକ-ପରିଷଦ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଘାତକରେ । ଅପପ୍ରଚାର, କୁତ୍ସାର ସ୍ୱର ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଯାଏ । ଆପଣ କେବଳ 'ହଁ' କରି ଅନେଇଥାନ୍ତି । ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ଅଭିମାନରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ସତ୍ୟ -ଧର୍ମ-ନ୍ୟାୟରେ ଏତେ କାମ କରି କଣ ତା'ର ପ୍ରତିଦାନରେ ଏହାହିଁ ମିଳିବ ? ଆହୁରି ବିଷ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଆପଣଙ୍କ ବିପୁଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଟଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭକରେ । ତା'ପରେ ସେମାନେ ଶେଷ ପ୍ରହାର ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତଦନ୍ତ ହୋଇ ସଜ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଓଃ, ପ୍ରଭୁ ଆପଣଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ । ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ପରିତ୍ରାଣ କରନ୍ତୁ । ଏହିପରି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମହାତ୍ମା-ଟିକୁ ହତ୍ୟା କରାନଯାଉ । ସାଧୁରକ୍ତରେ ପୃଥିବୀ ଲାଞ୍ଛିତା ନ ହେଉ ।

ହଁ-ହଁ, ଟିକିଏ ରହିଯାନ୍ତୁ । ତାକୁ ନିର୍ବିଚାରରେ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ କ୍ରୋଧ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ । ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ ସେ ହତଭାଗା ପାଇଁ ଓକିଲାତି ମଧ୍ୟ କରୁ-ନାହିଁ । ଆଉ ମଧ୍ୟ କହୁନାହିଁ ଯେ ଏ ଅହିଂସ ଦେଶରେ ସେ ନାଥୁରାମଟିକୁ କଦାପି କ୍ଷମା ଦିଆଯାଉ । ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଜାତିର ଚରିତ୍ରସଂହାର କରୁଥିବା ସେ ଘାତକ ପାଇଁ କଣ ବା ସୁପାରିଶ ଦିଆଯାଇପାରେ ? ତା' ଘରେ ହୁଏତ ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟାଧି ବ୍ୟାପିରହିଛି । ତା' ବାପ ହୁଏତ ମଦ୍ୟପ ଏବଂ ଜୁଆଡ଼ି । ତା' ମା' ହୁଏତ ବାଘୁଣୀ, ତା' ପତ୍ନୀ ହୁଏତ କୁଳଟା । ତାର ସନ୍ତାନଗୁଡ଼ିକ ଜାରଜ । ଏବଂ ସମସ୍ତ ବିଷ ଆକଣ୍ଠ ଧାରଣକରି ସେ କଣ ଆପଣଙ୍କୁ ଦଂଶନ ନ କରି ଛାଡ଼ିଦେବ ? ଆପଣ କହନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ତ ତାକୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସଂହାର କରିବା ପାଇଁ ଆଉରି ଯଥାର୍ଥତା ରହିଛି ! ତଥାପି କ୍ରୋଧ ସମ୍ବରଣ କରନ୍ତୁ । ଆପଣ କାହାକୁ ମାରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ? ସେ ପରା ଆପଣଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ ! ଆପଣଙ୍କ ଦପ୍ତରର ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ! ସେ ପରା ସାରା ବଜାରରେ ବଛେଇ ହୋଇ ରହିଛି । ତାକୁ ଆପଣ ମାରିବାକୁ ଯାଇ ହିରୋସିମାରେ ବୋମା ପକେଇଦେବେ କି ? ମନେ ରଖନ୍ତୁ, ଯେ ନିଷ୍ପାପ ଖସିଯିବ । ଏଣୁ ଖଣ୍ଡା ରଖିଦେଇ ବରଂ ଜାଲଟିଏ ଧରନ୍ତୁ । ପ୍ରଥମେ ତାକୁ ଚିହ୍ନି ସମୂହ ସହିତ ଅଲଗା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ କାମରୂପୀକୁ ଧରିବା ସେତେ ସହଜ ନୁହେଁ । ତଥାପି ଆପଣଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ସଫଳ ହେଉ । ତାକୁ କେବେ ଧରିପାରିଲେ ଟିକିଏ ସୁଯୋଗ ଦେବେ—ସେ ହତଭାଗାକୁ ଥରେ ମୁହାଁମୁହିଁ ଦେଖିବା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଫାଶ ଫିଟିଗଲା

ଗମ୍ଭୀର ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ ଥରେ ଗୋଟାଏ ଦନ୍ତାହାତୀର ବିକଳ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଶୁଣାଗଲା । ରାତିସାରା ସେପାଖ ଗାଁଲୋକ ଆଉ ଶୋଇପାରିନାହାନ୍ତି । ସେଇ ଭୟାର୍ତ୍ତ, ବେଦନାର୍ତ୍ତ ରାତିଟି କଟିଗଲା ପରେ ସେଠାକାର ବାଣୁଆ ଏବଂ ସାହସୀ ତରୁଣମାନେ ସେଠି ପହଞ୍ଚି ଯାହା ଦେଖିଲେ, ସେଥିରେ ନିଜ ଆଖିକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ହାତୀ ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଆଗରୁ ଦେଖିନଥିଲେ ଏବଂ ଏତେ ବଡ଼ ସାପ ମଧ୍ୟ ଦେଖିନଥିଲେ । ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବଟଓହଳ ପରି ଗୋଟାଏ ଅଜଗର ହାତୀର ଚାରିଗୋଟିଯାକ ଗୋଡ଼କୁ ଏକାଠି ବାନ୍ଧି ପକାଇ ଚାପୁଥାଏ । ହାତୀ ଅତି ଅସହାୟ ଭାବରେ ତଳେ ପଡ଼ି ବୋବାଳି ଛାଡ଼ୁଥାଏ କେବଳ । ଲୋକେ ସହି ନପାରି ବାହାରିପଡ଼ିଲେ ଫାର୍ଶା ଧରି ସାପଟାକୁ ହାଣିଦେବେ; ଅରଣ୍ୟର ମଉଡ଼ମଣି ସେ ଗଜରାଜଟିକୁ ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିବେ । ଆଉ ଲୋକେ ବିଚାରିଲେ ଯେ, ସେମିତି ଅଖନ୍ତରେ ହାତୀ ପଡ଼ିଥିଲାବେଳେ ତା ଦାନ୍ତକାଟି ତାକୁ ହତ୍ୟାକରିପକାଇବେ । କିନ୍ତୁ ଏତିକବେଳେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ବାଣୁଆ ତା ଟୋପିଦାର ବନ୍ଧୁକ ସଜାଡ଼ୁଛି । ଏଣୁ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଅପେକ୍ଷା କଲେ । ସେ ବନ୍ଧୁକ ଟେକି ହାତୀର ଯଥାସମ୍ଭବ ପାଖକୁ ଗଲା, କିନ୍ତୁ ଶୂନ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷକରି ବନ୍ଧୁକ ଚଳାଇଦେଲା । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶବ୍ଦରେ ସମସ୍ତେ ଚମକିପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଗର୍ଜ୍ଜନାଦ କରି ହାତୀଟି ପରମ ଉଲ୍ଲାସରେ ପଳାଇଯାଉଛି ଏବଂ ସେ ବିରାଟ ଅଜଗରଟି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଛିଣ୍ଡିଯାଇଛି । ସେ ତା'ର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ନେଇ ଥରେ ଚମକିପଡ଼ିଲେ ଯେ ତା'ର ଦୁର୍ଜୟ ନାଗଫାଶ ଛିଣ୍ଡିଯିବ ଏକଥା ସେ ଦନ୍ତାକୁ ଆଦୌ ଜଣାନଥିଲା ।

ଆମ ଦେଶରେ କିଛି ଦିନ ହେବ ଏହି ବିମୁକ୍ତ ଦନ୍ତାହାତୀ ପରି ରେଳଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ଦ୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ପଳାଇଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗତିରୋଧକରି ତାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ରଖିବାର ଅଦୃଶ୍ୟ ଅଜଗରଗୁଡ଼ିକ ଛିଣ୍ଡିପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଛିଣ୍ଡିପଡ଼ୁଛନ୍ତି ସର୍ପଜାତୀୟ ସବୁ ପ୍ରାଣୀ, ଯେଉଁମାନେ ଦେଶଟିକୁ ବନ୍ଧନବଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ତାକୁ ଅଣାୟତ୍ତ ଅସହାୟ ବାନ୍ଧି-ପକାଇ ତା'ର ଜୀବନ ସଂହାର କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଅନାଚାର ହେତୁ ନୀତି-ନିୟମ । ଶୃଙ୍ଖଳା ଏପରି ଭାବରେ ବ୍ୟାହତ ହେଉଥିଲା ଯେ ଘୋର ଧର୍ମଗ୍ଲାନିରେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ତୁଟିଆସୁଥିଲା । ସରିଆସୁଥିଲା ଆଶା, ପରିକଳ୍ପନା ଏବଂ ବଞ୍ଚିବାର ନିମ୍ନତମ ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ । ବରଂ ନୈରାଶ୍ୟ ଏବଂ ଅସହାୟତାର ବିମୂଢ଼ ମ୍ରିୟମାଣ ସ୍ୱର ଶୁଣାଯାଉଥିଲା— ନା, ଏ ଦେଶରେ ଆଉ କିଛି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁଡ଼ିଦିଅ, ଏ ଗୋ ଆଉ ବଞ୍ଚିବାର ନୁହେଁ···କିନ୍ତୁ ବାୟୁଶୂନ୍ୟତା ବାୟୁକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କଲା ପରି ଧର୍ମଶୂନ୍ୟତା ଧର୍ମକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆବାହନ କରେ । ଗୋଟାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଆହ୍ୱାନରେ ଫିଟିପଡ଼ିଲା ଦେଶବ୍ୟାପୀ ତତ୍ପରତା । ଚମକିପଡ଼ିଲା ଦେଶ ନୂତନ ଚେତନାର ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଆଲୋକ ଦିଗ୍‌ବଳୟକୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆବିଷ୍କାର କଲା ପରେ ତାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଶକ୍ତି, ତାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ, ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଆସିଗଲା ଗୋଟାଏ ସାବଲୀଳ ଛନ୍ଦ । ଦେଶର ନାଡ଼ୀ, ଗ୍ରନ୍ଥି, ଶିରା, ଉପଶିରା-ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ରକ୍ତପ୍ରବାହରେ ସଞ୍ଜୀବିତ ହୋଇଉଠିଲେ । ନାଗଫାଶରୁ ସଦ୍ୟବିମୁକ୍ତ ଏ ଗଜରାଜ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସରେ ବିସ୍ମିତ, ନିଜର ବିପୁଳ ଆୟତନ ଏବଂ ନିଷ୍କଳୁଷ ସତ୍ତ୍ୱର ଆବିଷ୍କାରରେ ଆତ୍ମବିଭୋର; କିନ୍ତୁ ଘୋର ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନରୁ ଉଠି ସତେ ବା ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନାହିଁ ଏ ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ । କାହାକୁ ସତେ ବା ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ । ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ସବୁ କଣ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଗଲା ? ଏଇଟା ଆଉ ସ୍ୱପ୍ନ ନୁହେଁ ତ ?

ଏଭଳି ବିସ୍ମୟ ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେଭଳି ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଖୁବ୍ ଅସରାଏ ବର୍ଷା ପରେ ଦିନେ ଜଣେ ଗାଉଁଲି ବେପାରୀ ତାଙ୍କ ସାଇକେଲଟି ଖୋଜି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ବର୍ଷାବେଳେ ଏକାଠି ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ ସାଇକେଲ ନେଇ ଚାଲିଗଲା ପରେ ମାତ୍ର ଖଣ୍ଡିଏ ଥୁଆହୋଇଥାଏ । ଅନେକ ସନ୍ତର୍ପଣରେ, ଅନେକ ସାହସ ସଂଚୟ କରି ସେ ତାକୁ ଛୁଇଁବାମାତ୍ରେ ଚିହ୍ନି ଦେଲେ ଯେ ସେ ଖଣ୍ଡ ତାଙ୍କର । ତା'ର ଜନ୍ମକାଳରୁ ତା' ଉପରେ ଜମିଥିବା ୧୭ ବର୍ଷର ଧୂଳି ଏବଂ କାଦୁଅ ହଠାତ୍ ଧୋଇହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ସେ ଏତେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେଇଭଳି ଆମ ଦେଶର ବିସ୍ମୟ ।...ଏ କଣ ସେଇ ବେପରୁଆ ଅଳସୁଆ ଅଫିସବାବୁ ଯେ ଏମିତି ପ୍ରାଣମୂର୍ଚ୍ଛା ଧାଉଁଛନ୍ତି ଠିକ୍ ସମୟରେ ହାଜିରା ଦେବାକୁ ?...ରାସ୍ତାରେ ହାତକଡ଼ି ପିନ୍ଧି ପାଦଗାମୀ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ସେ ମେଦବର୍ତ୍ତୁଳ ମୂର୍ତ୍ତିଟି କଣ ମହାମହିମ ଶେଠ୍ ଠାକୁରାମ ? ବେଶ୍ ଶାଳୀନ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ଏବଂ ଭଦ୍ର ସେ ତରୁଣଗୁଡ଼ିକ କିଏ ? ଏମାନେ କଣ ସେଇ ଲମ୍ବକେଶ ଯଥେଚ୍ଛାବେଶୀ କଟୂଭାଷୀ, ସର୍ବଦ୍ୱେଷୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ଆଗଭର ଯୁବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ !—ଏ କଣ କଟକ ?—ରାଉରକେଲା ? ସମ୍ବଲପୁର ? ଏ ଜନବସତିଗୁଡ଼ିକ କଣ ସତେ ଏଡ଼େ ପରିଷ୍କାର ? ଏମାନଙ୍କ ଧମନୀ-ଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଏବଂ ସୁସ୍ଥ ? ଦିଲ୍ଲୀରେ ଚିଠି ପହଞ୍ଚିବାକୁ କଣ ସତେ ଦୁଇଦିନ ମାତ୍ର ଲାଗେ ? ଆସାମ ରାଜ୍ୟରୁ ଫୋନ୍ କଲେ କନ୍ୟାକୁମାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥା କହିହୁଏ । —ଏଠି ପଇସା ଦେଲେ ବଜାରରେ ସତେ ଖାଦ୍ୟ ମିଳିପାରେ ? ଅସଂଖ୍ୟ ଚକନଲୀ ବିଶିଷ୍ଟ ସରକାରୀକଳ ନାମଧେୟ ସେ କଳଙ୍କିଲଗା ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଯନ୍ତ୍ର ସତେ କଣ ଏତେ ସରଳ ମସୃଣଭାବରେ ଚାଲିପାରେ ? ଅବିଶ୍ୱାସ୍ୟ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ !! ଏ ଦେଶର ସ୍ୱରୂପ କଣ ସତେ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର; ଏତେ ଭବ୍ୟ, ବଳିଷ୍ଠ ଏବଂ କର୍ମଦକ୍ଷ ? ମାଟି କାଦୁଅ ଧୋଇଦେଲା ପରେ ନିଜକୁ ଏବଂ ନିଜର ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଆବିଷ୍କାର କରିବାର ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ବିସ୍ମୟ ଏକ ଅତୁଳନୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତା । ଆଶଙ୍କା କେବଳ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଇଥିପାଇଁ ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ପରି ଏସବୁ ଘଟୁଛି କପରି ?—ଏ ନୀରବ ଗଙ୍ଗାପ୍ଲାବନରେ ରାଶି ରାଶି କ୍ଲେଦ କର୍ଦ୍ଦମ ଧୋଇହୋଇଯାଉଛି କେମିତି ? ଏସବୁ ଆଉ ସ୍ୱପ୍ନ ନୁହେଁ ତ ?

ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ମହାବ୍ରତା ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଯେ ବିପୁଳ ସଂଘର୍ଷର ଉଦାହରଣକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ବୋଧହୁଏ ଏ ଦେଶରେ ଏତେ ପରିମାଣରେ ସଚେତନତା କେବେ ଦେଖାଦେଇ ନଥିଲା । ଏତେ ଦ୍ରୁତତାର ସହିତ ଏତେ ସୀମିତ ସମୟ ଭିତରେ ଏତେ ବଡ଼ ବିପ୍ଳବ କେବେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥିଲା । ନିଃଶବ୍ଦରେ ଯେମିତି ଗଙ୍ଗା ଫୁଲିଉଠେ ଏବଂ ବ୍ୟାପିଯାଏ ତା'ର ଆଦିଗନ୍ତ ପ୍ଲାବନ, ସେହିପରି ଅଭିନବଜାଗ୍ରତ । ବିଶ୍ୱାସକରି ହେଉ ନାହିଁ ଏତେ ଉତ୍ସାହ, ଏତେ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣତା କେଉଁଠି ଲୁଚିଥିଲା ଏ ଦେଶରେ ? ଅନ୍ନ ଜଳ ଅଭାବରେ ଲୋଚ୍ଛ ହୋଇଯାଇଥିବା ଶଠ ଅଳସୁଆ, ଧୂର୍ତ୍ତ; ନିଶାଖୋର, ଜୁଆଖେଳର ଏ ଜାତିର ସବୁ ଚରିତ୍ର ଲୋପ ହୋଇସାରିଥିଲା ? ଅନେକଙ୍କ ଆଖିରେ ଏ ବହୁବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀ ସବୁ ଶୋଇସାରିଥିଲା ଚିତା ଉପରେ ? କିଏ ଏମିତି ମନ୍ତ୍ରଜଳ ଛିଞ୍ଚି ତାକୁ ଫେରାଇଆଣିଲା ଏ ନିରାମୟ ସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାକୁ ? ଏହା କଣ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ପ୍ରୟାସରେ କଦାପି ସମ୍ଭବ ? ସେପରି ପ୍ରୟାସ ତ ଚାଲିଥିଲା ବହୁକାଳଧରି ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଦେଶ ଆସ୍ଥା ହରାଇଆସିଥିଲା ନିଜ ଉପରୁ ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର ନେତୃତ୍ୱରେ ।

ଏଣୁ ମନେହୁଏ, ଚେତନାର ଆଉ କୌଣସି ଭୂମିରେ ଅତି ନିଭୃତରେ ବୋଧହୁଏ କୌଣସି କଲ୍ୟାଣକାମୀ ସାଧୁସଂକଳ୍ପ ଏହାହିଁ ଇଚ୍ଛା କରି ଚାଲିଥିଲା । ଦ୍ୱେଷ, ଅସୂୟାରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଆମେ ଗୋଷ୍ଠୀବିବାଦରେ ରକ୍ତାକ୍ତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ସେ ଆମ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲା, ଜାତିର ଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସଙ୍କଟ ବେଳେ ସେ ବିଭୂକୃପାକୁ ଆବାହନ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଏହି ସଂକଳ୍ପ ହୁଏତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାଧୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥିଲା···ବହୁ କଷ୍ଟାର୍ଜିତ ମଜୁରି ବିନିମୟରେ ଗୋଡ଼ମିଶା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଚାଉଳ ସଂଗ୍ରହ କଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ ହୁଏତ କେହି ତା'ର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ରରୁ କହୁଥିଲା, "ଧ୍ୱଂସ ହେଉ ଏ ଲାଭ ଖୋର ବ୍ୟବସାୟ ।"···ଅସଂଖ୍ୟ ଅପଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଭିଡ଼ ଭିତରେ ପେଷି ହୋଇ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଯାଉଥିବା ଶିଶୁର ବାପ-ମା' ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଶ ହାତରେ ଥରେ ଗାଡ଼ି ଅଟକିଯାଉଥିଲା ବେଳେ ନୀରବରେ ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ କରି କହୁଥିଲେ, "ଦଣ୍ଡିତ ହେଉ ଏ ଅମାର୍ଜନୀୟ ଅପରାଧ ।"··· ଅବାଧ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଯୁବକଙ୍କର ଅସଦାଚରଣରେ କାତର ଶିକ୍ଷକଟିଏ ହୁଏତ ଉପରକୁ ଆଖିତୋଳି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ,"ଏ ଅନ୍ଧ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଯୁଗର ଅବସାନ ହେଉ ।"—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବନରେ ଏହିପରି ଗୁଡ଼ିଏ ସାଧୁମୁହୂର୍ତ୍ତର ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ଦେଶସାରା ଦେଖାଇଦେଇ ଲିଭିଯାଉଥିଲା ଘୋର କୋଳାହଳମୟ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ । ଅସାଧୁତାର ଆବରଣ ତଳେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ରରେ ସେଇ ଅସନ୍ତୋଷର ଧୂଆଁ, ସେଇ ଏକମାତ୍ର ସାଧୁ-ସଂକଳ୍ପର ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ଲୁଚିରହିଥିଲା । ଏଣୁ ସମସ୍ୱରରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାଗତ କରିଥିଲେ ଏ ଶୁଚି-ବିପ୍ଳବକୁ । ଅନେକ କାହୁଅରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଘାଣ୍ଟିହେଲା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ଗାଧୋଇପକାଇବାକୁ; ମାର୍ଜିତ ହୋଇ ନୂତନ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ।

ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଆରମ୍ଭ ମାତ୍ର । ଧର୍ମର ସ୍ଥାପନ ଚାଲିଛି । ନୀତି, ନିୟମ, ଶୃଙ୍ଖଳା ଫେରିଆସୁଛି । ସମସ୍ତେ ଯେ ଯାହା କ୍ଷେତ୍ର ଆବୋରି ନିଷ୍ଠାର ସହିତ କର୍ମବହନ କରୁଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ ନିବୃତ୍ତି ହୋଇଯିବା ଯେତିକି ମାରାତ୍ମକ, ଏଥିରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଶିଶୁ-ସୁଲଭ ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ଗୋଟେଇନେବା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ମାରାତ୍ମକ । ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ ସାଧୁ-ସଂକଳ୍ପ ଏଥିରେ ରୂପ-ଦେଇଛି; ସେ କଦାପି ନିର୍ବାପିତ ହେବ ନାହିଁ; କାରଣ ତାହା ଆଜି ଏକ ବିଶୁଦ୍ଧ ଭୂମିର ରୂପ । ତେବେ ଗୁଡ଼ାଏ ବିହ୍ୱଳ ନହୋଇ ଏଥିରୁ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଉ । ଏ ବିଶୋଧନ କ୍ରିୟାକୁ ଜାରିରଖାଯାଉ । ଗଙ୍ଗାପ୍ଲାବନରେ ସମଗ୍ର ଦେଶ ଶୁଦ୍ଧସ୍ନାତ ହେଉ । ତା'ପରେ ହୁଏତ ଫେରିଆସିବ ଆମେ ହଜେଇଦେଇଥିବା ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ଖାଦ୍ୟରୁ ଯେମିତି ଭେଜାଲକୁ ବିଲୋପ କରି ବାକି ସମସ୍ତର ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ସ୍ଥିର କରାଯାଉଛି, ସେହିପରି-ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଣିଷଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ ଫେରିଆସିବ । ଆମେ ଚିହ୍ନିପାରିବା ଆମ ଦେଶର ବିଦ୍ୱାନ୍, ଜ୍ଞାନ ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ, ଆମର ଧୀସଂପନ୍ନ ବିଜ୍ଞାନବେତ୍ତାମାନଙ୍କୁ । ଉପଦ୍ରୁତ ହେଲେ ଯେପରି ମୁନିଋଷିମାନେ ଦେଶାନ୍ତର ଚାଲିଯାନ୍ତି, ସେହିପରି ଭାରତଭୂମି ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବା ବହୁ ଗୁଣୀ, ମାନୀ, ଜ୍ଞାନୀ ସମସ୍ତେ ଫେରିଆସିବେ । ଆମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇଶିଖିବା । ଗବେଷଣାଗାରଗୁଡ଼ିକ ନିଷ୍ଠା, ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ବିଚକ୍ଷଣତାରେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଉଠିବେ । ଏ ବିଶାଳ ଭୂଖଣ୍ଡର ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ କେବେହେଲେ ସମସ୍ୟା ହୋଇନପାରେ । କେବଳ ମନୋବଳ ସହିତ ଆମର ବାହୁବଳ ସମନ୍ୱିତ ହୋଇପାରିନଥିଲା ବୋଲି ଆମେ ଦରିଦ୍ର-ତମ ଦେଶରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲୁ । ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ନଥିଲା ବୋଲି ନିଜ ତୁଣ୍ଡରେ ସେହିପରି ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲୁ, ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲୁ—କିନ୍ତୁ ଆଉ ନୁହେଁ । ଏଣିକି ଭାରତୀୟଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ଭାରତଭୂମିର ଦୁଃଖ ମୋଚନ ହେବ । ଏ ଜାତି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ହେବ, ନିର୍ଭୀକ ହେବ, ସମୃଦ୍ଧ ହେବ । ନାଗଫାଶରୁ ସଦ୍ୟବିମୁକ୍ତ ଏ ଗଜରାଜର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଜୀବନ ଏଇମାତ୍ର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସମଗ୍ର ଶ୍ୟାମଳ ବନଭୂମି ତାର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ । ସେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛି ତା'ର ଶତାୟୁଜୀବନକୁ ଶ୍ରୀସମ୍ପନ୍ନ କରିବାକୁ ।

ମୁକ୍ତିପାଇଁ ନୁହେଁ

ମୁକ୍ତି ମୁଁ ଚାହେଁନା ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଚାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ । କେହି ଚାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ ମୁକ୍ତି ଏକ ସମ୍ପର୍କବିହୀନ ନିଃସଙ୍ଗତା, ଅମାପ ଶୂନ୍ୟରେ ଏକାକୀ ବଞ୍ଚିବାର ଆପାତଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ

Digitized by srujanika@gmail.com

ତଦ୍ରୂପ ବଞ୍ଚିରହିବାର ଏକ ଅବାଞ୍ଛିତ ବିଡ଼ମ୍ବନା । ଏଣୁ ଆମେ ଯାହା ଚାହୁଁ ତାହା ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ହୋଇପାରେ ତାହା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁଖକର ଓ ସହନୀୟ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା; ହୋଇପାରେ ଲୁହା ଶିକୁଳି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆମେ ଚାହୁଁ ବରବଧୂର ବାହୁବେଷ୍ଟନୀ । ହୋଇପାରେ ଦାସତ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆମେ ଚାହୁଁ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ; କିନ୍ତୁ ଜୀବନର ସ୍ୱାଭାବିକ ଛନ୍ଦ ଭିତରେ ଆମେ ଅହରହ ବନ୍ଧନ ହିଁ ଚାହୁଁଥାଉ । ଅନର୍ଗଳ ମୁକ୍ତି ଆମର କାମ୍ୟ ନୁହେଁ । କାରଣ ସମ୍ପର୍କଶୂନ୍ୟତା ଆମର କାମ୍ୟ ନୁହେଁ; ବରଂ ଆମକୁ ବାନ୍ଧିଜାଣିଲେ ଆମେ କଦାପି ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହିଁବୁ ନାହିଁ । ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ମୁକ୍ତି ଚାହୁଁନା ।

ଗୃହପାଳିତ ଚତୁଷ୍ପଦଟି ଗୁହାଳର ନିରାପତ୍ତା ଭିତରକୁ ସ୍ୱତଃ ଫେରିଆସେ । ପଘାରେ ବେକ ଗଳେଇଦେଇ ଆଶ୍ୱସ୍ତିରେ ହାଇମାରେ । ଖୁଣ୍ଟି ଦେହରେ ମୁହଁ ଘଷି ପାକୁଳିକରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଚାରଣଭୂମିର ଅନିଶ୍ଚିତତା ସେ ଚାହେଁନାହିଁ । ଚାହେଁନାହିଁ ସ୍ୱାଧିକାରର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଦାୟିତ୍ୱ । ଜୀବଧର୍ମରେ ଅନାୟାସରେ ସେ କେବଳ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ । ସେ ବନ୍ଧନର ନିରାପତ୍ତା ଭିତରେ ପ୍ରସବ କରେ, ଦୁଗ୍ଧ ଦାନ କରେ । ତେଣିକି ତା' ସ୍ତନରୁ କ୍ଷୀରଯାକ ବାଛୁରି ନ ଖାଇ ଆଉ ଯିଏ କିଏ ଖାଇଗଲୁ, ସେଥିରେ କଣ ବା ଯାଏ ଆସେ ? ଅନିବାର୍ଯ୍ୟଭାବରେ କ୍ଷୀର ନିଗାଡ଼ି ଦେବା ହିଁ ତା'ର ମୌଳିକ ଆନନ୍ଦ ।···ମଣିଷଟିକୁ ମଧ୍ୟ ବାନ୍ଧିଜାଣିଲେ ସେ ପୋଷା ମାନିଯାଏ । ଶୁଆ ଭଳି ଡାକେ । ଗୋରୁ ଭଳି କ୍ଷୀର ଦିଏ; ଭାର ଟାଣେ । ସେ ମୁକ୍ତି ଚାହେଁନା । ମୁକ୍ତିର ଦାୟିତ୍ୱ ଚାହେଁନା । ଆବଦ୍ଧ ଜୀବଟି ବ୍ୟଗ୍ର କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଟିକିଏ ସହଜରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ । ଚାହୁଁଥାଏ ଆଉ କେହି ଜଣେ ତାକୁ ପାଳନ କରୁ, ପୋଷଣ କରୁ । ଟିକିଏ ସହୃଦୟ ମାଲିକପଣିଆ ପାଖରେ ସେ ଉତ୍ସର୍ଗିତ ହୋଇଯାଏ । କହେ, 'ମୋତେ ନିଯୁକ୍ତ କର, ବ୍ୟବହାର କର, କିନ୍ତୁ ଏ ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀରେ କିଛି ଦିନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦିଅ ।' ମଣିଷଗୁଡ଼ିକ ଏଇଭଳି ପରସ୍ପରକୁ କୁହାକୁହି ହୁଅନ୍ତି । ଦାସତ୍ୱ ଏବଂ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ପାଳି ଅନୁସାରେ ବାଣ୍ଟିନିଅନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କଳରବ କରୁଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ଚାହୁଁଥାନ୍ତି ଅଧିକରୁ ଅଧିକତର ବନ୍ଧନ । ମଣିଷଟି ବଦ୍ଧଜୀବ । ସେ ମୁକ୍ତି ଚାହେଁନା ।

ବାନ୍ଧିହେବାରେ ପ୍ରଚୁର ଆନନ୍ଦ । ସ୍ନେହ-ମମତାର ଡୋରଗୁଡ଼ିକ ରେଶମୀ ସୂତାରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଏବଂ କୋମଳ । ପ୍ରଣୟୀର ବାହୁଲତା ଚନ୍ଦନଅର୍ଗଳି ପରି ସୁରଭିତ । ଯଶ, ମାନ-ସମ୍ମାନର ଧଣ୍ଡାମାଳଗୁଡ଼ିକ ବିକଚ ପାରିଜାତ ପରି ମହାର୍ଘ । ଏଗୁଡ଼ିକ କେହି କଣ ଉପେକ୍ଷା କରିପାରେ ? ଜୀବନର ଏ ମଣିକାଞ୍ଚନଗୁଡ଼ିକୁ କେହି କଣ ବନ୍ଧନ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିପାରେ ? ଘରେ ପୁତ୍ର-କନ୍ୟାଙ୍କର କଳରବ, ବାହାରେ ବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବ, ସାଥୀ-ସୋଦରଙ୍କର ଉଷ୍ମ ଘନିଷ୍ଠତା । ଏ ମାଟି, ପାଣି, ପବନ, ଋତୁ ଅନୁକ୍ରମରେ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବା ଫଳ, ଫୁଲ, ଏବଂ ସବୁଜ-ସମ୍ଭାର, ଏ ଧରିତ୍ରୀ ଏବଂ ଆକାଶର ସଂପୁଟ ଭିତରେ ମୁକୁଳିଯାଉଥିବା ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ତ ସଂସାର କୁହାଯାଏ । ଏଇଟା କଣ ବନ୍ଧନ ? ଏଇଠି ପରା ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉଦେଉ ସାନପୁଅ କୋମଳ ବାହୁ ଟେକି ଆଣ୍ଠୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଖରୁ ବେଡ଼େଇକନଏ ଝରକା ପାଖରେ ମହକୁଥିବା ମଧୁମାଳତୀ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଏ । ଘରର କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ସ୍ନେହ ଓ ସମ୍ଭ୍ରମରେ ସଲଖି ହୋଇ ଠିଆହୋଇଥାନ୍ତି । ବାଗଆଡ଼େ 'ଗୁନ୍ଦ' ଗଛର କମଳପଟାରେ ହାତ ମାରଦେଲେ ସେ ଥୋମଣି ଟେକ ଘୁଞ୍ଚିପଡ଼ାଏ । 'କେଜନ' ଲଞ୍ଜ ଦୋହଲାଇ ଗୋଡ଼ପାଖରେ ଲଟେଇ ହେଉଥାଏ ଅନାବିଲ ଆପଣାପର ମଧୁର ଛନ୍ଦରେ । ପଡ଼ଗହଳରୁ ପେଣ୍ଡି ବାଇଗଣଗୁଡ଼ିକ ଉଙ୍କି ମାରୁଥାନ୍ତି । ତରୁଣ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ତା'ର ନୂତନ ଶାଖାଗୁଡ଼ିକୁ ଦୋହଲାଇ ସ୍ଥାବର ଭଙ୍ଗୀରେ ପୁଲକିତ ହେଉଥାଏ । ସୁନାର ମୁକୁଟ ଟେକ ଘୁଞ୍ଚିଯାଏ ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶର ମେଘ । ପବନ ଆସ୍ତେ ଆସି ବେକପଛରେ ଫୁଙ୍କିଦିଏ । ପକ୍ଷୀ ଗୋପନରେ ଅଣ୍ଡା ପାଖରେ ଚିପ ମାରଦେଇ ଘୁଲିଯାନ୍ତି, ଫେରଆସି ବସିପଡ଼ନ୍ତି । ଆକାଶ ପବନ ଝଙ୍କମିତ ହୋଇଯାଏ ସୋହାଗର ସୌରଭରେ । ଜୀବନର ଏ ବୀକାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯଦି କେବଳ ପ୍ରଲୋଭନ, ଘରଆଡ଼େ ଘେର ରହିଥିବା ଏ ବିପୁଳ ଆୟୋଜନଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର, ଯଦି ମୋତେ ହିଁ ବାନ୍ଧି ରଖି-ବାକୁ ଜଡ଼ ଚେତନର ଏତେ ଉତ୍କଣ୍ଠା, ତେବେ ବନ୍ଦୀ ସମ୍ରାଟ୍ ଭଳି ଏଥିରେ ଧରାଦେବା ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ଗୌରବ ନୁହେଁ କି ? ତ୍ରିଭୁବନ ଯଦି ମୋର କାରାକକ୍ଷ, ଏଥିରେ ବନ୍ଦୀ ରହିବାରେ ମୋର କଣ ଆପତ୍ତି ଥାଇପାରେ ? ଆପଣଙ୍କର ବା କଣ ଆପତ୍ତି ଥାଇ-ପାରେ ?

ରସବତୀ ପୃଥିବୀର ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧନରେ ଠିଆହୋଇଥିବା ସେ ବନସ୍ପତିଟିକୁ ଦେଖନ୍ତୁ । ଯେଉଁଠି ତାର ବୀଜ ବପନ ହୋଇଥାଏ, ସେଇ ଜଠରରୁ ସେ ଉଦ୍‌ଗତ ହୁଏ, ସେଇଠି ଶାଖାୟିତ ହୁଏ, ପୁଷ୍ପିତ ହୁଏ ଏବଂ କେତୋଟି ବସନ୍ତ ପରେ ଫେରଯାଏ ସେଇଠାକୁ– ଖଡ଼ର କାଠର କିଛି ଅବଶେଷ । ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ମାଟିହୋଇ ମିଶିଯାଏ । ଧରିତ୍ରୀର ଏ ବନ୍ଧନକୁ ସେ ମାନିନିଏ ଜୀବନର ଆଦିମ ଗ୍ରନ୍ଥିରୂପେ । ତାକୁ ଫିଟେଇଦେଲେ ସେ ନିଜେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯିବ । ଏଣୁ ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ ତାକୁ କେହି ଜଣେ ଅଣ୍ଡା ପାଖରୁ ନିବିଡ଼ଭାବରେ ବାହୁ ବଢ଼େଇ ଧରି ରଖିବାକୁ ହେବ । ତେଣିକି ଆକାଶକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ସେ ମେଲାଇବ । ବସନ୍ତର ଉଚାଟରେ ମୁକୁଳିଯିବ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତର ସନ୍ଧାନରେ । ଯେତେ ବିସ୍ତୃତ ହେଉ-ଥିବ ଏ ପାଦପଟି, ସେତିକ ଗଭୀରକୁ ବୃଡ଼ିଯାଉଥିବ ତାର ଚେର । ସେତିକ ଗାଢ଼ତର ହେଉଥିବ ମାଟିର ବନ୍ଧନ । ଜଙ୍ଗମଗୁଡ଼ିକ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ନୀଡ଼ରୁ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଜରାୟୁରୁ ପହଁରିଆସି ଚୈତ୍ର ପବନରେ ଶିମୁଳୀତୂଳା ଭଳି ଉଡ଼ିବୁଲନ୍ତି ଏବଂ ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଜରାୟୁରେ ବା ନୀଡ଼ର ବନ୍ଧନରେ ଜୀବନର ସାର୍ଥକତା ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି । ମଣିଷ-ଟିର ନାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଫିଟେଇ ଦେଲେ; ସବୁ ହାଡ଼, ସବୁ ଗଣ୍ଠି, ସବୁ ତନ୍ତୁ ଫିଟେଇଦେଲେ, ସ୍ପନ୍ଦିତ ରକ୍ତକଣିକାଗୁଡ଼ିକୁ ବୃଣିଦେଲେ ସେ ହୋଇଯିବ ଗୁଡ଼ିଏ ମୁକ୍ତ ଉପାଦାନ । ଶେଣୀ, ବତା, କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଫିଟେଇଦେଲେ ଘରଟି ହୋଇଯିବ ଗୁଡ଼ିଏ ଅସମଞ୍ଜସ ବସ୍ତୁ । ଅଣୁକୁ ଫିଟେଇଦେଲେ ଭୁସୁଡ଼ିପଡ଼ିବ ଏ ବିପୁଳ ବସ୍ତୁ-ତୋରଣ । ସମୁଦ୍ରରୁ ବେଳା ଟେକିନେଲେ, ପର୍ବତରୁ ଭୂମି ଘୁଞ୍ଚେଇନେଲେ, ଜ୍ୟୋତିଷମଣ୍ଡଳରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କକ୍ଷଗୁଡ଼ିକୁ ଅପସାରିତ

Digitized by srujanika@gmail.com

କରିଦେଲେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏତ ମୁକୁଳିଯିବ; କିନ୍ତୁ କେଉଁ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଜ୍ଞେୟ ରହସ୍ୟ ଭିତରକୁ ହୁଗୁଳିଯିବ, ତାହା କଳ୍ପନାର ବନ୍ଧନୀ ଭିତରେ ଧାରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଶୃଙ୍ଖଳା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ସ୍ୱରରୁ ଶବ୍ଦ ଜନ୍ମନିଏ ଏବଂ ଶବ୍ଦରେ ଅର୍ଥ ସଂଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଛନ୍ଦ ଓ ଲୟରେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ସଙ୍ଗୀତ । ବ୍ୟାକରଣ ବନ୍ଧନୀଭିତରେ ଭାଷା, ରାଗିଣୀ ଓ ଲାସ୍ୟ ଅର୍ଥଗୌରବ ଲାଭ କରନ୍ତି । ସ୍ୱରକୁ ବାନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼େ । ନୂପୁରରେଖା ବାନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼େ । କେୟୂର କଙ୍କଣ ବାନ୍ଧିବାକୁ ହୁଏ । କଟିବସ୍ତ୍ର ବି ବାନ୍ଧିବାକୁ ହୁଏ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ସୀମାର ବନ୍ଧନୀକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହୁଏ । ମୁକ୍ତଛନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସେଇ ନାମଧେୟ ଗୋଟିଏ ଛନ୍ଦ ମାତ୍ର । ମୁକ୍ତି କେବଳ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧନକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା; ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥାରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆଦରିନେବା । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧନ-ହୀନ ମୁକ୍ତି ଏକ ଅସମ୍ଭବ ଅବସ୍ଥା ।

ବନ୍ଧନ ପାଇଁ ଦୁଇଟି ସତ୍ତାର ପ୍ରୟୋଜନ । ଗୋଟିଏ ବାନ୍ଧେ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଆବଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏଣୁ ଅକଳନୀୟ ଏ ସତ୍ତାର ସମୁଦ୍ରରେ ରହି ମୁକ୍ତି ଖୋଜିବା ଗୋଟାଏ ଆତ୍ମମୁଖ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ । ମୁକ୍ତିକାମୀ ମଣିଷର ଏହା ହୁଏତ ଗୋଟିଏ ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ଏହି ହେତୁରୁ ହୁଏତ ସଂସାରରେ ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ । ଯାହା ଅଛି, ସେଠାରୁ ହୁଗୁଳି ଅନାଗତ ଗର୍ଭକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରୁ ନ ଥିଲେ, ଏଥିରୁ ହୁଗୁଳି ସେଥିରେ ଉତ୍ସର୍ଗିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ, ପ୍ରବାହ ଆସନ୍ତା କୁଆଡ଼ୁ ? କାଳଗର୍ଭରେ ତରଙ୍ଗ ଆସନ୍ତା କାହିଁ ? ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କକ୍ଷରୁ ଖସି ଚାଲି-ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଉଲ୍‌କାପିଣ୍ଡଟିକୁ ବଳାତ୍କାର ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଟାଣିରଖେ ବୋଲି ସେ ଘୂରିବୁଲେ । ମୁକ୍ତିର ଅଭୀପ୍ସା ଏବଂ ପ୍ରୟାସ ନ ଥିଲେ, ବନ୍ଧନର ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାନ୍ତା । ଫାଟିପଡ଼ିବାକୁ ସଦା ଉଦ୍ୟତ ପରମାଣୁକୁ ଆଉ କିଛି ବାନ୍ଧିରଖେ । ଜୀବଧର୍ମରେ ଯୌନ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳା ଏବଂ ହିଂସ୍ରତାରେ ନିଜର ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ସଦା ତତ୍ପର ମଣିଷକୁ ତା' ଶରୀର-କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଆଉ କିଛି ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରେ । ତାକୁ କରେ ସାମାଜିକ, ସଂଯତ, ପାରି-ବାରିକ ଏବଂ ଭଦ୍ର । ଏଣୁ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରାଥମିକ ନିୟମ ହିଁ ଶୃଙ୍ଖଳା । ଆଦିମ ଋତଂ ହିଁ ବନ୍ଧନ । ମୁକ୍ତି ବିଲୟର ଆବାହକ । ନିଃଶ୍ୱାସର ଛନ୍ଦ ଭଙ୍ଗହେବା, ଶରୀରଟି ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର ପରି ଖସିପଡ଼ିବା, ଯାହା ଧରିରଖେ ତାହା ଅପସାରିତ ହୋଇଯିବା—ଏ ସବୁ ବନ୍ଧନହୀନତା ବା ମୁକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଏଣୁ ପ୍ରଣୟ-ପରିଣୟର ବନ୍ଧନ, ପ୍ରେମ ଓ ମୈତ୍ରୀର ବନ୍ଧନ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତୀକ । ସେଇ କାରଣରୁ, ଧରାଯାଉ, ଆମେ ବନ୍ଧନ ଚାହୁଁ । ମୁକ୍ତି ଚାହୁଁନା ।

ତଥାପି ହୁଏତ ଚାହୁଁ । ରୋଗରୁ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟରୁ, ଯାତନାରୁ ମୁକ୍ତି ଚାହୁଁ । ମୁକ୍ତି ଚାହୁଁ ଅପଯଶ, ଓ ଲାଞ୍ଛନା ଓ ଉତ୍ପୀଡ଼ନରୁ; ଲଜ୍ଜା, ଅପମାନ ଓ ସଙ୍କୋଚରୁ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ସଂଶୟ, ଛଳନାରୁ; ଦୁଃଖ, ଶୋକ, ଜରା ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁରୁ; ଜୀବନରେ ଅଜସ୍ର ଜ୍ୱାଳା, ଅନେକ ଦହନ, ଅନେକ ପୀଡ଼ା; କେତେ ଅବସାଦ, କେତେ କ୍ଲାନ୍ତି ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ଜୀବନକୁ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରି ନରଖିଛି ଭଲି ! ସବୁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ସବୁ ବସନ୍ତ, ସମସ୍ତ ପ୍ରେମର ପ୍ରଲେପକୁ ଏକାଠି କଲେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନର ଯାତନା ଆହୁରି ବଳେଇଯାଏ । ଆଖିଆଗରେ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପିତୃକୁଳ ମଉଳଯାନ୍ତି । ମମତାର ଡୋରଟିକୁ ଛିନ୍ନକରି ଚାଲିଯାଏ ପ୍ରାଣାଧିକ ପୁତ୍ର । ବନ୍ଧୁ-ଗୁଡ଼ିକ ଆଘାତ କରନ୍ତି । ଶତ୍ରୁର ଜିଘାଂସା କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରେ । ଅକୁଣ୍ଠିତ ନିନ୍ଦୁକଶ୍ରେଣୀ ଅପବାଦ ରଟାନ୍ତି । ମିଥ୍ୟା ଅପଯଶକୁ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଶୁଦ୍ଧ ସତୀତ୍ୱର ଅଗ୍ନି-ପରୀକ୍ଷା ହେଉଥାଏ । ବିଡ଼ମ୍ବିତ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଗୋଲାପ ଫୁଟାଇବାକୁ ଯାଇ ସହସ୍ର କଣ୍ଟକକୁ ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଗୁଡ଼ିକ କଣ ଅବାଞ୍ଛିତ ବନ୍ଧନ ନୁହନ୍ତି ? ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତି କଣ ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ ? ଅଜ୍ଞାନର ଅନ୍ଧକାରରୁ ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକକୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା କଣ ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ ? ଅବିଦ୍ୟାରୁ ବିଦ୍ୟାକୁ ଗତିକରିବା କଣ ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ ?

ନା ! କାରଣ ନିଷ୍କୃତି କଦାପି ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ନିଷ୍କୃତିରେ ବନ୍ଧନର ସମ୍ଭାବନା ସବୁ-ବେଳେ ରହିଥାଏ । ଯନ୍ତ୍ରାମୁହଁରୁ ଆଖୁଦଣ୍ଡଟି ଖସିପଡ଼ିବା ଅର୍ଥ ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ସେ ପୁଣି ସେଥିରେ ପିଷ୍ଟ ହେବ ହିଁ ହେବ । ରୋଗରୁ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟରୁ ମୁକ୍ତି ମୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ତାହା ସାମ-ୟିକ ଅବ୍ୟାହତି କେବଳ । ସେଥିରେ ରୋଗର ସମ୍ଭାବନା କିମ୍ବା ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସମ୍ଭାବନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲିଭିଯାଏନାହିଁ । ଜୀବନରେ ଯାତନାରୁ, ଦୁଃଖ-ଶୋକରୁ ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ତାହା ଜୀବନ ଭଳି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ, ଗୋଲାପର କଣ୍ଟକ ପରି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ସତ କହିବାକୁ ଗଲେ ଆମେ ବି ଚାହୁଁନା ସେଭଳି କୌଣସି ଜ୍ୱାଳାହୀନ, ଯାତନାହୀନ, ସଂଘର୍ଷହୀନ ଜୀବନ । ଆମେ ବନ୍ଧନ ଚାହୁଁ । ତାର ଆଶ୍ଳେଷ ଚାହୁଁ । ତା'ର ପୀଡ଼ନ ମଧ୍ୟ ଚାହୁଁ । ପୀଡ଼ନରୁ ମୁକୁଳିବାକୁ ସଂଘର୍ଷର ଅବକାଶ ଚାହୁଁ । ନ ହେଲେ ସଂଘର୍ଷବିହୀନ ସମସ୍ୟାହୀନ ଜୀବନ ସମାଧି ଭଳି ନିଷ୍ପନ୍ଦ । ଏଠି ଜୀବନ ଏକ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ବନ୍ଧନର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ସେଇଭଳି ମରଣ ମଧ୍ୟ । ଜୀବନର ନିଷ୍କୃତି ମରଣକୁ ଏବଂ ମରଣରୁ ନିଷ୍କୃତି ଜୀବନକୁ । ଏଥିରେ ନିଷ୍କୃତିର ପ୍ରୟାସ ହିଁ ମୁକ୍ତିର ବାସନା । ନିରାଲମ୍ବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତି ଆମେ କଦାପି ଚାହୁଁନା । ଆମେ ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମହୋଇ ସହସ୍ରବାର ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଉ । ସେଥିରେ ଜ୍ୱାଳା, ସେଥିରେ ଆନନ୍ଦ । ସେଇଠି ବୈରାଗ୍ୟ, ସେଇଠି ପ୍ରେମ । ଏ ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ଏକ ଅନନ୍ତ ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସ । ସୃଷ୍ଟିର ଆନନ୍ଦ । ସୃଷ୍ଟିର ଉତ୍ସ ।

ନିରବଧି ମୁକ୍ତିକାମନା କରି ବନ୍ଧନକୁ ସ୍ୱାଗତ କରୁଥିବା ପରିସ୍ଥିତି ମାନବଜୀବନର ବିଡ଼ମ୍ବନା । ତଥାପି ଜୀବନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ, ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ବନ୍ଧନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୟ-ରୂପୀ ସେ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ମୁକ୍ତି କେହି କେହି କାମନା କରିଥାନ୍ତି । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ସେ ମୁକ୍ତିରେ ଦ୍ୱୈତ ନାହିଁ । ଏଣୁ ବନ୍ଧନ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ମୁକ୍ତି କୌଣସି ଅବସ୍ଥା ନୁହେଁ । ତାହା ସମସ୍ତ ଅବସ୍ଥାର ବିଲୟ । ମୁକ୍ତି ଶାନ୍ତି ନୁହେଁ, ସୁଖ ନୁହେଁ; ଆନନ୍ଦ, ବିସ୍ମୟ, ଅନୁଭବ କିଛି ନୁହେଁ । ବିଶ୍ୱଛନ୍ଦରୁ ଏକ ଶୂନ୍ୟତାକୁ ଗଳିପଡ଼ିବା ହିଁ ମୁକ୍ତି । ଏ ସମଗ୍ର ସୃଷ୍ଟିର ଅବ୍ୟକ୍ତ 'ଆଦି' ଏବଂ ସେହିପରି ଅବ୍ୟକ୍ତ 'ନିଧନ' ବୋଧ-ହୁଏ ସେଇ । ସେଇଠି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ରହସ୍ୟ ହୁଏତ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏଣୁ ସେ ବନ୍ଧ ନୁହେଁ କି ମୁକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏଭଳି ଅଚଳ ମୁକ୍ତି ନେଇ କଣ ଜୀବନଯାତ୍ରା ସମ୍ଭବ ?

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆମେ କିଛି ଅବ୍ୟାହତ ନିଶ୍ୱାସ ଚାହୁଁ । କିଛି ସୁଖ, କିଛି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା ବି ଚାହୁଁ । କିନ୍ତୁ ମୁକ୍ତି ?
—ନାହିଁ, ନାହିଁ !!

ମୁଁ ସେଇ ଲଘିଷ୍ଠ

ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋତେ ବହୁଦିନ ଧରି ଖୋଜାଚାଲିଛି; କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ଗ୍ଣିଇ ଭିତରେ ମୁଁ ଲୁଚିଯାଏ ବୋଲି ଆପଣ ମୋତେ ପାଇପାରନାହାନ୍ତି । ପାଇନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମୋ ବିଷୟରେ ଆପଣ ଆଜି ଯୁକ୍ତା ଯାହା ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି, ତା' ସହିତ ମୋର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ମୋର ନିମ୍ନତମ ଭୂମିରେ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ କିଛି ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସୋଗ୍ରାଏ ମାତ୍ର ଚଲାରାସ୍ତା ଉପରେ ମୁଁ ଜନ୍ମହୁଏ, ବଞ୍ଚେ ଏବଂ ମରେ । ମୋର ଗୋଟାଏ ପାଖେ ପାହାଚ ପାହାଚ ହୋଇ ତୋଳି ହୋଇ ରହିଥାଏ ଆପଣମାନଙ୍କର ପାହାଡ଼, ଅନେକ କୋଳାହଳ, ଅନେକ ବିସ୍ଫୋରଣ, ପ୍ରଲାପିତ ହସ ଏବଂ କାନ୍ଦର ଚିତ୍କାର । ଅନ୍ୟପାଖେ ଟଳଟଳ ଦିଗନ୍ତହୀନ ମୃତ୍ୟୁ । ବେଳେ ବେଳେ ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଅନେକ ପାଚିରୁଣ୍ଡ ଭିତରେ କୌଣସି ଗରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁଡ଼ାଏ ଚର୍ବିତ ଖବରକାଗଜ ସାଙ୍ଗରେ ସେଇ ନିସ୍ତବ୍ଧ ସମୁଦ୍ରକୁ ଛିଟିକି ପଡ଼ନ୍ତି । ସେଇଠି ସେ ଲିଭିଯାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଆପଣମାନଙ୍କର ସମବେତ କୋଳାହଳ ଜାରିରହେ । ଆପଣମାନେ ପତାକାଗୁଡ଼ିକୁ ଅର୍ଦ୍ଧନମିତ କରି ରଖିଥାନ୍ତି ଏବଂ ବିପୁଳ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସେସବୁ କିଛି ବୁଝେନା । ଭାବେ, ସେଇଟା ବୋଧହୁଏ ଆପଣମାନଙ୍କର ବଞ୍ଚିବାର ଢଙ୍ଗ । ମୋ ଢଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗରେ ତା'ର କୌଣସି ମେଳ ନ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମୋ ପାଇଁ ଏ ସମୁଦ୍ରର ପାଣି ନୂଆ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଚାଲୁଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର କାଲୁଆ ପାଦଯୋଡ଼ିକ ସେଥିରେ ବଳାଗଣ୍ଠି ଯାଏଁ ବୁଡ଼ିରହିଥାନ୍ତି । ଶୋଇପଡ଼ିଲେ ମୋ ପଞ୍ଜରାରେ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ବାଛେଇହୋଇ ରହିଯାଏ । ମୁଁ ଜାଣେ ଏ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱାର କୌଣସି ଗୋଟାଏ ମୋଡ଼ ପାଖରେ ସେ ମୋତେ ନୀରବ କୁହୁଡ଼ିପରି ଘୋଡ଼େଇ ପକେଇବ । ମୁଁ ବି ଲିଭିଯିବି । ମୋର ଅସିବା ଭଳି ଏଇଟା ମଧ୍ୟ ସେପରି କୌଣସି ଗୁରୁତର ଘଟଣା ନୁହେଁ । ଏଥିରେ କୋଳାହଳ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ବେଳ ନାହିଁ । ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ମୋର ନିମ୍ନତମ ଭୂମିରେ ବଞ୍ଚିବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରୟାସ । ସେଇ ବଞ୍ଚିବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଁ ସେଇ ସାଧାରଣ ଲଘିଷ୍ଠ ମଣିଷ, ଯାହାକୁ ବହୁଦିନ ଧରି ଖୋଜାଚାଲିଛି— ଏବଂ ଯାହାକୁ ମୁହାଁମୁହିଁ କେହି ଆବିଷ୍କାର କରିନାହାନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆପଣ ଏବଂ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ଜୀବ । ଖାଲି ସେ ରେଶମ ଜାମା କମ୍ବା ପଶମ କୋଟ, ସେ ସମସ୍ତ କମ୍ବଳ, କୋଠା ଏବଂ କାର୍‌ଗୁଡ଼ାକୁ ଆଡ଼େଇ ଥୋଇଦେଲେ ଆପଣ ପ୍ରାୟ ମୋ'ରି ଭଳି ଦିଶନ୍ତେ । କଚ୍ଛାଦନ ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତଗୁଡ଼ାକୁ ଫୁଙ୍ଗୁଳା ଦେହରେ ପାରିହୋଇଗଲେ, ଆପଣଙ୍କ ଚମଡ଼ା ବି ମୋ'ରି ଭଳି କାଳିଆ ଧୂଳୁଧୂସ୍ରୁ ହୋଇଯାନ୍ତା । ଆପଣଙ୍କ ମନ ଉପରୁ ସେମିତି ପ୍ରସ୍ତ ଧ୍ୱସ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନ ଆଡ଼େଇଦେଲେ ଆପଣଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାର କୃତ୍ରିମ ଅସାଧାରଣ ଖେଳ ଖସିପଡ଼ନ୍ତା । ଆପଣ ଆମର ଏ ଅସଂଖ୍ୟ ସାଧାରଣମାନଙ୍କ ସରୁ ସରୁ ଚଲାରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସନ୍ତେ । ଏଇଠି ଆପଣଙ୍କୁ ମାଟିର ସ୍ୱାଦ ଚାଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତା । ବଞ୍ଚିବାର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ସିଧାସଳଖ ସ୍ୱୀକାର କରିପାରନ୍ତେ । ତା'ପରେ ଆପଣଙ୍କର ବାକି ସବୁ ଆଡ଼ମ୍ବର ମୋ ଆଖିରେ କେତେ ନିରର୍ଥକ, ଜଟିଳ ଏବଂ ବଞ୍ଚିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେତେ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ତା' ହୁଏତ ବୁଝିପାରନ୍ତେ । ଆପଣ ମୋତେ ଖୋଜିଲାବେଳେ ବାରମ୍ବାର ମୋତେ ହିଁ ଝୁଣ୍ଟୁଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ଏତେ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଏବଂ ଏତେ ନିରାବରଣ ବୋଲି ଆପଣ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଖୋଜନ୍ତି । ଖୋଜିବା ପଦାର୍ଥଟିକୁ ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ନଦେଖିବାର ଏ ଅସାଧାରଣ ଢଙ୍ଗ ମୁଁ ବୁଝିପାରେନାହିଁ !

ଦେଖନ୍ତୁ, କ୍ଷୁଧା ହିଁ ମୋ ଜୀବନର ପ୍ରଗାଢ଼ତମ ସତ୍ୟ । ମୁଁ ବୁଝିଛି ଯେ ବଞ୍ଚିବା ଅନ୍ୟତମ କ୍ଷୁଧା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଜାଗ୍ରତ ରହେ; ଚଞ୍ଚଳ ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ରହେ । ସେଥିପାଇଁ କ୍ଷୁଧାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖେ ଏବଂ ସେ କିଏଁାଟି ମୋ ପାଇଁ ନିତ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ । ସମୁଦ୍ରର ଜୁଆର ଏବଂ ଭଟ୍ଟା ପରି ମୋ ଭିତରେ ସେ ଉଠେ ଏବଂ ପଡ଼େ । ମୋର ନିଃଶ୍ୱାସ-ପ୍ରଶ୍ୱାସ ପରି, ମୋର ରକ୍ତପ୍ରବାହ ପରି ତାହା ଅବିରାମ ସକ୍ରିୟ ଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ସେ ଅଳ୍ପ କରେ । ମୋର ନୋଡ଼ାଶ୍ରିତ ଏ ଶିଶୁକ୍ଷୁଧା ପାଇଁ ମୁଁ ବିଶେଷ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ନୁହେଁ । ତାକୁ ବରଂ କାନ ନ ଦେଇ ମୁଁ ଶୋଇଯିବାର ଚେଷ୍ଟାକରେ । ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପର ଦେଇ ପାରିହୋଇଯିବାର ମୁଁ ଅନୁଭବ କରେ । ତା'ପରେ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଅନ୍ଧାର ଘେରିଆସେ । ମୋ ଭିତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାବୟବ କ୍ଷୁଧା ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡକୁ ଠେଲି ଉଭାରି ରହେ । ସମୀକ୍ଷ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଖିରିଆଡ଼େ ଅଣ୍ଡାଳେ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରୁଥିବା ସେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ହାତମୁଠା ଭିତରୁ ଉଞ୍ଛି ଆଣିବାକୁ ମୁଁ ଉଦ୍ଧତ ହୁଏ । ସେମାନେ ବଣର ପକ୍ଷୀ ପରି ମୋ ପଞ୍ଚାତକୁ ଉଡ଼ିଯାନ୍ତି । ମୋର ସମଗ୍ର ଶରୀର ଟାଣିହୋଇଯାଏ । ଖାଇବାକୁ ତେଣିକି ମୁଁ ଯେକୌଣସି ଜୀବ ସାଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୋ ସବୁ ଚଲାରାସ୍ତାରେ ମୁଁ ଟଳୁଥାଏ । ମୋ ପାଖରେ ଆହୁରି ବିସ୍ତୃତ ଏବଂ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଦିଶୁଥାଏ ଚଳଚଳ ମୃତ୍ୟୁର ସମୁଦ୍ର । ତଥାପି ଅଣ୍ଡାଳିଲାବେଳକୁ ମୋ ଜୀବ ଭିତରେ କେବଳ ମୁଠା ମୁଠା ଶୁଖିଲା ମାଟି ଏବଂ ଗେଙ୍ଗୁଟି । ଶିରାପ୍ରଶିରା ଫାଉଁ ଫାଉଁ ହୋଇ ଜଳିଉଠେ । ଶେଷ ବିସ୍ତାର କରି ଶହେଟା ମୁହଁରେ ଶ୍ୱାପଦ କ୍ଷୁଧାକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁଁ ଆଉ ଧାରଣ କରିପାରେନାହିଁ । ମୁଁ ହୋଇଯାଏ ସ୍ୱୟଂ ସେଇ ଶ୍ୱାପଦ । ସେଇ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ମୋର ମଲପୁଅର ମାଂସ ଖାଇଯିବାର ବେଳେ ବେଳେ ଶୁଣାଯାଏ । କିଛି ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱୟଂ କ୍ଷୁଧା ହୋଇ ଜଳୁଥାଏ । ମୋ ପାଇଁ ସାରା ସୃଷ୍ଟି ଅନ୍ନମୟ—ମାଟି, ଗୋଡ଼ି, ପଥର, ଗଛ, ମଣିଷ, ସାପ, କଇଁଚ ସବୁ !!

'ମଣିଷ ପାଇଁ ଖାଇବା କିଛି ବଡ଼କଥା ନୁହେଁ ।'—ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ସେତିକିବେଳେ ଚିତ୍କାର କରନ୍ତି, "ମଣିଷ ସ୍ୱାର୍ଥପର, କିନ୍ତୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସମୂହସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ତାକୁ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ହୁଏ । ପରିବାର ଭିତରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରେମ, ବାତ୍ସଲ୍ୟ, ଆଦର, ଅନୁରାଗ ପାଇଁ ସେ ଧନ୍ୟହୁଏ । ସମାଜର ନୀତି ନିୟମ ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନି ଚଳିବା ତା'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଭକ୍ତି, ଭକ୍ତି, ଜ୍ଞାନ ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ପରମ ସତ୍ୟ ଲାଭକରେ । ପରମ ସତ୍ୟ ହିଁ ଈଶ୍ୱର ।" ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଶୁଣେନାହିଁ, ଦେଖେନାହିଁ କିମ୍ବା ବୁଝେନାହିଁ । କ୍ଷୁଧାରୂପୀ ଲଘିଷ୍ଠ ମଣିଷ କେବଳ ବିକଟାଳ ଚିତ୍କାର କରେ । ଆପଣ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ।—କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ଭାଷାରେ ତର୍ଜମା କଲେ, ତା'ର ସେ ଚିତ୍କାରର ଅର୍ଥ ବୋଧହୁଏ ହୁଅନ୍ତା—"ସ୍ନେଚ୍ଛବେ ! ନାଲ୍ଏକ, ଅଫିମଖୋର୍, ଗଞ୍ଜେଡ଼ି ଶଇତାନ କାହାଁକା ' ରୁ କେବେ ଭୋକେ ରହିଛୁ ? ପାଟିରେ ମୁଠା ମୁଠା ବାଲି ଭର୍ତ୍ତିକରି ଶୂନ୍ୟକୁ ଗିଳିଛୁ ? ଯେବେ ଜାଣିନାହୁଁ ବଞ୍ଚିବାର ନ୍ୟୂନତମ ଅର୍ଥ କଣ, ତେବେ ଚୁପ୍‌କର !" ସ୍ୱାର୍ଥ ହିଁ ଆଦିମ ସତ୍ୟ ! ବାକି ସବୁ ତା'ର ପୋଷାକ । ମୋ'ର ଫମ୍ପା ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌କୁ ଥଣ୍ଡା ପବନରେ ପୂର୍ତ୍ତି ନ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ମୋର କଲିଜାର ଶୂନ୍ୟ ଘଟ ଭିତରେ ଉଷ୍ମ ରକ୍ତଗୁଡ଼ାକ ଭର୍ତ୍ତି ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏବଂ ମୋର ଚର୍ମମୁଣି ଭିତରେ ତାଳପତ୍ରଗୁଡ଼ାଏ ପରି ତରଳ ନିଆଁରେ ନ ସିଝିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ମୁଁ ବଞ୍ଚିଛି ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ନା, ମୁଁ ଆଉ କାହା ପାଇଁ ମରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । କେହି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହଁନ୍ତି । କେତେ ଜଣ ସେମିତି ନିଜକୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଠକିବାର ଅପଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି କେବଳ ମୋତେ ଭୋକକଲେ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଖାଇବି । ତାହାହିଁ ପ୍ରାଥମିକ ଶୃଙ୍ଖଳା । ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି ନୀତି ନିୟମ ମୁଁ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ପାରେ—ପାରୁଛ ତ ମୋତେ କିଛି ଅନ୍ନ ଦିଅ । ମୁଁ ତୁମର ସତ୍ୟ ନେଇ କଣ କରିବି ? ତାହା ତୁମ ପାଇଁ ତୁମ ରେଶମୀ ପୋଷାକ ଭଳି ଗୋଟିଏ ବିଳାସ ସାମଗ୍ରୀ । ବଣ ଭିତରେ ନିଆଁ ଲାଗିଥିଲାବେଳେ ମାଇଲ ମାଇଲ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଜଳନ୍ତା ରଡ଼ ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ତୁମେ ତୁମ ସତ୍ୟ ଉପରେ ଭାଷଣ ଦେଇପାରିବ ? ବିଚିତ୍ର ରଙ୍ଗରେ ତୂଳୀ ବୁଡ଼େଇ ସେଥିରୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଫାଲ୍‌ତୁ କାମ କରିପାରିବ ? ନାନା ଭଙ୍ଗୀରେ ସ୍ୱରକୁ ବାଙ୍ଗେଇ ଗୀତ ବୋଲିପାରିବ ? ଚିତ୍କାରକରି ବଞ୍ଚିବାର ଆଦିମ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଳେଇବାକୁ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବେ ଧାଇଁଲାବେଳେ କହିପାରିବ, ତୁମେ ଉଲଗ୍ନ ନା ପରିହିତ ? ମୁଁ ଜାଣେ, ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ତୁମେ ମୋରି ଭଳି କେବଳ ଧାଇଁବ ଏବଂ ଡେଇଁବ ।—କିନ୍ତୁ ସେଭଳି ଡେଇଁବା କଣ ତୁମ ସଭ୍ୟତାର ଲକ୍ଷଣ ? ତୁମ ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମ ଆଦି ସେଥିରେ ଲଜ୍ଜିତ ହେବେନାହିଁ ?

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧେତ୍ତେରି, ତୁମ ଧର୍ମ ଆଉ ତୁମର ସେ କମ୍ବୃତ ଈଶ୍ବର ! ପାଚିଲା ତରଭୁଜ ଭଳି ଯଦି ସେ କିଛି ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ହୋଇଥାଏ, ସୋଗ୍ରଏ ପଠାଇଦ,—ମୁଁ ଗ୍ଭଖିଲେ କହିବି ସେ ସତ୍ୟ ନା ମିଥ୍ୟା । ମୋ' ଆଖି, ନାକ, କାନକୁ ଘେରି ଯେଉଁ ଛିକିକ ପୃଥିବୀକୁ ମୁଁ ଅହରହ ଗ୍ଭଖୁଥାଏ ତାହାହିଁ ସତ୍ୟ । ତା' ବାହାରେ ବା ଉପରେ, ସ୍ବା ପଛରେ ବା ତଳେ କିଛି ନାହିଁ । ସେସବୁ ତୁମର ପ୍ରଳାପ । ଏବେ ଏବଂ ଏଇଠି ଯାହା ଅଛି ତାହାହିଁ ତାହା —ତାକୁ ସତ ମିଛ କହିବା ତୁମର ଖିଆଲ । ମୁଁ ସେ ଗୋଲକଧନ୍ଦା ବୁଝେନାହିଁ— ଲଘିଷ୍ଟ ମଣିଷର ନ୍ୟୂନତମ ଭୂମିରେ ସେସବୁ କିଛି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମ ଭାଷାକୁ ତର୍ଜମା କଲାବେଳେ ମୁଁ ତୁମ ଅଭିଧାନରୁ କିଛି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ ।

ନାରୀ ମୋ' ପାଇଁ ଆଉ ଏକ କ୍ଷୁଧା । ସେ ବି ଖୁବ୍ ନିବିଡ଼ ଏବଂ ଆଦିମ ଏକ ସତ୍ୟ । ଆମେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ଖାଉ, ଏବଂ ଭୋକ ମେଣ୍ଟେନାହିଁ ବୋଲି ପୁଣି ଖାଉଥାଉ । ଏଣୁ ଏ କ୍ଷୁଧାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପୋଷି, ପାଳି ବଞ୍ଚେଇ ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ କ୍ଷୁଧାରେ ଅଧେ ଜଳିଗଲାବେଳେ ଏଥିରେ ଅଧେ କଅଁଳିଯାଏ । ଗୋଟିକରେ ମୁଁ ହିଁ କେବଳ ଖାଏ । ମତ୍ଭିନ୍ନ ବାକିସବୁ ଆନ୍ନପିଣ୍ଡ । ଅନ୍ୟଟିରେ ଉଭୟେ ଖାଉ ଏବଂ ଉଭୟେ ଅନ୍ନ । ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୋକ ମେଣ୍ଟାଇବା ଏକ ପ୍ରଗାଢ଼ ସମ୍ଭୋଗ । ସେଥିପାଇଁ ହୁଏତ ମୁଁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଗ୍ଭହେଁ—ପ୍ରଗାଢ଼ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଗ୍ଭହେଁ ।

ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଗ୍ଭହାଁନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ଏତେ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଗ୍ଭହାଁନ୍ତିନାହିଁ । ଆପଣ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଆବରଣର ଗରିଷ୍ଠ ମଣିଷ । ଆପଣଙ୍କ ବଞ୍ଚିବା ଭିତରେ ଅନେକ ଅଧିରକ୍ତତା ଏବଂ ଗୁଡ଼ାଏ ମିଛିମିଛିକା ଖେଳ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି । ଭୋକର ରୁଦ୍ରରୂପ ଆପଣ ନିଜ ପଞ୍ଜୁରୀରେ ପାଳିନାହାନ୍ତି । ଯୌନତାର ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟତା ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିନାହାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଉଚ୍ଚଭୂମିରେ ଚରିଭୂଇଁ ଅନେକ ପ୍ରଶସ୍ତ; ସବୁ ପ୍ରକାର କ୍ଷୁଧା ପାଇଁ ଅନ୍ନ ଅନେକ ବେଶୀ । ଏହି ଅଧିରକ୍ତତାପାଇଁ ଆପଣ ରକ୍ତମାଂସରେ ପ୍ରଚୁର ଖେଳୁଥାନ୍ତି । ହାଡ଼ ରସ ପଞ୍ଜୁରୀ ଉପରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଗ୍ଭଇ ବିଛେଇ ଆପଣ ଗୁଡ଼ିଏ ନକଲି କ୍ଷୁଧା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି; କାରଣ କ୍ଷୁଧା ଯଦି ଲିଭିଯାଏ, ବଞ୍ଚିବାରେ ମୌଳିକ ପ୍ରବେଶ ହିଁ ଲିଭିଯିବ । ଏଣୁ କେମିତି ହେଲେ କର୍ଣ୍ଣାଟାକୁ ଜାଳି ରଖିବାକୁ ହେବ । ଆପଣଙ୍କ ଗରିଷ୍ଠ ଜୀବନରେ କ୍ଷୁଧାଗୁଡ଼ିକ ସବୁ କାଳ୍ପନିକ ଏବଂ ମନଗଢ଼ା । ଆପଣଙ୍କ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଆଉ ହୁତ୍ହୁତ୍ ହୋଇ କୌଣସି ପ୍ରଗାଢ଼ ଅଗ୍ନି ଜଳୁନାହିଁ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାହା ବିକେନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇଯାଇଛି । ଅପସରିଯାଉଥିବା, ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଯାଉଥିବା ଅଗ୍ନିବଳୟର ଏଠି ସେଠି ଛିକିଏ ଶିଖା ଢକ୍ଢକ୍ ହେଉଛି କେବଳ । ଆପଣ ଏଇଠି ଏବଂ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବଞ୍ଚିପାରୁନାହାନ୍ତି—ବଞ୍ଚିଜାଣିନାହାନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ବହୁ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ଆନୁମାନିକ ସମ୍ଭାବନାକୁ ନେଇ ବଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତି । ସେଇଠି ଆପଣଙ୍କ କ୍ଷୁଧା, ସେଇଠି ଆପଣଙ୍କ ଅନ୍ନ । ଆଖି ବୁଜିଦେଲେ କୁଆଡ଼େ ଆପଣଙ୍କୁ ବେଶି ଦିଶେ । କିଛି ଶବ୍ଦ ନ ହେଲେ ବେଶି ଶୁଭେ । ଶୂନ୍ୟଟାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଆପଣ କୁଆଡ଼େ କୁଣ୍ଢେଇ ଧରନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁଁ କେବଳ ବୁଝିପାରେନାହିଁ ଗୋଟିଏ କଥା । ଆପଣଙ୍କ ପାହାଡ଼ର ସବା ଉପରେ ଯେ ବସିଥାନ୍ତି; ତାଙ୍କ ଚେର ମଧ୍ୟ ଏଇ ନିମ୍ନତମ ଭୂମିରେ ମୋ'ର ଚେର ଭଳି ଲଟେଇ ହୋଇଥାଏ । ସେ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଖାଆନ୍ତି, ବେଶି ଭୋଗକରନ୍ତି—କିନ୍ତୁ କହନ୍ତି-ନାହିଁ; ବରଂ କହନ୍ତି ଯେ ଏ ସବୁ ମଣିଷ କରେ ନାହିଁ । ମଣିଷ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ପଶୁ ଲୁଚିରହିଛି । ସେ ହିଁ ଖାଏ, ସେ ହିଁ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ଏସବୁ ମଣିଷ କରେନାହିଁ । ମଣିଷ କୁଆଡ଼େ ତା' ଆମେମାନେ ଯେତେ ଉପରକୁ ଟେକ ରଖିଥିବ ଏବଂ ତାରା ଗଣୁଥିବ, ସେ ସେତକ ଖାଣ୍ଟି । ମୋହାବିଷ୍ଟ ନହେଲେ କୁହୁଡ଼ିଟାକୁ ପହଁରିବା ପାଇଁ କେହି ଡେଇଁ ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ—ଏବଂ ମୋହାବିଷ୍ଟ ହେବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ । ବିଳାସର ମାତ୍ରା ସଭ୍ୟତାର ମାପକାଠି ଏବଂ ବିଳାସ ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ । ଆପଣ ଯାହାକୁ ସଙ୍ଗୀତ କହି ବିଭୋର ହୁଅନ୍ତି, ତାହା କେବଳ କଥା କହିବା ଏବଂ ଶୁଣିବାର ବିଳାସ । ଯାହାକୁ ସାହିତ୍ୟ କହନ୍ତି, ସେ ସେଇ କଥାଗୁଡ଼ିକର ଅଙ୍କାବଙ୍କା ରେଖାରୂପ । ରଙ୍ଗ ମଡ଼େଇଦେଲେ ଚିତ୍ରକଳା । ଆଖି ବୁଜି ଗୋଟାଏ ମିଛିମିଛିକା ରାଜ୍ୟରେ କଥାକୁ କଥା କୌଶଳରେ ଖଞ୍ଜିଦେଲେ ସେ ହେଲା ଦର୍ଶନ । ଆପଣଙ୍କର ହରରଙ୍ଗୀ ପୋଷାକ ଭଳି, ଏ ସମସ୍ତ କେବଳ ନାନା ପ୍ରକାର ଖୋଳ । ଜୀବନଯାକ ବଞ୍ଚିବାର ବାହାନାରେ ଆପଣ ଏଥିରେ ମାତି ସାରିଲା ପରେ ଠିକଣାବେଳେ ଏ ପର୍ବତପରି ଆବରଣ ତଳୁ ସେଇ ହାଡ଼ ଚମର ଲଘିଷ୍ଠ ସତ୍ୟଟି ଶଳାପଡ଼େ, ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିଯାଏ । ସବୁ ଅତିରିକ୍ତତା ମୋତେ ପ୍ରସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତ ଘୋଡ଼େଇ ପକେଇଲେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମୋର ନିକଟତମ ଅନୁଭବରୁ ଦୂରେଇଯିବି । ମୁଁ ହୋଇଯିବି ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କୃତ୍ରିମ ଓ ଜଟିଳ । ଆପଣଙ୍କୁ ସେ ଖୋଳପାଗୁଡ଼ିକରୁ ଖସେଇ ଆଣିଲେ ଆପଣ ହୋଇଯିବେ ନିରାବରଣ, ନଗ୍ନ ଓ ଲଘିଷ୍ଠ ।

ଆପଣ ସେ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଆଖିବୁଜି ମୋତେ ଖୋଜୁଛନ୍ତି । ମୋର ରୂପ, ରଙ୍ଗ, ବର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ୱଭାବ, ଲକ୍ଷଣ ଆପଣଙ୍କୁ ସୁହାଇଲା ଭଳି କଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ମୋତେ ପାଇନାହାନ୍ତି । ନଜାଣିଥିବା ବିଷୟରେ ଆପଣ ସବୁବେଳେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଗଳ୍ଭ । କାରଣ ରେକ୍‌ଠୋକ୍ ସତ ଥରେ ମାତ୍ର କୁହାଯାଏ ଏବଂ ପଦକରେ କୁହାଯାଏ । ଆପଣଙ୍କୁ ସେଥିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବିଳାସପାଇଁ ପରିସର ମିଳେନାହିଁ । ମୁଁ ବେଳେ ବେଳେ ମୋ'ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଜୀବ ଭଳି ଦିଶୁଥିବା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଦେଖେ; କିନ୍ତୁ ବୁଝିବାକୁ ବେଳ କାହିଁ ? ବୁଝା-ଇବାର ପ୍ରୟୋଜନ କାହିଁ ? ମୁଁ କେବେ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋ ବିଷୟରେ କିମ୍ବା ଆପଣଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି କହେନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ ଆପଣ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଗୁଡ଼ିକ କଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ କଂପେଇଶାଳାରେ କିମ୍ବା ରୋଷେଇଶାଳାରେ କଣ ହୁଏ । କୌଣସି ସୁରୁଚି-ଭୋଜନରେ ଗୁଡ଼ାଏ କୃତ୍ରିମ ଆଲୁଅ, ସଙ୍ଗୀତର ଗୁଡ଼ିଏ ସରୁ ସରୁ ଶବ୍ଦ ଭିତରେ କାଠ-କୁଣ୍ଢେଇ ପରି ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବା ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଲୋକଙ୍କ ଗହଣରେ, ଗୋଟାଏ ଟେବୁଲ ଉପରେ କାଚ ଥାଳିଆରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଯାହା ପରଷା ହୁଏ, ଏବଂ ଯାହାକୁ ଗୋଟିଏଗ୍ରାସରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବୁଡ଼େଇ ରଖନ୍ତି, ତାହା କୁଆଡ଼େ ତାଳରସରେ ଢଥାଉ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ନିରୋଳା ଅପରାହ୍ଣରେ ମୁଁ ସେଇ ଗଛମୂଳେ ଠିଆହୋଇ ପାଚିଲା ତାଳଟାକୁ ଦାନ୍ତରେ ଚିରି ଶୋଷିଦିଏ । ମୋର ଦଶଆଙ୍ଗୁଳି ସନ୍ଧାରୁ ତା'ର ବହଳ ଦୋରୁଅ ନିଗିଡ଼ି ଆସି ମୋର ଝାଳ ଲଟଲଟିଆ ବୁକୁ ଓ ପେଟ ଉପରେ ଥୋପିପଡ଼େ । ମୋ ଉପରେ ତାଳପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ପବନରେ ଖଡ଼ଖଡ଼ ହେଉଥାନ୍ତି । ମୋ ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ନିରାବରଣ ନଗ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟଟିଏ ବୁଡ଼ିଯିବାର ଉପକ୍ରମ କରୁଥାଏ । ମୁଁ ଆଖି ବୁଜି ସବୁ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ମୁଁ ଜାଣେ ତାହା କଣ । ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମ ସେତେବେଳେ ତାଳ ଖାଉଥାଏ । ଖାଉ ଉଭୟେ; ଆପଣ ଏବଂ ମୁଁ; କିନ୍ତୁ ଆପଣ ହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ଭାଷଣ ଦିଅନ୍ତି । ମୋତେ ନ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖନ୍ତି, ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରନ୍ତି ତାଳଖିଆ କଣ ।

ଆପଣ ବସ୍ତ୍ର ଆବରଣର ଗରିଷ୍ଠ ମଣିଷ—ଅତିରିକ୍ତ ଭାବବିଳାସୀ ମଣିଷ । ଆପଣଙ୍କ ଭାବ ମୁଁ ବୁଝେନାହିଁ । ବୁଝିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନୁଭବ ବୁଝେ । ମୁଁ ନିରାବରଣ ଲଘିଷ୍ଠ ମଣିଷ । ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ନିଜଠାରୁ ମୁଁ ଏତେ ଦୂରେଇ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ଭାଷାରେ ମୁଁ ଆଦିମ, ଅନୁନ୍ନତ, ଅସଭ୍ୟ, କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ପ୍ରାଣୀବିଶେଷ । ଆପଣ ହିଁ ସଭ୍ୟ, ଉନ୍ନତ, ଆଧୁନିକ । ସାହିତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ବିଜ୍ଞାନମଣ୍ଡିତ ଶୀର୍ଷବିନ୍ଦୁ ଆପଣ । ମୃତ୍ୟୁର ବେଳାଭୂମିରେ ବସ୍ତୁବାଦର ନ୍ୟୂନତମ ଭୂମିକୁ ଆପଣ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ମୋତେ ମୁହାଁମୁହିଁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କହିପାରିବେ, ଆପଣ କାହିଁକି ମୋତେ ଏତେ ଡରନ୍ତି ? ଏବଂ ସେଇ ଡରରେ ଏତେ ଆତୁର ହୋଇ ଖୋଜୁଥାନ୍ତି ?—ମୋ ଉପରେ ବାରମ୍ବାର ଝୁଣ୍ଟିପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ, ଆଖି ମେଲେଇ ମୋତେ ସ୍ୱୀକାର କରିପାରନ୍ତିନାହିଁ ? ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ଅଣ୍ଡାଳି ହୋଇ ଖୋଜୁଥାନ୍ତି ? ମୁଁ ପରା ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣ୍ଠି; ଆଢୁଆଳରେ ଲୁଚିଯାଇଛି ! ସାହସର ସହିତ ସେଇଠି ଥରେ ଖୋଜିପାରିବେ ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ହିଁ ଲଘିଷ୍ଠ ଉପାଦାନ । ଯାହା ଉପରେ ଏ ସମଗ୍ର ପାହାଡ଼ ଠିଆହୋଇଛି, ମୁଁ ସେଇ ଲଘିଷ୍ଠ ମଣିଷ ।

ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ

ଅଞ୍ଜଳିବଦ୍ଧ ହୋଇ ମୋର ହାତଯୋଡ଼ିକ ଯଦ୍ଧ କଟାଳ କରନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ଚରମ ଅଭିଳାଷ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ସେମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଗରୁଡ଼ଖମ୍ବକୁ ଥରେ କୁଣ୍ଢାଇବେ; ଗୋଡ଼ଯୋଡ଼ିକ ଥାଇ କହନ୍ତି ଯେ, ଶରଧା ବାଲିରେ ଘଣ୍ଟାଏମାତ୍ର ଠିଆହେବେ ଏବଂ ଆଖିଯୋଡ଼ିକ ଅପଲକ ଶୂନ୍ୟକୁ ଚାହିଁ ଯାଚନା କରନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଚକାନୟନରେ ଥରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପଖାଳିହେବେ—ତେଣିକି ମୋର ଆଉ କଣ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଥାଇପାରେ ? ମୋ ବଚନ ସତ୍ୟ, ସୁଧିଜନେ ! ମୋ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଉତ୍କଣ୍ଠା, ରୋମେ ରୋମେ ଉନ୍ମୁଖତା, ମୋର ଶାଖାରେ ଶାଖାରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଶ୍ୟାମଳ ସତ୍ୟ ପଲ୍ଲବିତ ! "—ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ" ସୁଧିଜନେ, ମୋତେ ବାଟ କାଢ଼ି ନେଇଯାଅ ! ସଂସାର, ଖୁଗୁଳି ଯାଅ ମୋ ପାଦରୁ ! ମୋତେ ମୁକ୍ତ-କର ! କର୍ମ-ଜଞ୍ଜାଳ ଖସିପଡ଼ୁ ମୋ ହାତଯୋଡ଼ିକରୁ, ମୋତେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ କର, ସହଜକର ! ମୋ ଆଖିଯୋଡ଼ିକରୁ ପୋଛିହୋଇଯାଉ ମୋହାଞ୍ଜନ । ମୋତେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅ ! ହେ, ଦଶଦିଗପାଳ ! ମୋତେ ଧରି ରଖ । ଦେବତା, ଗନ୍ଧର୍ବ, ଯକ୍ଷରକ୍ଷାଦି ମୋତେ ବେଢ଼ିରହ । ହେ ମୋର ଅଗଣିତ ପିତୃପୁରୁଷ, ମୋ ପଛରେ ଠିଆହୁଅ ! ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ ! ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ ! ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ ।

ଅଝଟ ଶିଶୁ ପରି ଯେ ଏଭଳି ରୋଦନ କରିଜାଣେ, ସେ କିଏ । ଯେ ମହାପୁରୁଷ । ସେ ଅବଶ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ । ତାକୁ କେହି ରୋକିପାରିବେନାହିଁ । ତା' ସୂକ୍ଷ୍ମ ପୁରୁଷ ହୁଏତ ସର୍ବଦା କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ । ତା'ର ଅବସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକୁ କେବଳ ଗଢ଼େଇନେବା କଥା । ସେଭଳି ଅନନ୍ୟ-ଚେତା ପାଇଁ ସବୁ ସମ୍ଭବ । ତାକୁ ସିଂହଦ୍ୱାର ବାରଣ ହେଲେ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ଥାଇ ସେ ତା'ର ଶ୍ରୀଫଳ ଅର୍ଘ୍ୟ ଟେକିଦେଇପାରେ । ଜନେ କହନ୍ତି ଯେ, ନୀଳଚକ୍ର ଉପରୁ ବିପୁଳ ଭୁଜ ବିସ୍ତାରକରି ପ୍ରଭୁ ତାହା ତୋଳିନିଏ । ଅଥବା ସାତଶ'ପଞ୍ଚାଶ' କୋଶ ଦୂରରେଥାଇ ସେ ଅଳି କରିପାରେ ଏବଂ ସେ ଆସିବାଯାକେ ପ୍ରଭୁ ନନ୍ଦିଘୋଷରେ ବଜେକରି ରହି-ଥାଆନ୍ତି । ଝଲମଲ କରୁଥାନ୍ତି ମୁକୁତାର ଝରା । ଝଲୁଥାନ୍ତି ଚକାନୟନ; କିନ୍ତୁ ଘୂରୁନ୍ତି-ନାହିଁ । କାରଣ କବି ମହାପୁରୁଷ ଆସିନାହିଁ । ଭକ୍ତ ମହାପୁରୁଷ ଆସିନାହିଁ । ଭକ୍ତ-ବାନ୍ଧବର ବନ୍ଧୁ ଆସିନାହିଁ । ପୃଚ୍ଛିବେ କିପରି ?···ସୁଧିଜନେ କହନ୍ତି ଯେ ଏହା ଅଲୌକିକ ବ୍ୟାପାର । ଘେନାଘେନ ରସଘନ ବ୍ୟାପାର । ଏଠି ସେ ମହାର୍ଘ 'ପାଟଡ଼ୋର'ଟି କାହାର କନ୍ଧହେବନାହିଁ । କନ୍ଧହେବନାହିଁ ବେଦପ୍ରଥିତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସ୍ୱୟଂ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଏ ପୁରୀକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ନା ପରମାର୍ଥୀ ଭକ୍ତଗଣ ଏ ସିନ୍ଧୁତୀରକୁ ଟାଣିହୋଇ ଆସି ଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ରେଣୁଗୁଡ଼ିକୁ ତୀର୍ଥାୟିତ କରନ୍ତି ।

ଉଭୟ ସତ୍ୟ । ମହାଭାବ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମାତିସୂକ୍ଷ୍ମ ଆବେଗ ଭୂମିରେ ଦାଗ ବାରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ବେଗ ବାରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସ୍ଥିତି ଏବଂ ଗତିକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ମଧ୍ୟ ସହଜ ନୁହେଁ ।··· ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଜିଜ୍ଞାସାର ଯୋଡ଼ିଏ ଆଖି ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ କ୍ଲାନ୍ତ ହେଲା ପରେ ପରମ ବିସ୍ମୟ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସରେ ଜଣେ କେହିଏ ପାଟଡ଼ୋରି ଫିଙ୍ଗିଦେଇ-ଥିଲା ଅପ୍ରାକୃତ ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳକୁ । ଏ ଦିବ୍ୟବସ୍ତୁ ସେ ପାଇଲା କିପରି ଏବଂ କେଉଁଠୁ ପାଇଲା ତାହା ଏକ ରହସ୍ୟ । ତା'ର ସୃଷ୍ଟିଶୀଳ ଆତ୍ମକୀଟ ବୋଧହୁଏ ଅହରହ ନିଜ ରସ କ୍ଷରଣରେ କୌଣସି ଏକ ମାଧ୍ୟମ ସର୍ଜନା କଲା, ଯାହାବଳରେ ଅରୂପକୁ ବାନ୍ଧିହେବ । ଅମୂର୍ତ୍ତି ଅପ୍ରକଟକୁ ଅନୁଭବ କରିହେବ । ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ତନ୍ତୁଟି ପ୍ରେମ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସର ବିଶୁଦ୍ଧତମ ଉପାଦାନ । ଏଇ ସେହି ପାଟଡ଼ୋରି ଯେଉଁଥିରୁ ଗୋଟିଏ କେରା ସେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶୂନ୍ୟକୁ ଏବଂ ଗ୍ଲୁହିଁରହିଲା ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ । ସେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଗଭୀର ଉଦ୍‌ବେଗମୟ, ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସମୟ, ଆତୁର ବେଦନାମୟ ଏକ ଲୋତକାପ୍ଲୁତ ତପସ୍ୟା । ଯୁଗାବ୍ଧିବ୍ୟାପୀ ଅଖଣ୍ଡ ତପସ୍ୟା ! ଲକ୍ଷେ ଯୋଜନରେ ଥାଇ ଆକଣ୍ଠ ମଜ୍ଜମାନ ଗଜରାଜର ତପସ୍ୟା । ତା'ପରେ ପାଟଡୋରରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଦିନେ ଟାଣ ଅନୁଭବହେଲା । ମହାଶୂନ୍ୟର କୌଣସି ଏକ ଅଜ୍ଞାତ କମ୍ପନରେ ତାହା ସ୍ପନ୍ଦିତହେଲା । ଅରୂପ ହୁଏତ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ରସମୟ ହେଲା, ଦ୍ରବୀଭୂତ ହେଲା—ଏବଂ ହଠାତ୍ ପ୍ରକଟିତ ହେଲା ଅର୍ଦ୍ଧାକାଶରେ । ତା' ଅଗ୍ରରେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁସିକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତ ପାଟଡୋର । ଘନକୃଷ୍ଣ ମେଘ ଉହାଡ଼ରୁ ତା'ର ଚକିତ ଯୋଡ଼ାଏ ଆଖି ଖୋଜିଗଲା ସେ ଅଦ୍ଭୁତକର୍ମୀକୁ, ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ନ ଥିବା ରାଜ୍ୟରୁ ପରମ-ଚୈତନ୍ୟକୁ ଟାଣିଆଣିଲା ଫାଶପକେଇ । କିଏ ସେ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ନର୍ତ୍ତନ କରୁଥିବା ଗୌରକାନ୍ତ ପୁରୁଷ ?—କିଏ ସେ ମତ୍ତ ବଳରାମ ?—ସେ ବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ? ପ୍ରେମରେ ଟାଣିହୋଇ ଆସିଥିବା ଭଗବାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭକ୍ତ ଏକ ବିସ୍ମୟ । ଆଉ ଦିନେ ନିର୍ମମ ସଂସାରରେ ଦାନା-କନାର ସଂଘର୍ଷ ଭିତରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲାବେଳେ କେହି ଜଣେ ଉଠିବସିଲା ରାତିଅଧରେ । ପବନରେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଆପଣାର ବୋଧହେଲା । ତା ଆଖିରୁ ଅବାରିତ ଲୁହ ଝରିଗଲା । ତା' ଭିତରେ ଗୋଟିଏ କୋମଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଦ୍ମପରି ଫୁଟିଗଲା । ସେ ଅନୁଭବ କଲା ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଡାକ । କେହି ହୁଏତ ତାକୁ ଡାକୁଛି ! ନୀରବରେ ଟାଣୁଛି ! ସେ ଟାଣିହୋଇଗଲା ସେହି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ ଦିଗରେ । ସାତଶ' ପଞ୍ଚାଶ କୋଶ ଉଡ଼ିହୋଇଗଲା । କୋମଳ ଅଥଚ ଅନୁପେକ୍ଷ୍ୟ ସେ ଆକର୍ଷଣରେ ପାଟଡୋରକୁ ଆଉଜି; ତା ଉପରେ ଓହଲାପଡ଼ି ସେ ଆସି ହର୍ଷ ଗଦଗଦ୍ ଠିଆହେଲା ବିପୁଳ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ମଝିରେ ଏବଂ ଗ୍ଲୁହିଁଲା ଅର୍ଦ୍ଧାକାଶକୁ । ତା'ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମ ଉନ୍ମୁଖ ହୋଇ ଗ୍ଲୁହିଁଲେ ନନ୍ଦଘୋଷର ଗର୍ଭକୁ । ପାଟଡୋରରେ ଉତ୍କଟ ସଂସାରରୁ ଟାଣିହୋଇ ଆସିଥିବା ଏ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ଭକ୍ତ ପାଇଁ ଭଗବାନ ଏକ ପ୍ରଗାଢ଼ ବିସ୍ମୟ ।···ଏହିପରି ଉଭୟ ପାକ୍ଷିକ ଏ ପାଟଡୋର । ଏହାର ଦୁଇଟି କେରା ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଛନ୍ଦରେ ଆତଯାତ ହେଉଥାନ୍ତି, ଦୁଇଟି ସମାନ୍ତରାଳ ଧାରାରେ ପ୍ରେମ ଓ କରୁଣାର ଭାବ ଓ ଭାବମୟତାର ରସ ସୃଷ୍ଟି କରି ।

ମୋର ସଜ୍ଞା ହୋଇଗଲା ମାଲିକେ, ମୋତେ ବାଟ ଗ୍ଲୁଡ଼ିଦିଅ । ମୁଁ ଷେଜ ସିବ । ଏଇ ଜ୍ୟୋଷ୍ଟକୁ ଗ୍ଲରକୋଡ଼ି ଭରିଗଲା । ଆଉ କିଏ ଗଛକୁଷ ହେବ କ ? ଏଇ ଥରକ ବାହୁଡ଼ିଗଲେ ଆଉ ନ ଦେଖିବି କଳାଶ୍ରୀମୁଖ । ଏ ଦେହକ ପାଇଁ ସରିଗଲା । ଏଥର ଝୁଲଣ ଗଲା । ଚନ୍ଦନ ଗଲା । ଏ ପୋଡ଼ା ଦେହ ଖଣ୍ଡ ବାଦ କଲା ମାଲିକେ, ଆସିପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋ ଦେହ ପବନ କରବ । ଆତ୍ମାକୁ କାରଣ କରିବ । ମୁହାଏ ଟଙ୍କତୋରାଣି ପିଇଦେଲେ ତେଣିକି ମରିଯା'ନ୍ତି । ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ଆଡ଼ହୋଇ ଠିଆହେବି । ସେ ଭିଡ଼ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ ଆଉ ବଳ ନାହିଁ । ସେଇଠି ଘଣ୍ଟ, ମର୍ଦ୍ଦଳ, କାହାଳୀ ବାଜୁଥିଲାବେଳେ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ ଚାଲନ୍ତା ରଥରେ ସେ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚକେ ଘୁଞ୍ଚିଆସନ୍ତା । ସେତିକି ଦେଖିଦେଲେ ମରିଯାନ୍ତି । ଏଇଟା ମୋ ବଡ଼ନାତିର ସାନପୁଅ । ଲୋକନାଥଙ୍କଠେଇଁ ବାଳ ପକେଇବ । ମୁଁ ସେମିତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆସିଥିଲି ମୋ ଗୋସେଇଁ ବାପ ସଙ୍ଗରେ । ଆମେ ହଟେଁ ବାଇଶିପାହାଚରେ ଗଡ଼ିବୁ । ମୁଁ ପୁରୁଣା—ଗଡ଼ିଯିବ । ସେ ନୂଆ । ଏମିତ ଆଉ କିଛି କାଳ ଗଡ଼ୁଥିବ । ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ ମାଲିକେ, ମୋତେ ଗୁଡ଼ି ଦିଅ । ମୁଁ କଣ ଆଉ ଫେରେ ଆସି କଟାଳ କରିବି କି ?

"ତାଙ୍କେ ସବୁ ପାରଲାରୁ ଆସିଚନ୍ତି ସାଆନ୍ତେ ! ଆଉ ସେ ମାଇପି ଗଣ୍ଡାକ ଘୁମୁସର କୁଲାଡ଼ ଅଞ୍ଚଳର । ବାକିଯାକ ସବୁ ସାନଖେମୁଣ୍ଡି ଆଖପାଖ ପିତାଲା, ଗଉଡ଼ଗାଁ, କୁକୁଡ଼ାଖଣ୍ଡି, ଆଉଯାକ ଆମ ଜଇପୁର ପାପାଡ଼ହାଣ୍ଡି, ଉମରକୋଟ । ଆମେ ସବୁ ମାଇକିନା ମର୍ଦ୍ଦ ମିଶି ପଞ୍ଚତିରଣ ଜଣ । ଆସି ବରହମ୍ପୁରଠାରେ ମିଶିଲୁ । ଆମେ ତୀର୍ଥକୁ ବାହାରିଛୁ, ବଡ଼ ଭିଡ଼ଭାଡ଼ରେ ଆସିଛୁ ସାଆନ୍ତେ ! ପାଞ୍ଚପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ଧଇର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଚାଲି ଚାଲି ଚିଲିକା କୂଳେ କୂଳେ ଆସିଛୁ ପୁରୁସ୍ତମ, ଥରଟେ ଦେଖିବୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ବୋଲି । ପ୍ରଭୁର କେତେ ପଥିଆରି କିବସୂର୍ଯ୍ୟ ବୋଲିଛନ୍ତି । ବଡ଼ ଗହଳି ଗୁରାଳି ଭିତରେ ତେଲେଙ୍ଗାରାରି ବାଜୁଥିବ । ଛତ୍ର ଚାମର ଟେକିଥିବେ । ଢାଇଦ ବଢ଼ିକାଠ ବାଜୁଥିବ । ସେ ଭିତରେ ନୀଳାଦ୍ରିସିଂହ ବିଜେହେବେ ନନ୍ଦିଘୋଷରେ । ସେ ପଟୁଆର ଟିକିଏ ଦେଖି ଏ ଚର୍ମ ଆଖି ପବିତ୍ର କରିବୁ । ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ହେଲଠୁ ଏକୁଟିଆ ଆଉ କିସ ସାଆନ୍ତେ ! ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯେମିତି ସିନା ସଂସାର ! ଏକୁଟିଆ ଗଲିଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲ ଥିଲେ ମହାପୁରୁଷଯାକ ଆମକୁ କାହିଁକି ଭିଡ଼ାଆନ୍ତେ କହିଲେ ? ପରମ ପୁରୁଷ ନୀଳାଦ୍ରିରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି । ନିଜେ ଦେଖିବା, ବନ୍ଧୁ ପରିଜନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ କଲ୍ୟାଣ ସିନା ଉଚିତ ! ଆମେ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବୁ । ଆମକୁ ବାଟ ଗୁଡ଼ିଦିଅ । "କେନ୍ତୁ ସର କି । ପ୍ରଭୁପଣେ ନୀଳାଦ୍ରିକେଶରୀଙ୍କ ! କେନ୍ତୁ ସର କି...।"

ମୁଇଁ ଆସିଚେ ମନକଲେ କି ହେବ—ଠାକୁର ମନକଲେ ସିନା ! କେତେଥର ବାହାରିଲି ପୁରି । ଏଇମାନେ ଯାଇତେ ଦେଲେ ନାହିଁ । କେବେ ସାନପୁଅର ବାହାଘର ତ କେବେ ନାରୁଣୀର ଭାତଖିଆ । ଗୁଚ୍ଛା ମାୟାରେ ଭିଡ଼ିରଖିଲେ । ଶେଷକୁ ବିଧବା ହେଇଗଲି ସିନା ପ୍ରଭୁର ଦର୍ଶନ ପାଇଲିନି । କେନେ ମତେ ଏମିତିନ ଏଇମାନେ ସାଧୁଛନ୍ତି । ହୁଏ କଲି ମରିଯିବ ବୋଲି । ସବୁ ଆସି ଘେରିଗଲେ । ଏମାନେ ସବୁ ପରା ମୋର ରକ୍ତ । ଯଶିପୁର, ରରୁଆଁ, ଚଁପୁଆ, ରାଇରଙ୍ଗପୁର, ବାରିପଦା, ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦିନିପୁର, ଗୁଇଁବସା ଆଉ କେନ୍ଦୁଝର । ମତେ ଏଇମାନେ ଟେକିନେବେ କି ମୁଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଟେକିନେବି ନୁହେଁ । ଆମକୁ ଗୋଟେ ଫାଶରେ ଠାକୁର ଟେକିନେବ ତ ନେବ, ନ ହେଲେ ନାଇଁ । ମନ୍ଟା ଭାରି ଉତଲି ଧରିଲାଣି । ବଦରା ଡଙ୍ଗା ବଇତାରିଣୀରେ ଥରୁଛି, ହେଲେ ତ ଏପାର ନ ହେଲେ ସେପାର । ମହାପାତକୀ ମୁଁ । ମତେ ପାରିକର ଠାକୁର ! ଚାଲିରେ ପିଲେ, ବାହାରିପଡ଼ । ମତେ ଆଉ ବେଳନାଇଁ । ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ ।

ଇ'ସବେ ଆମର୍ ବାଟର୍ ଲୋକ୍ । ରେଢ଼ାଖୋଲ୍, ସଁଭଲପୁର, ସାଲେଭଟା, ତର୍ଭା ଆର୍ ଛୁନ୍ ଗୁନ୍ କଲାହାଣ୍ଡି ଭିତରେ ଧନେର୍ ଗାଁ ଇ'ବାଟେ ବଲଙ୍ଗେର, ସୋନ୍ପୁର୍, ବଉଦ, ଫୁଲ୍ବାନ ଆର ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ । ହେଁ ବାଟେ ଗଲା ଯେ କାହିଁ, ରାଉର୍କେଲା ! ଆମେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସଭେଁ ପୁରୀ ଯିବୁ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁକେ ଚମ୍ପା ଫୁଲ୍ ଚଢ଼ାବୁ । ପଦମ୍ ଫୁଲର୍ ମାଲ ପିନ୍ଧାବୁ । ଆମର ଘରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଅଛେ । ଆମର ଘରମାନକୁ ସେ ଯାଇଛେ । ଆମେ ତା'ର ଘରକେ ଆସିବୁଁ । ଆମେ କୀର୍ତ୍ତନ କରବୁ । ରଥ୍ ଘିଚ୍ବୁ । ଆମେ ଜାନ୍‌ଛୁଁ ଇ' ମହାପ୍ରଭୁ ବଟ୍ ବଟ୍ କଲଆଁଟା ! ହେଲେ, ବଡ଼ା ଟକ୍‌ନ ଆର ବଡ଼ା ସୁନ୍ଦରଟା ! ଥରେ ମନ୍ ଲାଗ୍‌ଲେ ଆର୍ ଛୁଡ଼େନାହିଁ । ବାଟ କହିଦଅ ଗୁରୁ, ଆମେ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବୁ !

ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରିଠାରୁ ମେଘାସନ, ଋଷିକୁଲ୍ୟାଠାରୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ଏବଂ କୋଣାର୍କଠାରୁ ହୀରାକୁଦ—ଏ ସମଗ୍ର ଭୂମିରେ ପାଟଡୋର ବଛେଇ ହୋଇ ରହିଛି । ସେଥିରେ ପଙ୍କ୍ତି ଟାଣିହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି ନୀଳାଦ୍ରି କେନ୍ଦ୍ରକୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଅନୁଗତ ଭକ୍ତ । ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଆବେଦନ—ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ । ଏଠିକି ନ ଆସିଲେ ସତେ ବା ସେ ତା'ର ଆତ୍ମାକୁ ଚହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ । ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଛି ଆର୍ତ୍ତ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ପକ୍ଷୀଟିଏ ପରି ।

ନୀଳାଦ୍ରି ଚୂଳରେ ନୂଆ ମେଘ ଠେକୁଛି ଏବଂ ଦିଗଦିଗରୁ କଳରବ କରି ପହଁଚି ଆସୁଛନ୍ତି ଅକଳନ୍ତ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ଚାତକ । ବଙ୍ଗଭୂମିରୁ ଶତ ଶତ ଭକ୍ତପରିବାର ନବଦ୍ୱୀପରୁ ମଧ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରି ଆସିଛନ୍ତି ମଧୁଚକ୍ରର ସନ୍ଧାନରେ । ଇଚ୍ଛା—ପଣ୍ଡା ଗୁରୁଙ୍କର ପା'ଲଗିହେବେ । ଦର୍ଶନ କରିବେ ଜଗନ୍ନାଥେର୍ ଚାନ୍ଦ୍ ବଦନ୍ । ଗମ୍ଭୀର ଆପଣାପଣରେ କେହି କେହି ସୁଶ୍ରୀ ବଧୂ ହୁଏତ କହିବେ—ଠାକୁର୍‌ଟି ବଡ଼ୋ ଭାଲୋ, କିନ୍ତୁ କି ବିଶ୍ରୀ ! ଆସିଛନ୍ତି ଆହୋମିଆ ଜଗନ୍ନାଥେର ଦର୍ଶନ କରିବେ । ତାଙ୍କର ସୁମଧୁର ବିଳମ୍ବିତ କୀର୍ତ୍ତନରେ ନିବେଦନ କରିବେ ଆତ୍ମାର ଆକୁତି । ମେଘାଳୟ, ଅରୁଣାଚଳର ଗମ୍ଭୀର ଅଞ୍ଚଳ ପାର୍ବତ୍ୟ-ଭକ୍ତଗଣ ସତେ ବା ବୁଝିଯାଇଛନ୍ତି ଆତ୍ମୀୟ ପରି ଏ ନୀଳାଚଳର ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ । ହିମାଳୟର ତରାଇ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ ପଡ଼ିଉଆଲି—ସରଳ, ନିଷ୍କପଟ, ଜଗଦୀଶ-ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତଗୁଡ଼ିଏ ! ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ, ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଯିବାର ଏକାନ୍ତ ଭୟରେ, ଏକାସାଙ୍ଗରେ ଗୁଗୁମୁଣ୍ଡି ଆ ଚାଲିଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକ ଛତିଶଗଡ଼ୀ । ସଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଶର୍କରାଖଣ୍ଡ ପରି ସେମାନଙ୍କର ମଧୁର ପ୍ରଭୁପ୍ରେମ ଓ ନିଷ୍ଠା । ପଶ୍ଚିମା ଗୁର୍ଜରୀ କଚ୍ଛୀ ଓ କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରସ୍ୱାଭିମାନରେ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡକୁ ମଣ୍ଡନ କରିଛନ୍ତି । ଏ ବିପୁଳ କ୍ଷେତ୍ର ପରିପୂରିତ ହୋଇଛି ଭାରତ ଭୂମିର ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ଟାଣିହୋଇ ଆସିଥିବା ଆତୁର ତୃଷାର୍ତ୍ତ ଚାତକଙ୍କର କଳରବରେ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାରିଆଡ଼ୁ ସବୁ ଟାଙ୍କ; ଗଳା କାନ୍ଧ ଦେଇ ଝରିଆସୁଛି ଭକ୍ତି ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସର ଅଫୁରନ୍ତ ଧାରା । ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା, ଭାବଭଙ୍ଗୀରେ ଏ ଧାରାର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଛି ସେଇ ଗୋଟିଏ ଆକୂତି—'ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ' ।

ଏ ଆକୂତିରେ ଖଣ୍ଡିତ ଚେତନା ଝାସଦେବାକୁ ଚାହେଁ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ସମୁଦ୍ରରେ । ସଂସାର ଭିତରେ, ବନ୍ଧୁ, ପରିବାର, ସୋଦର ଭିତରେ ଚ୍ଛୁଣି ଚ୍ଛୁଣି ଯାହା ସେ ପାଇନାହିଁ, ସେହି ଅପରିମେୟ ଆପଣାପଣ ସେ ଖୋଜୁଛି ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଖୋଜୁଛି ତା' ଆତ୍ମାର ବିପୁଳ ଉପାଦାନ । ସମଗ୍ର ଚାତକଟିର ବିନ୍ଦୁଏ ମାତ୍ର ତୃଷା । ସେ ଅଧିର ଉଲ୍ଲାସରେ ଦୃଷ୍ଟି

Digitized by srujanika@gmail.com

ନବଛ ରହିଛୁ ନୀଳାଚଳଚୂଳରେ । କେତେବେଳେ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିବ ଏ ନବମୁନ୍ଦର ! ଦୃଷ୍ଟି ନବଛ ରହିଛୁ ଦେବାଙ୍କଣ୍ଠି ସିଂହଦ୍ୱାର ଉପରେ ।

ଅମୃତ-କୁଣ୍ଡଳ ଦୋଳାୟିତ କରି ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ନମସ୍କାର ମୁଦ୍ରାରେ ମନ୍ଦାର ପାଖୁଡ଼ା ପରି ଚହଟୁଥିବା ସେ ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ହେଉଛନ୍ତି ସୂର୍ଯ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ରଜତଶଙ୍ଖ-ଶୁଭ୍ର ଶୀତଳମୂର୍ତ୍ତି ହେଉଛନ୍ତି ସୋମ । ଲୋହିତ, ଶ୍ୟାମଳ କନକାଭ ବର୍ଣ୍ଣର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରହ-ମାନେ ଯେହ୍ନପରି ଯୋଡ଼ହସ୍ତ ଠିଆହୋଇଛନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ର, ଅଗ୍ନି ପ୍ରମୁଖ ଦଶଦିକ୍‌ପାଳମାନେ ସସମ୍ଭ୍ରମେ ସ୍ତବଗାନ କରୁଛନ୍ତି । ଶିବଗଣଙ୍କ ଗହଣରେ କୈଳାସପତି ଏବଂ ପଦଗାମୀ ହୋଇ ବେଦପାଠ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ସାଶ୍ରୁଲୋଚନ ଭକ୍ତ ଏ ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟରେ ବିହ୍ୱଳିତ ହୋଇ ଡାକୁଛି ହେ ପ୍ରାଣପତି, ସିଂହଦ୍ୱାରେ ଉଭାହୋଇଛନ୍ତି ପତିତପତି, ହେ ପ୍ରାଣପତି ! ଅନ୍ତତଃ ଏମାନଙ୍କ ଖାତିରରେ ଓହ୍ଲେଇ ଆସ ତୁମ୍ଭେ ! ନହେଲେ ବା ମୋ ପାଇଁ ତୁମର ବିଚ୍ଛୁର ନହେଲା !

କିନ୍ତୁ ଭକ୍ତର ସରଳ ପ୍ରେମ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ସମର୍ପଣରେ ହିଁ ସେ ଅବତରଣ କରନ୍ତି । ମହା-ମିଳନର ପୀଠ ଏ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ! ରୂପ ରଙ୍ଗ ଆକୃତି ଭାଷା ଭଙ୍ଗୀର ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ ଏ ମାନବ-ସମୁଦ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭାବତରଙ୍ଗ ରଥାରୂଢ଼ ବାମନଙ୍କର ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶକରୁଛି । ଏ ବିଭିନ୍ନତା କେବଳ ବାହ୍ୟ ଚିହ୍ନିତ, ବାହ୍ୟ ରଙ୍ଗ-ରଞ୍ଜିତ ଗୋଟିଏ ପରିଧେୟ । ତାକୁ ପରିଧାନ କରିଛନ୍ତି ସର୍ବତ୍ର ବିରାଜିତା ଭଗବନ୍ତ-ଭକ୍ତ । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକମାତ୍ର ଭାଗବତ ପୁରୁଷ ବିରାଜମାନ । ଏ ମିଳନ ଘନିଷ୍ଠ, ପାରସ୍ପରିକ । ଜଣକର ଲଲାଟରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଚନ୍ଦନ ଲଞ୍ଛନ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ବିପୁଳ ଭୁଜ-ଯୁଗଳ ଚେଲାଞ୍ଚଳ ଆବୃତ ।

ମୁଁ ମଧ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ ସାଧୁଜନେ ! କିନ୍ତୁ ସେ ମହାର୍ଘ ପାଟଡ଼ୋର ପାଇଁ ମୋର ପୁଣ୍ୟ-ଧନ ନାହିଁ । ଦୀନବାନ୍ଧବ ହରିଙ୍କ କହିବ—ଯଦି ସେ ଅହେତୁକୀ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଏକ-ପାଖିକ ପାଟଡ଼ୋରଟିଏ ଲଗେଇ ଟାଣିନିଅନ୍ତି, ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଯିବ । ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ !

ଗୋଡ଼ ଯୋଡ଼ିକ ଥାଇ ବୋଇଲେ
ସତ ମୋ ବଚନ ରାମା, ସତ ମୋ ବଚନ ।
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଶରଧାବାଲିରେ ଗ୍ଭଲିବାକୁ ମୋ ମନ,
ମୁଁ ତ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ—
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଶରଧାବାଲିରେ ନିତି ଗ୍ଭଲୁଥିବ ।

ହାତ ଯୋଡ଼ିକ ଥାଇ ବୋଇଲେ
ସତ ମୋ ବଚନ ରାମା, ସତ ମୋ ବଚନ ।
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗରୁଡ଼ ଖମ୍ବ କୁଣ୍ଢାଇବାରେ ମୋ ମନ,
ମୁଁ ତ କ୍ଷେତ୍ର ଯିବ—
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗରୁଡ଼ ଖମ୍ବ ନିତି କୁଣ୍ଢାଉଥିବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ତୁଣ୍ଡ ଗୋଟି ଥାଇ ବୋଇଲେ
ସତ ମୋ ବଚନ ସ୍ୱାମୀ, ସତ ମୋ ବଚନ ।
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବଗଡ଼ା ଅନ୍ନ ଖାଇବାକୁ ମୋ ମନ,
ମୁଁ ତ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ—
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବଗଡ଼ା ଅନ୍ନ ନାହିଁ ଖାଉଥିବି ।

ନାକ ଗୋଟିଥାଇ ବୋଇଲା
ସତ ମୋ ବଚନ ସ୍ୱାମୀ, ସତ ମୋ ବଚନ ।
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବାସନା ଭୋଗ ଶୁଙ୍ଘିବାରେ ମୋ ମନ,
ମୁଁ ତ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ—
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବାସନା ଭୋଗ ନାହିଁ ଶୁଙ୍ଘୁଥିବି ।

ଆଖି ଯୋଡ଼ିକ ଥାଇ ବୋଇଲେ
ସତ ମୋ ବଚନ ସ୍ୱାମୀ, ସତ ମୋ ବଚନ ।
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଚକାଡୋଳା ଦେଖିବାରେ ମୋ ମନ,
ମୁଁ ତ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ —
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର କଳା ଶ୍ରୀମୁଖ ନାହିଁ ଦେଖୁଥିବି ।

କାନ ଯୋଡ଼ିକ ଥାଇ ବୋଇଲେ
ସତ ମୋ ବଚନ ସ୍ୱାମୀ, ସତ ମୋ ବଚନ ।
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଘଣ୍ଟ-ମାଦଳ ଶୁଣିବାରେ ମୋ ମନ,
ମୁଁ ତ କ୍ଷେତ୍ର ଶିବ—
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଘଣ୍ଟ-ମାଦଳ ନାହିଁ ଶୁଣୁଥିବି ।

ଯିଶୁ

ସେ ଗୋଟିଏ ଅତି ବିଷଣ୍ଣ ଅପରାହ୍ଣର କଥା । ନିଜ କ୍ରୁଶ ନିଜେ ବହନ କରି କ୍ରମଶଃ ପୃଥିବୀର ଅପସରିଯାଉଥିବା କୌଣସି ବିଡ଼ମ୍ବିତ ଦେବଶିଶୁର କାହାଣୀ । ଲଲାଟରେ ତାର ଲାଞ୍ଛନା ଓ ବିଦ୍ରୂପର ରକ୍ତ, ପିଠିରେ ହିଂସ୍ରତା ଓ ବିଦ୍ୱେଷର କଷାଘାତ, ରୋମେ ରୋମେ କୃତଘ୍ନତାର ଧୂସର ବହ୍ନି । ସେ ଦିନର ଆକାଶ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ । ପବନ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ । ଚାରିଆଡ଼େ ଆସନ୍ନ ହତ୍ୟାର ଉତ୍କଣ୍ଠା । ବିଚାରକରୁ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ବଧଭୂମି ମାଇଲ ମାଇଲ ବ୍ୟଥାର ବର୍ତ୍ମ । ଦୁର୍ବହ କ୍ରୁଶ ଏବଂ କୃତଘ୍ନତାର ଭାର ତଳେ ଯାତ୍ରୀଟି କ୍ଲାନ୍ତ, ଘର୍ମାକ୍ତ । କପାଳରୁ ତାର ଝରିଆସୁଛି ଧାର ଧାର ସ୍ୱେଦ ଏବଂ ରକ୍ତ । ହୁଏତ ଆଖିରୁ ଝରିଆସୁଛି

Digitized by srujanika@gmail.com

କିଛି କିଛି କରୁଣାର ଅଶ୍ରୁ । ସମଗ୍ର ବ୍ୟଥାତୁର ଶରୀରରୁ ଝରିପଡ଼ୁଛି ଅନେକ ଲୋତକ । ଆର୍ଦ୍ର ହୋଇଯାଉଛି ତାର କମ୍ପିତ ପଦଯୁଗଳ । ଏ ପୃଥିବୀର କୃତଘ୍ନ ଧୂଳି ଉପରେ ଏ ଲୋହିତ ପଦଚିହ୍ନ ଆଉ ହୁଏତ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଫେରିବ ନାହିଁ ବଧଭୂମିକୁ ଯାଉଥିବା ଏ ଶ୍ରାନ୍ତକାନ୍ତ ଦେବଶିଶୁ । ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଷାକ୍ତ ମଣିଷଙ୍କ ପାଇଁ ମହୋତ୍ସବର ଆୟୋଜନ । ସେମାନେ ଚିତ୍କାରକରି ଭୁଲିଛନ୍ତି, ଦେବଶିଶୁଟିକୁ ହତ୍ୟା କରିବେ । ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନିଃଶବ୍ଦ ହେବ ପ୍ରେମ ଏବଂ କରୁଣା । ଜିଘାଂସା ଚିତ୍କାର କରୁଛି । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷ ଚିତ୍କାର କରୁଛନ୍ତି ।

ଏଣେ ବିଚାରକ ପିଲାତୁସ୍ ବୋଧ ହୁଏ ତାଙ୍କ ସିଦାନ ଉପରେ ବସି ମଦ୍ୟପାନ କରୁଥିବେ । ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ଆଖି ଉପରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ପଲକ ଲିଭିଯାଉଥିବ । ମନର ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଅଭିନୀତ ହୋଇଯାଉଥିବ ସେଦିନ ଇଜଲାସର ଦୃଶ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପଛପଟ ଗବାକ୍ଷରେ ହୁଏତ ନୀରବରେ ବୁଡ଼ିଯାଉଥିବ ସେଦିନର ସୂର୍ଯ୍ୟ । ପିଲାତୁସ୍ ମଦିରାରେ ଚୁମୁକ୍ ନେଇ ଭାବୁଥିବେ—କାହିଁକି ସେଭଳି ଚିତ୍କାର କରୁଥିବେ ସେ ମଣିଷସବୁ । ଜଳୁଥିବା ଅଙ୍ଗାର ପରି ସେମାନଙ୍କର ଆଖି । ପାଟିର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ାକ ଫେନାକ୍ତ । ନଖ ଏବଂ ଦାଢ଼ି କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ନାଚିଲା କୁତ୍ସିତ ! କି ଭୟଙ୍କର ! କେଡ଼େ ଭୀଷଣ ସେମାନଙ୍କର ଜିଘାଂସା !...କିନ୍ତୁ...ପିଲାତୁସ୍‌ଙ୍କ ଅବଶ ହାତରୁ ନଇଁଆସିଥିବ ମଦିରାର ପାତ୍ର । କେଡ଼େ ଅଦ୍ଭୁତ ସେ ଇହୁଦୀ ଯୁବକଟି ? କେତେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ତାର ମୁହଁ । କେତେ ଅଶ୍ରୁଳ ତାର ସେ କ୍ଳାନ୍ତ ଆଖିଯୋଡ଼ିକ । ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘ ଶ୍ୱାସରେ ପିଲାତୁସ୍ ସ୍ମୃତି-ଗହ୍ୱରରୁ ମୁକୁଳି ଆସିଥିବେ । ମଦିରାର ପାତ୍ର ଉପରକୁ ନଇଁଆସିଥିବ ଈଷତ୍ କମ୍ପିତ ଓଷ୍ଠ; ଏବଂ ଈଷତ୍ ଘର୍ମାକ୍ତ ତାଙ୍କର ମସୃଣ ଲଲାଟ !...ସେ କାହିଁକି ପ୍ରତିବାଦ କଲାନାହିଁ ...କାହିଁକି ମୋଟେ ମୁହଁ ଖୋଲି କହିଲାନାହିଁ...ସେ କିଏ ?—ସେ ଘାତକଗୋଷ୍ଠୀ ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗ କରି ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲେ । ଜନତାକୁ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିଲେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ । ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ରାଜା କିନ୍ତୁ ନୀରବ ରହିଲା କାହିଁକି ! ତାର ନିଷ୍ପାପ ରକ୍ତପାତ କରି ପିଲାତୁସ୍ କଳୁଷିତ ହୋଇନାହାନ୍ତି ତ ? କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ନ୍ୟାୟଦଣ୍ଡ ସେଇ କେତେ ଜଣ ମୁଖର ସଇତାନଙ୍କ କଥାରେ ଅପାପବିଦ୍ଧ ସେ ଅଦ୍ଭୁତ ମଣିଷଟିକୁ ହତ୍ୟା କଲା ? ତାଙ୍କର ଚିତ୍କାରକୁ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ କାହିଁକି ନରହନ୍ତା ବାରବ୍‌ବାସ୍‌କୁ ମୁକ୍ତ କରିଦେଲେ ପିଲାତୁସ୍ ? ଭୟ ଏବଂ ଛଳନାକୁ ଲୁଚାଇବା ପାଇଁ ପିଲାତୁସ୍ କଣ ନ୍ୟାୟର ମୁଖା ପିନ୍ଧି ନଥିଲେ ? ପିଲାତୁସ୍‌ଙ୍କ ଭିତରେ ବାହାରେ ସେ ଉଦାସ ଅଥଚ ଅବିକମ୍ପିତ ଶାନ୍ତ ମୁହଁଟି ଦିଶିଯାଉଥିବ । ସେ ଆଖିଯୋଡ଼ିକ ହୁଏତ ତାଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରୁଥିବ, ଦୟା କରୁଥିବ ! ସେ ମୁହଁ ହୁଏତ ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ହସିଦେଇ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରୁଥିବ । ପିଲାତୁସ୍ ସେ ଆତତାୟୀ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ନୁହନ୍ତି...ଇତସ୍ତତଃ କରୁଛନ୍ତି ପିଲାତୁସ୍ । କୋମଳ ସିଦାନ୍ ଉପରେ କଣ୍ଟକବିଦ୍ଧ ହେଉଛନ୍ତି ବିଚାରକ ! ହାତର ପାପୁଲି ଘଷି ସେ କୌଣସି ରକ୍ତର ଦାଗ ଲିଭାଇ ପକାଉଛନ୍ତି । ପୋଛି ପକାଉଛନ୍ତି ଗୋଟାଏ ଅପ୍ରୀତିକର ସ୍ମୃତି ।—ହ ଅ ଅ, କ୍ରୁଶରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଚଢ଼େଇବା କୋଉ ନୂଆ କଥା—ପିଲାତୁସ୍ କଣ ସେ ସବୁର ହିସାବ ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ !··· ପୁଣି ମଦ୍ୟପାନ କରି ଆନନ୍ଦ ସନ୍ଧ୍ୟା ଯାପନ କରୁଥିବେ କ୍ଲାନ୍ତ ବିଚାରକ ପିଲାତୁସ୍ !···

ବଧ୍ୟଭୂମି ପାଖେଇ ଆସୁଥିବ ଅଜସ୍ର ଧୂଳି ଏବଂ କୋଳାହଳ ଭିତରେ । ସମଗ୍ର ମଣିଷ-ଜାତିର ଅକୃତଜ୍ଞତା ସହସ୍ର ଗୁଣିତ କରୁଥିବ ସେ କ୍ରୁଶର ଓଜନକୁ । ଆଃ ପିଟର ! ! ତୁମେ ପରା ବୁକୁ ଉପରେ ମଥା ରଖି କହୁଥିଲ ଯେ କଦାପି ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି ? ସେ ପରା ତୁମକୁ ପ୍ରେମର ଦୀକ୍ଷା ଦାନ କରିଥିଲେ ? ତୁମକୁ ବୁକୁ ଉପରକୁ ଆଉଜାଇ ନେଇ ସେ ପରା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ତୁମକୁ ସତ୍ୟର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନେଇଯିବ ବୋଲି ? ରାତି ନ ପାହୁଣୁ ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିଲ ? ମୁହଁ ଫେରାଇ ଦେଇ ତୁମେ କହିପାରିଲ ଯେ ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନାହଁ ! ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରାଣଟିକୁ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ତୁମେ ମାନବ-ଜାତି ପାଇଁ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ମିଛ କହିପାରିଲ ? ଏ ବିପଣ୍ଡ ଅପରାହ୍ଣରେ କେଉଁଠି ଲୁଚି ରହି-ଗଲ ବାରଜଣଯାକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭକ୍ତ ? ଏତେ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ, ଏତେ ପ୍ରେମ, ଏତେ କରୁଣାର ପ୍ରତିଦାନରେ କଣ ମଣିଷ ଏତେ ଅକୃତଜ୍ଞ ହୋଇପାରେ ?ତୁମକୁ ପରା ସେ କୋଳାଗତ କରିଥିଲେ ? ଶେଷ ରାତିରେ ପରା ତୁମ ପାଦ ଧୋଇ ଲୁଗାକାନିରେ ପୋଛିଦେଇଥିଲେ ? କଣ କଲ ଜୁଦାସ୍ ?—ମାତ୍ର ତିରିଶଟା ରୁପାର ମୁଦ୍ରା ପାଇଁ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସକୁ ହତ୍ୟା-କଲ ? ପ୍ରତାରିତ ପ୍ରେମର ରୂପାୟିତ ବିଗ୍ରହକୁ ?···କ୍ରୁଶ ବହନକରି ଧୂଳିଧୂସର, ନିଃସଙ୍ଗ ଯାତ୍ରୀ ଆଗେଇ ଚାଲିଥିବ ନିର୍ମମ ବଧ୍ୟଭୂମି ଆଡ଼କୁ । ଆଗରେ ପଛରେ, ଏ ପାଖେ ସେ ପାଖେ କେବଳ ଘୃଣା, ଅସୂୟା, ବିଦ୍ୱେଷ ଏବଂ ଜିଘାଂସା । ଆକାଶରେ ଧୂସର ମେଘ । ପବନରେ ଅନେକ ଧୂଳି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଆଚ୍ଛନ୍ନ । ସେ ଏକାକୀ । ସେ କ୍ଲାନ୍ତ । ସେ ନୀରବ । ଏ ପୃଥିବୀରେ ସେ କାହାକୁ ବା କ'ଣ କହିବାର ଅଛି ?

× × ×

ହତ୍ୟାର ଉତ୍ସବ ପରେ କୋଳାହଳ ସ୍ତିମିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବ । ଆତତାୟୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିଷଗୁଡ଼ିକ ଫେରିଯାଉଥିବେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ । ହୁଏତ ଅତୃପ୍ତ, ଅସ୍ୱସ୍ତି ବୋଧକରୁ-ଥିବେ; କାରଣ କ୍ରୁଶବିଦ୍ଧ ହେଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେନାହିଁ । ଚିତ୍କାର କଲେ-ନାହିଁ । ସେ ଅନ୍ୟକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଲେନାହିଁ ବଳାତ୍କାର କରିବାକୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅତି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଧହେଉଥିବ, ଘୋର ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ମନେହେଉଥିବ ସେ ସବୁ । ତଥାପି ମଳିନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ସେ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଆକାଶ ତଳେ ସେମାନେ ଚିତ୍କାର କରି କରି ଫେରି-ଥିବେ । ଚିତ୍କାର ନକଲେ ଚାରିଆଡ଼ୁ ଗୋଟାଏ ନୀରବତା ସେମାନଙ୍କୁ ଘେରିଯାଉଥିବ । ସେ ନୀରବତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କେନ୍ଦ୍ରରେ କଣ୍ଟକ । ତାର ପୀଡ଼ନରୁ ସେମାନେ ଖସି ପଳାଇ ଯାଉଥିବେ । ତାକୁ କୋଳାହଳ କରି ଭାଙ୍ଗି ପକାଇବାକୁ ସେମାନେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବେ । ଆଃ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷଗୁଡ଼ାଏ ଯୋଷାର ହୋଇ ଚାଲିଯାଉଥିବେ ଲୁଚିଯିବା ପାଇଁ । ସେ ଭଳି କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିଷ କଣ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଜାଣୁଥିବେ ? ଅନୁତାପ କରିପାରୁଥିବେ ?—କେଜାଣି !—କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଗୁଡ଼ାଏ ଅନ୍ଧାରକୁ ସାଉଁଟି ଅଣ୍ଟାଳି ଫେରିଯାଉଥିବେ ନିଜ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାଗର କୁଣ୍ଡଳୀ ଭିତରକୁ । ପୃଥିବୀର ନିଷ୍କରୁଣ ଧୂଳି ଉପରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଅନନୁତପ୍ତ ଖୋଜ-ଚିହ୍ନ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଇଥିବ ଚରଣ ପାଇଁ ।

ଏଣେ ନୀରବ ନଣଟିରୁ ରକ୍ତ ଝରୁଥିବ । ଦୁଃସହ ବ୍ୟଥାରେ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଥିବ ଶିରା, ଗ୍ରନ୍ଥି ଏବଂ ମାଂସ । ଦୃଷ୍ଟି ଉପରକୁ ନଇଁ ଆସୁଥିବ ଉତ୍ତପ୍ତ ବାଷ୍ପ । ଆତୁର ଶରୀରଟି ଘର୍ମାକ୍ତ ହୋଇଆସୁଥିବ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ଅବୟବଗୁଡ଼ିକ ବେଦନାରେ ବିଳାପ କରୁଥିବେ ।··· ଈଷତ୍ ଲିଭି ଲିଭି ଆସୁଥିବା ଗୁଇ ଭିତରୁ କେହି କେହି ଚିତ୍କାର କରିବାର ଶୁଭୁଥିବ, "ତୁ ଯଦି ସତକୁ ସତ ଦେବଶିଶୁ, ତେବେ କ୍ରୁଶରୁ ଓହ୍ଲେଇ ପାରୁନାହୁଁ କାହିଁକି ?—ତୋର ସେ ପରମପିତା ତତେ ରକ୍ଷା କରିପାରୁନାହାଁନ୍ତି କାହିଁକି ?" ଅବିଶ୍ୱାସ, ଘୃଣା, ତାଚ୍ଛଲ୍ୟର ସ୍ୱର ସବୁବେଳେ ସେହିପରି । ମୁହଁ ଉପରକୁ ତା'ର ଗ୍ରୁଟିହୋଇଯାଉଥିବ ସେମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଛେପର ବର୍ଷା । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବାର ଉପକ୍ରମ କରିଥିବ କ୍ରୁଶବିଦ୍ଧ ଶରୀର । ଏତେ ନିର୍ଯାତନା, ଏତେ ଅବମାନନା ମଣିଷ-ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ଭିତରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅନାବିଳ ପ୍ରେମର ଏଭଳି ଧର୍ଷଣ, ଆଉ ଏ ପୃଥିବୀରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସମଗ୍ର-ଜୀବଜଗତର ସାମୂହିକ ଯାତନା, ଅସହାୟ ଦୁର୍ବଳଗୁଡ଼ିକର ଯୁଗଯୁଗର ପୀଡ଼ନ, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବିଶାଳ ହୃଦୟରେ ଆଉ ଥରେ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ କ୍ରୁଶ ଉପରୁ ଆତତାୟୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ଷମା କରିବା—"ହେ ପିତା, ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କର—ଏମାନେ କଣ କରୁଛନ୍ତି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।" ଓଃ ଅସମ୍ଭବ !—ସେ ଜ୍ୱାଳା ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣା, ସେ କୃତଘ୍ନତା ଏବଂ କ୍ରୂରତା ପାଇଁ ପୁଣି ଏତେ ବିଶାଳ ହୃଦୟ ଏବଂ ଏତେ କ୍ଷମା ! ! !

ଗାଢ଼ତର ଅନ୍ଧାର । ତୀବ୍ରତର ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଘର୍ମାକ୍ତ ଶରୀରଟି ଆତୁର ମୁହୁର୍ମୁହୁ ପ୍ରକମ୍ପିତ, ଚେତନା ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଉଠୁଥିବ । ଯନ୍ତ୍ରଣାର ବିଷାକ୍ତ ବାଷ୍ପ ଭିତରେ ଲୁଚିଯାଇଥିବ ବିଶୁଦ୍ଧ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ । ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଯାତନାର ଉତ୍କଟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠୁଥିବ ଆନତ ମସ୍ତକ । "ଆଃ···ଏଲି ! ଏଲି ! ମୋତେ ଏବେ ତ୍ୟାଗ କରନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ବଞ୍ଚିତ କର-ନାହିଁ । ପରିହାର କରନାହିଁ ।"···ହୋ ହୋ ହୋ ହସିଉଠିଥିବେ ଧିକ୍ଷସି, କ୍ରୂର ହୃଦୟ-ହୀନ ଜନ୍ତୁଗୁଡ଼ିଏ । ଓଃ, ଜ୍ୱରକ୍ଳାନ୍ତ ଓଠ, ତାଳୁ ଜିଭ ଶୁଖିଯାଉଥିବ । ଅଜସ୍ର ଶୋଷ ।

XXX ହେ ଅକୃତଜ୍ଞ ମାନବଜାତି ! ଏ ଅକଳନୀୟ ତୃଷାର ମୁହୂର୍ତ୍ତଟିରେ ଟୋପାଏ ପାଣି ଦେଇପାରିବ ? ତା'ର ପ୍ରେମ ବଦଳରେ, ତାର ରକ୍ତ ଏବଂ ମାଂସ ପ୍ରତିଦାନରେ ଦେଇପାରିବେ କି ଟୋପାଏ ପାଣି ? ?—କାଠରେ ତିଆରି ତୁମର ସ୍ତୂପ ସ୍ତୂପ ହୃତପିଣ୍ଡ ! ସେଥିରେ ପାଣି ନାହିଁ ।ଆଖିରେ ବା ପାଣି କାହିଁ ? ଘୃଣା, ଦ୍ୱେଷ, ଜିଘାଂସାରେ ଜଳୁଥିବା ସେ ଆଖିକୁ ଅନୁତାପର ଅଶ୍ରୁ ଆସିବ କିପରି ? ଅକୃତଜ୍ଞ ମଣିଷ କ୍ରୂରତା ପରିହାର କରି ତୃଷାର୍ତ୍ତ ଜିଭ ଉପରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଇଥିବ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅମ୍ଳରସ । ତାହାହିଁ ତାର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା । ତା'ର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ପରିଚୟ ।—ଜଘନ୍ୟତାର ଶେଷ ଦଂଶନ ! XXX

ଯାଅ ଯିଶୁ !—ଏ ଅକୃତଜ୍ଞ ପୃଥିବୀ ତୁମର ପଦଚିହ୍ନ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିନାହିଁ । —ସେ ଆତୁର ଅନୁତାପ କରି ଶିଖିନାହିଁ ।—ଶିଖିନାହିଁ ପ୍ରେମ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତା ।—ଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷ ବାରମ୍ବାର ତୁମକୁ କ୍ରୁଶବିଦ୍ଧ କରି ଚାଲିଛି—ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ତୁମର ରକ୍ତପାତ କରି ଚାଲିଛି । .....ତୁମେ କଣ ତଥାପି ତାକୁ କ୍ଷମା କରିପାରୁଛ ? କ୍ରୁଶ ଉପରୁ ତଥାପି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିପାରୁଛ, "ହେ ପିତା, ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କର । ଏମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ କଣ କରୁଛନ୍ତି ।"

ନିଜକୁ ବାମାମିଏ ମନେକରି

ଚଉତ୍ତର ପୂଜାରେ ବୋଧେ ଖଣ୍ଡେ ଦୁ'ଖଣ୍ଡ କଣ ଲେଖିଥିଲି—ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଆପଣ ତାକୁ ସବୁ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ନା ? ସତ କହନ୍ତୁ ଦେଖି, ଆପଣଙ୍କୁ ସେଥିରୁ କେଉଁଟା ଭଲ ଲାଗିଲା ? ସତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ? ଓହୋ, ଆପଣମାନଙ୍କ ଭଳି ବିଦ୍ୱାନ୍ ଲୋକ ଯେତେବେଳେ କହୁଥାଆନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କୁ ଲେଖାଟା ଭଲ ଲାଗିଲା, ମୋ ଭିତରଟା କେମିତି କେମିତି ହୋଇଯାଏ । ଗୋଟାଏ କଣ ପିଢି ପାଇଗଲା ଭଳି ଲାଗେ । ଆଉ କଣ ପଢ଼ିଛନ୍ତି କହନ୍ତୁ ନା ! ମୋ କାନ ଟିକିଏ ଶୁଣୁ ! 'ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଚମ୍ପା ?' 'ବଟ ମହାପୁରୁଷ ?' ଆଉ ସେ ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଗପଟା !—ତା'ର ନାଁ ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ନାଁ'ଟା ମନେ ନ ପଡ଼ିଲେ କଣ ଯାଏ ଆସେ ? ଆଚ୍ଛା, ଆଚ୍ଛା, ସଙ୍ଗୀତ ଉପରେ ସେ ପୁରୁଣାକାଳିଆ କଥାଗୁଡ଼ା ଆପଣଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ? କେମିତି ଟିକିଏ ନଷ୍ଟାଲଜିକ ଲାଗିଲା ?...ବାଃ, ଆପଣ ଏମିତି କହୁଚନ୍ତି ମୋ ପେଟ ପୂରିଯାଉଛି । ହେଲେ, ଆପଣ ନିଜେ ଲେଖା ଲେଖି କରନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ପଢ଼ନ୍ତି । ଆଉ ଦୈବାତ୍ ସେଇ ସେଇ ସଂଖ୍ୟା ପତ୍ରିକାରେ ଆପଣଙ୍କ ଲେଖା ମଧ୍ୟ ବାହାରିଥିଲା ବୋଲି ମୋ ଉପରେ ଆଖି ପଡ଼ିଗଲା । ହେ, ହେ...ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଇପରି ଉଦାର ଭାବରେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି, ସେଇ ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ । ମୁଁ ଆଉ ସେଥର ବିଷୁବମିଳନକୁ ଯାଇପାରିଲି ନାହିଁ । ସେଠିକି ଯାଇଥିଲେ ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ମୋର ଗୁଡ଼ାଏ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳୁ ଜାଣିଲି ମୋର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ତା'ପରେ ମୋତେ ଜ୍ୱରଅଡ଼ୁ ମେଘ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେଥିରେ ମୋର ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ରୋଗଟାଏ କ'ଣ ଆଉ ହେଇନଥାନ୍ତା କି ? ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଆଦୌ ରୋଗା ନଥିଲି । ଟୋକାଦିନେ ବଢ଼ିଆ ଫୁଟ୍‌ବଲ ଖେଳୁଥିଲି । ଏ ଯେଉଁ ମହାନଦୀଟା ଆପଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ପହଁରି ଯାଉଥିଲି ଏ କୂଳରୁ ସେ କୂଳକୁ ।

ଆଚ୍ଛା, କହନ୍ତୁ ନା, ମୋ ଚେହେରାଟା କ'ଣ ସେମିତି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବାଜେ ଚେହେରା ? ମୁଁ ତ ବେଶ୍ ଲମ୍ବା ସିଧାସଳଖ ମଣିଷଟାଏ ଥିଲି । ମୋ ମୁହଁଟା ଅବଶ୍ୟ ସେତେଟା ଦୀର୍ଘ ନ ହୋଇଥିଲେ ଚଳିଥାନ୍ତା । ବେଳେବେଳେ ନିଜ ଉପରେ ରାଗିଗଲେ

Digitized by srujanika@gmail.com

‘ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ’ ବୋଲି ଗାଳିଦେବାକୁ ଭାରି ସୁବିଧା ହେଉଥିଲା ମୋତେ । ଆଉବେଳେ କିନ୍ତୁ ନିଜକୁ ଘୋଟକଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ଭାବି ଭାରି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ମୁଁ ଏବେ ବି କହିରଖୁଛି ଯେ ଗୋଟାକେତେ ବିଷୟରେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲେ, ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁ-ନଥିଲେ, ସଂସାରରେ ଚଳିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସେ ଘୃଣିଆଡ଼୍ ଦାସୀ ହୋଇଯାଏ ତ’ ! ଫଣା ଟେକି ନ ରଖିଲେ ସୁଅଟାକୁ କାଟିବେ କେମିତି ?···ହେ, ହେ ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଇ-ଭଳି ଆପଣଙ୍କୁ ପଢ଼ିଚି ନା; କିନ୍ତୁ ଆପଣ ମୋ ଠଉଁ ଢେର୍ ଢେର୍ ବଡ଼ ଲେଖକ । ବିସ୍ମୟ-ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ ବଡ଼ଭାଇ କହୁଚନ୍ତି, ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ! କିନ୍ତୁ, ଆପଣହିଁ ମୋର ମାନନୀୟ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ସତେ ଲେଖକ ନାଁ କଣ ? ଏମିତି ଅନେକ ଦିନରୁ ଝୁଙ୍କ ଥିଲା ବୋଲି ଗଣ୍ଡେ ଗପ ଲେଖିପକାଇଚି । ଆପଣ ଉଦାର ଭାବରେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ମୁଁ ଏମିତି କହିଦେଉଛି ସିନା କିନ୍ତୁ ଲେଖକ ହେଲେ ଅଭ୍ୟାସଟା ଖରାପ ହୋଇଯାଏ । ଆଉ ଯଦି ଗପ ଲେଖୁଥାନ୍ତି ତା’ହେଲେ ତ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ସାଂଘାତିକ । ରୁଚ୍ଛା କୁହାଳିଆ ତାହାର ଗୁଣ କଥାରେ ଓ କାମରେ ଜଣାପଡ଼ିଯାଏ । ସେଇ କାରଣରୁ ସଂସାର ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯାହା ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହିଦଉଚି, ନିଜେ ସେଥିରୁ କିୟଦଂଶ ମଧ୍ୟ କରିପାରି-ନାହିଁ । ସେଠି ଚଳିବାଭଳି ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର କେବେ ନଥିଲା । ପରିବାର ବୃଦ୍ଧି କ’ଣ ଗୋଟାଏ ଯୋଗ୍ୟତା ନା କଣ ? ବିଶେଷ କରି ଯଦି ପୁରୁଷଟା ଘୋଟକ-ଜାତୀୟ ହୋଇ-ଥାଏ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମିନୀ-ଜାତୀୟା ନାରୀ ସାଙ୍ଗରେ ତାର ସଂଯୋଗ ହୋଇଥାଏ ? କିନ୍ତୁ ତେଣିକି ଆଉ ଯାହା ସମସ୍ୟା ଆସେ ତାକୁ ତୁଲାଇଲା ଭଳି ସାମର୍ଥ୍ୟ ମୋର ଆଦୌ ନ ଥିଲା । ସାମର୍ଥ୍ୟ ହୁଏତ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ରୁଚି ନଥିଲା, ପ୍ରବୃତ୍ତି ନଥିଲା । ଠିକ୍ ବୁଝିଲେ ସମୟ ବି ନଥିଲା । କାରଣ ମୁଁ ପରା ସାହିତ୍ୟ ଲେଖୁଥିଲି ! ସେଇଟା ତ କିଛି ସୌଖୀନ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ ଯେ ଷୋଳଅଣା ସୁବିଧା ହେଲେ ଯାଇ ଟିକିଏ ଆମୋଦ କରିନେବା, ନହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ନିଶା ନଧରିଲେ ଜାଣିହେବନାହିଁ ସେଇଟା କେତେ ସାଂଘାତିକ । କେମିତି ଭୂତ ଚଢ଼ିଲି ଧରି ମଥା ଉପରେ ମଡ଼େଇ ହୋଇଥାଏ । ରାତି ଗୋଟାଯାକ ଚୌକିରୁ ଚୌକିକୁ ସ୍ଥାନ ବଦଳି କରି ନାନାପ୍ରକାର ସରଳ ଏବଂ ଜଟିଳ ଯୋଗାସନରେ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ନିଶାର୍ଦ୍ଧ ପରେ ହୁଏତ ଦୁ’ କପେ ସକାଶେ ଦାମ୍ପତ୍ୟକୁ ବାଜି ଲଗେଇ ଦିଆହୁଏ ଏବଂ ସନ୍ନ୍ୟାସ ନେବା ବାହାନାରେ ଦୁଇନମ୍ବର ଇଉନିଟ୍‌ରେ ଯାଇ ନୀଳମଣି ପାଖରେ ବୈରାଗ୍ୟଟିକ ଝାଡ଼ିଦେବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଅନୁରାଗରେ ବୋଝେଇହୋଇ ଫେରିଆସିବାକୁ ହୁଏ । ନହେଲେ ପୁଣି ସଂସାର ଚଳିବ କେମିତି ? ଆଚ୍ଛା, ନୀଳମଣି କିଏ ବୋଲି ପଚାରୁଛନ୍ତି ? ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ !—ନା, ଠିକ୍ କଥା, ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଆଉ କଣ ? ରାତି-ଅଧରେ ମୋରି ଭଳି ନିଶାକ୍ରାନ୍ତ ହେଉଥିବା ସେ ଆରକ ଉଲ୍ଲୁକ । ସେ ଅଧମକୁ ମଧ୍ୟ ରାତି ରାତି ନିଦ ନାହିଁ । ଏ ସାହିତ୍ୟିକ ନିଶା ପାଇଁ ତା’ର ମଧ୍ୟ ଘରେଇ ଅବସ୍ଥା ତଦ୍ରୂପ । ସେତେବେଳେ ରାଜଧାନୀ ଆକାଶରେ ଫାଟିଲେ ଯୋଡ଼ାଏ ଜହ୍ନ ଦୈବାତ୍ ଦେଖାଦେଲେ, ମୋ ନିଶାର ଜୋର୍‌ଟା ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ମାତିଯାଉଥିଲି ଗୋଟାଏ ଭାବରେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଇ ଧରନ୍ତୁ ବ୍ୟାସଦେବ ସମ୍ପର୍କରେ । ସେ ତ ମଣିଷ ନଥିଲେ; ମାନେ ଅନ୍ତତଃ ମୋ ଭଳି ମଣିଷ ନଥିଲେ ! ମହାଭାରତ କି ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯଦି ତାହା ସାହିତ୍ୟରୂପେ ସମ୍ଭବ, ତେବେ ମୋ କଲମଖଣ୍ଡ ହେମାମ୍‌ଦିସ୍ତାରେ ଛେଚି ଗୁଣ୍ଡ କରିଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ? ମୁଁ ବହୁବାର ସେଭଳି ସଂକଳ୍ପ କରି କଲମର ବେକଟାକୁ ଧରିନେଇଛି; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଛେଚିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶସ୍ତା କାଗଜ ଉପରେ ତାକୁ ଘୋରି ନେଇଯାଇଛି; ଫଳରେ ସାହିତ୍ୟ କିଛିଟା ଛେଚିହୋଇଯାଇଛି । ଏକାକଥା !—ମୋ ସାହିତ୍ୟ ହେଉ ବା ମୋ କଲମ ହେଉ, ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ଖାତିର୍‌ରେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଛେଚିହୋଇ ଗୁଣ୍ଡ ହୋଇଯିବା କଥା । ତା ହେଇଚନ୍ତି ! ଆଉ ବ୍ୟାସଦେବ ?···ସେ ମୋ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଚିରନ୍ତନ କିଣା ! କହୁଚି, ଶୁଣନ୍ତୁ !

ସେ ମହାଶୟ ମୋତେ ମୂଳରୁ ତାଙ୍କ କିଣା ଚାକର କରି ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିଲେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ହାତ ଯୋଡ଼ିଦେଉଥିଲି । ସେଭଳି ଅଚିହ୍ନା ଭଦ୍ରଲୋକ ପାଖରେ ଥିଲେ କାଳେ ଦେଖେଇହେଉଛି ବୋଲି କହିପାରନ୍ତି ଭାବି ମନେ ମନେ ନମସ୍କାର କରି-ଦେଉଥିଲି । କାରଣ ବ୍ୟାସଦେବ ଗୋଟାଏ ହିମାଳୟ ଭଳି ମହାପୁରୁଷ, ସମୁଦ୍ର ଭଳି ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ସେ ସାରା ସଂସାରଟାକୁ ହାତପାପୁଲି ଉପରେ ଥୋଇ ନଚେଇ ପାରୁ-ଥିଲେ । ମଣିଷଟାକୁ ଭିତରେ, ବାହାରେ, ଉପରେ, ତଳେ କୋଉଠି ସେ ନ ଦେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ନୁହେଁ । ନମୋ ନମଃ ! ନମୋ ନମଃ ! ଆରେ ବାବା ! ଅସମ୍ଭବ ଭାବରେ ବିରାଟ ହେଉଚନ୍ତି ବ୍ୟାସଦେବ ! ହଁ କଣ କହୁଥିଲିଟି !—ସେ ମୋତେ କିଣା ଭଳି ଘାରିଥାନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ବହୁତ, ସବୁ ସାହିତ୍ୟିକ ମୋର କିଣା । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କେତେ ଭଲପାଏ, କେତେ ସମ୍ମାନକରେ !! ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଫଟୋ ଦେଖିଲେ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିପକାଏ । ରବୀନ୍ଦ୍ର-ନାଥ, ସେକ୍‌ସପିୟର, ଟଲଷ୍ଟୟ, ଦାନ୍ତେ, ଆରେ ବାପ୍‌ରେ ସେମାନେ ଯେ ମୋର ପରମ ମାନନୀୟ ପିତୃପୁରୁଷ !! ଆଉ ଆପଣମାନେ, ଯେଉଁ କେତେଜଣ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ବସି ଚା’ ଖାଆନ୍ତି, ଭଦ୍ରତାଖାତିର୍‌ରେ ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ଯେତିକି ପ୍ରଶଂସା କରେ, ଆପଣମାନେ ଚାଲିଗଲେ ମନେପକାଇ ତା’ ଅପେକ୍ଷା ଆହୁରି ବେଶି ସମ୍ମାନ କରେ, ଭୟ କରେ । ନା, ଈର୍ଷା କେବେ କରେନା । ମୁଁ ଭାରି ଭଦ୍ର କି ନା !! ନାଇଁ ନାଇଁ, ପରିହାସ ନୁହେଁ—ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ଭଦ୍ର ।—ଏଣୁ ଅନେକ ଭୀରୁ । ଆଦୌ ଖରାପ କାମ ବା ଖରାପ କଥା ମୋ ଦହକରେ ହୋଇନାହିଁ । ହଁ, ମାନୁଛି ଯେ ସଙ୍ଗଦୋଷରୁ—ମାନେ କେତେଜଣ ନିର୍ଭୀକ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ଶାଳକର ଗ୍ରାମ୍ୟ ପରିଭାଷାଟା ଥରେ ଥରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଛି । ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ପରେ ନୂଆ ନୂଆ ବିରଳ ଧଳା କେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ପାଟନ କରିଛି ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅପରାଧ କରିଛି । ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ କହିଦେଲେ ଦୋଷ ଲାଘବ ହୋଇଯିବ ବୋଲି କହିଦେଉଛି । ଅନେକ ଦିନ ତଳେ, ମୋର ଜଣେ ଭାଉଜଲେଖା ହେବେ, ତାଙ୍କୁ ଥରଟେ ଚିମୁଟି ଦେଇଛି !! ପରେ ସମଗ୍ର ଫ୍ରଏଡ୍‌ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅର୍ଥ କରି କରି ଗ୍ଲାନି-ଭାରରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ମୋତେ ହସି ହସି ତା’ ଅପେକ୍ଷା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶତଗୁଣ ଭୟଙ୍କର କାଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ଜୀବନରୁ ଶୁଣାଇ ଆଶ୍ୱସ୍ତ କଲେ । …ନା, ସେ କଏ ବୋଲି ଆପଣ ପଚ୍ଚାରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କର ନାଁ ଧରିବା ମନା ବୋଲି କିଏ ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ ? ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ନାଁ କହିଦେଲେ ଷଷ୍ଠଜଣକ ଗଛ ଉହାଡ଼ରୁ ମୋ ଉପରକୁ ବୋଲୁଅ ଛାଡ଼ିବ ବୋଲି କିଏ ଜାଣିନାହିଁ ? ଅନ୍ତତଃ ଆପଣଙ୍କୁ ନିରାପଦ ରଖିବା ତ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ !

ଦେଖନ୍ତୁ, କଥା କେମିତି ଧାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଗଲା; ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ କଥା କହୁ କହୁ କୁଆଡ଼େ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲି । ଏଇଟା ହେଲା ଅଧମ ଗାଳ୍ପିକର ଲକ୍ଷଣ । ଅଯଥା ଫେଣେଇହେବା ତା'ର ଗୋଟାଏ ବଦଭ୍ୟାସ ।—ଆଚ୍ଛା ବ୍ୟାସଦେବ ମୋତେ ପାଶଥାନ୍ତି ଅନେକ ଦିନ ଧରି । ମୁଁ ମନେ ମନେ ତାଙ୍କର ନାଁ ଜପୁଥାଏ । ଲେଖାଲେଖି ସେ କେତେ ମାସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ । ଭିତରେ ଜର ଚଢ଼ୁଥାଏ । କୌଣସି କାମରେ ମନ ଧରୁ ନ ଥାଏ । ଘରେ ଝଗଡ଼ା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଚେଇଁଥିଲେ ସିନା ଝଗଡ଼ା—ମୁଁ ତ ବ୍ୟାସ-ନିଶାରେ ଟଳୁଥାଏ ! ସବୁଗୁଡ଼ାକ ମୋତେ ଦିଶୁଥାନ୍ତି ମହାଭାରତର ଚରିତ୍ର ପରି । ଖୁବ୍ କାନ୍ଦ ମାଡ଼ୁଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ, ତା'ପରେ ବେଶ୍ ଖୋଲାଖୋଲି କାନ୍ଦିଲି । ଆପଣ କାହିଁକି ଏଇଠି ଭୃଲତି କୁଞ୍ଚେଇଲେ ମୁଁ ବୁଝିଗଲି । କିଛି କିଛି ବିଦ୍ୟା ସାଧିଛି । କିଏ ମାହାଲିଆ ? ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ, ଟିକିଏ ଆଗରୁ ଇଏ ନିଜକୁ ଘୋଟକଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ବୋଲି ଗର୍ବ କରୁଥିଲା । ଫେର୍ ଏଇଲାଗେ କହୁଛି ଯେ ସେ ଖୋଲାଖୋଲି କାନ୍ଦୁଥିଲା ! ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ଗୋଟାଏ ପୁରୁଷ କାନ୍ଦିଲେ କେଡ଼େ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଭଳି ଦିଶୁ ନ ଥିବ ! ତା' ଦିଶୁଥିବ ! ସେଥିକି ମୋର ଆପତ୍ତି କିଏ ? କିନ୍ତୁ ଘୋଡ଼ାମାନେ ଯେ କାନ୍ଦନ୍ତି ଏ କଥା ଆପଣ ଜାଣିନାହାନ୍ତି ପରା ! ସେମାନେ ତାଙ୍କ ପୌରୁଷ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏବଂ ବୋଧହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ କାନ୍ଦନ୍ତି ।—ଏଣୁ କିଛି ଅସୁବିଧା ନାହିଁ । ମୁଁ କାନ୍ଦୁଥାଏ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଝୁରୁଥାଏ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କୁ । ଦିନେ ଖୁବ୍ ବର୍ଷା ଛେଚୁଥାଏ । ଦି'ପହରେ ମୁଁ ମୋ ଅଫିସ୍‌ରେ ବସିଥାଏ ଏକାକୀ ।—ପ୍ରକାଶ ଥାଉ କି ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଚାକିରି କରନ୍ତି, ଦରମା ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖନ୍ତି—ମୁଁ ବିନା କାମରେ ବସିଥାଏ । ବାବୁମାନେ ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତି ଚା' ଦୋକାନକୁ । ମୋ ଆଖି ଉପରେ ଛାଇଟା ମଡ଼େଇହେଲା ପରି ଲାଗିଲା । ଅଫିସ୍‌ରେ ସେ ସ୍ୱତଃ ଅବରୁଦ୍ଧ କବାଟ ପାଖରୁ କେହି ଜଣେ ମୋ ଟେବୁଲ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଆସିଲେ । ମୁଁ ହଠାତ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲି ଯେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଦାଢ଼ି । ସୁନେଲି ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣର ଗୁଡ଼ାଏ ଜଟା । ଆଖିଗୁଡ଼ାକ କଳା, ମୁହଁ ଉପରେ ଦୁଇଟା ହୀରାଖଣ୍ଡ ପରି ଦାଉ ଦାଉ । ଗୋଟାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବିମୂଢ଼ ରହିବା ପରେ ହଠାତ୍ ମୁଁ ଚମକିପଡ଼ିଲି ! …କିଏ, ବ୍ୟାସଦେବ !! ?—ତା'ପରେ କଣ ହେଲା ମୋର ମନେନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ତାକୁ ବାରମ୍ବାର ଲେହନ କରି ସେଇ ଭୂଇଁକୁ ଦଉଣ୍ଡିଲାବେଳେ ଅଫିସର୍ 'ବଡ଼ବାବୁ' ଫାଇଲ୍ ନେଇ ପଶିଆସିଥିଲେ । ମୋତେ ସେଭଳି ଗୁରୁଣ୍ଡିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଆଖି ବୋଧହୁଏ ଖୋସିହୋଇଗଲା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ କିଛି ନ କହି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେଇଠୁ ମୋ କଲମଟାକୁ ଗୋଟେଇବା ବାହାନାରେ ଉଠିପଡ଼ିଲି । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି କହିଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ବସ୍ତର ଭଦ୍ରମଣିଷ ଥିଲି ତ !

ଭଦ୍ର ଥିଲି ବୋଲି ବେଶୀ ହଟହଟା ହେଉଥିଲି । ଆପଣମାନେ ସବୁବେଳେ ମୋର ଘୋଦର କୁଟୁମ୍ବୀ ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏଣୁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇଲାବେଳେ ଗଦ୍-ଗଦ୍ ହେଉଥାଏ । ଆପଣମାନେ ମୋତେ ବୋଧହୁଏ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ନହେଲେ କିଣ ମୋର ସେ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ବାରପ୍ରକାରର କାଠ ଚୌକିଗୁଡ଼ାକରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ବସିଥାନ୍ତେ !—ମୋ ବସାଉଠା ଘରେ ଚୌକିର ସ୍ୱଳ୍ପତାଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଖଟ ସବୁବେଳେ ପକାଇଥାଏ । ସରକାରୀ ଉନ୍ନୟନମୂଳକ ଘରଟି ତ ଉଚ୍ଛୁଳୁଥାଏ ମଣିଷଙ୍କ ଭିଡ଼ରେ ।—ମୋର ବିସ୍ତୃତ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ପରିବାର କଥା ହିଁ କହୁଛି ।—ଏଣୁ ସେ ବୈଠକ-ଘର ବାଟଟିରେ ମୁଁ ଶୁଏ । ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଫଟୋ । ସେପଟେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଆଉ ଆରପଟେ ମନାଲିସା ।—ଆପଣ ସେଇ ଖଟଟିରେ ବେଳେବେଳେ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲେ ମୋତେ କାନ୍ଦମାଡ଼ିଯାଏ । ସବେ ଏଇମାନେ ତ ଏ ଯୁଗର ଦୀପ୍ତିମାନ ପାଣ୍ଡବ । ମୋ ଗୃହରଟା ପାଞ୍ଚଥର ହେଲି ବଦଳ ହୋଇପାରିନାହିଁ ଏବଂ ମୋର ଅର୍ବାଚୀନ ବାନରପଲ ତା' ଉପରେ ଯଥେଚ୍ଛାଚାର କରିଛନ୍ତି । ଏଇଟା କଣ ଏଭଳି ଅତଥିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ! ଘରର ଆଉ କୌଣସି ଅଂଶ ତା ଅପେକ୍ଷା ଭଲଥିଲେ ମୁଁ ସେଇଠି ଆପଣଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ବସାଇ ନ ଥାନ୍ତି । କବାଟ, ଝରକା, ଖଟ, ଟେବୁଲତଳ ଏବଂ ଭୂଲୀ ସବୁଆଡ଼େ ବାଦୁଡ଼ି ଓହଳିଲା ପରି ମଇଳା କପଡ଼ା ଝୁଲୁଥାଏ । କାନ୍ଥକୋଣଗୁଡ଼ାକ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଥାଏ ପଟି, ତକିଆ ଏବଂ ଝାଡ଼ୁରେ । ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ନିଶ୍ଚୟ ଅଭଦ୍ର କଥା । ରୁଚି ନାହିଁ, ସଫେଇ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୂଳତଃ ତାକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହେଲେ ଘରେ ଗହଳି ଟିକିଏ କମିବା ଉଚିତ ଥିଲା, କିମ୍ବା ଖର୍ଚ୍ଚ ତାଲିକାଟା ଆଉ ଟିକିଏ ଲମ୍ବାହେବା ଉଚିତ ଥିଲା—ଉଭୟ ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରସ୍ତାବ । ଏଣୁ ଆପଣ ଆସି ମୋ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ମୋଟା ମୋଟା କପଡ଼ରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ଭଲେ ଛେଚଲେ ନ ଭାଙ୍ଗୁଥିବା ପଦାର୍ଥ ହିଁ କିଣିବା ଉଚିତ । ଆପଣଙ୍କୁ କିଛି ଗୃ' ମୁଁ ଦେବାକୁ ଏକପ୍ରକାର ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲି; କିନ୍ତୁ ସେ ଅବସରରେ ଏସବୁ ଦେଖିବା କିମ୍ବା ବୁଝିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ନଥିଲା । ମୂଳକଥା ଥିଲା ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଆପଣମାନେ ଏକେ ଏକେ ମହାନ୍ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ । କେତେ କଥା ସବୁ ଆପଣ ସତେ ଜାଣିଛନ୍ତି ' ମୁଁ ମୋର ସାଧ୍ୟମତେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି । ସବୁଆଡ଼ୁ ବୁଲି ବୁଲି ଆସି କଥା ବଳେ ମୁହାଁମୁହିଁ ନଈ ଭଳି ପଡ଼ୁଥିଲା ସାର୍ତ୍ରେ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ପାଖରେ । ତେଣିକି ଗୋଟାଏ ପଦ କଥାରେ ମୋର କିସ୍ତିମାତ୍ ହୋଇଯାଉଥିଲି । ସେ ଗଉଡ଼ ଟୋକା ନାଁ ପଡ଼ିଲେ ମୋର ରକ୍ତ ପାଣି ହୋଇଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ କାନ୍ଦପକାଉଥିଲି କିମ୍ବା ଉନ୍ମତ୍ତ ଭଳି ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲି । ମୋର ଉପାଦାନ ତାକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରୁନଥିଲା । ସେ ସବୁବେଳେ ମୋର ପୁରୁଷକାର ହରଣକରିନେଉଥିଲା । ଏବଂ ଏ ଯେଉଁ ବୈଷ୍ଣବକବି

Digitized by srujanika@gmail.com

କେତେଜଣ ଓଡ଼ିଆରେ ସବୁ ସାରଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମୋତେ ଏମିତି ଦୁର୍ବଳ କରିବା ପାଇଁ ଦାୟୀ । ମୁଁ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠିଲେ ବି କାନ୍ଦେ । ଗୋପୀ ପାଇଁ, ନନ୍ଦ, ଯଶୋଦା, ଦେବକୀ, ବସୁଦେବ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ବହେ ଲେଖା କାନ୍ଦଯାଏ । ତା'ପରେ ଶଠଶିରୋମଣି ଧୋକାବାଜ୍ ମୋର ପ୍ରିୟତମ ପାଇଁ ଜୀବନସାରା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବିତାଇଦିଏ । ମୋର ଭିତରକଥା ଆପଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଦି'ଜଣ ଜାଣିଥିଲେ । ଏଣୁ ମୋତେ ହତବୀର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଏଇ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ନାଁ'ରେ ମୋତେ ଫାୟାର୍ କରୁଥିଲେ । ସେଇ ଗୋଟାଏ ଶ୍ଳେଟରେ ମୁଁ ଟଳିପଡ଼ୁଥିଲି ଦ୍ୱାପରକୁ, ମଥୁରାକୁ ଏବଂ ଗୋପକୁ ।

ତା'ର ପ୍ରଭାବରେ ଶେଷବେଳକୁ ମୋର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଖୋଇ ଉଠିଲା । ଆପଣ ଶୁଣିଲେ ହୁଏତ ହସିବେ; କାରଣ ପାଗଳାମି ଛଡ଼ା ଏଇଟା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ମୁଁ ଓଲୁଙ୍କ ଭଳି ପଚାରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି…"ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ କେମିତି ଦେଖନ୍ତି !" ଇଂରାଜୀରେ 'ଗଡ଼୍' ଶବ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ଜପିଲି । ଆପଣ ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋତେ ଦେଖିଛନ୍ତି; ମୋର ସେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣିଛନ୍ତି; ଭଦ୍ରତା ଖାତିରରେ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି ହୁଏତ; କିନ୍ତୁ ମନେ ମନେ ଯାହା ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେଇଟା ମୁଁ ଜାଣେ । ତଥାପି କ'ଣ କରାଯାଏ ? ନିଶା ଧାରିଲେ ତ ଓହ୍ଲାଇବା ଯାଏଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଆପଣ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋତେ ସ୍ନେହ କରିଆସିଛନ୍ତି, ସହିଆସିଛନ୍ତି । ଅଣଓସାରିଆ ଲୁଙ୍ଗି ପିନ୍ଧିଥିଲେ ମୋର ଗୋଡ଼ି ଦେଖାଯାଏ । ସେଇଟା ମୋ ଦୋଷ । ଫେଲୋସିପରେ ଖରଖାସ୍ତ ଉଚିତ ପାଞ୍ଚଫୁଟ ଗ୍ରୀରଇଞ୍ଚ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଧୋତି ବୁଣାଯାଏ । ଏମିତି ଅର୍ଦ୍ଧାମଣିଷ କେତେଜଣ ଅଧେ ଫୁଙ୍ଗୁଳା ରହିଲେ କଣ ଯାଏଆସେ ! ସେଭଳି ଲୁଙ୍ଗି ଉପରକୁ ବଡ଼ ସାଇଜର ହାତବାଲା ଗଞ୍ଜିଟାଏ ମୁଁ ପିନ୍ଧିଥାଏ । ଆପଣ ତାକୁ ହସନ୍ତି । ଅନେକ ଦିନ ଗାନ୍ଧିବାଦ୍ ପାଇଁ ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ଖଦଡ଼ ପଞ୍ଜାବି ସାଙ୍ଗକୁ ଖଦଡ଼ ଧୋତି ପିନ୍ଧି ବାହାରିପଡ଼େ । ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ଗେଞ୍ଜି ପିନ୍ଧିପାରେ ନାହିଁ । ସେଇଟା ମୋତେ ବେଦରକାରୀ ଭଳି ଲାଗେ । ଖାଲି ପଞ୍ଜାବିଟାଏ ଗଳେଇ ପବନମୁହାଁ ସଞ୍ଜବେଳେ ବୁଲିଲେ ଖୁବ ଆରାମ ଲାଗେ । ତାକୁ ବି ଆପଣ ଭଲପାଆନ୍ତି । ଆପଣ ଖୁବ ଭଦ୍ର ! ଆପଣ ମୋର ସ୍ୱଜନ । ଆପଣ ଆଉରି ଅନେକ ଦିନ ରହି ସେଇଠି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖନ୍ତୁ !! ମୋ ପାଇଁ ମନଦୁଃଖ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ଆପଣ କାହିଁକି ଦୁଃଖ କରୁଛନ୍ତି ମୁଁ ଜାଣେ । ଗୋଟିଏ ସାହିତ୍ୟିକକୁ ମଶାଣିକି କାନ୍ଧେଇ ନେବା ପାଇଁ କଣ ଗ୍ରୀର ପାଞ୍ଚ ଜଣରୁ ବେଶି ଲୋକ ପ୍ରୟୋଜନ ! ମୁଁ ତା'ର ବହୁ ଆଗରୁ ଖୁବ୍ ହାଲୁକା ବି ହୋଇସାରିଥିଲି । ମୋ ହାତଟାକୁ ଟେକି ମୁଁ ଅନେଇ-ଥିଲି । ସେଥିରେ ଚମଡ଼ାଟା ନଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ହାଡ଼ ଗଣିଥାନ୍ତା… । ମୋର ଖୁବ୍ ଖୁବ ଗୁଡ଼ାଏ ଯଶ, ଧନ କିମ୍ବା ପ୍ରତିପତ୍ତି ଥିଲେ ତାକୁ କାନ୍ଧେଇବାକୁ ସେଇ ଅନୁପାତରେ ଲୋକ ଯାଇଥାନ୍ତେ । ତା' କଣ ଏ ସାହିତ୍ୟିକ ପାଇଁ ସମ୍ଭବ ନା ସମୀଚୀନ ?—ସେକଥା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ । ସେତେବେଳକୁ ମୋର ଅର୍ଥାଭାବ ହୋଇଗଲା । ସେଥିପାଇଁ କଣ ଆପଣ ଦାୟୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନା ଆଉ କେହି ଦାୟୀ ? ସାରା ଜୀବନ ଆଉ କିଛି ପେଟ-ପିଠିରୁ କାଟି ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ ମୋତେ ତ କେହି ମନା କରି ନଥିଲେ ! ଫଳରେ ମୋ ଧୋତିଟା ଆଉ ଟିକିଏ ଚିରା ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ଏବଂ ସେ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଆଉରି ଟିକିଏ ମଡ଼ିଆ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତେ । ଆଉ 'ଗିନି' ? —ତାର ଆଉ ଷଣ୍ଢ ବୃଦ୍ଧି କଣ ? ତା'ର ତ କୋଉ କାଳୁ ପଞ୍ଚ ସ୍ୱାଖଣ୍ଡ ଢୁଳୁଥିଲା । ଏଣୁ ଯାହା ହେଲା ତା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟିକର ପୁଅ, ପୁଣି ଏଭଳି ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ବାପର ପୁଅ—ସେମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଆଉ କ'ଣ ଥାଇପାରେ ? କିଛି ସଙ୍ଘର୍ଷ କରନ୍ତୁ ! ମୁଁ ତ କାହାକୁ ହେଲେ ଅଣାଟିଏ ଦେଇପାରିନାହିଁ । ଜାମା ଖଣ୍ଡେ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଦେବା କଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । କନ୍‌ଭେଣ୍ଟରେ ପଢ଼େଇନାହିଁ । ଏଣୁ କଣ ଆଉ ହବ; କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ସେ ହତଭାଗାଗୁଡ଼ିକର ଚରିତ୍ର ଖୁବ୍ ପକ୍‌କା । ସେମାନେ ଆଦୌ ମିଛ କହିବେନାହିଁ । ଚୋରି କରିବେନାହିଁ । ଦି'ଓଳି ଉପାସ ରହିଗଲେ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍କାର କରିବେନାହିଁ । ଆପଣ ପରୀକ୍ଷାକରି ଦେଖିପାରନ୍ତି । ମୋ ପାଇଁ ସବୁପ୍ରକାର ସ୍ନେହ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆପଣଙ୍କ ଦୁଇପଦ ମଧୁର ଭର୍ତ୍ସନା ମଧ୍ୟ ମୋ କାନରେ ପଡ଼ୁଛି । ସେଇଟା ହେଲା ମୋର ମରଣୋତ୍ତର ଦାୟିତ୍ୱ । ମୁଁ ମୋର ଅର୍ଜିତ ପରିବାର ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ଘର ଖଣ୍ଡେ କାହିଁକି କଲିନାହିଁ । ଆପଣ ମୋର ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ବିଷୟରେ ଏତେ ଜାଣି ମଧ୍ୟ କିପରି ଏ ଯୁକ୍ତି କରିପାରିଲେ ମୁଁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ସାରାଜୀବନ ଭଡ଼ାଘରେ କିମ୍ବା ସରକାରୀ କ୍ୱାର୍ଟରରେ କଟିଗଲା । ମୋର ପ୍ରାୟ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ ଗୋଟାଏ ଘରେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ରହିଗଲେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ ହେବନାହିଁ । ଅନେକ ସହରରେ ବୁଲିଲା ଭଳି ଅନେକ ଘରେ ମଧ୍ୟ ରହିବା ଦରକାର । କିଛି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ତ ଆସିବ ! ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି ଘରଖଣ୍ଡେ କରିବ ବୋଲି । ଏପରିକି ଗୋଟାଏ ସରକାରୀ ଜାଗା ମଧ୍ୟ ମୋ ନାଁରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି କରେଇ ନେଇ ପାରିଥିଲି; କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲି ଯେ ସେଇଠି ଘର ପରିବର୍ତ୍ତେ ବାଙ୍କିଟାଏ କରିବା ସୁବିଧା—ରାଣ୍ଡି ପୁଅ ଅନନ୍ତା ପରି ମୁଁ ସେଇଠି ଠିଆହୋଇ ମୋରି ଉଞ୍ଚ ମାଟି ପୋତିଥିଲେ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବାଡ଼ିଆଡ଼ ଜମିର ଉଚ୍ଚତା ଲାଭ କରିଥାନ୍ତା । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ସେଥିରେ ଆଉ ଆଗେଇଲି ନାହିଁ । ଏଇଭଳି ଗୋଟିଏ ଖାଲୁଆ ଭାଗ୍ୟ ନେଇ, ସେମିତି ଗମ୍ଭୀର ଅଭାବଗୁଡ଼ିଏ ନେଇ ମୋର ଜୀବନଟି ଗଢ଼ା । କେତେବେଳେ ଭରପୂର ହେବାର ଆଶା ମୋର ନଥିଲା । ଏଣୁ ସେଥିପାଇଁ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ଆପଣମାନେ ବର୍ଷାଜଳ ଭଳି ଉପରୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ କିଛି କାଳ ମୋ ଗର୍ଭରେ ରହିଯାଉଥିଲେ ବୋଲି, ବେଳେବେଳେ ଆକାଶ ସେଇଠି ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇପାରୁଥିଲା ।

—ଯାଯାବର ପାଇଁ ଘର କଣ ହେବ ? ଯାଯାବରର ପରିବାର ମଧ୍ୟ ଘର ନେଇ କଣ କରିବେ ! ମୁଁ ଏତେବର୍ଷଧରି ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କଲି, ସେଇଟା କଣ ଯଥେଷ୍ଟ ପୁରସ୍କାର ନୁହେଁ ? ଏବଂ ତା'ର ପରିଣାମରେ ଯଦି ଟିକିଏ ଦରିଦ୍ର ହୋଇଗଲି, ଉଦ୍‌ବାସ୍ତୁ ହୋଇଗଲି, କିମ୍ବା ମୋର ପେନ୍‌ସନ ଜୀବନର ଅବସାନ ପରେ ମୋର ପ୍ରିୟ ପରିବାରଟି ଅନାଥ ହୋଇଗଲା, ସେଥିରେ ଏତେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେବାର କଣ ଅଛି ? ଆପଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସୁଖରେ ରହନ୍ତୁ ! ରାଜଧାନୀରେ ଆଉରି ବଡ଼ ବଡ଼ କୋଠା ଉଠୁ । ଆପଣମାନେ ଆମ୍ବାସେଡ଼ୋର୍‌ରେ ଗଲାବେଳେ ଯଦି କେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର, ଚରିତ୍ରବାନ୍ ଟୋକା ଦେଖନ୍ତି—ଡେଙ୍ଗାଡାହାଳିଆ ଚେହେରା, ମୁହଁଟା ଈଷତ୍ ଲମ୍ବା, ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ, ସ୍ୱର ମିଠାମିଠା ହସେ; ତାକୁ ପଚାରିବେ, ଖାଲି ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲିବାରେ ତାକୁ ବେଶି କଷ୍ଟ ହେଉଚି କି ?—ସେ ହୁଏତ ଆଖି ଛଳଛଳ କରି ଆପଣଙ୍କୁ ଚାହିଁବ । ଆପଣ ମୋଟେ ପରିଚୟ ନଦେଇ କହିବେ—କଷ୍ଟ ସହିବା ଅଭ୍ୟାସ କରନେ ! —ଏବଂ ସେଇଠି ନରହି ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲିଯିବେ । ନହେଲେ ସେ ହୁଏତ ଅଭଦ୍ର ଭଳି କିଛି ମାଗିଦେଇପାରେ । ମୋ ପାଇଁ ଆପଣ ଢେର୍ କଲେଣି । ସଭା କଲେ । ପତ୍ରିକାରେ ଲେଖା ଛପାଇଲେ । ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ଦେଲେ । ଆଉ କଣ କରିଥାନ୍ତେ ? ଆପଣ ଖୁବ୍ ଚିହ୍ନନ୍ତି । ସେଇ ଅନୁପାତରେ ସମ୍ମାନ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ଆଠନମ୍ବରକୁ ଜଗିଲା ଭଳି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କିଣି ଆପଣ ଠିଆକରେଇନାହାନ୍ତି ! ମୂର୍ତ୍ତି ପାଇଁ ମୋର ଯୋଗ୍ୟତା ନାହିଁ । ତୈଳଚିତ୍ର ପାଇଁ ବି ନୁହେଁ । ମୋଠାରୁ ଢେର୍ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଗୌରବ ସଂରକ୍ଷିତ ରହୁ । ଆଉ ବର୍ଷେ ଦି'ବର୍ଷ ଶ୍ରାଦ୍ଧବାସରୀୟ ଲେଖା ଦୁଇଟି ଛପେଇଦେଲେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇଗଲି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଋଣୀ ହେବା ଉଚିତ ହେଉନାହିଁ; କାରଣ ପରିଶୋଧ କରିବାର ଉପାୟ ଆଉ ନାହିଁ । ଏଣୁ ମୋ ପାଇଁ କିମ୍ବା ମୋର ସ୍ମୃତି ବହନ କରିଥିବା ସେ ଗୃହସ୍ଥଳୀର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କପାଇଁ ଆପଣ ଆଦୌ ଦୁଃଖ କରିବେ ନାହିଁ । ଆପଣ ପ୍ରାୟ ଭୁଲିଆସିଲେଣି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲିଗଲେ ଆମେ ଗୋଟାଏ ଅସମ୍ମାନକର ଦୟାଦାନରୁ ନିଷ୍କୃତି ପାଇଯାନ୍ତୁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com